

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**POLYAINOS'UN STRATEGEMATA ADLI
ESERİNDE MAKEDON KOMUTANLAR**

MURAT GÜNDOĞDU

2501170116

DANIŞMAN

DOÇ. DR. EMRE ERTEN

İSTANBUL - 2021

ÖZ

POLYAINOS'UN STRATEGEMATA ADLI ESERİNDE MAKEDON KOMUTANLAR

Murat GÜNDOĞDU

Bu çalışmada, Polyainos'un **Strategemata** adlı eserinin 4. kitabının konusunu oluşturan Makedon komutanların, eserin çevirisi yapıldıktan sonra, anekdotları tek tek incelenmiştir. Çalışma esas olarak, eserde yer alan anekdotların konuyla ilgili diğer antik yazarlarla karşılaştırılması suretiyle yazarın aktardığı bilgilerin incelenmesini ve bu bağlamda söz konusu anekdotların ne ölçüde gerçeği yansıttığını, ayrıca yazar tarafından bazı keyfi eklemeler, düzeltmeler ya da değiştirmeler yapıp yapılmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Birinci bölümde, yazarın yazdığı tür olan **strategemata**, ana hatlarıyla ve bu türde verilmiş olan örnekleriyle beraber anlatılmıştır. İkinci bölümde, yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Yazarın, eserini yazarken güttüğü amaç ile dönemin akımlarından kendisinin ve diğer yazarların nasıl etkilendiğinin bilgisi de verilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, yazarın yaşadığı dönem itibarıyla gerçekleşen siyasi ve askerî olaylarla birlikte, dönemde hâkim olan diğer felsefi ve edebî akımlar anlatılmıştır. Dördüncü bölümde, ilk olarak Makedon tarihinin genel anlatımı yapılmış ve Makedon ordusunun genel yapısı ve orduyu oluşturan birlikler anlatılmıştır. En son ise, anekdotların incelenmesine geçilmeden önce, eserin içerdiği komutanlar hakkında, bazıları uzun olmak kaydıyla, kısa biyografik anlatımları yapılmış ve sonrasında, çevirileri de verilerek, anekdotların incelenmesine başlanmıştır. Sonuç bölümünde, 4. kitap ve Polyainos hakkında, sadece 4. kitap üzerinden, genel bir değerlendirme yapılarak, çalışma tamamlanmıştır. Ayrıca anekdotlardaki savaş taktiklerinin kategorizasyonu, doğru, kesin yanlış, şüpheli bilgiler ve özensizliklerin yanı sıra, günümüze sadece 4. kitap ve Polyainos sayesinde ulaşılabilen bilgileri içeren anekdotlar tablo şeklinde ekler bölümünde verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Büyük İskender, II. Philippos, Polyainos, Savaş Taktiği, **Strategemata**

ABSTRACT

THE MACEDONIAN GENERALS IN POLYAINOS'

STRATEGEMATA

Murat GUNDOGDU

In this study, the fourth chapter of Polyainos' **Strategemata**, which Macedonian generals are included, all of the anecdotes in the chapter has been translated and examined one by one. The study's goal is, to prove author's mistakes, missings, arbitrary addings and changings in the anecdotes by generally comparing with the ancient sources.

In this context, in the first chapter, the genre of Polyainos's work, **Strategemata**, was described with the main lines and the other examples of the genre. In the second chapter, particularly the life of author and **strategemata** and also the works of author were informed. The aim of author's work and the trend of the century how affected Polyainos and the other authors were also informed. In the third chapter, with the military and political incidents of 2nd century, the philosophical and literary trends were described. In the fourth chapter, firstly, the history of Macedonia was explained in general and then, the general structure and the units of Macedonian army were described. Lastly, before the examination of the anecdotes, the short biographies of generals of the chapter, some of those are long, were written and next, together with the translation of the anecdotes, the examination of the anecdotes has been started. In the conclusion, the study has been finished with a general evaluation about the fourth chapter and Polyainos according to the fourth chapter of **Strategemata**. In addition, with the categorization of the strategies, correct, definitely false and suspicious informations, carelessnesses in the anecdotes, anecdotes containing information that can only be gotten by the fourth chapter of the work were given in the form of a table in the appendix.

Key Words

Alexander the Great, Philip II of Macedon, Polyaeus, Stratagem, **Strategemata**

ÖNSÖZ

Antik Çağ'ın savaşlarla dolu bir dönem olduğu bilinmektedir. Bu savaşlar esnasında komutanların durumu lehlerine çevirmek veya zafer elde etmek amacıyla, çeşitli taktiklere başvurmuş olduğuna tanıklık edilmektedir. Çeşitli komutanların kullandığı taktikleri, anekdotlar halinde **Strategemata** adlı eserinde derleyen Polyainos'un bu eseriyle ilgili olarak, danışmanım Doç. Dr. Emre Erten'in "**Polyainos'un Strategemata'sında Alkibiades**" adlı makalesi dışında ülkemizde herhangi bir çalışma yapılmamış olması ve danışmanımın önerisiyle Antik Çağ'daki savaş taktiklerine yönelik bir ilginin uyanması bu esere yönelmeme neden oldu. Eser aslında 8 kitaptan oluşmakla beraber, Polyainos'un Makedon asıllı olması ve bu bağlamda, aynı kökeni paylaştığı komutanlarla ilgili anekdotları aktarırken nasıl bir tavır ve tutum içinde bulunduğu ortaya koyulması ve 4. kitabın zaman diliminin büyük ölçüde Hellenistik Dönem'i (M.Ö. yklş. 330-30) kapsaması yani kendi içinde kronolojik bir bütünlük de teşkil etmesi dolayısıyla yalnızca Makedon komutanlarla ilgili anekdotların toplandığı bu kitabı incelemeye karar verdik. Kitapta dönemin askerî dehası olan ve günümüzde de hala kendinden söz ettiren Büyük İskender'in yer alması, çalışırken beni zorlasa da çalışma heyecanımı arttıran etkenlerden biriydi.

Çalışmam süresince, sorduğum her soruya cevap veren, yol gösteren, ulaşamadığımı bazı kaynaklara ulaşmamı sağlayan ve yaşadığım zorlu durum karşısında, beni teşvik ederek, cesaretlendiren ve bana güvenen Doç. Dr. Emre Erten'in yanı sıra lisans öğrenimimden itibaren, benden desteğini esirgemeyen Prof. Dr. A. Vedat Çelgin'e ve üzerimde emeği olan diğer bütün öğretmenlerime ve bana bugüne kadar emek veren benden desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Murat GÜNDOĞDU

İstanbul, 16 Haziran 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK DÖNEM EDEBİYATINDA STRATEGEMATA.....	5
--	---

İKİNCİ BÖLÜM

POLYAINOS'UN HAYATI VE ESERLERİ	12
---------------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLYAINOS'UN YAŞADIĞI DÖNEM (M.S. 2. YY.)

3.1. Siyasal Olaylar	22
3.2. Dönemin Askerî Olayları / Savaşlar / Parth Savaşları.....	27
3.3. Dönemin Felsefî/Edebî Akımları/ İmparatorların Edebiyatçılara Karşı Tutumları.....	30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

POLYAINOS'UN STRATEGEMATA'SINDA MAKEDON KOMUTANLAR VE TAKTİKLERİ

4.1. Makedon Tarihine Genel Bakış	32
4.2. Makedon Ordusu.....	51
4.3. Eserdeki Makedon Komutanlar ve Anekdotaları	56
4.3.1. Argaios (?-?)	56
4.3.2. II. Philippos (M.Ö. 382-336)	58
4.3.3. III. Aleksandros (M.Ö. 356-323)	86
4.3.4. Antipatros (M.Ö. yklş. 400-319)	136
4.3.5. Parmenion (M.Ö. yklş. 400-?)	140

4.3.6. Antigonos I Monophthalmos (M.Ö. 384-301).....	142
4.3.7. Antigonos II Gonatas (M.Ö. yklş. 320-239).....	167
4.3.8. Demetrios I Poliorketes (M.Ö. 337/6-283/2).....	174
4.3.9. Eumenes (M.Ö. 362/1-316)	189
4.3.10. II. Eumenes (M.Ö. yklş. 221-158).....	195
4.3.11. Seleukos I Nikator (M.Ö. 358-281).....	197
4.3.12. Seleukos II Kallinikos (M.Ö. yklş. 265-226)	203
4.3.13. III. Perdikkas (M.Ö. yklş. 383-359)	205
4.3.14. Kassandros (M.Ö. 355-297).....	208
4.3.15. Lysimakhos (M.Ö. 361-281)	213
4.3.16. Krateros (M.Ö. ?-321)	217
4.3.17. Polyperkhon (M.Ö. ?- yklş. 300).....	219
4.3.18. Antiokhos I Soter (M.Ö. yklş. 324-261).....	221
4.3.19. Antiokhos II Theos (M.Ö. yklş. 287-246).....	223
4.3.20. Antiokhos Hieraks (M.Ö. yklş. 263-226).....	225
4.3.21. V. Philippos (M.Ö. 238-179).....	227
4.3.22. Ptolemaios I Soter (M.Ö. 367/6-282)	231
4.3.23. I. Attalos (M.Ö. 269-197).....	234
4.3.24. Perseus (M.Ö. 212-168).....	236
SONUÇ.....	239
KAYNAKÇA	247
Antik Kaynaklar.....	247
Modern Kaynaklar	252
EKLER.....	276

KISALTMALAR

bd.	: band (cilt)
bkz.:	: bakınız
ed.	: editör/yayına hazırlayan
çev.	: çeviren
h.	: heft (sayı)
v.d.	: çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
vol.	: volumen (cilt)

GİRİŞ

Antik Çağ edebiyatında savaş taktiklerinin eserlerde görülmesi ilk olarak Homeros destanlarıyla başlamakta olup bu destanlarda bazı savaş taktikleri metnin içine yedirilmiş bir şekilde yer almaktadır. Homeros destanlarından sonra, Herodotos'un **Historiai (Tarih)** ve Thukydides'in **Historiai (Peloponnesos Savaşları)** adlı eserlerinde komutanların uyguladığı çeşitli savaş taktiklerinden bahsettikleri görülmektedir. Herodotos'un eserinde **strategema**'lara gösterdiği ayrıca özen, onun Antik Çağ'da savaş taktiklerinin anlatıldığı bir tür olan askerî rehber kitapların öncüsü olduğunun düşünülmesine neden olmuştur (Wheeler, 2010: 19).

Antik Çağ edebiyatında askerî içerikli veya savaş taktikleriyle ilgili ortaya konulan eserler iki türe ayrılmaktadır: Birincisi, Eski Yunancada savaş manevrası, savaş hilesi; kurnazlık, hile anlamlarına gelen **strategema**'lar (στρατήγημα, ατος) yardımıyla komutanların düşmana karşı avantaj sağladıkları veya içinde bulundukları zor durumdan kurtulduklarının anlatıldığı anekdotları içeren derleme rehberler; ikincisi ise askere alma, eğitme, kamp kurma gibi standart askerî bilgilerin verildiği askerî rehberlerdir.

Askerî rehberlerin Eski Yunan edebiyatında ilk örnekleri, M.Ö. 4. yy. yazarlarından Ksenophon'un **Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)** ve Hellenika (Yunan Tarihi) eserleri olmakla birlikte, Aineias Taktikos'un **Poliorketika (Kuşatma Savunması)** adlı eseri ayrıca önemlidir. Latin edebiyatındaki ilk örneğini ise, M.Ö. 2. yy'da Marcus Porcius Cato'nun **De Re Militari (Askerî Konular Üzerine)** adlı eseri oluşturmaktadır.

M.S. 1. yy'a gelindiğinde, o zamana kadar yazılmış askerî rehber kitapların yanında, derleme rehberlerin ilk örneğini yazar Frontinus, **Strategemata** adlı eseriyle vermiştir. 580 anekdot içeren eser 4 bölümden oluşmaktadır. M.S. 2. yy'da ise yazar Polyainos, dönemin imparatorları Marcus Aurelius ve Lucius Verus'a ithafen, başlayacak olan Parth Savaşları için imparatorlara fayda sağlaması amacıyla, toplamış olduğu çeşitli savaş taktiklerini derleyerek, Frontinus'un eseriyle aynı adı taşıyan **Strategemata** adlı eserinde bir araya getirmiştir. 8 kitaptan oluşan eser, yaklaşık 900 anekdot içermektedir. Bu anekdotlardaki taktiklerin, imparatorlara ne

gibi bir fayda sağladığı veya imparatorların, bu eserden ne ölçüde faydalandığı kesin olarak bilinmemektedir.

Polyainos'un **Strategemata** adlı eseri, kapsam bakımından zengin olsa da içerdiği hatalar sebebiyle, antik kaynaklar arasında şüpheyile yaklaşılan bir eserdir. Çalışmamızın konusunu ise Polyainos'un bu eserinin 4. kitabındaki anekdotların tek tek incelenerek, bunların doğruluğunun yanında, hataların, eksikliklerin, yazarın bizzat yaptığı eklemeler ve değişikliklerin başka antik kaynaklarla karşılaştırılarak ortaya konması oluşturmaktadır. Diğer kitaplarının yanı sıra Polyainos'un 4. kitabı üzerine ülkemizde herhangi bir inceleme yapılmamış olması da bu çalışmaya yönelmemizin sebepleri arasındadır. Konu, Polyainos'un anekdotlarının incelenmesinin yanı sıra, Makedon kökene sahip olan yazarın, eserinin bu bölümünde Makedon komutanlarla ilgili nasıl bir tavır takındığının görülmesini de sağlayacaktır.

Örnek verilecek olursa, 1996 tarihli Nicholas G. Hammond'un **Some Passages in Polyaeus Stratagems Concerning Alexander** ve 2017'de yayımlanan Emre Erten'in **Polyainos'un Strategemata'sında Alkibiades** adlı makalelerinde yazarların, eserdeki komutanlarla ilgili anekdotları etraflıca inceledikleri görülmektedir. Çalışmamızın yöntemini de, söz konusu makalelerde olduğu gibi, 4. kitaptaki bütün anekdotların tek tek incelenmesi oluşturmaktadır. Kitaptaki bütün anekdotların, çevirileri yapılmış ve daha sonra da anekdotlar incelenmeye başlanarak Polyainos ile diğer antik kaynaklar karşılaştırılmış, ayrıca söz konusu anekdotla ilgili olarak modern literatürde bir çalışma mevcut ise incelemeye alınmış ve sonrasında, genel bir değerlendirme yapılarak anekdot sonlandırılmıştır. Bazı anekdotların tek bir antik kaynakta karşılığı mevcutken, bazı anekdotlar için ise durum farklıdır. Bu tür anekdotlarda, diğer antik kaynaklarda kendi aralarında karşılaştırılarak, Polyainos'un daha çok etkilenmiş olduğu antik kaynak belirlenmeye çalışılmıştır. Bazı anekdotlar için de, ne başka bir antik kaynakta ne de modern literatürde karşılık bulunabilmiştir. Bu durumda da mevcut anekdot üzerinden gidilerek, buradaki durum veya olay açıklandıktan sonra, kısa bir yorumla değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Anekdotlar, komutanların kitaptaki sırasına göre incelenmiştir ve komutanlar, içindekiler tablosuna da bu şekilde yerleştirilmiştir.

Bu kitaptaki Makedon komutanlara dair anekdotların, antik kaynaklardaki karşılığı geniş bir yelpazeye sahip olmakla beraber, çoğunluğu Diodoros'un **Bibliothēke Historikē (Tarih Kitaplığı)**, Flavius Arrianos'un **Aleksandrou Anabasis (İskender'in Seferi)**, Frontinus'un **Strategemata**, Iustinus'un **Trogi Pompei Historiarum Philippicarum Epitoma (II. Philippos Tarihi)**, Plutarkhos'un **Vitae Parallelae (Paralel Hayatlar)**, Quintus Curtius Rufus'un **Historiarum Alexandri Magni Macedonis (Büyük İskender Tarihi)** adlı yazarlar ve eserleri oluşturmaktadır. Bu eserler, aynı zamanda çalışmada en çok faydalanılan antik kaynaklar olmuşlardır. Modern literatürde, bu çalışmadaki gibi bütün anekdotların incelendiği bir çalışma bulunmasa da bazı kitap ve makalelerde bazı anekdotların incelenmiş olduğu görülebilmektedir. Bunlara örnek olarak, 1996'da yayımlanan Nicholas G. Hammond'un **Some Passages in Polyænus Stratagems Concerning Alexander** ve Elizabeth Carney'in **Macedonians and Mutiny: Discipline and Indiscipline in the Army of Philip and Alexander** adlı makaleleri ve 2015'te yayımlanan Edward Anson'un **Eumenes of Cardia: A Greek among Macedonians, Second Edition**; 1990'da yayımlanan Richard Billows'un, **Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State**; 2014'te yayımlanan Jeff Champion'un **Antigonos the One-Eyed: Greatest of the Successors** ve 2020'de yayımlanan Charlotte Dunn ve Pat Wheatley'in **Demetrius the Besieger** adlı kitapları verilebilir. Söz konusu makale ve kitaplar da Polyainos'un eserinin 4. kitabındaki bazı anekdotları içerdiğinden çalışmada en çok faydalanılan modern kaynaklar olmuşlardır.

Anekdotların anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla, ilk olarak, yazarın eserini verdiği türün anlatılması tercih edilerek, Polyainos'un eserinin bu türle ne gibi bir ilişkisi olduğunun gösterilmesi amaçlanmaktadır. Daha sonra, Polyainos'un yaşamı, eserleri ve yaşadığı dönem hakkında bir genel bilgilendirme yapılarak Polyainos'un dönemin askerî, edebî, kültürel ve siyasi durumundan nasıl etkilendiği açıklanmaktadır. Ayrıca anekdotlardaki olayların tarihsel boyutunu ortaya koyabilmek amacıyla Makedon siyasi tarihine dair genel bir anlatım da çalışmada yer almaktadır. Yine söz konusu anekdotların, Makedon ordusuna dair askerî terimler içermesi dolayısıyla Makedon ordu teşkilatının tanıtıldığı bir bölüm de vardır. Ayrıca, anekdotlarda geçen Eski Yunanca terimlerin transliterasyonu yapılarak,

dipnotlarda Eski Yunancadaki karşılıklarının ve dilimizdeki anlamlarının verilmesine gayret edilmiştir.

Son olarak ekler bölümünde, 4. kitapta sözü edilen taktiklerin hangi düşmana karşı kullanıldıkları ve fonksiyonellikleri belirtilerek taktik türlerine göre bir kategorizasyon yapılmış, ayrıca yazarın aktardığı kesin yanlış ya da şüpheli bilgileri veya yaptığı özensizlikleri içeren anekdotlar gösterilmiş, diğer yandan aktardığı doğru bilgileri ve başka antik kaynakta karşılığı olmayıp sadece Polyainos'un eserinin 4. kitabı sayesinde ulaşılabilen bilgileri içeren anekdotlar da tablo halinde verilmiştir.

Makedon kralı II. Philippos ve oğlu Büyük İskender, elde ettikleri siyasi ve askerî başarılar sayesinde tahtta kaldıkları dönemde, Makedon Krallığı'nı dönemin en güçlü devleti haline getirmeyi başarmışlardır. Dolayısıyla çalışmamızın içinde ayrı öneme sahip bulunmaktadır. Bu bağlamda Polyainos'un 4. kitabı dâhilinde en fazla sayıda anekdota konu olan II. Philippos ve III. Aleksandros'un (Büyük İskender) savaşlarda ne gibi taktikler kullandıklarının topluca ortaya koyulması ve bu taktiklerin yazarın alıntı yapmış olduğu diğer antik kaynaklarla karşılaştırılması, böylece onlarla Polyainos'un anlatımı arasında birtakım farklılıklar olup olmadığının ele alınması çalışmamızın önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK DÖNEM EDEBİYATINDA STRATEGEMATA

Antik dönem edebiyatının gerek Yunan gerekse Latin edebiyatı dâhilinde çok geniş bir yelpazesi bulunmaktadır. İlkin, sözlü olarak ortaya çıkmış Homeros destanlarıyla başlamış olan antik dönem edebiyatının kapsamına zaman ilerledikçe tarih, felsefe gibi türler de eklenmiştir.

Antik dönem edebiyatında bu türlerin yanında, askerî rehber kitaplar olarak adlandırılan bir tür de kendine yer bulabilmiştir. Bu rehberler, komutanlara savaşta bir yardımcı niteliğini taşımakta ve komutanların savaşı kazanma şanslarını olabildiğince arttırma amacı gütmektedir. Askerî rehber kitaplar iki türe ayrılmaktadır: Birincisi; sayıları az olmakla birlikte, geçmiş tarihte meydana gelmiş ve ünlü olan veya olmayan komutanların, savaşlarda bulundukları durumdan akıllıca kurtuldukları olaylardan oluşturulan savaş taktiklerinin derlendiği rehberler. İkincisi ise; askere alma ve eğitme, kamp kurma, savaş meydanında manevra yapma, bir nehri geçme gibi konuların bulunduğu ve komutanlara diğer bütün askerî konular hakkında bilgi veren rehberlerdir (Bliese, 1994: 105-106). Bu rehber kitaplar, Kardialı Hieronymos, Kleitarkhos, Theopompos, Phylarkhos ve Samoslu Duris gibi eserleri günümüze ulaşmayan yazarların eserlerinden bilgiler içerdiği için, ayrıca önem taşımaktadır (Lammert, 1931: 179).

Yunan edebiyatında askerî bilgilerin verilmesi, ilk olarak Homeros destanlarıyla başlasa da (Spaulding, 1933: 658), M.Ö. 5.yy'ın ikinci yarısı, bilgilerin daha önceleri olduğu gibi sözlü olarak anlatılması yerine, daha sistematik bir şekilde yazılmasına ve bu anlamda bir yazım kültürünün gelişmesine sahne olmuştur. Bu durum, yazıların tıp, siyaset, avcılık ve binicilik gibi bilimsel ve teknik konularda çeşitlenmesine neden olmuştur. Geçmiş tarihte askerî konularda verilen ilk bilgiler, M.Ö. 5.yy'ın sonlarına doğru, çeşitli konularda bilgileri olan ve para karşılığında eğitim veren sofistler tarafından Atina'da derlenmiştir. Zengin vatandaşları sivil ve askerî hayata hazırlayan sofistler, vatandaşlara savaş taktikleri ve silah talimi konularında bilgi vermişlerdir. Askerî konuların yazıldığı metinlerin gerçek bir tür

olarak ilk ortaya çıkışı ise aşağıda açıklanacak olan edebî, kültürel ve askerî etkenlerin de sebep olmasıyla beraber, M.Ö. 4. yy'da olmuştur. Savaş, erken dönem Yunan edebiyatında hem şiirin hem de düzyazının temasını oluşturmuştur. Bu temanın ilk olarak Homeros'un destanlarında işlendiğini görmek mümkündür. Homeros, destanlarında savaşı diğer temalardan üstün tutmuştur. Ölüm, yıkım, savaşın sebep olduğu çatışmalar, Homeros destanlarında bir uyum içinde yer almaktadırlar. Savaş ve barış, yaşam ve ölüm gibi zıtlıklar, Homeros'un ana temalarıdır ve birbirlerinin antitezleri olarak görülmüşlerdir ve bu şekilde, birbirlerinin açıklayıcısı olma görevini de üstlenmişlerdir (Barolsky, 2009: 30). Herodotos ve Thukydides ise, savaşın nedenleri, süreçleri ve etkileriyle beraber, tarihsel yazımın temel ilkesi olarak edebiyata dâhil etmişlerdir ve böylece komutanlık, savaş hileleri ve taktikleri konularında ilk örnekleri vermişlerdir. M.Ö. 431-404 yılları arasında meydana gelen Peloponnesos Savaşları döneminde, komutanların taktiksel bilgilerinin gerekliliğinin artmasıyla ve kuşatmaların kolaylaştırılması adına yapılan yenilikler, komutanların niteliklerini geliştirmelerini kaçınılmaz hale getirmiş, askerlerin eğitimlerini hızlandırmış ve paralı askerlerin orduda kullanılmasını da yaygınlaştırmıştır. M.Ö. 4. yy'ın ilk yarısında askerî alandaki gelişmeler ise, genel askerî ilkelerin ifade edildiği ve belirli tavsiyelerin sunulduğu öğretici rehberlerin yazılmasına olanak sağlamıştır (Rance, 2016: 561-562).

Bu türün, gerçek anlamda ilk örneklerini veren Atinalı yazar Ksenophon'dur. Aynı zamanda bir asker de olan yazarın **Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)** ve **Hellenika (Yunan Tarihi)** adlı eserleri, bu konudaki ilk örneklerdendir (Spaulding, 1933: 658). İkinci olarak ise, Ksenophon ile aynı dönemde yaşamış olan ve M.Ö. 367'de Arkadialıların komutanı olarak tanınan Aineias Taktikos gelmektedir. Peloponnesos bölgesinden Ege sahillerine kadar olan bölgede geçirmiş olduğu mücadeleler dolayısıyla, askerî konularda çok tecrübeliydi ve bir askerî analist olarak kendisine saygı duyuluyordu. Günümüze kalan ve yaklaşık M.Ö. 4. yy'ın ortalarında yazılmış olduğu kabul edilen eseri **Poliorketika (Kuşatma Savunması)** (Whitehead, 1996: 23), tahkimli yerlerin savunması üzerinedir ve aynı eserinde, düşmanı yapacağı saldırıdan vazgeçirmek için savaştan önce birliklere hitap etmek gibi savaş hakkında değişik bilgiler içeren bölümler de bulunmaktadır (Bliese, 1994: 108).

Derleme rehberleri oluşturan savaş taktiklerinden bahsedilecek olursa, bunlarda genellikle, komutanların zekâsı ve becerikliliği, hile, şaşırtma, hareket için uygun anı bekleme gibi konular bulunmaktadır. Bu konular, Eski Yunancada savaş manevrası, savaş hilesi; kurnazlık, hile anlamlarına gelen **strategema** (στράτηγμα, ατος) teriminde toplanmıştır (Krentz-Wheeler, 1994: vi-vii). Thukydides, Ksenophon ve Aineias Taktikos, eserlerinde bahsettikleri hile, kandırmaca, ani saldırı ve bir komutanın becerikliliği gibi konulardan övgüyle söz etmişler ve M.Ö. 4.yy'da **strategema** terimi, ustaca yapılan komutanlığın anlamını karşılamak amacıyla kullanılmış ve daha sonra terimin anlamı, savaş hilesi için genel bir terim olarak değişmiştir. **Strategema**'ların Yunan ve Roma dünyasında gerçekleşen savaşlarda komutanlara sağladığı fayda tam olarak bilinmese de Hellenistik Dönem komutanlarının bu konuda kendilerini geliştirdikleri söylenebilir (Wheeler, 2010: 17). **Strategema** terimi Latin edebiyatında ise, M.Ö. 51'de, Cicero tarafından Pompeili Atticus'a yazılan mektupta, ikisinin ortak dostları olan C. Sempronius Rufus'un borçlu olduğu Vestorius'tan bir **strategema** yardımıyla kaçtığını belirttiği zaman kullanılmıştır (Wheeler, 1988: 12)¹.

Hellenistik Çağ'da askerî konularla ilgilenen yazarlar çoğalmış olmasına rağmen, onların eserlerinden günümüze ulaşabilen olmamıştır. Thessialı devlet adamı Kineas², Aineias Taktikos'un eserinin bir özetini çıkarmıştır. Makedon ve Kartaca Savaşları'nı anlatan tarihçi Polybios, **Ta Taktika (Taktikler)** adında bir askerî rehber kitap derlemiştir.³ Bu derlemede, savaş taktikleri ve kamp kurma konusu üzerinde çeşitli görüşler tartışılmıştır. Atinalı devlet adamı Phaleronlu Demetrios'un iki kitaplık bir eserinin olduğu da ayrıca düşünülmektedir.

Hellenistik Çağ'da askerî konularda yazılmış eserler ikiye ayrılır: İlk olarak, tahkimli bir yerin kuşatılması, savaş makineleri ve mancınıklarının kullanımını kapsamı içine alan ve doğrudan kuşatmalar hakkında yazılan eserler. Bir diğer grup ise, varsayımlar üzerine kurulan ve **falanks**'ı destekleyen hafif piyade ve süvarilerle beraber, **falanks**'ın mükemmele yakın olarak anlatıldığı eserlerdir. Bu eserlerde **falanks**'ın yanında, savaş arabaları ve filler de kısaca anlatılmış, fakat zamanla

¹ Cic. Att. V. 2. 2.

² Doğduğu yılın şüpheli olmasıyla birlikte, M.Ö. 276 yılında öldüğü düşünülmektedir (Liddle, 1844: 753)

³ Dreyer, 2001: 42.

kullanılmamaya başladıklarından da bahsedilmiştir. **Falanks**'ın anlatıldığı eserlerdeki ordu, büyük ihtimalle, M.Ö. 2.yy'ın sonlarında Seleukos Krallığı'nın sahip olduğu ordudur (Rance, 2016: 562).

Makedon kral ve komutan Büyük İskender sahip olduğu askerî deha yardımıyla, çoğunluğunu **falanks** düzeninde kurulmuş piyade ve süvari birliklerinin oluşturduğu ordusunu akıllıca kullanarak, kendi ordusundan katbekat büyüklükteki orduları alt etmesini sağlamış; bu da onu, yaşadığı dönemin en büyük komutan haline getirmiş ve varisleri bile onun taktiklerini ve ordu düzenini benimsemelerine rağmen, Büyük İskender'in seviyesine çıkamamıştır (Spaulding, 1933: 661).

Latin edebiyatında ise, M.Ö. 2. yy'da askerî konular hakkında ilk örneği veren yazar, Marcus Porcius Cato'dur. Yazmış olduğu eserin adı **De Re Militari (Askerî Konular Üzerine)** olup, bu eser tamamıyla kaybolmuştur. Eserin kendisi kaybolmuş olsa bile, sonraki yazarlar tarafından yapılan alıntılar ve atıflar yardımıyla, eser hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Cato, eserinde tutucu bir tavır takınmış ve Roma ordusundaki Yunan etkilerine karşı çıkmıştır. Askerlik hakkında sahip olduğu fazla ve çok yönlü bilgisi sayesinde, eseri önem kazanabilmiştir (Spaulding, 1933: 660-661).

Söz konusu türde, o dönemlerde yaşayan bazı yazarlar tarafından eserler verilmeye devam edilmesi üzerine, Yunan ve Latin edebiyatında gördüğü rağbet azalmamıştır. Bu eserler, Yunan edebiyatında daha önce verilmeye başlanmış olmaları dolayısıyla, kendilerine yarar sağlamaları amacıyla, önce Hellenistik krallara, daha sonra ise Romalı imparatorlara atfedilerek yazılmaya başlanmıştır. Görünüşe göre, Romalı imparatorların asker eğitmek için okulları veya eğitim vermek için fazla bilgileri olmadığından dolayı, bu türde yazılan eserlerden yararlanmaktaydılar (Morton, 2010: 118).

M.Ö. 1. yy'da, teoriye ve biçime dayalı taktiklerin anlatıldığı rehberler yazılmaya başlandığından askerî edebiyat, önceki dönemlerinden farklı ve yeni bir şekle bürünmüştür. Bunun sonucunda M.Ö. 1.yy'da, piyade birliklerinin taktikleri üzerinde yoğunlaşmış ve eserlerin konusunu **falanks** düzeni oluşturmaya başlamıştır. Bu konu hakkındaki ilk örneği, Asklepiodotos vermiştir. **Tekhne Taktike (Taktik Sanatı)** adlı eserinde, hocası filozof Poseidonios'tan öğrendiği bilgilerden faydalanmıştır. Fakat bu eser yazıldığında, **falanks** düzeni artık

kullanılmamaktaydı. Eser, tarihsel bilgilerden ve yazarın kendi askerî tecrübelerinden yoksun olmasına rağmen, **falanks** düzeninin oluşturulması ve düzenin taktikleri veya düzenin izin verdiği taktikler hakkında verdiği bilgiler bakımından önemlidir (Spaulding, 1933: 661-662).

M.S. 1.yy'a gelindiğinde, Platoncu filozof Onasander, **Strategikos (Komutan)** adlı eseriyle askerî konularda yazılan eserlere bir yenisini eklemiştir. M.S. 50 ila 60 arasında yazıldığı düşünülen eser, M.S. 49 yılında **consul**'lük yapmış olan Quintus Veranius'a atfedilmiştir (Bliese, 1994: 108). Eserinde, bir komutanın dürüstlüğünün ve güçlü karakterinin önemine vurgu yapmış ve askerî psikoloji, savaş düzeni alma ve **strategema**'ların faydaları hakkında da bilgiler vermiştir (Campbell, 1996: 1067). Ayrıca Onasander, eserinde **strategema**'ların, sadece düşmanı alt etmek için değil, düşman tarafından alt edilmekten kaçınmak için de yararlı olabileceğinden bahsetmiştir (Wheeler, 2010: 18).

M.S. 1. yy'ın sonlarına doğru ise, M.S yaklaşık 40 ile 103 yılları arasında yaşamış olan Latin yazar Frontinus, günümüze ulaşmamış askerî konuları içeren bir eserin yanı sıra, derleme rehberlerin ilk örneğini de vermiştir. **Strategemata** adını taşıyan ünlü eseri, geçmiş dönemlerde yaşamış komutanların etkileyici hareketlerinden esinlenilerek yazılmış 580 anekdottan oluşmaktadır (Bliese 1994: 106). Kitabında, orduya komuta etme yöntemlerini ele almış, çoğunlukla uzak ve az da olsa yakın dönemden, özellikle Domitianus'un Germenlere karşı gerçekleştirdiği seferlere ve kullandığı taktiklere de yer vermiştir. Eser, dört kitaptan oluşmaktadır: savaş öncesi, savaş anı, savaş sonrası ve komutanlık hakkında yazılmış özdeyişler. Frontinus eserinin, yaşadığı zamanın komutanları ve bu konular fazla hakkında bilgisi olmayan toplumun eğitilmesi için kullanışlı bir rehber olacağını düşünmüştür (Campbell-Purcell, 1996: 785). Ek olarak, eserinde ahlâki bir yaklaşım gösteren Frontinus, ayrıca Scipio Africanus, Fabius Maximus ve Marcus Porcius Cato gibi devlet adamlarını yüceltmıştır (Phang, 2016: 919).

Frontinus'tan sonra, yine M.S. 1.yy'ın sonlarına doğru aslen Yunan olan fakat Roma'da yaşayan Aelianus Tacticus adında başka bir yazar askerî konular üzerine bir eser vermiştir. Eserini **falanks** düzeninin anlatılması üzerine kuran yazar, hem bu türde yazmak için yeterli yetkinliğinin olup olmadığından hem de bu düzenin artık kullanılmıyor oluşundan dolayı, eserini yazmakta tereddüt etmiştir. Fakat

Frontinus'tan tavsiyeler alması ve Frontinus'un onu teşvik etmesi üzerine, **Taktike Theoria (Taktik Kuramı)** adındaki eserini hazırlamıştır (Spaulding, 1933: 664). Eserini Roma imparatoru Nerva döneminde yazmaya karar vermiş, eserini Hadrianus'a atfetmiştir (Matthew, 2016: 67).

M.S. 1.yy'da Frontinus tarafından ilk defa örneği verilmiş olan derleme rehberlerin ikincisi, M.S. 2.yy'da Makedon yazar Polyainos tarafından aynı adla **(Strategemata)** verilmiştir. Eser, toplam sekiz kitaptan oluşmaktadır. Düşman saldırılarını püskürtme ve düşmanı alt etme yöntemlerini, askeriyede genel olarak kabul görmüş bilgilere eserinde yer vermesinin yanında, başarılı Yunan, Pers ve Makedon komutanların dışında, Hannibal, Caesar ve Octavianus gibi Roma komutanlarının **strategema**'larını da eserinde anlatmıştır (Campbell, 1996: 1209). Ayrıca Frontinus'un eserinde olduğu gibi, onun eserinde de askerî birliklere hitaben yapılan konuşmalar, komutanların bulundukları duruma verdiği tepkiler gibi konularda bulunmaktadır. Eserinde bulunan anekdotların birbirleriyle benzer olmalarından ötürü, eserin yapısı kolayca anlaşılabilir (Bliese, 1994: 107). Polyainos, eserini imparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus döneminde gerçekleşen Parth Savaşları'nda onlara yarar sağlaması amacıyla yazmış, fakat eserinde Parth ülkesinin coğrafi şartları için herhangi bir bilgi vermemiştir. Eserini, Yunan ve Roma tarihi ve mitolojisinden topladığı bilgilerle oluşturmakla beraber, eserinde geniş bir antik yazar yelpazesi de bulunmaktadır. Günümüze ulaşamayan bazı eserler hakkında bilgi sahibi olmamızı da ayrıca sağlamaktadır (Kelly, 2016: 455).

Frontinus ve Polyainos'un yazmış oldukları derleme rehberler, türlerinin günümüze kalan tek örnekleridir. Bu yazarların ikisi de, geçmiş dönemlerdeki olaylardan ve yazarlardan, doğrudan veya dolaylı bir biçimde yararlanmışlardır. Frontinus'un eserinden önce **strategema**'lar içeren eserler bulunmakla birlikte, bu eserlerin bazıları hakkında bilgi yoktur. **Strategema**'lar, yalnızca Frontinus ve Polyainos tarafından derlenen rehberlerde değil, Aineias Taktikos, Asklepiodotos gibi yazarların yukarıda isimleri verilen eserlerinde de yer almıştır ama bu eserler, derleme rehber niteliğinde değildir. Frontinus'un ve Polyainos'un eserleri arasında yaklaşık olarak 80 yıl vardır ve M.S. 1. yy'ın sonları ile M.S. 3.yy'ın başları

"Derleme Rehberlerin Altın Çağı" olarak kabul edilmektedir (Krentz-Wheeler, 1994: viii).

Antik Çağ'da askerî konularda yazıldığı bilinen başka bir önemli eser olan **De Re Militari** veya diğer adıyla **Epitoma Rei Militaris (Askerî Konular Üzerine)** ise, Vegetius tarafından, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasına yakın, M.S 383-450 yılları arasındaki bir zamanda yazılmıştır (Bliese, 1994: 110). Eser, dört kitaptan oluşmaktadır: Birinci kitapta, askere alma; ikinci kitapta, ordu düzeni; üçüncü kitapta, strateji ve taktikler; dördüncü kitapta ise, tahkimat ve deniz savaşları konuları işlenmiştir. Ayrıca eserin genelinde, orduda disiplini sağlamak, sefere hazırlanmak, düşman bölgesinde bulunmak, kamp kurmak, savaş meydanındaki duruma göre plan yapmak, geri çekilmeye hazırlanmak gibi konular da işlenmiş ve **strategema**'ların yararından da bahsedilmiştir (Campbell, 1996: 1584). Vegetius'un eseri, Batı askerî düşüncesini bin yıldan fazla süreyle etkilemiş ve bu etkisini günümüz dünyasına kadar sürdürmeyi başaramıştır (Bliese, 1994: 110).

İKİNCİ BÖLÜM

POLYAINOS'UN HAYATI VE ESERLERİ

Günümüzde Albin Lesky, Friedrich Lammert, Johannes Melber, Klaus Meister, Otto Stählin, William Tarn, Wilhelm Schmid gibi araştırmacılar tarafından, bir tarihçi veya bir askerî stratejist olarak kabul görmemesinin yanında, eserinde gerçeklikten uzak bilgiler verdiği için de ayrıca eleştirilmektedir. Friedel Schindler ve Herbert Hunger gibi araştırmacılar da onun, gerçek bir savaş yazarı olmadığını düşüncelerinin yanında, özensiz eserinin bir askerî rehber olarak, bir fiyasko ve aynı zamanda, değersiz olduğunu da düşünmektedirler. Eserine yapılan eleştiriler, derleme rehberler türünü ve türün benimsediği öğretiyi veya imparatorların himayesi altına girmek için Polyainos'un eserini nasıl şekillendirdiği anlamak için değildir. Bu olumsuz eleştirilere karşın, Polyainos'un ve eserinin olumlu yanları da bulunmaktadır. Eserin ortaya çıkışı, M.S. 161-166 yılları arasındaki Parth Savaşları dönemine denk gelmekle birlikte, içinde dönemin temalarını ve olaylarını içermektedir.⁴

Günümüze ulaşan eseri itibarıyla, Polyainos'un bir tarihçi olduğunu söylemek mümkün değildir. Eserin içerdiği yaklaşık 900 anekdotun, tarih yazımıyla hiçbir şekilde alakası bulunmamaktadır. Yine de, tarihten öğrenilecek çok şey var düşüncesiyle, tarihe bağlı bir eserdir. Polyainos, anekdotları derlerken, bir tarihçi gibi, topladığı malzemeyi nasıl kullanacağı, olayları yer-zaman bağlamında nasıl oturtacağı ve olayları anlatırken, neleri anlatıp neleri anlatmayacağına dair sorunlarla karşılaşmıştır (Pretzler, 2010: 85).

M.S. 2. yy. yazarlarından Polyainos, yaklaşık olarak M.S. 100 yılında, Bithynia bölgesinin kentlerinden biri olan Nikaia'da doğmuştur (Krentz-Wheeler, 1994: ix). Polyainos'un kendisini Makedon olarak kabul etmesi, onun Roma İmparatorluğu'nun doğusunda yaşayan Makedon etnik kökenli bir ailenin çocuğu olması anlamına gelebilmesinin yanı sıra, onun kültürel kökeninin Yunan olduğu

⁴ Bu konudaki tartışmalar için bkz.: Wheeler, 2010: 7.

kabul edilir (Pretzler, 2010: 86). **Suda**'ya⁵ göre bir hatip olan Polyainos, aynı zamanda savunma davalarıyla ilgilenen bir avukattır (Bunbury, 1849: 442). Ailesinin, Roma vatandaşlığına sahip olup olmadığı hakkında kesin bir yargıya varılamamakla birlikte Polyainos, M.Ö. 161 yılında, Roma mahkemelerinde davalarla ilgilenmekteydi. Bu, onun bir Roma vatandaşı olduğunu, Latince ve Roma hukukunu bildiğini kesin olarak göstermektedir. Polyainos, yüksek ihtimalle atlı sınıfına (*lat. equester*) mensup biriydi. Polyainos, zamanının diğer hatipleri gibi, yaşadığı yeri ün ve para kazanmak terk etmiştir. Makedonya'ya da uğrayan Polyainos, burada nereye gittiği tam olarak bilinmeyip, gittiği yerin bölge meclisinde avukatlık yapmıştır. Polyainos'un Roma kraliyet mahkemelerinde avukatlık yaptığı bilinmesine rağmen, ne zaman Roma'ya ulaştığı bilinmez. Ayrıca, bazı iddialara göre de, Polyainos'un kraliyet avukatlığı (*lat. advocatus fisci*) yaptığına dair bir kanıt olmadığı düşünülmektedir (Krentz-Wheeler, 1994: ix-x).

Yaklaşık M.S. 162 yılında Roma imparatorları Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un Parthlara karşı sefere çıkacağı sırada Polyainos, savaş için çok yaşlı ve bu sebepten ötürü savaşa katılamayacağından komutanlara savaşta yardımı dokunsun ve imparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus dışında, diğer komutanlar da yararlansın diye, tanınmasında büyük pay sahibi olan **Strategemata** adlı kitabını derlemiştir. Kitap, aşağı yukarı 900 anekdot içermekteydi, fakat günümüze kalan anekdotlar 830 tanedir ve bunların benzerleri Frontinus'un aynı adlı kitabında da bulunmaktadır (Bliese, 1994: 107). Polyainos'un herhangi bir askerî deneyimi olmamasına rağmen, eseri, askerî taktiklerle dolu bir kitaptır; fakat, Frontinus'un eseriyle baş edecek düzeyde değildir. Buna rağmen, zamanın düşüncesine göre, bu tür kitapların, yeni bilgiler içermesi beklenmektedir. Pek çok iddiaya göre, Polyainos'un Roma mahkemelerinde avukatlık yaptığı düşünülürse, Latince bildiği ve Frontinus'un eserinden de haberdar olduğu kesindir. Buna karşın, Polyainos, Frontinus'un eserini politik sebeplerden ötürü yok saymayı tercih etmiştir. Çünkü, Marcus Aurelius'un büyükbabasının büyükbabası Frontinus'un kız kardeşiyle evliydi. Polyainos, eğer imparatorun ataları tarafından yazılı kitabın hatalı olduğunu ve komutanlıkla ilgili problemlere dair çözümler sunduğunu iddia ederse, hata yapmış

⁵ **Suda On Line: Byzantine Lexicography**, ed. ve çev. David Whitehead v.d., 2014-2021, (Çevirmici), <http://stoa.org/sol-entries/pi/1956> , 27.04.2021.

olacaktı. Polyainos bu yüzden, Frontinus'un fazlasıyla pratik ve konularına göre düzenlenmiş olan eserinin aksine, tamamen farklı bir eser ortaya koymak için uğraşmıştır. Polyainos eserine, eski zamanlardan başlayarak, Augustus'a kadar uzanan dönem arasında yaşayan insanların olaylarının alıntılarını yapıp, bunları, olayın sahibinin isimlerini vererek sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmayı; tanrıların, kahramanların, önemli adamların ve kadınların veya bütün bir milletin ismini vererek yapmıştır ve Polyainos, eserindeki her kitabın önsözüne, eserinin bir askerî taktikler derlemesi olduğunun vurgusunu yapmayı da ihmal etmemiştir (Krentz-Wheeler, 1994: xii-xiii). Polyainos, eserinde didaktik bir tutum takınarak, yazdığı türün amaçlarından birini gerçekleştirmiş, İkinci Sofistik düşüncesini takip etmiş ve etnografik bir yaklaşımı tercih etmiştir (Wheeler, 2010: 36). Bu bağlamda, Polyainos'un, Frontinus'tan ne kadar etkilendiği belli olmasa da ikisinin eseri arasında hem içerik, hem de anlatım bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Yazar, savaşta yapılabilecek hileleri içeren alıntıları toplayıp, savaş stratejileriyle alakalı çeşitli ilkeler göstermeye çalışmıştır. Polyainos, eserini bir tarihçi olarak yazmamıştır. Bir alıntı derleyicisi olarak, stratejik öğretiyi ve bu öğretinin; hile veya ani saldırı ile düşmanı alt etmenin veya düşmanı dolaylı yoldan atlatmanın ilkelerini benimsetmeye çalışmıştır. Modern veya bir dereceye kadar, antik görüşte, anlatılanların doğru olup olmamasının ikinci plana atıldığı görülmektedir. Örneğin, Latin yazar Cicero, hatiplerin anlatmak istediklerini anlatmak amacıyla, tarihi çarpıtabilmek için ayrıcalıklarının olduğuna dikkat çekmiştir.⁶ Frontinus'un eserinin bile, modern görüşe göre, tarih araştırmalarının ölçütlerini karşılamadığı düşünülmektedir (Wheeler, 2010: 39).

Polyainos'un eserinin yapısı, eserini yazmış olduğu türün özelliklerinden farklıdır. Anekdotalar, taktiği uyguladığı veya anlatılan olayın öznesi olduğu düşünülen kişilerin başlığı altında toplanmıştır. Bu kişiler, eserdeki sekiz kitabın temalarını belirtmek için, coğrafik ve etnografik bağlamlarda gruplanmıştır. Kitaplardaki bazı coğrafi kısımlarda, kronoloji bakımından sorunlar mevcuttur. Bu yüzden, Polyainos'un eserindeki yapıyı, taktiklerin uygulanabilirliği ve belirli askerî kategorilerinden ziyade, biyografik, etnografik ve tarihî bağlam oluşturmaktadır.

⁶"...concessum est rhetoribus ementiri in historiis, ut aliquid dicere possint argutius." (Cic. **Brut.** 42).

Polyainos'a göre, pratik faydadan çok, tarihin daha önemli olduğu söylenebilir. Polyainos'un anekdotlarının, kişilere bağılı olması, Frontinus'un eseri yerine, Plutarkhos'un **Apophthegmata (Özdeyişler)** adlı eseriyle, iki eser de önemli kişilerin, becerilerine ve bireyselliklerine yoğunlaştıklarından, daha çok benzeşmektedir (Pretzler, 2010: 89).

Polyainos, içerik bakımından savaşta askerî avantajı ele geçirme ile sınırlı kalmayıp, içeriğı geniş bir kapsamda tutmuştur. Kitabın büyük kısmı Yunan dünyasında gerçekleşen olaylara yoğunlaşmış, Romalı komutanlar, içinde kadın savaşçıların kullandığı savaş taktiklerinin bulunduğu son kitaba kadar kitapta yer almamıştır (Turner, 2007: 436). Sekiz kitaba bölünen eserde; ilk kitaptan beşinci kitaba kadar Yunan, altıncı kitapta Lakedaimonialı, Korinthoslu gibi çok sayıda farklı milletten komutanlar, yedinci kitapta Med, Pers, Mısırlı, Trakyalı, İskitli ve Kelt, sekizinci kitapta ise Romalı ve kadın savaşçılar da yer almaktadır (Meister, 2001: 40-41). Eserin bu şekilde düzenlenip, anekdotların konusuna göre düzenlenmemiş olması kitabın kullanım pratiğini zorlaştırmaktadır.

Sekiz kitapta içinde bulunan anekdotların konularını genel olarak; savaş hileleri oluşturmakta olup, savaş planını, askerî birliğin gücünü ve pozisyonunu düşmana olduğundan farklı gösterme, ansızın başlayan taarruzlar, düşmanın hiç beklemediğı bir zaman yapılan pusular, doğal kaynakların yağmalanması, askerî birliklerin bir nehrin diğer tarafına geçirilmesi, güvenli bir şekilde geri çekilmenin komuta edilmesi, kuşatma, ordunun bakımı, süvarilerin ve mızrak kullanan birliklerin durdurulma taktikleri ve ordunun komutan tarafından yönetilmesi oluşturmaktadır (Campbell, 1987: 16). Buna ek olarak, her bir kitabın kendine ait bir önsözü ve Romalı imparatorlara ithaf bulunmaktadır ve bu, her bir kitabın ayrı ayrı ve farklı zamanlarda yayımlandığına işaret etmektedir (Wheeler, 2010: 9).

Polyainos'un eserindeki anekdotların sınıflandırmasını, taktiklerin çeşitliliğine rağmen, askerî tarihte için geçerli olan taktiklerle karşılaştırması yapılmadan, yapmak anlamsızdır. Anekdotların çok olması ve her bir anekdotta farklı olayların anlatılması, anekdotları taktiklerine göre sınıflandırılmasını da zorlaştırmaktadır. Polyainos'un eserinde, yukarıda sıralananlar dışında, farklı bir tema daha görülebilmektedir. Yunancası "**ἐξ ἀπονοίας μάχη**" (=çaresizlikten (doğan) savaş olarak çevrilebilir) olan kalıbı içeren anekdotlar, eserdeki en az 18 anekdotta

görülmektedir.⁷ Johannes Melber, bu kalıbı, Polyainos'un favori kalıbı olarak tanımlamıştır ve bir derleyici olarak, Polyainos'a ilk kez özgünlük katmasına neden olmuştur. Frontinus'un eserinde de aynı tema görülebilmekte (*lat. proelium ex desperatione*) ve Frontinus, 10 anekdotluk bir bölümü, yalnızca bu tema için ayırmıştır (Frontin. **Str.** II. 6). Polyainos'un eserinde ise bu tema, eserin geneline yayılmıştır. Bunun sebebinin, Polyainos'un eserini oluştururken, büyük ihtimalle geniş kapsamlı bir okuma yapmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Wheeler, 2010: 40).

Bu anekdotlardan bazılarının gerçekten tarihî bir değeri vardır, bazıları ise Polyainos tarafından kurmaca bir şekilde yazılmıştır. Yine de Polyainos kendi kafasından uydurmuş olsa bile, bu anekdotların tamamının komutanlara faydalı olması amacını gütmüştür (Campbell, 1996: 1209). Polyainos, Homeros'tan da alıntılar yapmıştır. Dokuzu Odysseia ve ikisi İlyada'dan olmak üzere, toplam on bir defa alıntı yapmış⁸ ve çeşitli yazarların Troya'nın düşüşünü Odysseus'un buluşu olan at hilesine bağlamakta olduğunu da belirtmektedir. Polyainos ikinci kitabın komutanlara ithaf ettiği bir paragrafında, iki açıklama yapmaktadır: Birincisi; anekdotları bir araya getirirken çok çaba sarf etmiş ancak bir avukat olmasından dolayı, ilgilenmek zorunda olduğu davalar yüzünden anekdotları bir araya getirme işine çok fazla zaman ayıramamıştır. Diğer yandan Polyainos, meşgul olmasına ve ilerleyen yaşına rağmen iyi bir iş çıkardığını da düşünmektedir. Eleştirmenler, Polyainos'un daha ziyade kolayca ulaşılabilir kaynaklardan faydalandığını, ayrıca kitapta yapılan tekrarların, hataların hiç de az olmadığını belirtmektedirler.⁹ Buna karşılık Homeros'tan yaptığı alıntılarda ise hata bulunmaması dikkat çekicidir.

⁷ Kalıp, bu temada yazılan her anekdotta direkt olarak yer almamakla birlikte, tezin konusunu oluşturan 4. kitapta iki defa yer almaktadır: IV. 3.30, 9. 2.

⁸ Bu alıntıların hepsi, eserin 1. kitabındadır. 10 alıntı kitabın önsözünde (Hom. **II.** VI. 153; Hom. **Od.** III. 130; IV. 244, 455-458; VIII. 493; IX. 19-20, 406; XIX. 203, 394; XXII. 230) bulunmakta olup, 1 alıntı ise Atina'nın efsanevi kralı Theseus ile ilgilidir (Hom. **II.** II. 542; Polyain. I. 4. 1).

⁹ Buna örnek olarak, ülkemizdeki Polyainos hakkında tek çalışma olan Polyainos'un **Strategemata**'sında Alkibiades adlı makale verilebilir. Makalede incelenmiş olan Atinalı komutan Alkibiades ile ilgili 9 anekdotun (Polyain. I. 40. 1-9), hatalarla ve özensizliklerle dolu olduğu ortaya konmuştur (Erten, 2017: 225-248).

Bu durum, Polyainos'un Homeros'a özel bir önem verdiğini göstermektedir (Dorjahn, 1929: 530).¹⁰

Polyainos, Homeros'u ilk savaş muhabiri olarak kabul etmiştir. Sekiz kitabın tamamında aynı üslup ve tarzda yazmış ve diğer yazarlar tarafından pek kullanılmayan bazı eski terimleri de eserine katmıştır. Her zaman başarılı olamasa da eserinde Attika lehçesi hakim olmuş ve **dualis** (ikilik) ve **optativus** (istek kipi) gibi gramer özelliklerini kullanmıştır. Polyainos, anekdotların çoğunda Yunan Hellenistik ve Klasik Çağı üzerine yoğunlaşmış ve sadece 8. kitabın ilk 25 anekdotunu Romalılara ve geri kalan anekdotları da kadın savaşçılara ayırmıştır (Bowie, 1970: 23).

Polyainos'un eseri, M.S. 80'den 165'e kadar çok popüler olan bu türde yazılmış üç eserden birini temsil etmektedir. Frontinus'un M.S. 84-88 yılları arasında yazdığı eserle onun eseri arasında yaklaşık 80 sene vardır (Wheeler, 2010: 11) ve bu, Polyainos'un eserini meydana getirirken Frontinus'tan bazı anekdotları kopyalamasının kolay olduğu anlamına gelmektedir. Polyainos ile Frontinus arasında bazı önemli farklılıklar vardır (Hammond, 1996: 52). Bunlar özellikle, iki yazarın savaş taktiği anlayışı arasındaki bariz farklılık ve Polyainos'un eserinin Frontinus'un eserinden tarz bakımından farklı oluşudur. Frontinus, Polyainos'a kıyasla, beceri veya akıllılık ile oluşturulmuş, saldırı veya savunma olarak ayrılan savaş taktiklerini, komutanların zekice eylemleri olarak tanımlamıştır (Wheeler, 2010: 32).

Polyainos, sıkı bir araştırma yaptığından ve çok çalıştığından bahsetmiş, ama malzemeyi nasıl topladığı ve hangi kaynakları tercih ettiği hakkında bilgi vermemiştir. Bu durum önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Her bir kitabın yayımlanış zamanı hakkında elde bulunan veriler, eserini hızlı bir şekilde hazırladığına işaret etmektedir. Doğu'nun Roma için büyük bir tehdit oluşturduğu ve imparatorlar Marcus Aurelius ile Lucius Verus'un müdahalelerinin gerektiği ve Verus'un sefere çıktığı M.S. 161 sonbaharı ile 162 yazı arasında büyük ihtimalle ilk 6 kitabı bitirmiştir. Geriye kalan son iki kitabın tarihi ise, kesin olarak bilinmemekle

¹⁰ Bu durum, **pepaideumenos** (πεπαιδευμένος, ου) yani eğitilmiş bir insan olma terimiyle açıklanabilir. **Pepaideumenos** olmanın üç koşulu vardır. Bu koşullardan biri de Homeros'un başta olmak üzere Hesiodos, Euripides ve Menandros'un eserlerine hâkim olmaktır (Penella, 2011: 77). Polyainos'un Homeros destanlarından alıntılarında hiçbir hata olmaması, onun bir **pepaideumenos** olup olmadığını tam olarak göstermese de yazar en azından bu koşulu yerine getirerek, dönemin yazarları arasında saygınlığını yitirmeyi önlemiştir.

birlikte, ilk 6 kitabın çıkışından çok zaman geçmeden onların da yayımlanmasıyla Polyainos'un eserini bir yıl geçmeden tamamlamış olduğu anlaşılmaktadır (Pretzler, 2010: 90).

Polyainos'un bütün malzemesinin, sadece yazılı kaynaklardan oluştuğu düşünülemez. Bu dönemde, sözlü ve yazılı kültür arasında bir sınır bulunmamaktaydı. Söylevlerde, söyleşilerde ve topluluklar arasında, azımsanmayacak ölçüde bilgi akışı gerçekleşmekteydi. Bu bilgi akışı, edebiyata bir alternatif değildi, fakat edebiyattan faydalanmaktaydı. Pausanias'ın eseri, bu bilgi akışının, önemli bir malzeme ve bu malzemenin, toplamaya değer olabileceğini, ve yeni edebî eserler oluştururken kullanılabileceğini göstermesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Polyainos'un amacı, yazılı kaynaklardan oluşan bir derleme oluşturmak olmayıp, anlattıklarının doğru olması, onun önceliklerinden biri değildi. Hatta Polyainos, topladığı yazılı malzemeyi, etkileyici anekdotlar yazmak için değiştirmekten kaçınmamıştır (Pretzler, 2010: 92-93).

Polyainos'un eserini yazmış olduğu dönem, tartışmalarla dolu bir dönemdir. Dönemin akımı olan İkinci Sofistik, filozof Philostratos tarafından ortaya atılmıştır. İkinci Sofistik akımı ile, Hellen hitabetinin Roma İmparatorluğu himayesi altında yeniden canlanması amaçlanmıştır. Fakat, bu amacından çoğunlukla saparak, M.S. 1. ve 2. yy'lardaki Hellen kültürünün ifade edilmesinin görevini üstlenmiş gibidir. Bu akım, daha sonra yapılan araştırmalarda, güçsüz bir topluluğun çalışması olarak eleştirilmiştir (Morton, 2010: 108). Polyainos, yaşadığı zamanın akımlarından biri olan İkinci Sofistik akımına uyum göstermiştir. Roma, siyasi bakımdan üstün olsa da kültürel ve edebî bakımdan Hellen egemenliği vardı. Kültürel önemli faaliyetler yapılırken, Hellen kültürü baz alınmakla beraber, özellikle ve çoğunlukla, onların bu tür faaliyetleri gerçekleştirme şekillerine bakılırdı. Bu akım, edebiyatta da etkisini göstermiştir. Örneğin, Roma'da **consul**'lük ve valilik yapmış, hatta Roma ordusunda da görev almış ve **Aleksandrou Anabasis (İskender'in Seferi)** eserinin sahibi olan Flavius Arrianos, eserini Hellence yazmıştır. Latince konuşan Romalı soylular, bu durumdan hoşlanmışlar, fakat Hellen edebiyatının içine tam anlamıyla girememişlerdir. Buna rağmen, eserlerini Hellence yazmaya başlamışlardır. Dönemin imparatorlarından Marcus Aurelius, **Ta Eis Eauton (Kendime Düşünceler)** adlı eserini, Latince yerine, Hellence ile yazmıştır.

Bu dönemin pek çok yazarı, Arkaik ve Klasik Hellen Tarihi'nden, yazdıklarını zamanlarının koşullarına uyarlamak için yararlanmışlardır. Bu bağlamda, dönemin yazarlarından Polyainos da gerçekleşecek olan Parth Savaşları için tarihî anekdotlar içeren bir derleme tasarlamıştır. Yazarların bu şekilde geçmişten yararlanmaları, onların itibarlarını ve görüşlerinin kabul edilebilirliğini arttırmaları açısından önemlidir. Bunların yanında, bu akımdan etkilenen yazarlar, sadece tarihe bağlı kalmayıp, akla gelebilecek neredeyse her türde yazılmış eserden faydalanmışlardır.

Bir iki satırlık ya da iki üç paragraflık anekdotlar, İkinci Sofistik döneminde çok yaygındır. Marcus Aurelius da eserinde bu tür anekdotlara yer vermiştir. Fakat Aurelius'un bu türdeki malzemesini, Hellen Tarihi'nden ziyade, Roma Tarihi oluşturmaktadır (Pretzler, 2010: 87).

Dönemin diğer bir yazarı olan ve **Periegesis tes Hellados (Hellas'ın Tasviri)** adlı eserin sahibi olan Pausanias'ın eserinde, tasvir ettiği yerlerle, anıtlarla ve geleneklerle ilgili olan çok sayıda tarihî ve mitolojik detay bulunmakta ve bu detaylar olmadan, Pausanias'ın eserinin, Hellen kültürüne dair kapsamlı bir eser olma özelliğine sahip olmayacağı düşünülmektedir. Yazar, eserinde konu dışı aktarımlar da yaparak, ¹¹ eserinin tarih yazımı bakımından öneminin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Fakat, eserinin bağlam ve tema bakımından zengin olmasından dolayı, eserdeki kısa anekdotlara bakılarak, bu tür anekdotların ne kadar çok yönlü olduğu ve nasıl belirli bir amaca hizmet ettiği anlaşılabilmektedir (Pretzler, 2010: 88-89). Polyainos'un malzemesi, Geç Arkaik Çağ'dan başlayıp, Klasik Çağı da içine almakla beraber, Büyük İskender'in seferlerine kadar uzanan geniş bir zaman dilimini içermekte ve çok sayıda yer ve kişiden oluşmaktadır. Böylece Polyainos, İkinci Sofistik döneminin, edebî ve retorik amaçlarından birini gerçekleştirmiştir.

Polyainos'un Büyük İskender'in seferlerine de yer vermesi, onun Makedon kökeniyle alakalıdır. Polyainos'un böyle yaparak dikkati, Büyük İskender'in zaferlerine, onun ardıllarının başarılarına ve Hellenistik Dönem'e çekmek istediği düşünülebilir. Eserin Makedon komutanlar bölümünü oluşturan ve büyük ölçüde

¹¹ Söz konusu konu dışı aktarımlar **excursus** kavramı ile açıklanabilir. **Excursus**, eser içindeki konu dışı bir anlatı veya eserin ana konusundan tamamen farklı bir konu hakkında bir anlatının yapıldığı bir ektir (Baldick, 2001: 88). Aşağıda incelenirken görüleceği üzere, Polyainos'un eserinin 4. kitaptaki anekdotlardan bazıları, konu dışı anekdotlardır ve bu kavramla ilişkilendirilebilir.

detaylı bilgi bulunan 4. kitapta, Polyainos'un yazılı kaynaklara ve yapmış olduğu kütüphane taramalarına bağlı kaldığı düşünülebilir. Yine Polyainos'un, barbarlara da eserinde yer vererek, Hellen dünyasının dışına çıktığı ve İkinci Sofistik akımından uzaklaştığı görülebilir (Pretzler, 2010: 94).

Ayrıca, 4. kitapta, eserin tamamı göz önüne alındığında, 76 satırlık uzunluğuyla, en uzun anekdot bulunmaktadır (Polyain. IV. 3. 32). Bu anekdotta Polyainos, Büyük İskender'in askerlerine Perslerin, bir günlük öğünler için kullandıkları malzemelerin tam listesinin olduğu bir yazıtı okuduğu görülmektedir. Bu anekdotun bir **strategema** olmadığı ortadadır. Anekdotta, askerler etkilenmiştir, ama Büyük İskender bu kadar lüksün zararlı olduğuna dikkat çekmiştir. Anekdotun ana fikrini anlatmak için, listenin tamamına gerek bulunmamaktadır. Polyainos'un bu anekdotla, **strategema** tanımından uzaklaştığı düşünülmektedir. Detay bakımından zengin olan diğer bir anekdot ise, yine 4. kitapta (Polyain IV. 3. 24). Anekdotta, Büyük İskender'in Persler için kurduğu mahkemeden bahsedilmektedir. Burada, Polyainos'un, elindeki bu "farklı" malzemeyi de okuyucularına sunarak, diğer anekdotla birlikte, iki anekdotun, Makedon ve Pers krallıkları arasında ve kral ile vatandaş ilişkileri bakımından bir karşılaştırma niteliği taşıdığı görülür (Pretzler, 2010: 95).

Günümüze neredeyse bütünüyle ulaşmış olan eserin dili Yunanca olmasına rağmen, ilk kez 1549 yılında Justus Vulteius tarafından Latince olarak Basel'de yayımlanmıştır. Eserin ilk kez Latince yayımlanmasının ardından, yaklaşık 40 sene sonra, 1589 yılında Yunanca olarak ilk kez Isaac Casaubon tarafından Lyon'da yayımlanmıştır. İlk Yunanca baskıyı, 1690, 1756 ve 1809 yıllarında yapılan 3 diğer baskı takip etmiştir. Eserin Latince ve Yunanca dillerindeki baskılarından sonra, modern dillere ilk çevirisi ise, 1793 yılında R.Shepherd tarafından İngilizceye çevrilerek yapılmıştır. Almancaya çevirisi ise ilk kez 1793 ve 1794 yıllarında C. F. Seybold tarafından, daha sonra 1834 yılında W. H. Blume tarafından da ikinci kez yapılmıştır.

Yazarın **Strategemata** adlı eserinin dışında günümüze ulaşamamış olan birkaç eseri daha vardır. Bunların adları **Suda**'da¹² bulunmaktadır: **Peri Thebon**

¹² **Suda On Line: Byzantine Lexicography**, ed. ve çev. David Whitehead v.d., 2014-2021, (Çevirmiş), <http://stoa.org/sol-entries/pi/1956> , 27.04.2021.

(**Thebailılara Dair**) ve **Taktika Biblia (Taktikler)** (Bunbury, 1849: 442). Bunlar dışında, **Excerpta Polyaeni (Polyainos'tan Alıntılar)** adında bir eser daha bulunmaktadır. Eser, Polyainos'un olmayıp, Bizans İmparatorluğu döneminde, yaklaşık olarak M.S. 850 yılından önce olduğu düşünülen bir zamanda, Polyainos'un eserinin, kısaltılmasının ve içeriğin, konularına göre düzenlenmesinin gerektiği düşünüldü. Eser, 58 bölümden oluşmaktaydı; anekdotların sayısı, 356'ya düşürülmüş ve anonim olarak yayımlanmıştı. Eserle amaçlanılanla yapılan ters düşmüştü. Polyainos'un eserinden, uzunlardan ziyade, kısa anekdotlar alıntı yapılmıştı, fakat Polyainos'un anekdotları iyice birbirine girmişti. Hatta, eserde bazı Roma-Bizans askerî terimlerin yer aldığı ve Polyainos'un eserinde olmayan anekdotların eklendiği bile görülebilmektedir (Krentz-Wheeler, 1994: xx).

Polyainos'un **Strategemata'sı**, M. Aurelius ve L. Verus'a faydalı olma amacının dışında, yazıldığı dönemden yaklaşık 14 yüzyıl sonra da faydalı olmayı sürdürmüştür. M.S. 15. yy'da yaşamış ve bir tarihçi ve politikacı olmasının dışında aynı zamanda bir askerî stratejist olan N. Machiavelli'nin yararlandığı Herodotos, Thukydides, Plutarkhos gibi yazarların yanında Polyainos da yer almayı başaramamıştır (Wood, 1967: 246). Fakat Polyainos, yakın geçmişteki araştırmalar dolayısıyla, tercih edilen bir yazar olma özelliğini kaybetmiştir. Araştırmalar, Polyainos'un eserinin baştan savma ve anlaşılır bir kronolojik ve coğrafi düzenden yoksun olduğunu göstermektedir. Bu düzensizlik, beraberinde pek çok tarihsel hata ve yanlış anlaşılmayı getirmiş ve Polyainos, kötü bir yazardan ziyade dikkatsiz bir yazar olarak nitelendirilmiştir (Sheedy-Gore-Ponting, 2015: 11).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLYAINOS'UN YAŞADIĞI DÖNEM (M.S. 2. YY.)

3.1. Siyasal Olaylar

Polyainos'un yaşadığı dönem, eserini adadığı imparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un yaşamış olduğu M.S. 2.yy'a tekabül etmektedir. M.Ö. 31'de, Octavianus'un, Aktion Savaşı'nda Marcus Antonius'u ve Mısır Ptolemaios Krallığı'nın kraliçesi olan VII. Kleopatra'yı mağlup etmesi üzerine, Hellenistik Dönem krallıklarının sonuncusu olan Ptolemaios Krallığı, Roma hakimiyetine geçmiş ve Hellenistik Dönem sona ermiştir. Bu savaştan sonra Octavianus, Roma ve Akdeniz'in, mutlak lideri olmuştur. Roma'ya dönen Octavianus'a senato, M.Ö. 27'de, **imperator** (=başkomutan) ve **augustus** (=kutsal) unvanlarını verdi. Octavianus, bundan sonra **Augustus** olarak anılmaya başlandı ve ayrıca **augustus** unvanı, daha sonraki Roma imparatorları tarafından da kullanılmıştır (Tekin, 2015: 220).

Octavianus, yeni adıyla Augustus'tan önce Roma, Cumhuriyet Dönemi'ni yaşamakta ve bu dönemde, Kartaca Savaşları, Hellenistik Krallıklar ile yapılan savaşlar ve İç Savaş gibi olaylar yaşanmıştı. Aktion Savaşı'ndan sonra, İmparatorluk Dönemi'nin başlamasıyla beraber, savaşlar ve isyanlar eksik olmasa da Roma, M.S. 180'de Marcus Aurelius'un ölümüne kadar bir barış dönemi yaşamıştı ve M.S. 1 ve 2. yy'lara denk gelen bu dönem, **Pax Romana** (=Roma Barışı) olarak adlandırılır (Tekin, 2015: 222).

M.S. 96-98 yıllarında tahtta olan imparator Nerva'dan itibaren başlayarak, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius'a kadar süren dönemde Roma İmparatorluğu'nda istikrar ve refah hakim olduğundan bu imparatorlar, iyi imparatorlar olarak anılmaktaydı (Tekin, 2015: 244).

M.S. 96'da Domitianus'un suikasta uğramasının ardından, Domitianus'a suikast düzenleyenler, tahta Marcus Cocceius Nerva'nın çıkmasında karar kılmışlardı. M.S. 71 ve 92 yıllarında iki kez **consul**'lük yapmış olan Nerva, senatonun tanıdığı birisiydi ve bu yüzden senato tarafından, imparatorluğa uygun görülmüştü. Nerva, iki sene süren imparatorluk dönemine önemli işler

sıgdırabilmişti: Domitianus döneminde sürgüne gönderilen siyasi suçluları ve filozofları geri çağırdı ve mallarını geri verdi. İhtiyaç sahiplerine toprak dağıttı. Vergilerin ağır olmasından ötürü başlayan göçleri önledi. Paranın değerini yükseltmek amacıyla da, imparatorluk hazinesinden, evler, değerli eşyalar ve toprak gibi şeyler satarak bir denge kurmaya çalıştı. Ayrıca, İtalya'daki fakir çocukların korunma altına alınması için bir teşkilat da kurmuştur (Akşit, 1985: 175-176). Nerva, M.S. Ocak 98'deki ölümünden önce, Marcus Ulpius Traianus'u, imparatorluğun ortak varisi olarak atamıştır. Traianus'un ailesi, Roma'nın yönetici aileleri arasında tanınmamasına rağmen, babası **consul**'lük yapmış ve Suriye valiliği görevinde bulunmuştu, ama aile kökleri bakımından, Hispania'ya yerleşmiş bir soya dayanmaktaydı. Traianus, ortak varis olarak atandığı sırada, Yukarı Germania'nın valiliğini yapmaktaydı, ama Roma'ya dönmesi gerekiyordu. Traianus, Roma'ya dönmek yerine, bir yıldan fazla süreyle bu görevine devam ederek, sınırların güvenliğini sağlıyordu. Çünkü, birisinin sınırların güvenliğini sağlaması, onun başarılı bir imparator olabileceğine işaret ediyordu. Traianus'un böyle yapması, ona, senatörler arasında saygınlık ve askerlerinin desteğini kazandıracaktı. Ayrıca bu, bir imparatorun yaptığı işlerin, sadece Roma ile sınırlı kalması gerektiğini de göstermekteydi (Freeman, 2003: 483). M.S. 99'da Roma'ya dönen Traianus, kente yürüyerek girmiş ve bu hareket, halk arasında büyük bir sevinç ve coşkunluk yaratmıştır. Saraya girerken Karısı Plotina'nın, bir alçak gönüllülükle halka seslenmesi de, imparatorun, halkın sevgisini kazanmasını sağlamıştı. M.S. 101'de patlak verecek ve iki aşamalı olacak olan Dac Savaşları'na kadar Roma'da kalan Traianus'un faydasına olacak bir gelişme olmuştu: İmparatorluk için önemli iki unsur olan, senato ve ordu arasında bir yakınlaşma olmuş, her iki unsur da imparatora daha fazla bağlanmıştı (Akşit, 1985: 181).

M.S. 101 yılı geldiğinde ise, bugün Romanya sınırları içinde kalan Dacia'daki Daclara karşı ilk savaş başlamıştı. İlk savaş, M.S. 102'de Traianus'un galibiyetiyle sona erdi. İkinci savaş ise, M.S. 105'te yapılmış ve bu savaş da M.S. 106'da Traianus'un kesin galibiyetiyle son bulmuş oldu (Tekin, 2015: 246). Dac Savaşları'ndan sonra, tekrar Roma'ya dönen imparator, M.S. 106-113 yılları arasında Roma'da kaldı ve imparatorluğun işleriyle ilgilendi. Bu yedi yıllık sürede, **Forum Traiani** (=Traianus Forum'u) meydana getirildi, yeni yollar ve binalar inşa edildi

(Akşit, 1985: 185). Yedi yıl süren sakinliğin ardından Traianus, imparatorluğun sınırlarının güvenliğini sağlamak amacıyla tekrar sefere çıktı. Doğu'da bulunan Parthlarla çekişmeler, Roma'nın Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Roma için o zamana kadar bir sorun olmuş olan Parthlara savaş açmak için, Parthların, Roma'nın vasal bir krallığı olan Armenia Krallığı'nın iç işlerine karışmasını bahane olarak kullanmıştı. İmparator, önce Armenia Krallığı'nı Roma topraklarına kattı; sonra ise, M.S. 115'te Parth İmparatorluğu da dâhil olmak üzere bütün eski Mezopotamya'yı ele geçirmek üzere bir sefere çıktı. İmparator, bazı başarılar elde etse de bunlar, istediği düzeyde değildi, fakat Armenia ve Mezopotamya'nın birer eyalet haline getirilmeleri ve Seleukeia, Ktesiphon (Bağdat'ın güneyinde) ve Babil gibi kentlerin ele geçirilmesi, Parthların boyun eğmesine sebep olmuş ve böylece imparator, **Parthicus** (=Parth fatihi) unvanını kazanmıştır (Tekin, 2015: 247). Traianus, bu seferdeyken, Yahudiler, önceki imparatorlardan biri olan Titus zamanındaki yenilgilerinin intikamını almak amacıyla, M.S. 115'te isyan ettiler. İlk olarak, Kyrene'de başlayan isyan, daha sonra Kıbrıs ve Mezopotamya'ya da yayıldı. Yahudiler, Kıbrıs'taki yerli halkın tamamını yok ettiler. İsyanın büyümesiyle, Mısır da bu isyandan payına düşeni aldı. Traianus, Lusius Quietus'u Mezopotamya'ya göndererek isyanı bastırttı ve Kıbrıs'taki Yahudi isyancıların hepsini katletti. Lucius Quietus daha sonra, Roma eyaletlerinden biri olan Yahudiye eyaletinin valisi olarak atandı. Yahudi isyanlarıyla başlayan sorunlar, imparatorluğun diğer bölgelerinin de tehlikeye düşmesiyle devam etmiş ve bunun üzerine Traianus, Antiocheia'dan (günümüzde Antakya) yola çıkıp Roma'ya gitmek üzere, Kilikya bölgesindeki Selinus'a (günümüzde Gazipaşa) geldi. Fakat imparator, buraya geldikten birkaç gün sonra felç geçirdi ve Roma'ya dönmeden M.S. 9 Ağustos 117'de öldü (Akşit, 1985: 190).

Traianus'un ölümüyle beraber, bu sefer tahta çıkan imparator, Hadrianus olmuştu. Traianus'un kuzeni ve damadı olmasının yanı sıra, kendisinin onun varisi olduğunu da iddia etmekteydi. Onun bu iddiasına karşı çıkan dört senatör, Roma'da idam edilmişti, fakat bu idamların onunla bir alakasının olup olmadığı bilinmemektedir. Yine de bu, onunla senato arasındaki ilişkiyi zedelemişti (Freeman, 2003: 486). Hadrianus, o zamana kadar tahta çıkmış olan en **philhellen** (=Yunan hayranı) imparatordu. Doğu eyaletlerindeki Hellenlerin, önceki imparatorlar

Vespasianus ve Domitianus zamanında imparatorluk kavramına karşı göstermiş oldukları olumsuz tepkiler, Hadrianus zamanında, olumlu olarak evrilmiştir. Hadrianus, Traianus gibi, yayılmacı bir politika izlemek yerine, eldeki toprakların korunmasına dikkat etmiştir (İplikçioğlu, 2007: 110). Roma'nın gücünün buna yetmeyeceğini düşünerek, böylesi bir politika izleyen Hadrianus, Armenia Krallığı'nı Parth kralı Vologases'e iade etti ve burasını vasal bir krallık haline getirdi. Parthlarla barış yaptı, Asurya ve Mezopotamya eyaletlerine ayrıcalıklar tanıdı ve bu eyaletlerdeki askerî birlikleri geri çekti (Akşit, 1985: 195). Sorunlar olduğu haberini alan Hadrianus, M.S. 117'de Antiocheia'dan yola çıkarak, önce Bithynia (günümüzde Kocaeli yarımadası) bölgesine, daha sonra da Tuna bölgesine ulaştı. Tuna bölgesindeki sorunları hallettikten sonra, M.S. 118'de Roma'ya geldi (Tekin, 2015: 250). Roma'da kaldığı iki ya da üç yılın sonunda, ilkinin beş yıl sürdüğü bir geziye çıktı. Bu gezisinde, Gallia'yı, Germania sınırını, Britannia'yı, Hispania'yı ve Mauretania'yı (günümüzde Fas) gezdikten sonra, iki yıl kalacağı Yunanistan'a ulaştı. M.S. 126'da ilk gezisini Roma'ya dönerek sonlandıran Hadrianus, M.S. 128'de ikincisini gerçekleştirmek üzere bir geziye çıktı. Bu gezisinde ise, Yunanistan, Mısır ve Filistin'i dolaştı. Filistin'e geldiğinde, M.S. 70'ten beri terk edilmiş durumda ve bir Roma kolonisi olan Kudüs'ü yeniden kurdu (Freeman, 2003: 486). Bu durum, Yahudilerin isyan etmesine sebep olsa da bu isyan bastırılmıştır. İsyan bastırıldıktan sonra, M.S. 134'te Roma'ya döndü, fakat M.S. 136'da hastalandı (Akşit, 1985: 204). Hadrianus'un çocuğu yoktu ve tahtta bir kavga yaşanmasını istemediğinden, bir varis seçmeye karar verdi. Seçilen bazı adayların ölmesinin ve kısa süren kararsızlığın ardından, Antoninus adında bir senatörü evlat edindi ve varisi olarak ilan etti. Varisini de seçtikten sonra Hadrianus, M.S. 10 Temmuz 138'de hayatını kaybetti (Tekin, 2015: 251).

Yerine geçen Antoninus'un, dindar olması, intikam duygusu içerisinde olmaması ve ağırbaşlı biri olması sebebiyle, senato ve halk tarafından kendisine, **pius** (=dindar) unvanı verildi (Akşit, 1985: 211). Babasıyla aynı politikayı izleyen Antoninus, Roma'da bazı vergileri kaldırdı, eyaletlerde ise yarıya indirdi. Eskiye yolları onararak, bu yollara yenilerini de ekledi. Maliyetinden ötürü, babası gibi gezilere çıkmamış, genellikle Roma veya yakınlarında bulunmuştur (Akşit, 1985: 213). Bunların yanı sıra onun döneminde, büyük olmasa da ufak çarpışmalar ve

isyanlar olmuştur: Britannia, Germania, Dacia, Mısır, Yahudiye ve Yunanistan'daki isyanlar. Bu isyanlar olmasına rağmen, Antoninus'un döneminde huzur ve barış genel olarak hakim olmuştur. Ünlü **Colosseum**'u da onartmış, M.S. 147 veya 148 yılına denk gelen Roma'nın 900. kuruluş yıldönümü de onun döneminde kutlanmıştır. Antoninus Pius, bir akşam yemeğinden sonra fenalaşmış ve durumu gittikçe kötüleşmiştir. İmparatorluğu, evlat edindiği Marcus Aurelius'a emanet ederek, M.S. 7 Mart 161'de ölmüştür (Tekin, 2015: 252-253). Antoninus Pius'un ölmesi üzerine, tahta Marcus Aurelius geçti. Aurelius tahta çıktıktan sonra, kendisi Antoninus adını alıp, manevi kardeşine de Lucius Aurelius Verus Commodus Antoninus adını verdi. Ayrıca, kardeşine **caesar**'lık (=imparator) ve **augustus**'luk (=kutsal) unvanlarını da vermiştir (Akşit, 1985: 225-226). Böylelikle, Marcus Aurelius ve daha çok bilinen adıyla Lucius Verus, iktidarı paylaşacak ve imparatorluk, Augustus'tan (Octavianus) o zamana kadar, ilk kez ortak bir şekilde yönetilecekti (Tekin, 2015: 254). M.S. 161'de Parthia'nın istila edilmesi üzerine Verus, Doğu'ya gönderildi, fakat Verus bu tehlikeyi güçlükle savuşturdu. Savaş, M.S. 166'da sona erdi, ama bu yeni bir sorunu beraberinde getirdi: Geri dönen birlikler, veba salgınını beraberlerinde getirmişlerdi. Bu yeni soruna, aralarında Katlar, Markomanlar ve Kuvadlar bulunan Germen kabilelerin, imparatorluğun zayıflayan kuzey sınırlarından, imparatorluğu istila etmek amacıyla üstünlük kurmaları da eklenmişti. Lucius Verus, M.S. 169'da bu kabilelere karşı koymak amacıyla çıktığı seferde, hayatını kaybetti. Verus'un ölümüyle yalnız kalan Aurelius, bu kabilelerin akınlarına ilk başlarda karşı koyamayıp, bu akınlardan biri Kuzey İtalya'ya, bir diğeri de Eleusis kentine ulaşmış, fakat en sonunda Aurelius, bu akınları durdurmasını bilmiştir. M.S. 175'te ise, Avidius Cassius'un, Aurelius'un öldüğüne dair çıkan bir söylentiden cesaretlenerek, kendisini imparator ilan etti (Freeman, 2003: 542). Bu sorunla ilgilenmek üzere kuzey sınırlarından yola çıkarak, Suriye'ye gitti. Böylece Aurelius'un ölmediğini öğrenen askerler, Avidius Cassius'u öldürdüler. Bu olaydan sonra Aurelius, M.S. 177'de, oğlu Commodus'u ortak imparator ilan etti. Yine de kuzey sınırındaki sorunlar, hala bitmemişti ve Aurelius ve Commodus M.S. 178'de kuzey sınırlarına gittiler. Savaş sırasında, Aurelius hastalandı ve o da diğer imparatorlar gibi bir taht kavgası yaşanmasını istemediğinden, Commodus'u halefi ilan etti. Marcus Aurelius, M.S. 17 Mart 180'de hayatını kaybetti (Tekin, 2015: 255).

3.2. Dönemin Askerî Olayları / Savaşlar / Parth Savaşları

Polyainos'un yaşadığı dönem itibarıyla, büyük çaplı savaşlar yaşanmamış, bu dönemde sadece, ayaklanmalar, küçük çaplı savaşlar, imparatorluk sınırlarında ortaya çıkan tehlikeler, bazı kabilelerin akınları gibi olaylar yaşanmıştır. Eserini oluşturma sebeplerinden biri olan Parth Savaşları ise, onun yaşadığı dönemde meydana gelmiştir. Yaşadığı dönemin imparatorlarından sadece Traianus, imparatorluğun sınırlarını genişletme politikası izlemiş, diğer imparatorlar ise, eldeki toprakların korunmasına özen göstermişlerdir. Polyainos'un yaşadığı dönem, Aurelius'un M.S. 180'deki ölümüne dek süren **Pax Romana**'ya (=Roma Barışı) rastladığından, çoğu zaman barış ve huzur, coğrafyada hakim olmuştur.

M.S. 2. yy'daki savaşlar, ilkin Traianus döneminde, iki aşamalı Dac Savaşları ile başlamıştır. İmparator Domitianus döneminde Roma, Daclara dış geçirememiş ve üstüne Daclar, Roma'yı yıllık bir haraca bağlamıştı. Hal böyle olsa bile, Dac kralı Decebalus, yeni yollar ve kaleler inşa ettirmiş ve olası bir savaş için hazırlık yapmıştı. Traianus, M.S. 101 yılında Dacia'ya sefere çıktı. Savaşın çıkış sebebi tam olarak bilinmese de Dacia bölgesindeki Tapae denilen yerde iki ordu çarpıştı. Savaşın bir galibi yoktu ve kış yakın olduğu için de Traianus geri çekildi. Kış geçtikten sonra, M.S. 102'de Traianus, Dacia'ya bir sefer daha gerçekleştirdi. Dacları zor duruma düşüren Traianus, Dac kralı Decebalus'u barışa mecbur bıraktı. Bu barış ile Decebalus, Domitianus'tan aldığı Romalı mühendisleri iade etmesinin yanında, kendi mühendislerini ve savaş makinelerini de Roma'ya bırakmayı, Batı Dacia'yı boşaltmayı ve başkent Sarmizegethusa'da bir Roma garnizonu yerleştirilmesini de kabul etti. Bunlarla beraber, 1. Dac Savaşı sona erdi (Akşit, 1985: 181-183). Bu galibiyet, Roma için kesin bir sonuç olmamakla birlikte Decebalus, Roma için hala bir tehlike oluşturmaktaydı ve Sarmizegethusa'ya yerleştirilen garnizon da başkentten çıkartılmıştı. Kesin bir sonuç ve bu yaptıklarını cezalandırmak için M.S. 105'te Traianus, Dacia'ya ikinci seferi düzenledi. M.S. 106'daki ikinci Dac Savaşı ile beraber, kral Decebalus öldü, Sarmizegethusa ele geçirildi ve savaş ganimeti Roma'ya getirildi. İkinci Dac Savaşı ile Dac tehlikesi ortadan kalktı, Dacia bölgesi bir Roma eyaleti haline getirildi ve başkent Sarmizegethusa, bir Roma kolonisi haline getirilerek, *Ulpia Traiana* adını aldı (Tekin, 2015: 246).

M.S. 110'da Armenia Krallığı dolayısıyla Parthlarla Traianus arasında bir anlaşmazlık çıkınca Traianus, Armenia Krallığı'na bir sefere çıktı. Armenia Krallığı'nı istila edip, imparatorluğa kattıktan sonra, Mezopotamya'ya doğru ilerledi. Mezopotamya'yı da eyalet haline getirip, imparatorluğun sınırlarını Basra Körfezi'ne kadar genişletti (Freeman, 2003: 484-485).

Traianus'tan sonra tahta geçen Hadrianus, M.S. 128-134 yılları arasında gerçekleştirdiği ikinci gezisi sırasında Filistin'e ulaştıktan sonra, M.S. 130 yılında Kudüs'e geldi. Terk edilmiş durumdaki kenti, yeniden kurdu. Hellenlerle beraber iskan edip, kenti Yahudilere yasak etti. Ayrıca Kudüs'ü, bir Roma kolonisi haline getirdi ve *Aelia Capitolina* adını da verdi. Bu olay sonucunda, M.S. 132'de Yahudiler **Bar Kochba** (=Yıldız'ın Oğlu) lakaplı Simon önderliğinde, imparatorun burada olmamasından da faydalanarak isyan etti. Yahudiye valisi Tineius Rufus, isyanı durdurumadı. İmparator Hadrianus, Britannia'dan Iulius Severus'u çağırdı ve isyanı durdurması için görevlendirdi. Severus, isyanı durdurdu ve Yahudilerin bazıları esir ve köle olarak satıldı, bazıları ise kentten kovuldu. İsyanda zarar gören *Aelia Capitolina* tekrar onarıldı. İsyandan sonra Yahudiye eyaletinin adı, *Syria Palaestina* olarak değiştirildi (Akşit, 1985: 202-204).

M.S. 138-161 yılları arasında tahtta olan Antoninus Pius döneminde ise, onun komutanlarının gerçekleştirdiği savaşlar yaşanmıştır: Britannia'daki Brigant kabilesinin isyan etmesiyle başlayan M.S. 142'de başlayan savaş, Yahudiye isyanını idare ettikten sonra, Germania eyaletinin valiliğine atan Quintus Lollius Urbicus'un bu kabileye karşı üstün gelmesiyle sonuçlanmıştır (Akşit, 1985: 213). M.S. 145'te, Mauretania'nın (günümüzde Fas) batısında çıkan bir isyanı, yine imparatorun komutanları bastırmayı bilmiştir (Akşit, 1985: 215). On sene sonra M.S. 155'te, Britannia'da çıkan başka bir karışıklık da çözülmüştür. M.S. 157'de ise, bu sefer Dacların ayaklanması başarısız olmuş, Afrika eyaletinde M.S. 156 ve 159 yıllarında çıkan isyanlar da bastırılmıştır. Antoninus döneminde mücadeleler, M.S. 160'ta sona ermiştir (Akşit, 1985: 217).

Marcus Aurelius ve Lucius Verus dönemine gelindiğinde, savaşlar ve isyanlar, bitmese de azalmıştır. Fakat bu dinginlik, M.S. 161'de Parth Savaşları'nın başlaması ile sona ermiştir: Savaş, Armenia'nın kontrolü sebebiyle başlamıştı. Parthlar, Armenia'daki Roma garnizonunu kovmuş, Parthların başındaki III.

Vologases, Armenia tahtına kendi adaylarını çıkartmışlardı. Bunun üzerine, M.S. 162'de Lucius Verus, bu duruma müdahale etmek için, Antiocheia'ya (günümüzde Antakya) gitti. Verus savaşa hazırlandıktan sonra, M.S. 163 yılında Armenia'nın başkenti Artaksata'yı ele geçirdi. Daha sonra, Seleukeia (Dicle kıyısında) ve Ktesiphon (Bağdat'ın güneyinde) kentlerini de ele geçirdi. Bu galibiyetler sonrasında başarıyla sonuçlanan Parth Savaşları, savaştan dönen birliklerin geri dönerken beraberinde getirdikleri veba salgını dolayısıyla, zaferlerin sevinci Roma'nın kursağında kalmasının yanı sıra, savaşların Roma İmparatorluğu'na, imparatorluk tarihinde ilk defa ağır bir maddi yüke de sebep olmuştur (İplikçioğlu, 2007: 111). Parth Savaşları devam ettiği sırada Roma, M.S. 166'da Markomanlar'ın saldırılarına maruz kalsa da yerel yöneticiler tarafından bu saldırılar savuşturulmuştur (Akşit, 1985: 230). Roma'nın Parth Savaşları ile meşgul olması üzerine bunu fırsat bilen Kuzey sınırlarındaki istilacı Germen kabileler, Roma topraklarını istila etmişler ve hatta Roma'dan toprak bile talep etmişlerdi. Bu gelişmelerden sonra, Aurelius ve Verus harekete geçmiş, bunu öğrenen istilacılar ise, Roma'ya barış teklif ederek, istila ettikleri topraklardan geri çekilmişler ve üstüne krallarından bazılarını da öldürmüşlerdir. Hal böyle olunca imparatorlar, Roma'ya dönmeye karar verdiler. Lucius Verus, Roma'ya dönüş yolundayken felç geçirerek, M.S. 169'da hayatını kaybetti. Roma'ya dönen Aurelius, M.S. 169 Eylül ayında, kendisinin güvendiği bir komutan ve eski Aşağı Pannonia eyaletinin valisi olan Claudius Pompeianus ile birlikte Germen kabilelere doğru tekrar sefere çıktı (Akşit, 1985: 231). Germen kabileler, ilk başlarda başarılar elde edip, imparatorluk sınırları içinde ilerleseler de M.S. 171'de karşı saldırıya geçen Aurelius, Germen kabileleri imparatorluğun dışına atmayı başarmıştır. M.S. 172'de ise, Markomanlara karşı kesin bir galibiyet kazandıktan sonra, kendisine **Germanicus** (=Germen fatihi) unvanı verilmiştir (Akşit, 1985: 233).

M.S. 175'te Aurelius'un öldüğüne dair çıkan söylentiler, M.S. 175 Nisan ayında Avidius Cassius'un kendisini imparator ilan etmesine sebep olmuştur. Bunu öğrenen Aurelius, yola çıkmış, ama daha henüz yoldayken, senatonun Avidius Cassius'u vatan haini ilan ettiğini ve hatta Cassius'un öldürüldüğünü de öğrenmiştir. Askerler tarafından kafası kesilerek öldürülen Cassius'un kafasını askerler, imparatora götürmek istemiş, fakat Aurelius, kafayı görmek istemeyip gömülmesini

emretti (Akşit, 1985: 235). Bu söylentinin sebep olduğu sorun çözüldükten sonra, kuzey sınırlarındaki kabileler, Roma için tekrar bir tehlike olmaya başlamıştır. Oğlu Commodus ile, bu kabilelere doğru sefere çıkan Aurelius, M.S. 179'da başarılar elde etmiş, fakat kış sebebiyle M.S. 179 sonu ve M.S. 180'in ilk ayları savaşız geçmiştir. Havanın düzelmesiyle başlayan hazırlıklar sırasında imparator Aurelius, M.S. 17 Mart 180'de öldü (Akşit, 1985: 237).

3.3. Dönemin Felsefi/Edebî Akımları/ İmparatorların Edebiyatçılara Karşı Tutumları

Augustus (Octavianus) ile başlayan Roma edebiyatının Altın Çağı, Augustus'tan sonraki dönemde, Gümüş Çağ olarak devam etmiştir. İmparatorlar; Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius dönemlerine denk gelen ve Polyainos'un yaşadığı dönemi de kapsayan bu çağda imparatorlar, yazarlar ve hocalara yardımlarda bulunmuş ve onları korumaları altına almışlardır (Akşit, 1985: 252).

M.S. 2.yy'da yaşamış ve tanınmış olan Romalı yazarlar arasında Tacitus ve Suetonius bulunmaktadır. Tacitus'un yazmış olduğu eserler arasında, kayınbabası Agricola'nın biyografisi olan **De vita et moribus Iulii Agricolae (Agricola'nın Hayatı)**, Germen kabileleri üzerine yazdığı **Germania** ve M.S. 69-96 yılları arasındaki dönemi kapsayan **Historiae (Tarihler)** bulunmaktadır. Suetonius ise, yazmış olduğu **De viris illustribus (Ünlü Kişiler)** ve **De Vita duodecim Caesarum (On İki Caesar'ın Yaşamı)** biyografi eserleriyle, imparatorluk edebiyatının Gümüş Çağı'na katkıda bulunmuştur (Akşit, 1985: 255).

M.S. 2. yy'da Romalı yazarlar kadar, Yunan yazarlar da katkıda bulunmuştur. Hatta bahsedilmiş olduğu üzere, Yunan dostu imparator Hadrianus, imparatorlukta Yunan yazarlar çevresinin oluşmasına öncülük etmiştir. Bunun sonucunda, Yunan tarihçiler, filozoflar ve hatipler yetişmiştir. Örnek verilecek olursa; Birer ünlü Romalı ve Yunan hayatlarını karşılaştırarak ele almış olduğu **Vitae Parallelae (Paralel Hayatlar)** ile ünlü yazar Plutarkhos, biyografi alanında önemli bir eser vermiştir. Nikomedialı Flavius Arrianos ise, ünlü komutan ve kral Büyük İskender'in seferi hakkında yazmış olduğu **Aleksandrou Anabasis (İskender'in Seferi)** ile tanınmış

olan başka bir yazar olmakla birlikte, Traianus, Hadrianus ve Antoninus Pius dönemlerinde yaşamış ve yazmış olduğu yirmi dört kitaplık **Romaika (Roma Tarihi)** eseri ile İskenderiyeli Appianos, edebiyata katkıda bulunmuşlardır. Son olarak, Marcus Aurelius zamanında yaşamış olan ve Hellas'ın tanıttığı eser olan **Periegesis tes Hellados (Hellas'ın Tasviri)** ile Pausanias, Roma edebiyatının Gümüş Çağı'na katkıda bulunmuş Yunan yazarlar arasında kendine yer edinmiştir (Akşit, 1985: 256-257).

Kuzey sınırlarındayken **Ta Eis Eauton (Kendime Düşünceler)** eserini kaleme alan dönemin imparatorlarından Marcus Aurelius (Akşit, 1985: 237), gençken aldığı avcılık, tiyatro, güreş gibi eğitimlerin yanında felsefe eğitimi de almış ve felsefe, onun ilgisini aldığı bütün bu eğitimlerden daha fazla çekmiştir (Akşit, 1985: 221). Özellikle stoacı felsefeye ilgi duyan ve bu konuda çalışmalar yapan Aurelius, filozof-imparator olarak anılır (Tekin, 2015: 254).

M.S. 2. yy. itibarıyla, Roma imparatorluğunda stoacılık, hakim olan felsefi akımdı. M.S. 1. yy'da imparator Nero zamanında yaşamış olan Seneca, imparatorluk dönemi stoacı felsefenin öncülüğünü üstlenmiştir. Stoacılık, muhafazakar ve korumacı bir felsefeydi. Stoacılar, kölelere iyi davranılmasını istemekteydiler, ama bunun için de önerileri bulunmamaktaydı. Stoacılar daha sonra ise, yaptıkları despotça davranışlarla, dünyanın dengesini alt üst ettiklerini düşündükleri imparatorlara karşı koymayı önermişlerdi (Freeman, 2003: 474).

M.S. 2. yy'da hakim olan başka bir felsefi akım ise, Platonculuktu. M.S. 2. yy'a rastlayan Platonculuk, Platonculuk felsefesinin temsilcilerinden biri olan Plotinos (M.S. 205-270) ve takipçilerinin daha sonraki Yeni Platonculuğundan ayırt edilebilsin diye Orta Platonculuk olarak bilinmektedir. "İyi"nin doğasını, özenli bir araştırma ve "iyi"nin ne olabileceği hakkında yoğun ve ruha nüfuz eden bir düşünme eylemiyle anlamak mümkündü. "İyi"nin değerinin anlaşılması, gerçek dünyanın anlam ve değer kazanmasına yardım etmekteydi. Orta Platoncular, "iyi" ideasına theos demektedirler, bu da tanrı olarak çevrilebilirdi. Yani Platonculuk, gizem dinlerinde bulunan ilahların yükselişini göstermekteydi. Platon'un ideaları, filozoflar ve takipçileri tarafından "Tanrının düşünceleri" olarak görülmekteydi (Freeman, 2003: 573).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

POLYAINOS'UN STRATEGEMATA'SINDA MAKEDON KOMUTANLAR VE TAKTİKLERİ

4.1. Makedon Tarihine Genel Bakış

Güneyde yaşayan Yunanların çok bilmediği ama kıta Yunanistan'ı kuzeyden gelecek barbar akımlarına karşı koruyan, Yunanistan'daki Olympos Dağı'nın kuzeyinde Makedonya adında bir ülke vardı. Bu ülke, bir kara krallığıydı. Ülkenin iç kesimlerinde bulunan antik başkenti Aigai, deniz kenarında bulunan Emathia Ovası'nın yukarısında bulunuyordu. Makedonya iki bölgeye ayrılıyordu: Krallığın egemenliğinin sürdüğü alçak kesimler ve kuzey ve batıda yer alan, dağlar ve sık ormanlarla kaplı yüksek kesimler. Bu yüksek kesimlerdeki Makedonlar, surlarla çevrili yalıtılmış köylerde yaşıyor olup, çobanlar ya da basit tarımla uğraşan çiftçilerdi ve yalnızca klan şefleri olarak tanınıyorlardı (Rodgers, 2015: 136).

M.Ö. 12. yüzyılda, Hellen oğlu Doros zamanında Ossa ve Olympos eteklerindeki Histaiai denilen bölgede yaşayan Dorlar, Kadmoslular tarafından yaşadıkları yerden kovulmuşlardır. Bunun sonucunda Dorlar, yaşadıkları yerden Makednon bölgesindeki (günümüzde güneybatı Makedonya) Pindos'a gitmek zorunda kalmışlardır (Hdt. I. 56). Makedonya'nın kökeniyse, bu bölgede yaşayıp, Dorların arasına katılan, "Makednon Ethnos" olarak bilinen ve Klasik Dönem Makedonlarının temelini oluşturan bu topluluktan gelmektedir (Tekin, 2015: 121). Buna karşın Makedonya'nın, Yunanistan'ın kuzeyinde yer alan Illyria ve Trakya devletleriyle bir akrabalığı olup olmadığıysa tam olarak bilinmemektedir. Antik yazarlardan Herodotos, Makedonların kendilerinin Yunan olduklarını söylediklerini ve kendisinin de onların Yunan olduklarını ispatlayacağını belirtmektedir (Hdt. V. 22). Atinalı hatip Demosthenes, Makedonların barbar (=Yunanca konuşmayan, yabancı) olduklarını söylemekte, tarihçi Polybios ise Makedonların Yunanlarla aynı ırktan olduklarını söylemektedir. Günümüzde, Makedonya diline ait malzeme eksikliğine karşın, Makedonların devlet teşkilatı, dini, gelenek ve görenekleri göz önünde bulundurularak, bir Yunan kabilesi oldukları söylenebilir. Kuzeydeki

bölgelerde yaşayan Makedonlar, güneyde yaşayan kabilelere nazaran, daha yavaş bir kültürel ve siyasal gelişim geçirdiklerinden, Yunanların göçebelik yüzyıllarından kalan birtakım kurul ve adetlerini korumuşlar, onlardan önce bu bölgede yaşayan bazı Anadolu kavimlerinin veya daha sonra bu bölgelere gelen Illyrialıların ve Trakyalıların etkisi altında kalarak, M.Ö. 5. yüzyılda akraba oldukları Yunanlara barbar bir kabile gibi görünmüşlerdir (Mansel, 2014: 411). Fakat Herodotos, Makedon kralı I. Aleksandros, Yunan olimpiyatlarına katılıp, bir ödül kazanmak istediğini, ama Yunanların, olimpiyatlara yalnızca Yunan olanların katılabilip, barbarlara ise yasak olduğu gerekçesiyle, onun katılmasına izin vermediğini, bunun üzerine de I. Aleksandros'un, Argoslu olduğunu kanıtladığını ve Yunan olarak kabul edilip, olimpiyatlara katıldığını belirtmiştir (Hdt. V. 22).

Kralların hüküm sürdüğü Makedonya'daki ilk krallar: Herodotos'un belirttiği üzere, (sırayla) Perdikkas, Argaios, Philippos, Aeropos, Alketes ve Amyntas'tır ve yaklaşık M.Ö. 498-454'te hüküm süren I. Aleksandros'tan önceki listedir (Hdt. VIII. 139). Bu liste, M.Ö. 7. yy'ın ortasından daha geriye gitmemektedir (Errington, 1999: 728). Krallığın ilk kurucusu olarak gösterilen I. Perdikkas'tan, M.Ö. 6. yy'ın sonlarında tahtta olan Amyntas'a kadar geçen dönemde, Makedonya krallığı hakkında pek bilgi bulunmamaktadır. Amyntas döneminde ise, Pers kralı Dareios'un İskit seferinden sonra Makedonya, Perslere bağlı bir devlet haline gelmiştir (Mansel, 2014: 413). Perslere tabi olma durumu, Makedonya'nın dikkat çeken ilk kralı I. Aleksandros (yaklaşık olarak M.Ö. 498-454) döneminde de devam etmiştir: M.Ö. 491'de Pers generali Mardonios, kuzey Ege kıyısı boyunca ilerleyince, I. Aleksandros, Perslere tabi olmayı kabul etmiştir. M.Ö. 480'de ise Perslerle beraber güneye inmeden önce, Yunanları taraf değiştirmeye ikna etmeye çalışan I. Aleksandros, bu girişiminde başarısız olmuş ve Thebai dâhil, diğer Yunan devletleri Persleri desteklemiştir (Rodgers, 2015: 136). Bunların dışında, Dareios ve Kserkses yönetimindeki Pers İmparatorluğu ile Avrupa'ya yayılmak için bir antlaşma yapmış, fakat Kserkses'in M.Ö. 479'da gerçekleştirdiği seferin başarısız sonuçlanmasıyla, devletin sınırlarını Mygdonia'dan Strymon Nehri'ne kadar genişletmiş ve Yukarı Makedonya'da daha güçlü bir nüfuza sahip olmaya başlamıştır. I. Aleksandros'un M.Ö. 454'teki ölümünden, II. Philippos'un M.Ö. 359'daki tahta çıkışına kadar geçen yaklaşık yüz yıllık sürede Makedonya, bulunduğu konumdan ötürü zarar görmüştür.

M.Ö. 5. yy'daki Atina'nın yükselişi, Ege Denizi'nde hakimiyet kurmasına sebep olmuş ve bunun sonucunda, Makedonya'nın gemi yapımındaki malzeme satışı artmış ve devletin refah seviyesi yükselmiş, ama aynı zamanda güneydeki sorunlarla da uğraşmak zorunda kalmıştır (Errington, 1999: 728). **Philhellen** (=Yunan hayranı) olarak bilinen ve döneminde devletin sınırlarını genişleten I. Aleksandros'un dönemi, devletin altın çağı olarak anılmıştır. Yerine geçen oğlu II. Perdikkas (yaklaşık olarak M.Ö. 453-413) ise, döneminin iki büyük gücü Atina ve Sparta arasında, tarafsız bir konumda olmayı tercih etmiştir. II. Perdikkas, M.Ö. 424'te, Peloponnesos Savaşları'ndaki (M.Ö. 431-404) Sparta'nın en büyük generali Brasidas'ı, Atina ile savaşmak üzere kuzeye davet etmiştir (Rodgers, 2015: 136). Fakat, Peloponnesos Savaşları dönemi kralları olan II. Perdikkas ve I. Arkhelaos (M.Ö. 413-399), Atina'nın Khalkidike Seferi ve Yukarı Makedonya'daki Argos bölgesinde büyük bağımsız eyaletler kurma girişimleri sebebiyle zorluklar çekmiş ve Yunanlar ile de taraf olmuşlardır (Errington, 1999: 728). M.Ö. 413'te tahta çıkan I. Arkhelaos, Thukydides'e göre, kendisinden önce gelen 8 kraldan daha çok işler başarmıştır. Arkhelaos, özellikle orduya yararı dokunacak altyapı geliştirmeleri içeren bir program uygulayarak, ordu için yeni bir zemin hazırlamıştır. Bu programın içinde; yol yapımı, cephanelikler, kaleler bulunmakta olup, askerî üsler, eskiye nazaran daha çok düzenlenmişlerdir (Thuk. II. 100). Ayrıca, Yunanların Dion kentinde Zeus onuruna gerçekleştirdiği olimpiyat oyunlarını örnek alarak, Makedon oyunlarını da oluşturmuştur (Errington, 1999: 728). Arkhelaos, başkenti Pella'ya taşımış ve Aigai kentini de idari başkent olarak bırakmıştır. Yukarı Makedonya'daki savaşçı kabileleri de uygarlaştıran Arkhelaos, krallığın önceleri ayrı olan iki bölgesini böylece birleştirmiş oldu. Atinalı şair Agathon ve tragedya yazarı Euripides, Pella'da ağırlandılar ve Euripides son tragedyası olan Bakkhalar'ı Pella'da yazdı. Arkhelaos'un Pella'daki yeni sarayı, ressam Zeuksis tarafından süslendi¹³ (Rodgers, 2015: 137). Kralın M.Ö. 399'daki ölümünden sonra Makedonya, M.Ö. 359'a kadar süren bir karışıklık dönemine girmiş (Mansel, 2014: 413) ve Makedonya'nın varlığı, Illyrialılar ve Atina, Sparta, Thebai gibi Yunan kentlerinin yanı sıra, Khalkidike Birliği tarafından da tehdit edilmiştir. Bu iki sorun da, II. Philippos, M.Ö. 359'da

¹³Arkhelaos, ressam Zeuksis'i sarayın dizaynı için çalıştırmıştır. Zeuksis, sarayı özellikle Sindos ve Derveni'den getirilen iyi kalitede mezar eşyaları ve mozaiklerle süslemişti (Errington, 1999: 736).

tahta çıktığı zaman çözülmüştür. II. Philippos tahta çıkışından kısa bir süre sonra, Illyrialıları bozguna uğratarak, Makedon devletini güçlendirmek ve onu, Balkanlara yayılan en büyük devlet haline getirmek amacıyla işe koyulmuştur (Errington, 1999: 728). Gençliğinde Illyria ve Thebai nezareti altında tutulan kral, Illyrialıların ve Thebailıların savaşa hazırlanma, savaşı başlatma taktiklerini izlemiş, Illyria ve Thebai birliklerini ve Epaminondas, Pelopidas ve Bardylis'in askerlerine komuta etme tarzlarını karşılaştırmıştır. Bu sebeple geleceğin kralı, daha genç yaşında ileride sahip olacağı savaş stratejilerini oluşturmaya başlamıştır (Howe, 2017: 100). M.Ö. 359'da kardeşi III. Perdikkas, Illyrialı istilacılara karşı ülkenin batı sınırlarında gerçekleşen savaşı kaybedip, öldürülmüş ve tahta II. Philippos çıkmıştır (Rodgers, 2015: 138). II. Philippos'un amacı, Perslere karşı bir intikam seferine çıkıp, bunun sonucunda bir Balkan devleti kurmak ve Yunanistan'ı ülke sınırlara katmaktır. II. Philippos, bu amacıyla Yunanistan'ı yok etmeyi istememiş, aksine Atinalı hatip Demosthenes'in de belirttiği üzere, eski ve yüksek Yunan kültürüne saygı duymuştur (Mansel, 2014: 414). II. Philippos'un tahtta olduğu dönemde Yunanistan'ın en büyük düşmanı Perslerdi. Fakat, kendi aralarında gerçekleşen sürekli savaşlardan dolayı, bu büyük düşmana karşı bir varlık gösteremediler. Bu sebepten dolayı da, Perslere karşı bir olmaları gerekti ve *panhellenizm* (=Yunanların Birliği) düşüncesi ortaya çıktı. Bu düşünce, tüm Yunanlar arasında kabul görmüştü ama bu birliği kimin sağlayacağı belli değildi. M.Ö. 346'da Atinalı hatip Isokrates, II. Philippos'a bir mektup yazdı ve bu mektupta, Yunanların beş büyük kenti olan Atina, Argos, Sparta, Korinthos ve Thebai'ın güçlerini birleştirerek, onun komutası altında Perslere karşı bir sefer düzenlemesini istediğini belirtti (Tekin, 2015: 121-122).

II. Philippos'un tahta çıkışından sonra gerçekleştirdiği ilk icraatlar, askerî ve siyasi alanlardadır. Bir kabile devleti olan krallığını, kralın yönetiminde, güçlü bir birleşik devlet haline getirdi ve ana hatları önceden belirlenmiş olan bir devlet politikası izledi. Askerî alandaysa, içinde, bütün Makedon piyade birlikleri, okçuları, mızraklı hoplitler ve -normallerine göre daha uzun ve daha ağır bir mızrak olan- **sarissa**'lı piyadeler bulunan Makedonya **falanks**'ını kurdu (Markle, 1978: 486). Thebai'da geçirdiği sürede Epaminondas'ın çarpık muhabere düzenini de öğrenmiş, Epaminondas'ın aksine taarruz kanadına piyade yerine süvari birliği yerleştirerek bu taktiği geliştirmiştir. Syrakousai tiranı Dionysios'tan öğrendiği taş gülle atan

mancınıklar ve yer değiştiren kuleler sayesinde de, önceleri açlık ve susuzluk sonucunda ele geçirilen kaleleri ele geçirmenin yolunu bulmuş oldu. Bu savaş makineleri yüzünden, başta Atina olmak üzere, diğer Yunan kentleri, temelleri taştan, üst kısımları kerpiç olan surlarını, baştan aşağı taştan yaparak yenilediler. Oluşturduğu yeni ve sağlam orduyla, ilk olarak Ege kıyılarındaki Yunan kolonilerini ele geçirdi (Mansel, 2014: 414-415). Ardından Amphipolis'e yöneldi. Kent, Atina'dan yardım istedi ancak, Atina'nın Euboia ve Khersonesos ile uğraşıyor olmasından dolayı kente yardım edemeyince kent, II. Philippos'un eline geçti. Amphipolis'ten sonra Pydna kentini de kuşatmasıyla Atina, II. Philippos'a savaş açtı, fakat Pydna da II. Philippos'un eline geçti. M.Ö. 356'da Khalkidike ile ittifak antlaşması yaptıktan sonra, Potidaia kentini ele geçirdi. Fakat kent, Khalkidike'ye verilip, halkı ise köle olarak satıldı (Tekin, 2015: 122). Ayrıca, II. Philippos nüfuzunu arttırmak amacıyla, M.Ö. 357'de, Makedonya'nın batıdaki komşusu olan Epeiros'un kralının yeğeni Olympias ile evlendi ve bu evlilikten, krallığın gelecekteki kralı olan III. Aleksandros (Büyük İşkender), M.Ö. 356'da dünyaya geldi (Rodgers, 2015: 139). M.Ö. 355'te, Delphoi Amphiktionu, (=elçi heyeti) Thebai'n kontrolü ve koruması altındayken, Phokisliler, Philomelos liderliğinde Delphoi'ü işgal ettiler. Bunun sonucunda II. Philippos'un dikkatini Orta Yunanistan'a çeken, Phokis ile Thebai arasındaki "Kutsal Savaş" başladı. Atina ve Sparta, Phokis ile beraber; Thessalia ve Lokris ise Thebai ile beraber savaşa katıldılar. Phokisliler, Thessialıları yendiler, fakat M.Ö. 354'te Philomelos öldü. Yerine geçen Onomarkhos ise, M.Ö. 353'te bölgeye gelen II. Philippos'u iki defa yendi. Ama M.Ö. 352'de Onomarkhos, II. Philippos'a Thessalia'da yenildi ve öldürüldü. Böylece zafer kazanmış olan II. Philippos, Thessalia Birliği'nin **arkhon**'u seçilmiş oldu (Tekin, 2015: 123). M.Ö. 349'da Khalkidike Birliği'nin önderi olan Olynthos'a saldıran II. Philippos'un amacı, Kuzey Yunanistan'ın en zengin olan kentini ele geçirmektir. Atina, Demosthenes'in nutkundan etkilenip, kente 2000 asker gönderse de askerlerin sayıları azdı ve geç kalmışlardı. M.Ö. 348'de kent ele geçirilip, yok edildi ve halkı köleleştirildi. Olynthos'tan sonra, liderlerini zaten rüşvetle elde etmiş olduğu diğer Khalkidike kentlerini de egemenliği altına aldı (Rodgers, 2015: 142). Bu savaşlardan sonra, Thebai ve Thessalia'nın çağrısıyla, tekrar Kutsal Savaş'a dönen II. Philippos, M.Ö. 346'da Phokislileri mağlup etti. Phokislilerin silahlarına el konularak,

topraklarına garnizon yerleştirildi ve haraca bağlandılar ve II. Philippos, onların Delphoi Amphiktionu'ndaki oy haklarını da kendi üzerine aldı (Tekin, 2015: 123). Kral, M.Ö. 346'da Delphoi'da gerçekleştirilen Pythia Oyunları'na başkanlık yaptı ve tam anlamıyla bir Hellen oldu ve aynı yıl Atina'ya yararlı hiçbir şey sunmayan ve Atinalıların olmasından hiç memnun olmadığı Philokrates Barışı yapıldı. Barış sonucunda, II. Philippos'un yeni müttefiki olan Thebai, Boiotia'yı tekrar egemenliği altına aldı ve böylelikle II. Philippos Orta Yunanistan'daki nüfuzunu sağlamlaştırmış oldu (Rodgers, 2015: 142). Gittikçe güçlenen kral, civarındaki ülkeleri de sınırlarına katıyordu. M.Ö. 344'te Thessalia Birliği'nin başkanı olup, M.Ö. 343'te de kayınbiraderi Aleksandros'u bölgenin kralı yaparak Epeiros'u topraklarına kattı. M.Ö. 341'de ise Trakya'nın büyük bir bölümüne sahip olarak, egemenliğini Karadeniz'e kadar uzatmış ve artık gözlerini Atina için çok önemli olan boğazlara gözünü dikmişti (Mansel, 2014: 419). II. Philippos'un bu seferlerinin amacı, ele geçirdiği bölgelerdeki nüfuzunu iyice artırarak, Atina'nın bu bölgelerde gerçekleştirdiği tahıl ikmalini tehdit etmektir. En sonunda II. Philippos, M.Ö. 340'ta Tuna'ya dönerek, Selymbria (günümüzde Silivri) ile Byzantion'a saldırdı. Kral, bu iki şehri de alamadı çünkü, Perslerin ve Atina'nın donanmasıyla çarpışacak güçte bir donanması yoktu. Fakat aynı yılın sonunda, Atina'ya giden bir tahıl filosuna el koyarak, tekrar savaş başlattı. M.Ö. 339'un başlarında ordusunu Thessalia'ya sokan kral, Thermopylai'dan geçip, Phokis'e girdi ve Elatai kentini ele geçirdi. Bunları yapmasının sebebini Delphoi'daki sorunların çözümü olarak gösterse de bunların sonucunda, Makedonya ordusu Atina'yı artık doğrudan tehdit ediyordu. Bu tehdit nedeniyle, hatip Demosthenes donanmada yenilikler yaptı ama, II. Philippos'un ordusu, deniz savaşlarından ziyade, kara savaşları için yaratılmış bir orduydü. Ayrıca Atina, Demosthenes'in ikna etmesi üzerine, Thebai ile bir ittifak kurdu ve M.Ö. 2 Ağustos 338'de, Makedonya ve Atina-Thebai ittifakı Khaironeia Ovası'nda karşı karşıya geldi (Rodgers, 2015: 142-143). Yunan ordusuna nazaran, daha iyi teçhizatlı ve silahlı ve daha iyi komuta edilen Makedon ordusu, ittifak ordusunu mağlup etti. Kral savaşta, gençliğinde öğrenmiş olduğu çarpık muharebe düzenini uyguladı. Solda taarruz kanadına komuta eden ve henüz 18 yaşında olan oğlu III. Aleksandros (Büyük İskender), karşıdaki Boiotialıları yendi, bunun üzerine sağ kanattaki kral, önce çekilir gibi bir manevra yapıp, sonra saldırıya geçerek, Yunan merkezini sarstı ve

Atinalıların bulunduğu sol kanadın etrafını sararak savaşı kazanmış oldu. Kral, Khaironeia Savaşı'nda daha önceki savaşlarda yaptığı gibi mağlup ettiği düşmanı takip etmedi, sadece savaş meydanında ele geçirmiş olduğu silahlarla bir zafer anıtı yaptı. Bu anıtlarla, Yunanlarla bir barış imzalamak istediğini de belirtmiş oldu. Savaştan sonra, Yunanistan bağımsızlığını kaybedip, Makedonya egemenliği altına girmiş oldu. Atina, Demosthenes'in kentten ayrılışıyla, Makedon kral ile uygun şartlarla bir barış imzaladı. Bu şartlar: Atina bağımsızlığını koruyacak, savaş esirlerini tazminatsız geri alacak, bunlara karşılık deniz birliğini dağıtacak, Oropos'a karşılık, Trakya Khersonesos'undaki topraklarından vazgeçecek ve Makedonya ile bir dostluk ve ittifak paktı imzalayacaktı. Bu barış sonucunda, kralın ve oğlunun heykelleri, Atina agorasına dikildi ve ikisine de Atina yurttaşlığı verildi. II. Philippos, Thebai kentine ise sert bir şekilde davrandı. Kent, Kadmeia'ya bir Makedon garnizonu yerleştirilmesini kabul etmeye ve sahip olduğu araçlarla Plataiai ve Orkhomenos kentlerini yeniden inşa etmeye zorunda bırakıldı (Mansel, 2014: 420-421).

II. Philippos, bu olaylardan sonra Yunanların güvenini kazanmış ve Yunan birliğini (*panhellenizm*) sağlayacak tek kişi olarak görülmeye başlamıştı. Bunun üzerine kral, Sparta hariç tüm Yunan kentlerini bir kongreye çağırdı ve M.Ö. 337'de Korinthos'ta bir kongre toplandı. Bu kongrede alınan karar dolayısıyla, bir "Hellen Birliği" oluşturuldu. Askerî ve siyasi nitelikte olan bu birliğin adı, gerçekleştirildiği yer olan Korinthos'tan ötürü, "Korinthos Birliği" olarak anılır. Kentlerin delegelerinden oluşan bir meclisin yöneteceği birliğe, II. Philippos lider olarak seçildi. Kral II. Philippos ve oğlu III. Aleksandros (Büyük İskender), kendilerine ve sahip oldukları orduya güvendiklerinden, Perslere karşı bir sefer yapılacağını belirttiler. Kralın amacı, Perslerin Batı Anadolu'daki egemenliğine son vermek ve Perslerden intikam almaktır. Savaş ilanından sonra, derhal savaş hazırlıklarına başlayan Makedonya ve Yunanistan, çok geçmeden Batı Anadolu'ya bir öncü kuvvet gönderdiler (Tekin, 2015: 124). Fakat kral II. Philippos'un bu hevesi kursağında kaldı. M.Ö. 336'da kızı Kleopatra ile eşi Olympias'ın erkek kardeşi Epeiroslu Aleksandros'un evliliği sırasında bir suikasta uğradı ve hayatını kaybetti (Badian, 1963: 246).

M.Ö. 336 yılında II. Philippos'un ölmesiyle beraber, onun ve Olympias'ın oğlu III. Aleksandros (Büyük İskender) tahta geçti. Babasının ölümü üzerine, henüz 20 yaşında genç bir delikanlıyken, ordu tarafından kral ilan edildi. Büyük İskender ilk olarak, taht kavgalarını önlemek amacıyla, düşmanlarını öldürdü ve babasının suikastçılarını da ortadan kaldırdı. Genç kral, tecrübesiz olduğundan dolayı, krallığa babası gibi sahip çıkıp çıkamayacağı bilinmediğinden, Yunanistan'da bağımsız olma düşüncesi tekrar ortaya çıkmıştı. İskender bunu önlemek amacıyla, ordusuyla Yunanistan'a girdi. Böylece, Thessalia Birliği'nin başkanı seçildikten sonra, Korinthos'ta bir Hellen Birliği toplayarak, birliğin meclisi tarafından bu birliğin lideri ve Perslere karşı yapılacak olan seferin başkomutanı seçildi. İskender'in Anadolu'ya geçmeden önceki ilk hedefi, ülke için kuzeyden sürekli tehlike oluşturan Trakya kabilelerini egemenliği altına almaktı (Mansel, 2014: 452). M.Ö. 335'te, 3 yıl önce babasını pusuya düşüren bir Trakya kabilesi olan Triballere saldırdı. Bu kabile tarafından tutulan Şipka Geçidi'ne ulaşan İskender, ordusu üzerine gelen düşman at arabalarını, askerlerine yere yatıp, üzerlerine kalkanlarını koymalarını emrederek, bu saldırıyı savuşturdu. Bu hamlesinden sonra, saldırıya tekrar başlayan İskender, düşmanı sapancılar ve okçular yardımıyla açık alana çektikten sonra, Triballeri yenerek, düşmanın Tuna Nehri'nin uzağına çekilmesini sağladı. İskender, orduyu nehrin karşısına geçirecek donanmaya sahip olmadığından, askerlerinin deri çadırlarını samanla doldurmalarını emrederek, nehri bu uydurma sallarla geçti ve bu sefer Triballeri kesin bir yenilgiye uğratarak savaşı kazanmış oldu. Böylelikle İskender, Tuna Nehri'ni aşan ilk Yunan komutan oldu. Bundan sonra rotasını kuzeybatıya çeviren İskender, Illyrialılara saldırdı. İskender, dar ve ağaçlı bir vadide kapana kısılnca, 120 asker derinliğinde bir **falanks** oluşturdu. **Sarissa**'larla ve birbirlerine vurulan kalkanlarla çıkan ses, düşmanı korkuttu ve Illyrialılar bozguna uğratıldı. Bir gece sonra gerçekleştirilen saldırı ise, düşmanın kesin yenilgisiyle sonuçlandı. Bu seferdeyken, İskender'in öldüğü söylentisi yayılmış, bunun üzerine Demosthenes, Thebai'ı Makedonya'ya karşı ayaklandırmış ve Thebailılar, bazı Makedon subaylarını öldürerek, demokrasiyi yeniden kurmuşlardı. Ayaklanmanın haberini alan İskender, iki hafta içinde ordusunu 800 km. güneye götürdü. Hiçbir Yunan kentinin yardım etmediği Thebai, İskender'e karşı koymaya çalıştı. Kent dışında gerçekleştirilen savaş, ilk safhalarda Thebai'ın Makedonlara karşı üstünlüğü

ile sonuçlansa da sonraları düşmanın etrafını saran İskender, Thebai'ı mağlup etti. 35 bin kişilik kent nüfusundan öldürülenler veya köle olarak dış ülkelere satılanlar oldu. Kentin tapınakları ve ünlü şair Pindaros'un evi dışındaki bütün binalar yıkıldı ve kent, tarihe karışmış oldu. Bu olaylardan sonra, Yunanlarla bir daha sorun yaşamayan İskender, Atina'dan Demosthenes'i istedi ama, Atina ünlü hatip yerine, 20 Atina **trieres**'ini (=üç sıra kürekli savaş gemisi) rehin olarak verdi ve yurduna dönen genç kral, Perslere karşı çıkacağı Asya Seferi'ne kış boyunca hazırlandı (Rodgers, 2015: 154-155).

Genç kralın döneminde, Pers İmparatorluğu'nun başında III. Dareios bulunuyordu. Pers ordusu sayıca üstündü. Orduda; Persler ve Medlerin dışında Yunan paralı askerleri ve subayları da bulunmaktaydı. Akdeniz'e egemen olan donanması da, Fenike ve Mısır gemilerinden meydana gelen yaklaşık 400 gemiden oluşmaktaydı. Makedon kral ise, babasına hizmet vermiş olan tecrübeli generallerin yanında, genç ve güçlü erlerden meydana gelen, dönemin en modern silahlarına ve diğer yardımcı araç gereçlerine sahip olan ve çok iyi örgütlenmiş irtibat servisleri olan bir orduya sahipti. Yunanistan'ın durumundan dolayı, 12.000 piyade ve 1.500 süvariden oluşan bir birlik Antipatros'un komutasında Makedonya'da bırakıldı. Asya'ya götürülen ordu ise, 30.000 piyade ve 5.000 süvariden oluşuyordu. Korinthos Birliği, 7.000 piyade ve 600 süvariden oluşan bir kara birliğini ve 160 gemiden oluşan bir donanmayı da İskender'in komutasına ayrıca vermişti. Orduya katılan başka Yunanlar arasında, 1.500 kişiden oluşan Thessalialı süvariler de bulunuyordu (Mansel, 2014: 454). Korinthos Birliği'nin 160 gemiyi İskender'in komutasına vermesine rağmen donanma, Makedon ordusunun en büyük zaaflarından biriydi. Müttefiki Atina'nın bile 400 gemisi bulunmaktaydı. Atina, bu donanmayı İskender'in komutasına vermekte kararsız kalmış, İskender'in daha önce rehin olarak aldığı 20 geminin büyük bir kısmı ise aynı yıl Atina'ya geri gönderilmişti.

M.Ö. 334'te ilan ettiği seferin amacı, Perslerin M.Ö. 480-479 yıllarında gerçekleştirmiş oldukları istilanın intikamını almaktı. Yunanlar bu amacı, İskender'in sadece Anadolu'yu fethedip, Persleri yağmaladıktan sonra ganimetle döneceğini düşünerek reddettiler. Fakat, bu düşüncelerinde haksız olduklarını zamanla fark ettiler. Bir yandan da İskender'in babasından daha fazla yer ele geçirme ve bu işi daha hızlı gerçekleştirme isteği, onun Anadolu ile sınırlı kalmayıp, daha da Doğu'ya

ilerlemesini sağladı (Rodgers, 2015: 156-157). Aynı zamanda İskender'in Doğu Seferi'ne başladığı M.Ö. 334'ten veya Pers İmparatorluğu'nu yıktığı M.Ö. 331'den başlayarak, ileride değinilecek olan İskender'in ardıllarından Ptolemaios'un Mısır'da kurduğu Ptolemaios Krallığı'nın, M.Ö. 31'de gerçekleşen Aktion Savaşı'ndan sonra, M.Ö. 30'da Mısır'ın Roma eyaleti haline getirilmesine kadar geçen yaklaşık 300 yıllık süre, "Hellenistik Çağ" olarak kabul edilmektedir (Tekin, 2015: 125).

İskender'in Asya geçtikten sonraki en büyük korkusu, Perslerin Yunanlarla birleşmesiydi. Buna karşı önlem olarak Antipatros'u, yanında bir birlikle Makedonya'da bırakmıştı, fakat bu yetersizdi. Korkusunu ortadan kaldırmak için, ilk önce Perslerin denizdeki egemenliğini zayıflatması gerekiyordu. Bu doğrultuda, Anadolu, Suriye, Fenike ve Mısır kıyılarında bulunan donanma üslerini, karadan tek tek ele geçirmeliydi. Pers İmparatorluğu'nun iç kısımlarını yalnızca bu şekilde fethedebilirdi (Mansel, 2014: 455).

Nihayet Makedon ve Pers ordusu, M.Ö. 334'te Granikos (günümüzde Biga Çayı) yakınında ilk kez karşı karşıya geldi. Makedon kral, piyade ve süvarilerden oluşan 18.100 kişilik bir orduya sahipken, Pers kralı III. Dareios, piyade ve süvarilerden oluşan 40.000 kişilik bir orduya sahipti. İskender, ortaya **falanks**'ı, her iki kanada da piyadeleri ve süvarileri yerleştirerek savaş düzenini almış oldu. Savaş düzenini almış iki ordunun, çay boyunca karşılıklı sıralanışı yaklaşık 3 km. uzunluğundaydı. Uyguladığı taktik sonucu genç kral, Persleri kesin bir yenilgiye uğrattı. Böylece, Anadolu'nun kapıları İskender'e açılmış oldu: İskender bu galibiyetten sonra, generallerinden Parmenion'u, Pers satraplık (=eyalet) merkezlerinden biri olan Daskyleion'u (günümüzde Hisartepe), alması için görevlendirdi. General, herhangi bir direnişle karşılaşmadan burayı ele geçirdi (Tekin, 2015: 127). Ephesos gibi batı kıyılarındaki limanlardan bazıları ve Sardes (günümüzde Salihli) gibi kentlerden bazıları ve direnişleri sonrası Miletos ve Halikarnassos'un (günümüzde Bodrum) da ele geçirilmesiyle sonuçlanmış olan Granikos Savaşı'ndan sonra, İskender Anadolu içlerine girerek M.Ö. 334/33 kışını Gordion'da (günümüzde Sakarya üzerinde Yassıhöyük) geçirdi. Savaşı Yunanistan'a kaydırmak isteyen Pers kralı III. Dareios, donanmayı Memnon'un komutasına verdi. İskender için büyük bir tehlike oluşturan bu durum, Memnon'un Sakız Adası'nı zapt ettikten sonra, Midilli Adası'nda hastalıktan dolayı ölmesi sonucunda ortadan

kalkmış oldu (Mansel, 2014: 457). M.Ö. 333 baharında Gordion'dan hareket eden İskender, Ankyra (günümüzde Ankara) üzerinden güneye inerek Toroslar'ı aştı ve Makedon ve Pers orduları İssos (günümüzde Kinet Höyük) yöresindeki Pinaros Çayı (günümüzde Deliçay olduğu düşünülür) kenarında 2. kez karşı karşıya geldiler (İplikçioğlu, 2007: 43). Granikos Savaşı'nda olduğu gibi, bu savaşta da çarpık muhabere düzenini uygulayan İskender, bizzat komuta ettiği sağdaki taarruz kanadıyla, karşısındaki Yunan paralı askerlerini dağıttıktan sonra sola yönelerek, ordunun merkezinde bulunan Pers kralına saldırmış ve dehşete düşen kral, savaştan kaçmıştır. Sol kanattaki çarpışmalarda da, Makedon kralın generallerinden Parmenion'un galip gelmesi üzerine, Pers ordusu savaşı kaybetti. Geri kalan dağılmış Pers ordusu ise, gece oluncaya kadar İskender ve ordusu tarafından yok edildi. Ayrıca, Pers ordusunun tüm ağırlıklarını ele geçirdi ve Pers kralının annesini, karısını ve çocuklarını da esir aldı (Mansel, 2014: 458). Bu zaferden sonra, Pers kralının barış teklifini reddederek, Suriye'ye yürüdü ve Fenike kıyılarını ele geçirdi. Burada tahkimli bir kent olan Tyros'u (günümüzde Sur) ise, 7 aylık bir kuşatma sonunda ele geçirebildi. Bir ada üzerinde bulunan bu kente, bir dalgakıran inşa edilerek ulaşım sağlandı ve surlarının yavaş yavaş tahrip edilmesiyle, ele geçirilmiş oldu. Bu kentin ele geçirilmesinin en önemli sonuçları; Fenike ve Kıbrıs gemilerinden oluşan Pers donanmasının İskender'in komutasına geçmiş olmasının yanında, bu kuşatmadan sonra ilerleyen İskender'in Gaza'ya (günümüzde Gazze) ulaşip, buradaki küçük bir direnişten sonra, bu kenti de ele geçirip, Mısır kapılarına dayanmış olmasıdır. Mısır'ın ele geçirilmesi, Perslerin son deniz üssünün Makedonların eline geçecek olması ve bu verimli topraklardan elde edilen ürünlerin Yunanistan'a gönderilmesi anlamına geliyordu (Mansel, 2014: 461). M.Ö. 332 sonbaharında Mısır'ın başkenti Memphis'teki Pers satrapı Mazakes, bir direniş göstermeden teslim oldu. İskender Mısır'ı ele geçirip, Nil Deltası'nda Aleksandreia (=İskenderiye) adını taşıyan bir kent kurdu. Mısır tanrısı Ammon ile özdeşleştirilen İskender, kentte adet olduğu üzere, mali ve askerî kontrolün Yunan ya da Makedon kişilerde olması koşuluyla, yönetimi yerli bir yöneticiye bıraktı (Tekin, 2015: 136). Mısır'da işi biten İskender, M.Ö. 331 ilkbaharında harekete geçip, Suriye üzerinden Mezopotamya'ya ulaştı. Fırat'ı geçerek Yukarı Mezopotamya'da ilerleyen İskender, Dicle'yi de geçtikten sonra, Pers kralı III. Dareios'un ordusuyla bulunduğu Arbela (günümüzde Erbil) yöresindeki

Gaugamela Ovası'na ulaştı. Savaşa adını veren ovada gerçekleştirilen savaşta, Pers ordusunun sayıca Makedon ordusundan 3 kat üstün olmasına, 200 savaş arabasına ve 15 Hint filine sahip olmasına rağmen, geçmiş savaşlarda olduğu gibi, bu savaşta da çarpık muharebe düzenini kullanan İskender, sağ kanatta üstün gelerek, bir kez daha III. Dareios ile karşı karşıya gelmiş ve kralın savaştan kaçmasına sebep olmuştur. Fakat Parmenion ve komutasındaki birlikler, bu sefer sol kanatta sayıca üstün olan düşmana karşı zor durumda kalmış, bu durumdan Thessialı süvariler sayesinde kurtulmayı bilmiştir. Böylece, Pers ordusu tamamen dağılmış ve Makedon ordusu kesin bir galibiyet kazanmıştır. Bu galibiyetten sonra, ordusu tarafından "Asya Kralı" ilan edildi ve tüm Mezopotamya'nın sahibi oldu. Babil'e girdikten sonra da, Babil'li rahipler tarafından ülkenin meşru hükümdarı olarak kabul edildi. Mezopotamya'dan İran'a ilerleyen İskender, Pers İmparatorluğu'nun başkentlerinden Susa, Persepolis ve Pasargad'ı işgal etti. Ayrıca Kserkses'in Yunanistan'da yapmış olduğu tahribata karşılık, Persepolis kentindeki sarayları yakıp, yerle bir etti (Mansel, 2014: 463-464).

İskender, M.Ö. 330-327 yılları arasında yönünü Doğu İran ve Orta Asya'ya çevirmiş, buralarda Pers İmparatorluğu'nun doğu satraplıklarını ele geçirmek amacıyla savaşlar yapmıştır. İskender ele geçirdiği bu ülkelerde, Mısır'ın Nil Deltası'nda kurduğu kentle aynı adı (Aleksandreia = İskenderiye) taşıyan askerî üsler kurmuş ve bu üslere güçlü garnizonlar yerleştirmiştir (İplikçioğlu, 2007: 44).

M.Ö. 327-325 yıllarında ise, gerçekleştireceği son sefer olan Hindistan Seferi'ne çıkan kral, imparatorluğunun doğu sınırlarını Hyphasis ve Aşağı İndus havzasına kadar genişletmiş oldu. Hindistan'ın kuzeybatısında Paurava kralı Poros'la karşı karşıya gelen İskender, Poros'u Hydaspes Irmağı'nın yakınlarında mağlup etti. Bu zaferden sonra Pencap'a girdi. Pencap, ele geçirdiği son yer oldu. Askerleri artık yorgun olduklarından ve daha fazla ilerlemeye istekli olmadıklarından, İskender geri dönmek zorundaydı (Tekin, 2015: 137). Bunun üzerine İskender kara yoluyla, generallerinden Nearkhos komutasındaki başka bir birlik ise, deniz yoluyla Mezopotamya'ya geri döndü. Sonuç olarak İskender, sınırları Ege'den İndus'a kadar uzanan bir dünya imparatorluğu kurmuş oldu (İplikçioğlu, 2007: 45).

M.Ö. 323'te Babil'e geri dönmüş olan Makedon kral, çok geçmeden ciddi bir hastalığa yakalandı ve yaklaşık olarak 10 Haziran'da hayatını kaybetti (Arr. **Anab.** VII. 22. 1-23. 1).

M.Ö.323'teki İskender'in ani ölümünden sonra onun generalleri arasında, ilkin, onun kurduğu bu büyük devleti ve onun sınırlarını koruma düşüncesinin hakim olmasına rağmen, sonraları bu düşünceye sadık kalmamışlar ve devleti aralarında paylaşarak, bağımsız krallıklar kurmuşlardır. Kurulan bu krallıklar, kendi aralarında sürekli savaşmışlar ve dolayısıyla zayıflamışlar, bunun sonucunda da küçük devletler kurulmuş ve bu devletler de kendi aralarında sürekli savaşp, zayıflamaları sonucunda nüfuzunu Doğu'ya doğru yaymak isteyen Roma'ya gün doğmuştur. Yunanlar da krizi fırsata çevirmeyi bilmişlerdir. Baktria'da sürgün olan Yunanların çıkardığı isyan sonucunda, bu sürgünlerin tekrar Atina'ya kabulü istenmiştir. Fakat, Atina ve Aitolia buna karşı çıkmış, bunun üzerine Atina, Korinthos Birliği'ni dağıtmış, adalar dışta kalmak üzere, çoğu Yunan kentini kapsayan ve kendi idaresi altında olan bir Hellen Birliği kurmuş ve bu birliği Atina, Makedonya'ya karşı savaşa davet etmiştir. M.Ö. 323-322 yıllarında, tarihe Lamia Savaşı olarak geçen savaşta, ilk olarak Makedon general Antipatros bu birliğin kuvvetleri tarafından Lamia'da kuşatılmış, sonralarıysa, önce general Leonnatos, daha sonra da general Krateros'un yardımıyla, Yunanları Thessalia bölgesindeki Krannon'da yendi. Savaştan sonra Antipatros, Atina'nın kurduğu bu birliği dağıttı ve bu birlikteki kentlerle barış yaptı. Ayrıca Atina, Sisam Adası'ndan vazgeçti, Munikhia limanına bir Makedon garnizonunu kabul etti ve oligarşik bir yönetim kurmak zorunda kaldı (Mansel, 2014: 476-478).

İskender'in ölmeden önce bir varis bırakmaması üzerine, tahta kimin çıkacağı sorunu ortaya çıktı. Onun generalleri arasında, tahta çıkmak veya bazı bölgelerde hakimiyet kurmak için mücadeleler yaşandı. Kısa bir süre sonra, ona yakın olan komutanlar ve **Diadokhoi** adı verilen İskender'in ardılları, Babil'de bir konsey oluşturdular ve devletin yönetim biçimine karar vermek için tartıştılar. Generallerinden imparatorluğun başına vekaleten geçecek adaylar arasında, Antigonos, Antipatros, Krateros, Lysimakhos, Perdikkas, Ptolemaios ve Seleukos bulunuyordu. Fakat Antigonos, Antipatros ve Krateros konseye katılmamışlardı. Bu sırada, İskender'in eşi Roksane hamileydi ve doğacak çocuğun erkek olması halinde,

kral o seçilecekti. Konsey, doğuma kadar imparatorluğun başına Perdikkas'ın geçmesine karar verdi. Taht için beklenen bebeğin yanında, İskender'in üvey kardeşi olan III. Philippos Arrhidaios da vardı. Fakat tahta çıkmak için henüz çok küçüktü. Roksane, bir erkek çocuğu dünyaya getirdi (IV. Aleksandros) ve konsey, onu ve üvey kardeşini, onlar büyüyünce kadar tahtın mirasçısı olarak kabul etti ve imparatorluğun topraklarını komutanlar arasında paylaştırdı. Ordunun idaresini ve Asya'nın yönetimini Perdikkas üstlendi. Böylece, en büyük güç Perdikkas'ın eline geçmiş oldu. Komutanlardan Krateros ve Antipatros, Makedonya ve Yunanistan'ı; Antigonos Monophthalmos (=tek gözlü) Büyük Phrygia, Lykia ve Pamphylia'yı; Leonnatos, Hellespontos (=Çanakkale Boğazı) Phrygia'sını yani Küçük Phrygia; Menandros, Lydia'yı; Lysimakhos, Trakya'yı; Philotas, Kilikya'yı; Laomedon, Suriye'yı; Eumenes, Kappadokia ve Paphlagonia'yı; Ptolemaios ise Mısır'ı yönetimleri altına aldılar. Konsey, diğer bir komutan olan Seleukos'u bu paylaşıma dâhil etmeyip, ona sadece Perdikkas'ın sağ kolu olarak, Süvari Birliği'nin komutasını verdi (Tekin, 2015: 139-142). Ortaya çıkan bu krallıkların hükümdarları Makedon olup, kültürel ve siyasi yapıları bakımından Yunan (Hellen) olmaları dolayısıyla, "Hellenistik Krallıklar" olarak adlandırıldılar (Rodgers, 2015: 219).

M.Ö. 321'de Perdikkas'ın bu denli gücü elinde tutmasından rahatsız olan generaller Antigonos, Lysimakhos ve Ptolemaios, kendi aralarında bir ittifak oluşturdular. Bu ittifak, Perdikkas'a biri Anadolu biri Mısır'da olmak üzere, iki cepheye savaş açtı. Perdikkas, Mısır'da büyük bir servet biriktirmiş, Kyrene (günümüzde Libya sınırları dâhilindedir) kentini ele geçirmiş ve Büyük İskender'in naaşını İskenderiye'ye götüren Ptolemaios'a saldırmıştır. Ama bu saldırı sonuçlanmadan, Perdikkas askerleri tarafından öldürülmüştür (Mansel, 2014: 479). Perdikkas'ın öldürülmesiyle, aynı yıl Triparadeisos'ta (günümüzde Suriye sınırları dâhilindedir) ikinci bir konsey toplandı. Antipatros ve Antigonos'un da katıldığı konseyde, Antipatros'un imparator vekili ve Antigonos'un Asya'daki büyük ordunun komutanı olmasına; Seleukos'a Babil satraplığı verilmesine; Ptolemaios'un da Kyrenaika'yı (günümüzde Bingazi) almasına karar verildi. Bu konseyden birkaç yıl sonra, M.Ö. 319'da Antipatros hayatını kaybetti. Böylece Antigonos, en güçlü konumuna gelmiş oldu ve bu seferde Kassandros, Lysimakhos, Ptolemaios ve Seleukos, Antigonos'a karşı bir ittifak oluşturdular. M.Ö. 315'te bu ittifak, İskender'in

imparatorluğundan daha fazla pay istediklerini belirtmeleri için, Antigonos'a bir heyet gönderdiler. Antigonos, bu isteği reddetti ve savaş başladı. Antigonos, Kassandros'a karşı savaşa hazırlanırken, oğlu Demetrios'u güneydeki kanadı güçlendirsın diye Ptolemaios'un karşısına, Suriye'ye yolladı. M.Ö. 312'de Demetrios ve Ptolemaios karşı karşıya geldiler. Gaza'da (günümüzde Filistin, Gazze) gerçekleştirilen savaşı Demetrios kaybetti ve savaştan kaçtı (Tekin, 2015: 142-143). Bu mağlubiyet, Antigonos ve ittifak arasında bir barış yapılmasına sebep oldu. Bu barışa göre, Seleukos hariç dört general (Antigonos, Kassandros, Lysimakhos ve Ptolemaios), kendilerini İskender'in komutanları olarak ilan ettiler ve generaller, İskender'in oğlu (IV. Aleksandros) büyüyüp tahta çıkana kadar, Kassandros'u kral naibi ve Avrupa'daki komutan olarak kabul ettiler. Aynı zamanda, Antigonos, tüm Asya'da; Lysimakhos, Trakya'da ve Ptolemaios ise Mısır'da egemen olacaklardı. Bu barıştan kısa bir süre sonra, M.Ö. 310/09'da Kassandros, nüfuzunu güçlendirmek amacıyla, IV. Aleksandros ve annesini öldürttü. Sonuçta, İskender'in kurduğu imparatorluğu koruma planı tarihe karışmış oldu ve generaller arasındaki mücadele iyice kızışmış oldu (Mansel, 2014: 481-482). Ptolemaios, Batı Anadolu kentlerini Antigonos'un elinden kurtarmak için, bölgeye bir ordu gönderdi. Demetrios, bu orduya karşı koydu ve Demetrios ile Ptolemaios arasında bir barış yapıldı. Ptolemaios sonra, Kassandros'a savaş açtı, fakat Yunanistan'da destek göremeyince, geri çekildi. Ptolemaios'un başaramadığını Antigonos başarmak istedi ve oğlu Demetrios'un, Kassandros'la savaşı sonucunda, Kassandros, Atina, Megara ve Khalkis'i boşalttı ve Antigonos ve Demetrios, kral kabul edildiler.

M.Ö. 306'da Kıbrıs'a giden Demetrios, adayı yöneten Ptolemaios'un kardeşi Menelaos'u yendi. Bunun üzerine Ptolemaios, yardım etmek için adaya geldi fakat Demetrios, Salamis açıklarında Ptolemaios'u da yendi ve Kıbrıs'ı ele geçirdi. Bu zafer, Antigonos ve Demetrios'un, kral unvanı resmen almalarına sebep oldu. Bir yıl sonra, diğer generaller Kassandros, Lysimakhos, Seleukos ve Ptolemaios da aynı unvanı aldılar. Ayrıca Demetrios, M.Ö. 305'te Ptolemaios'un müttefikleri olan Rodos'a saldırdı. Zamanının en gelişmiş savaş makineleriyle yapılan ve bir yıl süren kuşatma, başarısız oldu. Bu uzun kuşatma dolayısıyla Demetrios, **poliorketes** (=kuşatmacı) lakabını aldı (Tekin, 2015: 143-145).

M.Ö. 303'te Seleukos, elindeki Hint topraklarını 500 savaş fili karşılığında, Hint kralı Chandragupta Maurya'ya bıraktı. Lysimakhos ile ittifak kurdu ve elindeki bu büyük kuvvetle, M.Ö. 301'de Antigonos ve oğlu Demetrios'a karşı gerçekleştirdiği İpsos Savaşı'nı kazandı ve **nikator** (=fatih) unvanını kazandı. Antigonos savaşta öldü ve İskender'in imparatorluğunu tekrar bir araya getirme potansiyeli olan kişi ortadan kalkmış oldu. Aynı zamanda bu savaş, dört krallığın ortaya çıkmasına da sebep oldu: Mısır ve güney Suriye'yi yöneten Ptolemaios Krallığı; Makedonya'yı yöneten Kassandros Krallığı; savaş sonrası nüfuzunu Trakya ve Anadolu'ya yayan Lysimakhos Krallığı ve Ege'den Orta Asya'ya uzanan Seleukos Krallığı (Rodgers, 2015: 220-221).

İpsos Savaşı'ndan canlı kurtulan Demetrios, tekrar bir devlet kurmak için çalışmaya başlamıştı. Demetrios, Ege kıyılarında yer alan Ionia, Karia bölgeleriyle Kıbrıs, Fenike ve Ege Adaları'na sahip olmakla beraber, Yunanistan'da ise Megara ve Korinthos gibi yerlerde üsleri bulunmaktaydı. Demetrios, M.Ö. 294'te Atina'yı ele geçirdikten sonra, Makedonya'ya geçti ve Kassandros'un ölümüyle başlayan taht kavgalarına, Kassandros'un oğlu Aleksandros'u öldürerek son verdi ve tahta çıktı. Böylece Makedonya ve Thessalia'yı eline geçiren Demetrios, zamanının en güçlü krallarından biri oldu. Makedon krallığıyla yetinmeyen Demetrios, babasının Asya'daki devletini yeniden kurmayı planlıyordu. Fakat, Lysimakhos, Seleukos ve Epeiros kralı Pyrrhos, Demetrios'u durdurmak için bir ittifak kurmuştu. Demetrios, Lysimakhos ve Pyrrhos'un Makedonya'yı paylaştıklarını ve Atina'nın bağımsızlığını ilan ettiğini gördüğünde, oğlu Antigonos Gonatas'ı, Yunanistan'daki topraklarının başına geçirdi ve Anadolu'ya doğru yola çıktı. Sardes ve Miletos'a kadar ilerleyen Demetrios, Lysimakhos'un oğlu Agatokles tarafından Anadolu'nun iç kısımlarına çekildi ve M.Ö. 286'da Demetrios, Toroslar yöresinde Seleukos'un eline esir düştü. Suriye'deki Apamea kentinde yaşamaya mahkum edilen Demetrios, M.Ö. 283'te öldü (Mansel, 2014: 485-486).

M.Ö. 281'de Lysimakhos'un kötü yönetiminden rahatsız olan Batı Anadolu'nun bazı kentleri, Seleukos'tan yardım istedi. Bunun üzerine Seleukos, ordusuyla Torosları aşp, bölgeye ulaştı. Seleukos, Pergamon (günümüzde İzmir, Bergama) ve Sardes kentlerini ele geçirdikten sonra, Hermos (=Gediz Nehri) vadisindeki Kurupedion Ovası'nda aynı yıl gerçekleştirilen savaşta Seleukos,

Lysimakhos'u yendi ve öldürdü. Bu savaşla, İskender'in ardıllarının savaşları sona erdi ve Seleukos, Batı'da Anadolu'dan başlayarak, Doğu'da İndus'a kadar uzanan toprakların hakimi oldu. Fakat, onun da İskender gibi, hevesi kursağında kaldı. Ertesi yıl, Ptolemaios Keraunos tarafından öldürüldü. Bu olaylar sonucunda, şu 3 büyük krallık ortaya çıktı: Makedonya'da, Antigonos Krallığı; Mısır'da, Ptolemaios Krallığı ve Ön Asya'da, Seleukos Krallığı (Tekin, 2015: 147-148). Yunanistan'da ise, kentler zaman zaman bağımsızlıklarını kazanıp, tekrar kaybettiler. Makedonya, Demetrias (Thessalia), Khalkis (Euboia), Korinthos ve Pire olmak üzere bu dört Yunan kentine garnizonlar yerleştirdi. Aynı zamanda M.Ö. 280'de Galatların istilasını da başlamıştı. Önce Yunanistan'ı istila etmişler, dini bir merkez olan Delphoi kentini de tehdit etmişlerdi. Fakat Demetrios'un oğlu Antigonos Gonatas, M.Ö. 278'de Galatlara üstün gelmiş ve mevkiini sağlamlaştırıp, Yunanların takdirini de kazanmıştı. Asya'ya da geçen Galatlara, M.Ö. 275'te bu sefer Seleukos'un oğlu I. Antiokhos üstün gelmişti, ama Galatlara Anadolu'ya yerleşmelerine izin verildi ve yerleştikleri bölgeye Galatia adı verildi.

Kurupedion Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan üç büyük krallık arasında bir güçler dengesi kurulmuştur. Mısır'daki Ptolemaios Krallığı, en zengin ve istikrarlı krallık olmasının yanında, nüfuzunu Suriye ve Ege Adaları'na kadar genişletmiş; üç büyük krallıktan en küçük olan Makedonya Krallığı, sağlam bir orduya ve Makedonya tacının itibarına sahip olmuş ve Seleukos Krallığı ise, büyüklüğü dolayısıyla, İskender'in kurduğu dünya imparatorluğunu, tekrar canlandırmak istese de başarılı olamamıştır (Rodgers, 2015: 221).

M.Ö. 278'de Galatları mağlup edip, Makedonya'yı yeniden büyük bir güç yaparak, geleceğini garanti altına alan Antigonos Gonatas, M.Ö. 267-262 yılları arasında gerçekleşen Khremonidai Savaşı'nda Atina'yı ve Sparta'yı mağlup etti. Daha önce garnizonlar yerleştirdiği dört Yunan kentini (Demetrias, Khalkis, Korinthos ve Pire), hakimiyeti altına aldı. Ayrıca Seleukos Krallığı ile ittifak kurarak, Kos (İstanköy) ve Andros adaları açıklarında Mısır donanması yendi ve Ptolemaios Krallığı'nın Ege'deki yayılmasına son vermiş oldu.

Antigonos'un halefi ve aynı zamanda oğlu olan II. Demetrios, kuzeydeki istilacı kavimlere karşı savaşırken M.Ö. 229'da hayatını kaybetti. Onun yerine ise, kısa bir süre kral naipliği yaptıktan sonra, V. Philippos tahta çıktı. M.Ö. 220'de V.

Philippos, Akhaia Birliği ve Aitolia Birliği arasında savaş çıkmış, ama bu savaş, M.Ö. 217'de Naupaktos kentinde yapılan barışla sona ermiş ve V. Philippos bu barıştan sonra, "Yunanistan'ın Kurtarıcısı" olarak selamlanmıştır. Bu barışın uzun süreli olması öngörölüyordu, ama V. Philippos bir hata yaparak, Kartacalı general Hannibal ile bir ittifak kurmuş ve bunun sonucunda, M.Ö. 215'te Birinci Makedon Savaşı patlak vermiştir (Rodgers, 2015: 226-227). Roma, bu savaşta Aitolia Birliği, Atina, Elis, Messenia ve Sparta'yı kendi tarafına çekerek, Yunan dünyasını birbirine düşman iki bölüme ayırdı (Mansel, 2014: 499). Fakat Aitolia Birliği'nin savaş dışı kalması üzerine, Roma savaşa son verdi ve Phoinike'de düşman devletler arasında bir barış yapıldı (Bringmann, 1999: 753). Savaşın sona ermesinden birkaç yıl sonra, Ptolemaios Krallığı'nın karışıklığından ötürü, M.Ö. 203/02'de V. Philippos ve Seleukos kralı III. Antiokhos bir ittifak kurdular. Ptolemaios Krallığı'nın sahip olduğu topraklardan Güney Suriye'yi Antiokhos; Trakya, Kyklad Adaları ve Anadolu'daki bazı üslerini ise Philippos ele geçirdi. Bu durumdan rahatsız olan Byzantion, Kyzikos (günümüzde Erdek sınırları dâhilindedir), Pergamon ve Rodos, Philippos'a karşı bir ittifak kurdular. Güçleri Makedonya'ya yetmeyince, Roma'dan yardım istediler. M.Ö. 202'de Hannibal'a karşı galip gelen Roma, bu yardım çağrısına karşılık verip, Philippos'a savaş açtı ve M.Ö. 200'de 3 yıl sürecek olan İkinci Makedon Savaşı başladı. Savaşın ilk yıllarında tarafsız kalan Aitolia ve Akhaia Birlikleri, Roma'nın başarılar kazanmasıyla, Roma'nın yanında savaşa katıldılar. M.Ö. 197'de Thessalia bölgesindeki Kynoskephalai'da gerçekteşirilen savaşta Roma, V. Philippos'u ağır bir yenilgiye uğrattı. Savaştan sonra V. Philippos, Anadolu'da elinde tuttuğu tüm Yunan kentlerinden vazgeçti, Yunanistan'daki kentleri ve donanmasını Roma'ya bıraktı ve bir savaş tazminatı ödedi (Mansel, 2014: 501). Ptolemaios ve Makedonya Krallıkları'nın uğradığu kayıplardan sonra, sıra Seleukos Krallığı'na geldi: Kral III. Antiokhos'un M.Ö. 190'da Magnesia (günümüzde Manisa) Savaşı'nda Roma'ya yenilmesi üzerine, M.Ö. 188'de imzalanan Apamea Barış Antlaşması ile, Seleukos Krallığı'nın toprakları Roma'nın müttefikleri olan Pergamon ve Rodos arasında paylaştırıldı. Bu paylaştırma sonucu, Seleukos Krallığı gücünü kaybetti ve tekrar bu denli güçlü olamadı (Tekin, 2015: 174).

M.Ö 179'da Makedon tahtına çıkan Perseus, İkinci Makedon Savaşı'ndaki yenilgiden sonra, Makedonya'nın toparlanmasına ve Yunanistan'da tekrar itibar

kazanmasına sebep oldu. Aitolia, Boioita ve Thessalia bölgelerinin yanında, çoğu Yunan kenti yeni kraldan ümitliydi. M.Ö. 174'te Perseus, aklındaki barış fikriyle, gücünü göstermek amacıyla, ordusuyla beraber Delphoi'a gitti. Pergamonlu II. Eumenes'in bu konudaki şikayetleri üzerine, Roma, Perseus'u ve Makedonya'yı ortadan kaldırmak amacıyla, Yunanistan'da iddia edilen sorunların sebebi olarak Perseus'u göstermiş ve M.Ö. 171'de, tarihe Üçüncü Makedon Savaşı olarak geçen savaşı başlatmıştır. Perseus, Roma'nın kendisine yaptığı barış teklifini reddetmiş ve uzun süren başarılı bir savunma yapmıştır. Fakat Perseus, bu savunmayı daha fazla sürdürememiş ve M.Ö. 22 Haziran 169'da, Lucius Aemilius Paullus Macedonicus tarafından Pydna'da mağlup edilmiştir. Savaşın sonra ülkenin birliği yok edilmiş ve Makedonya Krallığı ortadan kaldırılmıştır (Bringmann, 1999: 755). Roma'nın Doğu egemenliğiyle sonuçlanan bu savaşla beraber, Makedonya aralarında bir bağ bulunmayan dört devlete bölündü. Dört devletin her biri, seçilecek memurlar tarafından yönetilecek, gümüş ve altın sikke basamayacak, donanmaya sahip olamayacak ve Yunanistan'daki üslerinden vazgeçecekti.

Pydna Savaşı'ndan yaklaşık 20 yıl sonra M.Ö. 149'da, Perseus'un oğlu olduğunu iddia eden Andriskos adında biri ortaya çıktı ve Makedonya'yı ayaklandırdı. Ayaklanma ilk zamanlar bastırılamasa da Caecilius Metellus'un komutasındaki güçlü bir orduyla isyan bir sene sonra bastırıldı (Mansel, 2014: 504-505).

M.Ö. 146'da ise, Roma'nın Makedonya ve Akhaia Birliği'ni zayıflatmasıyla bu topraklar, Yunanistan ile beraber, Roma'nın bir eyaleti (*Provincia Macedonia* = Makedonya Eyaleti) haline getirilmiş ve Roma ve Doğu'daki diğer devletler, askerî, siyasal ve kültürel alandaki gücü ellerine geçirmişlerdir.

Makedonya ve Seleukos Krallıkları'nın tarihe karışmasından sonra, sıra Ptolemaios Krallığı'na gelmişti: O sırada tahtta olan kraliçe VII. Kleopatra, Romalı Marcus Antonius'u kendi tarafına çekmiş ve M.Ö. 31'de Romalı Octavianus ile karşılaşmışlardır. Yunanistan'ın batı kıyısı açıklarında gerçekleşen Aktion Savaşı'nda Octavianus galip gelmiş ve böylece İskender'in ardıllarının kurduğu devletlerin hepsi yok olmuştur. (Tekin, 2015: 174).

4.2. Makedon Ordusu

Makedon ordusu, Makedonya sınırlarının, Büyük İskender'in krallığı döneminde en büyük haline gelmesini sağlayan bir unsur olup, aynı zamanda Antik Çağ'ın en güçlü ordularından biridir. Bu ordu, krallar; I. Arkhelaos ve özellikle II. Philippos tarafından gerçekleştirilen askerî reformlar ve düzenlemeler sayesinde ve başındaki II. Philippos ve III. Aleksandros (Büyük İskender) gibi iyi komutanlar tarafından komuta edildiği için Antik Çağ'daki bu konumunu kazandığı söylenebilir. Makedon ordusu, kendisinin dönemi de dâhil olmak üzere, Büyük İskender'den itibaren, yalnızca Makedon ve Hellen karışımı bir ordu olma özelliğini kaybetmeye başlamış; Makedonya, Mısır, ve Suriye'de II. Philippos ve Büyük İskender dönemlerindeki ordunun düzeni korunsada diğer Doğu ülkelerinde orduya paralı askerler ve bölgelerdeki yerliler orduya alınarak, Büyük İskender'in ardılları döneminde çok milletli bir ordu olma özelliğini kazanmıştır (Hense-Leonard, 1948: 169-170).

Antik Yunan'da gerçekleştirilen savaşlar, ağır piyadelerin göğüs göğüse çarpışarak gerçekleştirdiği savaşlara dayanıyordu. Bu piyadeler, M.Ö. 7. yy'dan M.Ö. 2. yy'a kadar, Eski Yunancada silah veya zırh anlamına gelen **hoplon** teriminden türeyen hoplitlerden oluşmuştur. Hoplitler, 2 ila 4 hektar araziye sahip olan çiftçilerden toplanmaktaydı. Zırhlarını kendileri tedarik eden bu askerlerin teçhizatları, sahip oldukları servete göre değişkenlik göstermekteydi. Eğer teçhizat iyi durumdaysa, babadan oğula geçmekteydi. Hoplitin teçhizatı; zırh olarak sorguçlu miğfer, göğüslük, deri kaplı bronz ya da demir diz çekten oluşmakta olup, silahı ise, ilk zamanlarda 2.7m uzunluğundaki **sarissa** adı verilen mızraktı. Yakın dövüş içinse 60 cm uzunluğunda bir kılıç kullanıyorlardı. Aynı zamanda yaklaşık 1m uzunluğunda ve en az 9 kg ağırlığında bir kalkan taşıyorlardı. Çoğunlukla 8 ve nadiren de olsa 16 asker derinliğinde düzenlenen hoplitler, düşman hattına yaptıkları ani saldırıyla tanınmaktaydılar. Bu saldırının başarısız olması durumunda ise, geri çekilerek, mızraklarını kendilerine siper ettikleri kalkanların üzerine kaldırıp, savunma pozisyonu alıyorlardı (Rodgers, 2015: 204-205). Hoplitlerin standart düzeni **falanks** olup, bu düzen, yakın düzende birbirlerinden ayrılmadıkları, toplu bir şekilde dizildikleri, ilerledikleri ve bununla beraber hoplit teçhizatını, uyumunu ve talimini

de gerektiren bir düzendir (Echeverría, 2012: 292). **Falanks**'ın en önemli özelliklerinden biri, her askerin bireysel olarak silahlanması ve her savaş safının düzenlenmesidir. Makedon falanksını oluşturan Makedon hopliti, Yunan hoplitine göre düzenlenmişti, fakat Yunan hopliti gibi ağır piyade değildi. Yunan hopliti gibi, Makedon hoplitinin zırhı da miğfer, göğüslük, diz çekten oluşmaktaydı. Askerin vücudunu örtecek genişlikte de yuvarlak bir kalkan taşımaktaydı. Ana silahı 4.3m'den 4.9m'ye kadar uzanan **sarissa** olup, bir de kısa Yunan kılıcı da vardı. Yakın dövüşler için tasarlanan bu birlik, hem düşmanın saldırısını savuşturacak hem de düşman hattını kırarak bir taarruzu gerçekleştirecek şekilde pozisyon almalıydı. **Falanks** kural gereği, 16 derinlikten oluşmaktaydı ve öndeki ilk 5 hat mızraklarını ileriye doğru uzatılmış bir şekilde tutmaktaydı. Bunun amacı, hücum eden düşmana, karşılarında aşılabilir ve hatta saldırılamaz bir duvar olduğunun izlenimini vermektir. Geri kalan 11 hat ise mızraklarını öndeki hatlardaki askerlerin omuzlarına yerleştirerek ilerliyorlardı ve bu 16 hat adeta karşı konulamazdı. Sadece güçlü ve dayanıklı askerler, bu bütünlüğü, hassasiyeti ve hızı sağlayabilmekteydiler. Dar bir alanda birlikte ilerleyen bu birlik, ustaca manevralar gerçekleştirmek de zorundaydı (Droysen, 2012: 105).

M.Ö. 413-399 yıllarında hüküm süren I. Arkhelaos, o zamana kadar ilkel durumda bulunan orduyu, bazı reformlar gerçekleştirerek geliştirmiştir. Egemenliği döneminde başkent Pella dâhil olmak üzere, Aigai, Beroia, Alkomenai, Aloris gibi kentler asker toplama merkezleri olmuştur. Bu kentler arasındaki haberleşmeyi, yeni yollar yaparak geliştirmiştir. Stratejik ve özellikle Aksios Vadisi'nde (günümüzde Vardar Nehri) olduğu tahmin edilen noktalarda kaleler inşa ettirmiştir. Ayrıca Thukydides'in dikkatini çekecek önemli değişiklikler ve geliştirmelerde yapmış, fakat I. Arkhelaos'un ölümünden sonra Makedonya'nın girdiği karışıklık dönemi üzerine, bu reformların kalıcı olamadığı görülmüştür. Bu reformlar gerçekleştirilmiş olmalarına rağmen, Makedonya savunması hala yetersiz bir seviyede kalmıştır ve süvari birlikleri, daha önceleri olduğu gibi, I. Arkhelaos dönemi dâhil, II. Philippos'un tahta çıktığı M.Ö. 359'a kadar, etkili tek birlik olmuştur (Ellis, 1994: 726). M.Ö. 359'da tahta çıkan kral II. Philippos, Makedonya Ordusu'nu adeta baştan yaratacak kadar reformlar yapmış ve orduyu geliştirmiştir. Tahta çıkışından önce 16 derinlikten oluşan Makedon falanksını geliştirerek 50 derinliğe kadar yükseltmiştir.

Bu derinlik sayesinde, hoplitlerin cephe saldırısının etkisini önemli ölçüde arttırmıştır. 4.3 ila 4.9m'den oluşan **sarissa** mızrağının boyunu 6m'ye yükseltmiştir. **Sarissa**'nın boyunun bu denli uzun olması, askerlerin bu mızrağı iki elle taşımalarını gerektirmişti. Bu sebeple, öndeki ilk beş ya da altı safın korumasını, geri kalan saflar üstlenmekteydi. Kalkanın boyunu da 60 cm'ye düşürmüş ve bu sayede askerler, kalkanları boyunlarına asabilmişlerdi (Rodgers, 2015: 205). Kralın oluşturduğu ordu çok yönlüydü, ki bu orduda; hafif piyadeler, **peltast**'lar¹⁴, mızrak atan birlikler, sapancılar ve okçular bulunmaktaydı. Bu birliklerdeki askerler, bazıları Makedon halkın fakir kesiminden olmakla birlikte, müttefik veya herhangi bir birliğe özgü askerlerin özel olarak yetiştirilen kentlerden askere alınan veya satın alınanlardan oluşmaktaydı. M.Ö. 350'li yılların sonlarına doğru ise mühendisler, ordunun tamamlayıcı bir unsuru olmuşlardı. Bu birlik, II. Philippos'un krallığı boyunca, kuşatma kuleleri ve burulmalı mancınıkların geliştirilmelerinden sorumluydu (Ellis, 1994: 736). O zamanlar iki tip mancınık kullanılmıştı: Burulmasız ve burulmalı mancınık. Burulmasız mancınık, büyük arbaletlere benzemektedir. Tetik mekanizmaları olup, bu tür mancınıklara **gastraphetes** (=karna kadar çekilen yay anlamında karın yayı) deniliyordu. İnsan gücüne dayalı olduğundan menzilleri sınırlıydı, ama ipini germek için bir vinç kullanıldığında, 182m'ye kadar ok atabilmekteydiler. Kutsal Savaş'ta, Philomelos'un yerine geçen Onomarkhos, burulmasız mancınıklar sayesinde, II. Philippos'u durdurabilmişti ve böylece II. Philippos, bu mancınıkların değerini anlamıştı. Burulmalı mancınıklar ise, hayvan sinirinden (kiriş), saç ya da benzeri esnek maddelerden yapılmaktaydı. Daha yüksek potansiyelli bu bükümlü yaylar, daha ağır okları ve taşları, burulmasız mancınığa nazaran iki katı menzile fırlatabilmekteydiler. Bu tür mancınıklar, M.Ö. 340'ta II. Philippos'un, Selymbria (günümüzde Silivri) ile Byzantion kentlerini ele geçirememesinden sonra, Thessalialı mühendis Polyeidon tarafından geliştirildi. Burulmalı mancınıklar, duvarları ve binaları yıkmak ve kentlere yanıcı maddeler atmak amacıyla da kullanılabilmekteydi. Bu amaçla ilk kullanan Büyük İskender'di.

¹⁴ Atinalı general Iphikrates, **peltast** adı verilen, hücumda hoplitlere göre daha çevik ve hafif piyadeye nazaran daha ağır bir piyade olan bir birlik kurdu. Bu birlikteki askerler, ketenden bir zırh giyiyor; hoplitlere göre daha hafif bir kalkan ve daha uzun bir kılıç taşıyordu. Ve bu birlik, Makedon ordusunda da kabul görmüştü. Çünkü kral, zor şartlı arazilerde falanksın tamamından yararlanamadığında, bu birlik, pusu kurma, hızlı manevra yapma ve ani hücum yapmada fayda sağlamıştır (Droysen, 2012: 106).

İlk olarak Tyros'ta ve daha sonra Gaza'da mancınıkların yıkıcı gücünü kullandı (Rodgers, 2015: 214). İlk kez tiran Syrakousailı Dionysos tarafından kullanılan kuşatma kuleleri de kral II. Philippos'un ilgisini çekmiş ve böylece, açlık ve susuzluk sonucu ele geçirilen kentleri ele geçirmenin daha kolay bir yolunu bulmuştu. II. Philippos, gerçekleştirdiği askerî reformlara, önceleri sadece asillerin oluşturduğu birlik olan süvari birliğini **ile** adı verilen alaylara bölerek ve **pezhetairoi**'lardan¹⁵ oluşan piyadeyi ise yeniden teşkilatlandırıp, Makedon falanksını kurarak devam etti. **Falanks**'ı oluşturan Makedon hoplitini **taksis**'lere (=alay) bölerek, onların yanına **hypaspist**¹⁶ denilen hafif piyadeleri de yerleştirdi. Daha önce bahsedildiği üzere, gençliğinde Thebai'da kalmış olan II. Philippos, Epaminondas'ın uyguladığı çarpık muharebe düzenini, taarruz kanadına piyade yerine süvariye yerleştirmek ve savunma kanadına da **sarissa**'lı hoplitler yerleştirerek geliştirdi. Ayrıca strateji alanında da yenilikler yaparak, ilk defa imha savaşını uyguladı. Yani düşmanı sadece savaş alanında yenmekle kalmayıp, düşmandan bir eser kalmayınca dek süvari birlikleriyle takip etti (Mansel, 2014: 414-415). II. Philippos, henüz tahta çıktıktan 4 sene sonra M.Ö. 355'te, kendisine karşı son derece sadık, iyi silahlanmış ve iyi eğitilmiş ulusal bir ordu kurdu (Burke, 1983: 68). Kralın kurduğu bu ordu, yaklaşık olarak 30 bin piyade ve 4 bin süvariden oluşmaktaydı. Onun yönetimi altında ordu, titiz bir şekilde örgütlenmiş ve eğitilmişti. Bu örgütlenme, Yunan ordusunun örgütlenmesiyle aynıydı, fakat II. Philippos, orduyu Makedon şartlarına göre uyarlamış ve zamanla geliştirmişti (Droysen, 2012: 104).

Makedon ordusunda hoplitin büyük önem taşımasının yanında, Antik Çağ'da üzeninin henüz bulunmamış olmamasına rağmen, süvariler de çok önemliydi. Üzeninin yokluğu, binicinin düşme tehlikesinden dolayı, mızraklı bir saldırı gerçekleştirmesi çok zordu. Fakat biniciler, kızılıcık ağacından yapılan ve yine **sarissa** adı verilen uzun mızraklar kullanmaktaydılar. Hatta tecrübeli biniciler, bacaklarını kullanarak at üstünde daha sıkı bir şekilde durmayı da öğrenmişlerdi. Süvari birliği, Büyük İskender tarafından şaşırtma kuvveti olarak kullanılmış ve düşman hatlarına doğrudan hücum ettirilmişti. II. Philippos M.Ö. 359'da tahta

¹⁵ Kralla direkt olarak bağlantılı ve profesyonel olan ilk birliktir (Anson, 1985: 247).

¹⁶ Halktan alınıp yetiştirilen ilk profesyonel birlik olmakla birlikte, sorumlu olduğu kişiyi, sadece savaşlarda değil, her zaman korumakla yükümlü olan hafif piyadedir (Anson, 1985: 247).

çıkıldığında ordunun sadece 600 süvarisi bulunmaktaydı. Ama II. Philippos, bahsedildiği gibi bu sayıyı 4 bine kadar yükseltmişti (Rodgers, 2015: 206).

Bunlarla beraber, M.Ö. 327'de Büyük İskender tarafından, Hindistan Seferi öncesi **hypaspist** birliğindeki tecrübeli askerlerden bu birliğin bir kolu olarak kurulan ve aynı zamanda bu birlikle büyük bir isim benzerliği taşıyan **argyraspides** adında bir birlik daha vardı. Komutan Parmenion'un oğlu Nikanor tarafından komuta edilip, Makedon **falanks**'ının sağ kanadında yer almaktaydı. Büyük İskender, bu birlikteki askerleri gümüşle süsledi ve onların gümüş kalkanlarından dolayı bu birliği, **argyraspides** (=gümüş kalkanlılar) olarak adlandırdı (Lock, 1977: 373-374).

Yukarıda bahsedilen birlikler, mancınıklar ve diğer tüm unsurlar dışında, Makedonya ordusunda bir unsur daha bulunmaktaydı: Filler. M.Ö. 331'de gerçekleşen Gaugamela Savaşı'nda, III. Dareios'un ordusunda 15 Hint fili yer almış ve fil, Makedon ve Yunanlarla ilk kez karşılaşmıştı. Filler, atları korkutup, süvarilerin etkisini azaltmak amacıyla kullanılmıştı. Büyük İskender, ikinci kez ise, M.Ö. 326'da Hydaspes Nehri'nde gerçekleşen savaşta, Paurava kralı Poros'un 85 filiyle karşılaşmıştı. Bu olaylar sonucunda fillerden etkilenen Büyük İskender'in kendisi de bir fil birliği kurdu. M.Ö. 323'teki ölümünden sonra fil, bütün Makedon krallarının orduları için zorunlu bir hale gelmişti. Filler, okçuların bulunduğu kuleli semerler ve ziller taşıyıp, zırh kuşandırılarak geliştirildi. M.Ö. 303'te Seleukos I Nikator elindeki Hint topraklarını terk ederek elde ettiği 500 fil sayesinde, M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı'nda, Antigonos I Monophthalmos'a karşı galip geldi ve bu savaş, fillerin önemini ayrıca göstermiş oldu (Rodgers, 2015: 216).

Savaş zamanı ise, kral, askeriye'nin başında olduğu gibi, ordusunun da bizzat başında bulunuyordu. Sonuç olarak, Makedon ordusu, bir donanmaya sahip olmayıp, ama zamanına göre yelpazesinin bu denli geniş olmasının yanı sıra ordu asıl önemini, aynı zamanda kendisi de süvari komutanı olan Büyük İskender'in süvarilerinden kazanmaktaydı (Errington, 1999: 736).

4.3. Eserdeki Makedon Komutanlar ve Anekdotaları

4.3.1. Argaios (?-?)

Antik Makedon Krallığı'nın kurucularının bulunduğu ve varlığını M.Ö. 7. yüzyıldan, M.Ö. 310'a kadar sürdüren Heraklesoğulları Hanedanı (Cosmopoulos, 1992: 30) ve tarihçi Herodotos'un kendi kitabında da bahsettiği bu hanedan Makedonya ülkesinin ortaya çıkmasında büyük bir rol oynamıştır. Bu durum, Heraklesoğulları Hanedanı'nın bir üyesi Temenos'un soyundan gelen ve adları Gauanes, Aeropos ve Perdikkas olan üç kardeşin Argos'dan Illyria'ya sürgün edilmesine dayanmaktadır. Illyria'daki sürgünlerinden kurtulan bu üç kardeş, Makedonya'nın, Gordias oğlu Midas'ın bahçeleri denilen yere yakın bölgesini ele geçirmişler ve Makedonya krallığını kurmuşlardır (Hdt. VIII. 137). Herodotos, Makedonya'nın ilk kralının Perdikkas olduğunu söylese de ondan sonra gelen Titus Livius, Pausanias gibi yazarlar ilk kralın Gauanes olduğunu söylemektedir. Yazarlar Iustinus ve Solinus da Perdikkas, Gauanes'ten sonra gelmekte, fakat Solinus aynı zamanda Perdikkas'ın resmen kral olarak kabul edilen ilk kişi olduğunu söylemektedir (Newton, 2009: 48). Perdikkas'tan sonra geldiği düşünülen Argaios'un tahta ne zaman geçtiği ise, tam olarak bilinmemektedir (Hdt. VIII. 139).

Makedonlar, var oldukları ilk zamanlardan itibaren Illyrialılar ve Trakyalılar ile sürekli bir savaş içinde olduklarından (Iust. **Epit.** VII. 2. 6-12), Argaios'un M.Ö. 7. yüzyılın başlarında tahtta olduğunda bir fikir birliği sağlanmıştır (Greenwalt, 2010: 281). Argaios'un tahttan ne zaman indiği de kesin olarak bilinmemekle birlikte, ondan sonra tahta I. Philippos'un geçtiği belirtilmiştir (Hdt. VIII. 139).

Makedonya Krallığı'nın ilk krallarından olduğu düşünülen Argaios'un, Polyainos'un eserindeki anekdotu şu şekildedir:

"Argaios Makedonların, Galauros ise Taulantioi'un kralıydı. Taulantioi, Makedonlara doğru sefere çıktılar. Argaios, birliği küçük olduğundan dolayı, Makedon genç kızlara düşman falanks'ı yaklaştığı zaman, onlara Ereboia'nın tepesinden görünmelerini emretti. Düşman yaklaştı. Yüzlerini çelenklerle gizleyen çok sayıda genç kız, tepeden

görüldü ve mızraklar yerine thyrsos'lar sallayarak tepeden indiler. Galauros uzaktan, kadınların adam olduğunu düşünerek korktu ve geri çekilme işareti verdi. Taulantioi silahlarını atıp, katırlarını arkalarında bırakarak kaçtılar. Argaios, savaşmadan galip geldikten sonra, Dionysos Pseudanor (=kadınsı adam) için bir tapınak inşa ettirdi ve Makedonlara, eskiden Klodonlar dedikleri genç kızlara, yapmış oldukları adam taklidi dolayısıyla, Mimallonlar demelerini bizzat emretti" (Polyain. IV. 1. 1).

Antik Makedonya'nın ilk krallarından olduğu düşünülen Argaios'un geçtiği anekdotta Polyainos, kralın birliğinin düşman birliğine göre küçük olmasına karşın, düşmanı bir aldatmaca sayesinde savaşmadan nasıl alt ettiğini anlatmaktadır. Anekdotta olayın gerçekleştiği zaman hakkında bir bilgi verilmemesine rağmen, Romalı yazar Iustinus'un verdiği bilgilerden faydalanarak, M.Ö. 7.yy'da gerçekleştiği söylenebilmektedir. Olayın geçtiği yer içinse, Polyainos'un adından söz ettiği Ereboia Dağı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Kadınların orduda görev almasını konu alan bu anekdotta, kadınlar aslında bir Dionysos alayını temsil etmektedir. Genç kızların kafalarında hali hazırda bir çelenk olması, bir mızrak yerine **thyrsos**¹⁷ taşımaları, ayrıca anekdotta sözü edilen Antik Makedonya'da Dionysos ayinlerinin kadın temsilcileri anlamına gelen Klodonlar¹⁸, genç kızların bir Dioynsos alayı olduklarının göstergeleridir. Genç kızlar, erkek bir asker gibi giyinmemiş ve bir askerin teçhizatına sahip olmamış olsalar da bir erkek gibi savaşa katılmaları, Dionysos alaylarındaki *karşı cinse özenme* ayinlerine¹⁹ bir örnek olarak verilebilir. Dionysos'un **pseudanor** (=kadınsı adam) epithetini karşılayan bu tür ayinler, Makedonya'da genç kızların ve erkeklerin buluş çağından yetişkinliğe geçtikleri ayinleri temsil etmekteydi (Csapo, 1997: 263).

Anekdota göre anlatılan olaylardan sonra Antik Makedonya'da Dionysos ayinlerinin kadın temsilcilerine verilen Klodonlar adı, yapılmış olan taklitten sonra, Mimallonlar olarak değişmiştir. Verilen adın, Eski Yunancada taklit etmek anlamına gelen **mimeisthai** fiiliyle bağlantılı olduğu (Schmitz, 1846: 1088) ve hatta diğer ada göre, bahsi geçen olayla bağlantılı olarak, köken bakımından havada kalıyor olsa da

¹⁷ Ucunda bir çam kozalağı bulunan sarmaşık ve asma yaprakları sarılı uzun değneğe, **thyrsos** denir (Erhat, 2012: 71).

¹⁸Κλώδωνες, ὄν (Liddell-Scott-Jones, 1996: 963).

¹⁹ Ayin sırasında, karşı cins kıyafetlerinin giyildiği ayinlere karşı cinse özenme ayinleri denir. Günlük yaşamda alışlagelmiş bazı şeylerden kaçıldığı ayinlerde, özellikle Dionysos ayinlerinde, görülür (Graf, 1996: 1547).

savaşa katılan kadın ayin temsilcilerine daha yakışık alacağı düşünülmektedir (Macurdy, 1913: 192).

Yunan yazar Kallimakhos, **Aitia (Nedenler)** adlı eserinde aynı olaydan bahsetmiş, fakat eserdeki bu olayın geçtiği kısımlar günümüze ulaşamamıştır (Bucknell, 1999: 185). Polyainos'un bu anekdot için, kendisine kaynak olarak Kallimakhos'u alıp almadığı söylenemese de yine Romalı yazar Iustinus'un, Makedonların var oldukları ilk zamanlardan itibaren Illyrialılar²⁰ ile sürekli bir savaş içinde olduklarını belirtmesinden ötürü, böyle bir olayın gerçekleşmiş olması bir ihtimal dâhilindedir.

4.3.2. II. Philippos (M.Ö. 382-336)

Makedonya Krallığı'nın ekonomik, askerî ve siyasi bakımdan yükselişe geçmesinde ve topraklarını genişleterek güçlü bir devlet haline gelmesini sağlayan III. Amyntas ve Eurydike'nin oğlu II. Philippos M.Ö. 382'de dünyaya gelmiştir (Volkman, 1972: 744). Daha küçük bir çocukken, M.Ö. 393'te Illyrialı kumandan Bardylis, III. Amyntas'ı krallığını terk etmeye ve oğlu Philippos'u rehin olarak vermeye zorladı. Buna göre, geleceğin Makedon kralı, kardeşi II. Aleksandros'un on yıl sonraki Illyria'ya dönüşüne kadar Illyria nezareti altında tutulacaktı. Genç prens bu sebeple Illyria'dan Thebai'a götürülmüştü. Philippos Thebai'daki nezareti boyunca, Illyrialıların ve Thebailıların savaşa hazırlanış, savaşı başlatma stratejilerini izlemiş, Illyria ve Thebai birliklerini ve Epaminondas, Pelopidas ve Bardylis'in komuta etme tarzlarını karşılaştırmıştır. Böylelikle ileride sahip olacağı savaş taktikleri ve stratejilerini daha genç yaşta oluşturmaya başlamıştır (Howe, 2017: 100). Attikalı hatip ve devlet adamı Aiskhines, Philippos'un henüz 23 yaşındayken kardeşi III. Perdikkas'ın Illyrialılara karşı savaşta hayatını kaybetmesi üzerine, Kallimedes **arkhon**'luğunda, 105. Olimpiyatların ilk yılında (M.Ö. 359) Makedonya'nın kralı olduğunu; Diodoros ise, Makedonlara 24 yıllık bir süreyle, M.Ö. 359'dan 336'ya kadar krallık yaptığını söylemiştir (Ellis, 1971: 15). Tahta çıkışından iki sene sonra M.Ö. 357'de Epeiros kralının yeğeni Olympias ile

²⁰Taulantioi, bir Illyria boyudur (Hammond, 1991: 186).

evlenmiştir. Bu evlilik Philippos'un siyasi amaçları için bir araç olsa da rivayetlere göre çiftin birbirlerine gerçekten aşık olduğu söylenir. Olympias, evlilikten hemen bir yıl sonra M.Ö. 356'da, lakabı gibi ne kadar büyük ve tabiri caizse çılgın bir adam olacağını bilmediği erkek bir çocuk dünyaya getirdi (III. Aleksandros: Büyük İskender) (Rodgers, 2015: 138).

Philippos tahta çıktığı andan itibaren, genç yaştaki rehineliğinde öğrendiği bütün askerî bilgileri yavaş yavaş hayata geçirmeye başlamıştı. 27 yaşındayken, sağlam teçhizatlı, iyi eğitilmiş ve kendisine çok sadık bir ordu kurmuştu (Burke, 1983: 68). Makedon falanksını kuran Philippos, ki bu birliğinde içinde: bütün Makedon piyadesi, okçuları, hafif piyadeleri, mızraklı hoplitler ve **sarissa**'lı piyadeler bulunuyordu. Adı geçen **sarissa** mızrağı, normallerine göre daha uzun ve daha ağırdı. Bu sebeple de iki elle tutulması gereken bir mızraktı, fakat çok etkiliydi. Philippos'un **sarissa**'yı M.Ö. 338'deki Khaironeia Savaşı'ndan önce kullanıp kullanmadığı hakkında elimizde fazla kanıt bulunmadığı için, bu konuda kesin bir kanıda bulunmak mümkün değildir (Markle, 1978: 486).

Philippos'un askerî reformlarıyla elde ettiği başarılarının yanı sıra, siyasi alanda da elde ettiği başarılar, onun nüfuzunun Makedonya ile sınırlı kalmamasını sağlamıştır. M.Ö. 355'te Phokis ile Thebai ve müttefikleri arasında, Delphoi'daki dinsel birliğin Phokisliler tarafından işgal edilmesiyle patlak veren "Kutsal Savaş", Philippos'un ilgisini çekmiştir: Atina ve Sparta'nın Phokis ile; Thesselia ve Lokris ise Thebai ile savaşa girdiler. M.Ö. 354'de Phokisliler, Thesselialıları yendiler, fakat Phokislilerin komutanı Philomelos öldü. Yerine geçen Onomarkhos, M.Ö. 353'te savaştan kendine pay çıkarmak isteyen II.Philippos'u iki defa mağlup etti. Bir yıl sonra ise Makedon kral, Onomarkhos'u yendi ve öldürdü. Bu zaferle Thesselia Birliği'nin **arkhon**'u seçilmiş oldu. Fakat savaş hala tam olarak bitmemişti. M.Ö. 346'da Thebai ve Thesselia'nın çağrısı sebebiyle tekrar Kutsal Savaş'a döndü ve Phokislileri yenilgiye uğratıp, haraca bağladıktan sonra savaşa son verdi (Tekin, 1995: 97).

Philippos, siyasi alandaki en büyük başarısını M.Ö. 338'de elde etmiştir. M.Ö. 340'ta Atinalılar, II. Philippos'a karşı savaş ilan ettiler. Fakat Atinalılar ve müttefikleri Thebailılar bu savaşta başarılı olamadılar ve M.Ö. 338'de Khaironeia Savaşı'nda mağlup oldular ve Philippos, Atina ve Thebai ile birlikte, diğer Hellen

kentlerinin hakimiyetini de ele geçirmiş oldu. Fakat, Philippos'un asıl amacı Doğu'daki Pers hakimiyetini sonlandırmak olduğu için, bu iki kent ve müttefikleriyle antlaşmalar imzaladı ve Hellenleri Korinthos'a çağırarak bir birlik kurdu (Buckler, 1994: 111). II. Philippos bu büyük başarısının tadını çok uzun süre çıkaramadı. M.Ö. 336'da kızı Kleopatra'nın, eşi Olympias'ın erkek kardeşi Epeiroslu Aleksandros'la evliliği sırasında bir suikasta uğrayarak öldü (Badian, 1963: 246).

Krallığı döneminde, askerî alanda reformlar gerçekleştiren ve ülkenin sınırlarını genişletmeye başlayan II. Philippos'un eserlerdeki anekdotları şöyledir:

"Philippos, ordugahta sıcak suyla yıkanan Tarentum Dokimos'un yetkisini elinden aldı ve "Bana öyle geliyor ki Makedonların geleneklerinden bir habersin. Bunların içinde, doğum yapan kadının bile sıcak suyla yıkanmaması vardır." dedi" (Polyain. IV. 2. 1).

Bu anekdotta Polyainos, savaşta kullanılmak üzere bir taktik vermek yerine, Makedon ordusundaki bir kuraldan bahsetmiştir. Anekdottan bir seferde olduğu anlaşılan kral II. Philippos, ordugahta sıcak suyu kullanan ve bir Tarentum süvarisi²¹ olan Dokimos'un²², seferdeki yetkisini almıştır. II. Philippos'un gerçekten böyle bir şey yapıp yapmadığı bilinmemekle beraber, Makedon ordusunda rütbe indirme ve sefer esnasında görevden alma gibi eylemler, sürekli olmasa da orduda disiplini sağlamak amacıyla yapılmaktaydılar (Carney, 1996:27). Polyainos'un bu bilgiyi hangi kaynaktan edindiği, bu kaynağın günümüze ulaşmış olup olmadığı bilinmediğinden, bu olayın gerçekliğinden şüphe etmek doğru olabilir.

"Philippos, Khaironeia'da savaş düzenine girip, yerini Atinalılara bıraktıktan sonra, geri çekildi. Atinalıların komutanı Stratokles, bağırarak: "Düşmanı Makedonya'ya kısıtıncaya kadar, takip etmeyi bırakmamalıyız." dedi ve takibi bırakmadı. Philippos ise: "Atinalılar zafer kazanmayı bilmiyorlar." dedi. Falanks'ını bir araya getirip, savaş düzenini bozmayarak ve kalkanların arkasında korunarak yavaş yavaş çekildi. Kısa bir süre sonra, sağında kalan daha yüksek bir yere ulaşmış, birliklerini cesaretlendirerek geri döndükten sonra, Atinalılara kuvvetlice saldırdı ve görkemli bir şekilde savaşarak zafer kazandı" (Polyain. IV. 2. 2).

²¹ Hellenistik Dönem'de çoğu orduda yer alan süvari birliğine verilen ad. İlk olarak Güney İtalya'da eski adıyla Tarentum şehrinde oluşturulan bu birliklerin adı, daha sonraları kendilerine has savaş tarzı olan belirli tipteki süvari ve mızrak atan hafif süvari birliklerine de verilmiştir (Bugh, 1998: 88).

²² Makedon ordusunda görev almış rütbeli bir askerdir (Bunbury, 1844: 1057).

Polyainos, üçüncü anekdotta Khaironeia Savaşı'ndan bir anekdot aktarmıştır: M.Ö. 338'de ve Makedon kral II. Philippos ve Atina ile müttefiki Thebai arasında, Yunanistan'ın Khaironeia Ovası'nda gerçekleşen Khaironeia Savaşı, bilindiği üzere II. Philippos'un galibiyetiyle sonuçlanmıştır ve yazarın bu anekdotta bu savaştan bahsettiği gayet anlaşılmaktadır. Anekdot, olayın gerçekleştiği tarih hakkında bir bilgi vermese de araştırmalar sonucunda elde edilmiş bilgiler sayesinde, net bir tarihlendirme yapılabilmektedir.

Yazar, geri çekiliyormuş gibi yapan Makedon birliklerin, uygun bir zamanda yaptıkları ani bir geri dönüşle düşmanı yendiğini anlatmaktadır. Polyainos'un yanı sıra, Atinalı devlet adamı ve hatip Aeskhines de Atinalı hatip Stratokles'in²³ komutası altındaki birlikleri korumakta başarısız olduğunu anlatmıştır (Aeskh. III. 143). İki yazarın anlattıklarında birleştikleri tek nokta, savaştaki Atinalı komutanın Stratokles olduğudur ve olayın tam olarak nasıl gerçekleştiği bilinmese de Aeskhines'in aktardıklarından yola çıkılarak, Polyainos'un bu bağlamda doğru bir bilgi verdiği ortadadır.

Kral II. Philippos'un gençliğindeki Thebai'daki esareti boyunca askerî bilgilerini geliştirdiği bilinmektedir. Bunun sonucunda, taarruz kanadı olan sol kanada piyade yerine süvari birliklerini, savunma kanadı olan sağ kanada ise, normallerine göre daha uzun ve ağır bir mızrak olan **sarissa**'lı hoplitleri yerleştirmiştir. Bu bilgiye dayanarak, geri çekilen birliklerin **sarissa**'lı hoplitler olduklarını söylemek mümkündür. Philippos'un birliklerini geri çektiği sağ taraftaki yüksek yerlerin de Antik Yunanistan'da Khaironeia bölgesindeki Haemon Nehri'nin batısında kalan ve Thurion Dağı adı verilen yüksekliğin etekleri olduğu da düşünülmektedir. Geri geri, daha yüksek bir yere ve Atinalı birliklerin ani saldırısına karşı hazır bir biçimde yapılan bu çekilme, **sarissa**'lı hoplitler için zor olsa gerekti, fakat bu manevra, Philippos'un iyi eğitilmiş ve disiplinli bir ordu kurduğunun göstergelerinden biri olabilir (Markle, 1978: 489). Ayrıca, yakın zamanda yaptığı bir çalışma sonucunda modern tarihçi Hammond, Polyainos'un bir kanıt sunmadan

²³ Atinalı ünlü hatip Demosthenes ile aynı zamanlarda yaşamış olan Atinalı bir hatiptir ve Atinalı hatip Lykurgos'un da arkadaşısıdır. Bazı kaynaklar, Atina ordusunda komutanlık yaptığını aktarmaktadır (Mason, 1849: 923).

aktardığı, geri çekilmenin yapıldığı yerlerin, sağda kalan yüksek yerler olduğu bilgisine karşılık, Philippos'un birliklerine arkadan saldırmak amacıyla, Thurion Dağı'nın Atinalı birliklerce donatılmış olduğunu düşünerek, Philippos'un birliklerini geri çektiği yüksek yerlerin, Haemon Nehri'nin yatağı olduğu ve Philippos'un geri çekilme esnasında ihtiyaç duyduğu yüksekliği sağlayacağı fikrini ortaya atarak, Polyainos'un olası bir hatasını ortaya koymuştur (Hammond 1938: 207-209).

"Philippos, Thebai'a doğru sefere çıktı. Komutanlar Aeropos ve Damasippos, hancıdan arp çalan bir kadın kiraladıktan sonra ordugaha getirdiler. Philippos'un bu durumdan haberi yoktu, ama öğrendiğinde komutanların ikisini de ülkenin topraklarından sürdü" (Polyain. IV. 2. 3).

Polyainos, ilk anekdotta olduğu gibi, bu anekdotta da II. Philippos'un ordudaki disiplini nasıl sağladığıyla alakalı bir bilgi aktarmaya çalışmıştır. Anekdotla göre kral, sefer esnasında ordunun düzenini bozacak şekilde hareket eden Aeropos²⁴ ve Damasippos²⁵ adlarındaki iki komutanı sürgüne göndermiştir. İlk anekdotun açıklamasında bahsedildiği gibi, Makedon ordusunda rütbe indirme ve sefer esnasında görevden alma gibi eylemlerin yanında, sürgüne gönderme yöntemine de başvurulmaktaydı (Carney, 1996: 27).

Çıkkılan sefer ile ilgili verilen tek bilginin; kralın Thebai'a doğru sefere çıktığıdır. M.Ö. 338'deki Khaironeia Savaşı'nın kral II. Philippos ve Atina ile müttefiki Thebai arasında gerçekleştiği bilgisinden yola çıkarak, bu seferi, Khaironeia Savaşı ile ilişkilendirmek gayet mümkündür.

Polyainos'un bu anekdotta aktardıklarının bir benzeri, M.S. yaklaşık 165 ila 235 yılları arasında yaşadığı düşünülen Romalı yazar Aelianus tarafından **Varia Historia (Çeşitli Öyküler)** adlı kitabında aktarılmıştır (Trapp, 1996: 18). Romalı yazarın aktardıklarına göre, adları Aphthonetos ve Arkhidamos olan iki komutan, yaptıklarından dolayı cezalandırılmıştır. Aphthonetos, komutasındaki birliğin ilerleyişini sürdürmek yerine, susadığı için, birliği terk etmiş ve susuzluğunu gidermek için bir hana gitmiştir ve bunun sonucunda, kral tarafından dövülmüştür.

²⁴ II. Philippos'un ordusunda görev almış komutandır (Kirchner, 1894: 679).

²⁵ II. Philippos'un ordusunda görev almış komutandır (Kirchner, 1901: 2038).

Arkhidamos ise, komutasındaki birliği ilerletmede geciktiği için, idam edilmiştir (Ael. VH. XIV. 48).²⁶ Yazarların aktardıkları bu iki farklı olay, kral II. Philippos'un ordusundaki disiplinsizliklere karşı ne gibi yollar izlediğiyle alakalı olmaları bakımından ortak noktada buluşmuşlardır. Polyainos'un ilk altı kitabının yaklaşık olarak M.S. 161 ve 162 yılları arasında yayımlandığı düşünüldüğünden, Polyainos'un bu anekdot için Aelianus'tan alıntı yaptığı düşünülemez. Makedon ordusunda Aeropos ve Damasippos adlarında iki komutan olabilir, fakat Polyainos'un bazen güvenilir, bazen ise güvenilir olmayan bir kaynak olduğu bilindiğinden, en azından Polyainos'un aktardıklarına şüpheyile yaklaşılmalıdır.

"Philippos, düşman bir Trakya kentine elçiler gönderdi. Trakyalılar, meclisi topladılar ve elçilere konuşmalarını emrettiler. Elçilerin bildireceklerini dinlemek için herkes hevesliydi. Philippos, beklemedikleri bu uygun anda saldırarak kenti ele geçirdi" (Polyain. IV. 2. 4).

Bu anekdotta, Philippos'un adı verilmemiş olan düşman bir Trakya kentini nasıl ele geçirdiği anlatılmaktadır. Yazar, olayın gerçekleştiği zaman hakkında bir bilgi vermemiş, yer hakkında ise, sadece düşman bir Trakya kenti ifadesiyle sınırlı bir bilgi sunmuştur.

Kral Philippos, M.Ö. 346'daki Atina ile yapılan Philokrates Barışından ve M.Ö. 343 yılında Epeiros'u hakimiyeti altına aldıktan sonra, yönünü Trakya'ya çevirmiştir. Bu sefer sonunda ise, M.Ö. 341'de, Trakya'nın büyük bir bölümüne sahip olmuştur. Philippos'un Trakya seferi, M.Ö. 346'da yapılan barışı zedeleyeceğinin Atina tarafından düşünülmesine sebep olmuştur. Ünlü Yunan hatip Demosthenes, Trakya Khersonesos'unda bu konuyla ve kralın Trakya seferi ile ilgili olarak, bu yerin meclisinde bir konuşma yapmıştır (Dem. VIII). Demosthenes'in yaptığı konuşmaya göre; Kral Philippos, Trakya seferinin 11. ayındaydı ve kral, Hellespontos'ta (=Çanakkale Boğazı) bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. Hatip, eğer

²⁶ "Ὅτι Φίλιππος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ δοκιμωτάτων τοὺς υἱεῖς παραλαμβάνων περὶ τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν εἶχεν, οὗτι ποὺ φασιν ἐνυβρίζων αὐτοῖς οὐδὲ ἐξευτελίζων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων καρτερικοὺς αὐτοὺς ἐκπονῶν καὶ ἐτοιμοὺς πρὸς τὰ δέοντα πράττειν ἀποφαίνων. πρὸς δὲ τοὺς τρυφῶντας αὐτῶν καὶ ἐς τὰ ἐπιταττόμενα ῥαθύμως ἔχοντας διέκειτό φασι πολέμιος. Αφθόνητον γοῦν ἐμαστίγωνσεν, ὅτι τὴν τάξιν ἐκλιπὼν ἐξετράπετο τῆς ὁδοῦ διψήσας καὶ παρήλθεν ἐς πανδοκέως. καὶ Ἀρχέδαμον ἀπέκτεινεν, ὅτι προστάξαντος αὐτοῦ ἐν τοῖς ὅπλοις συνέχειν ἑαυτὸν ὃ δὲ ἀπεδύσατο· ἤλπισε γὰρ διὰ τῆς κολακείας καὶ ὑποδρομῆς χειρώσασθαι τὸν βασιλέα, ἅτε ἀνὴρ ἦττων τοῦ κερδαίνειν ὢν."

geç kalınırsa, bu tehdide bir çözüm bulmanın zor olacağını söylemekteydi. Bunun üzerine, Atinalı general Diopithes, bölgenin sahillerini istila etmiştir. Bu istiladan sonra kral, Atinalılara intikam alacağına dair bir mektup göndermiş, bölgedeki Kardina kentine bir birlik sevk etmiş ve kenti ele geçirmiştir.

Polyainos'un ve Demosthenes'in aktardıkları birbirlerinden farklı olsalar da iki olayın sonunda da bir kent ele geçirilmiştir. Polyainos, kralın elçiler göndererek ve elçiler gönderdiği yerdeki insanların, elçileri dinlemek üzere mecliste toplanmalarını fırsat bilip, kenti ele geçirmesini aktarmıştır. Demosthenes ise, olayın başlangıcı, ilerleyişi ve sonuçlanışı hakkında bilgi vererek daha detaylı bir aktarım yapmıştır. Demosthenes'in anlatımında da bir meclis toplantısı sırasında, bir kentin ele geçirilmiş olduğu vardır. İki anlatının birleştikleri tek nokta bu olsa da Polyainos'un kralın bir mektup yerine, elçiler gönderdiğini aktararak, yanlış bir bilgi verdiği görülebilmektedir.

"Philippos, cesetler için düşman Illyrialılar ile bir antlaşma yapmak istedi. Antlaşmayı sağladıktan sonra, son cesetler taşındığı zaman, Philippos işaret verdikten sonra, savunmasız askerlere saldırdı" (Polyain. IV. 2. 5).

Polyainos, bir önceki anekdotta olduğu gibi, bu anekdotta da yer ve zaman bilgisi vermemiştir. Buna karşın, kral II. Philippos'un, M.Ö. 359'daki Makedonya ve Illyria arasındaki savaşta kardeşi III. Perdikkas'ın ölümünden sonra tahta çıktığı da bilinmektedir. Bu savaştan sonra Illyrialılar, Makedon topraklarını işgal etmeye başlamış, fakat Philippos'un tahta çıkışından yaklaşık bir sene sonra, M.Ö. 358'de, bu sorun bir çözüme kavuşturulmuştur (Bosworth, 1982: 83): Illyrialılara karşı sefere çıkan kral, Illyria kralı Bardylis'i bozguna uğratmış ve savaş sonunda iki taraf arasında barış sağlanmıştır. Yunan tarihçi Diodoros eserinde bu olayı, bazı detaylar vererek anlatmıştır. Diodoros'un aktardıklarına göre, II. Philippos, 10.000 piyade ve yaklaşık 500 süvari içeren ordusuyla sefere çıkmıştır. Ordunun sağ kanadına komuta eden kral, sol kanattaki süvari kanadına da, düşmanı arkadan sarmasını emretmiştir. Çarpışmalar uzun sürmüş ve kazanan taraf bir türlü belirlenememiştir. Süvarilerin düşmanı arkadan sarmasıyla beraber, Illyrialılar yenilgiye uğratılmış ve düşman, kaçmaya başlamıştır. Kral, kaçan düşmanı bir süre takip etmiş ve kayıplar

verdirmeye devam etmiştir. Takibi bırakan kral, ordusunu bir araya getirdikten ve ölülerini gömdükten sonra, zafer ilan etmiştir. Illyrialıların barış için elçiler göndermesiyle ve Makedon topraklarından çekilmesiyle, savaş sona ermiş ve barış yapılmıştır. Diodoros, Illyrialıların 7.000'den fazla kayıp verdiğini ayrıca aktarmıştır (Diod. XVI. 4. 6-7). Aynı olaydan yazar Iustinus da bahsetmiştir, fakat aktardığı bilgi, kral II. Philippos'un birkaç bin Illyrialı öldürdüğüyle sınırlı kalmıştır (Iust. Epit. VII. 6. 7).

Iustinus'un verdiği bilginin sınırlı kalması dolayısıyla, Polyainos'un daha çok Diodoros'tan yararlandığı düşünülebilir. Diodoros'un savaştan sonra, kralın ölülerini gömdüğü ve Polyainos'un ise, aktardıklarından savaş esnasında olduğu anlaşılan, ölülerini savaş meydanından taşımak için bir antlaşma yaptığı ifadeleri, olayın birbirini takip eden süreçlerini göstermek amacıyla birleştirilebilir. Polyainos'un böyle bir olaya, kral II. Philippos'un üzerinden, savaş durumunda, bir antlaşma yapılmış olsa dahi, bir savaşı kazanmak için bu savunmasız askerlere saldırabilecek kadar acımasız ve güvenilmez olunabileceğini göstermeye çalışmış olabilir. Yine de Polyainos'un aslında olmamış olması yüksek ihtimal bir olayı olmuş gibi aktarması ve buna kitabında yer vermesi, kitabı yazma amacıyla bağdaştırılabilir.

"Philippos ve pankratist²⁷ Menegetes palaestra'da güreş yapıyorlardı. Askerler, etraflarını bir daireyle sarıp, yüksek sesle bağırarak hakları olan maaşlarını istiyorlardı. Yanında para olmayan Philippos, yüzünden akan terle ve toza bulanmış bir şekilde askerlere yaklaştı ve onlara gülümseyerek: "Doğru söylüyorsunuz, ey silah arkadaşlarım! Ama bu şeyler yüzünden, şimdi ben bir barbara karşı yaşıyorum ki, size maaşlarınızı birçok kez verebileyim." dedi. Bunları söyledikten ve ellerini birbirine vurduktan sonra, askerlerin arasından koşarak, kendini havuzun içine attı. Makedonlar ise, buna güldüler. Philippos, askerler yorulup gidene kadar, pankratist ile güreşmeyi ve yüzüne su çarpmayı bırakmadı. Philippos içkisini içerken, maaşlarını isteyen askerleri incelikle kandırdığı zaman bu strateji, genellikle aklına gelmişti" (Polyain. IV. 2. 6).

Yazar, altıncı anekdotta, kral II. Philippos'un kullandığı bir savaş taktiğinden veya orduda disiplini sağlamak için nasıl bir yola başvurduğundan farklı olarak, kralın kendisinin yaşadığı bir soruna karşı nasıl bir çözüm bulduğunu aktarmıştır.

²⁷ Boks ve güreş ile ilgili bütün yarışmaları içeren **pankratis**'e hazırlanan yarışmacıdır (Παγκρατιαστής, οὗ (Liddell-Scott-Jones, 1996: 1284).

Maaşlarını alamayan askerler, kraldan maaşlarını talep etmiş, fakat kral, askerleri bir şaka yoluyla neşelendirerek ve oyalayarak, askerleri savuşturmayı başarmıştır.

Kral II. Philippos'un, savaşlarda ön saflarda yer aldığından, **palaestra**'da²⁸ egzersiz yapmıştır. Antik kaynaklarda Philippos'un **palaestra**'da egzersiz yaptığını anlatan tek örnek, Polyainos'un aktardığı bu anekdottur (Adams, 2003: 210). Ayrıca, Philippos'un M.Ö. 346 yılında yapılan Pythia Oyunları'na²⁹ başkanlık yaptığı da bilinmektedir.

Philippos'un maaşlarını isteyen askerlerini savuşturmak için yapmış olduğu bu şaka, Polyainos'un aktardıklarına göre işe yaramış gibi görünmektedir. Bu anekdot, Philippos'un ordusundaki askerlere karşı, şaka her ne kadar bir amaca hizmet etmiş olsa da şakacı ve neşeli bir biçimde yaklaşımda bulunduğunu göstermektedir.

Polyainos'un, anekdotta Philippos'un bu şakanın genellikle aklına geldiğini söylemesi, yazarın Makedon kralla aynı zamanda yaşamış olmamalarına rağmen, sanki onu tanıyormuş gibi bir aktarım yapmasına sebep olmuştur. Bu sebepten ve Polyainos'un, kralın **palaestra**'da egzersiz yaptığını aktaran tek kaynak olması dolayısıyla, bu olayın gerçekliği şüphelidir.

"Philippos, Khaironeia'da iken Atinalıların talimsiz ve telaşlı olduklarını anladığında, Makedonların talimli ve egzersiz yapmış olduklarını bildiğinden, savaş hattını biraz daha uzatarak, Atinalıları hızlıca zayıflatı ve yenmesi kolay bir hale getirdi" (Polyain. IV. 2. 7).

Kral II. Philippos'un tahta geçtikten sonra, iyi eğitilmiş, sağlam teçhizatlı ve kendisine sadık bir ordu kurduğu bilinmektedir. Yaptığı reformlarla ve değişikliklerle Makedon ordusunu adeta baştan yaratan kral, bu ordudan tahtta kaldığı sürece faydalanmış ve ülke sınırlarının genişlemesini sağlamıştır.

Ordunun disiplinini sağlamanın, birliklerini düzenlemenin ve savaş alanındaki düzenini değiştirmenin yanında kral, zamanın şartları göz önüne alındığında, seferler için askerlerinin dayanıklı ve güçlü olmasını da istemekteydi. Bunun için askerlerine, yaşadığı zamandaki Antik Yunan dünyasında ve Kuzey

²⁸ Bir avlu içinde duş ve soyunma odalarıyla çevrili bir güreş ve egzersiz alanıdır (Tomlinson, 1996: 1099).

²⁹ Antik Yunan'da Delphoi'da sekiz yılda bir düzenlenen oyunlardır (Richardson, 1996: 1285).

Makedonya'daki kabilelerde görülmeyen eğitimler vermiş, talimler yaptırmış ve bazı şeyleri yasaklamıştı: Askerlerini, tam teçhizatlı bir şekilde ve askerin yanında alacağı bütün erzaklarla yürütmüştü. Bu yürüyüşler, yaz mevsimi de dâhil olmak üzere, birkaç gün boyunca sürecek ve her bir yürüyüş, yaklaşık on kilometreye kadar yapılacak şekildeydi. Süvarileri, bir seyisle sınırlandırmıştı (Droysen, 2012: 59). Askerlere, arabaları bir ulaşım aracı olarak kullanmalarını yasaklamıştı. Askerlerin sırtlarında 30 gün yetecek kadar un bulunan çuvallar taşıttırmıştı (Carney, 1996: 24-25).

Polyainos'un aktardıklarına göre, M.Ö. 338'de gerçekleşen Khaironeia Savaşı ile ilgili olduğu anlaşılan bu anekdot, Philippos'un askerlerine verdiği eğitimin ve yaptırdığı talimlerin karşılığını aldığının ve ordusuna güvendiğinin bir kanıtı niteliğindedir. Aynı olaydan Romalı yazarlar, Iustinus ve Frontinus da bahsetmiştir. Iustinus, Polyainos'un aksine sadece, Makedonların savaşta gösterdikleri süreklilikten dolayı, Atinalılar ve Makedonlar arasında sayıca büyük bir fark olduğunu aktarmış, Philippos'un ordusunu nasıl eğitmiş olduğuyla ilgili direkt olarak bir bilgi vermemiştir (Iust. **Epit.** IX. 3. 9). Polyainos'un eserinden önce yazıldığı bilinen ve Polyainos'un eseriyle aynı adı taşıyan eserin sahibi olan Frontinus'un eserinde bu olay, Polyainos'un aktardığı ile neredeyse aynıdır. Frontinus da Polyainos gibi, Philippos'un ordusunu eğittiğini, Atinalıların talimsiz ve telaşlı olduklarını, bunun sonucundaysa, Philippos'un bilerek savaş hattını uzattığını ve Atinalıları zayıflatarak onları yendiğini aktarmıştır (Frontin. **Str.** II. 1. 9). İki yazarın aktardıkları arasındaki yüksek benzerlikten dolayı, Polyainos'un Frontinus'tan alıntı yaptığının düşünülebilmesinin yanında, bu olayın üç yazar tarafından da aktarılması, bu olayın gerçekleşmiş olma ihtimalini yüksek kılmaktadır.

"Philippos, Amphissa'ya doğru sefere çıktı. Atinalılar ve Thebailılar dar geçitleri ondan önce ele geçirdiler ve artık, bu dar geçitleri geçmek imkansızdı. Philippos, Makedonya'daki Antipatros'a, Amphissa'ya olan seferi ertelediğini, çünkü insanların orada bir isyan başlattığını öğrendiği için Trakya'ya acele ettiği şeklindeki mektubu göndererek düşmanı kandırdı. Mektup taşıyıcı, dar geçitlerin arasından geçti. Komutanlar, Khares ve Proksenos, onu yakaladılar ve mektubu okuyup, yazılanlara inandılar ve dar geçitlerdeki nöbet yerlerini terk ettiler. Philippos, تنها ve savunmasız yerleri ele geçirdikten sonra, hızla ilerledi ve dönüp giden komutanları yenilgiye uğrattı ve Amphissa'nın sahibi oldu" (Polyain. IV. 2. 8).

Olayın zamanını belirtmeyen ve yer içinse, tam olarak bilgi vermeyen Polyainos'un aktardığı bu anekdotta, Atina ve Thebai ittifakından anlaşılacağı üzere, olayın M.Ö. 338'de Khaironeia Savaşı'na yakın bir zamanda gerçekleştiği düşünülebilir.

Kral II. Philippos, Khaironeia Savaşı'ndan önce M.Ö. 339'da Amphissa kentini ele geçirmiştir, fakat Polyainos, bu anekdotta çok büyük bir yanlışla düşmüştür ve bu anekdot neredeyse tamamen hatalıdır. Bu anekdotun bir benzeri, Frontinus eserinde de vardır. Frontinus, Polyainos'tan farklı olarak, Philippos'un deniz yoluyla yolculuk yaptığını, Atina'nın müttefiki Thebai ile değil, yalnız başına dar geçitleri tuttuğunu ve özel ad olarak belirttiği **Stena**³⁰ denilen bu dar geçitlerin Hellespontos (=Çanakkale Boğazı) olduğunu, Polyainos bu detaya girmemiştir³¹, yine bir mektubun yazıldığını, fakat bu mektubun düşmanın gelişigüzel bir şekilde eline düştüğünü aktarmıştır. En sonunda da mektup sayesinde, Atina donanması bu dar geçitleri tutmayı bırakmış ve Philippos yoluna devam edebilmiştir. Fakat, Amphissa'yı ele geçirmemiştir (Frontin. **Str.** I. 4. 13). Polyainos ile Frontinus arasında bile bazı benzerlikler dışında olay tamamen farklıdır, iki yazarın birleştikleri tek nokta, Philippos'un yalandan bir mektup sayesinde, düşmanı kandırmış olduğudur.

Philippos, M.Ö. 340 yılında, Selymbria (günümüzde Silivri) ve Byzantion kentlerine saldırmış, Atina ve Pers donanmasına karşı koyamadığı için başarısız olmuştur. Bunun üzerine kral, Atinalı komutan Khares tarafından refakat edilecek bir tahıl filosuna, komutanın Persler ile yapılacak görüşme için çağırılması sonucunda, el koymuştur. Philippos, filodan elli tane gemiyi serbest bırakmış, yüz seksen gemiyi ise, ganimetler, keresteler ve Byzantion kentine tekrar yapılacak kuşatma için gerekli araç gereçlerle doldurmuştur. Daha sonra Khares, kırk gemiyle beraber, Byzantion kentine yardıma gönderilmiş ve Philippos'u donanmasıyla birlikte Karadeniz'e sürmüştür. Philippos, kışın kuşatma yapmaya karar vermişti, ama bu pek sağlıklı bir karar olmamıştır. Atinalı komutan Phokion komutasındaki ikinci filo da bölgeye

³⁰ "...angustias maris, quae στενά appellantur..." (Frontin. **Str.** I. 4. 13).

³¹ "...καὶ Θηβαῖοι τὰ στενά προκατελάβοντο..." (Polyain. IV. 2. 8).

ulaşmıştı ki kış şartları nedeniyle kuşatma zaten etkisiz kalmıştı. Philippos, Byzantion kuşatmasını M.Ö. 339 ilkbaharında sonlandırdı ve donanmasını Karadeniz'den, Frontinus'un aktardığı taktik sayesinde (Frontin. **Str.** I. 4. 13), çıkardı ve Trakya Khersonesos'undaki bazı bölgelere hasar vererek yoluna devam etti (Ellis, 1994: 776-777).

Bu yolculuktan sonra Philippos, Pella'ya döndü ve sonbaharda, Delphoi'daki sorunları bahane ederek, Hellas'ın merkezine doğru bir sefere çıktı. Thermopylai'ı ele geçirdikten sonra, Doris bölgesindeki Kytinion antik kentine garnizonlar yerleştirerek, Phokis'e doğru ilerledi. Kışın yaklaşması ve Atina ve Thebai ittifakı dolayısıyla Philippos, ilerleyişini yavaşlattı. Kışın sona ermesiyle birlikte harekete geçen kral, Gravia geçidindeki düşman birlikleri, Kytinion'daki³² birliklerini geri çekiyormuş gibi yaparak kandırdı. Makedon kralın komutanlarından Parmenion, geçitteki düşman birliklerin rehabetinden faydalanarak, beklemedikleri anda saldırdı ve Amphissa'ya girdi (Ellis, 1994: 779-781).

Anlatılan iki olay göz önüne alındığında, farklılıklar bariz bir şekilde görülmektedir. Kral, donanmasını Byzantion'dan Frontinus'un aktardığı taktikle çıkarmış olabilir, fakat Amphissa'ya geri çekiliyormuş gibi yapmasının sonucunda girmiştir. Amphissa, Philippos tarafından ele geçirilmiştir, Polyainos bu noktada doğru bir aktarım yapmıştır, fakat bunu aktardığı gibi yalandan bir mektup yoluyla yapmamıştır. Ayrıca, anekdotta geçen Atinalı komutan Khares ve Thebailı komutan Proksenos, kral Philippos ile M.Ö. 338'deki Khaironeia Savaşı'nda karşılaşmışlardır ve Makedon krala karşı kaybetmişlerdir (Elder, 1844: 683).

Sonuç olarak Polyainos, gerçekleşmiş bir olayı, yanlış bilgilerle değiştirmiştir ve aktarımında hatalar bulunmaktadır. Böyle bile olsa Polyainos, olası bir savaşta kullanılmak üzere işe yarayacak bir taktik aktarma bakımından amacına ulaşmış görünmektedir.

"Philippos, savaşta olduğu kadar mecliste de başarılıydı. Ve Zeus adına yemin ederim ki, silahlardan ziyade sözlerle elde ettikleriyle daha bir yürekleniyordu. Çünkü başarıyı savaşta askerleriyle paylaşıırken, mecliste sadece ona düşüyordu" (Polyain. IV. 2. 9).

³² Harita için bkz.: Ellis, 1994: 780.

Philippos'un tahta geçtikten sonra, kendisine sadık, eğitilmiş ve zamanına göre güçlü bir ordu kurduğu bilinmektedir. Kurduğu bu orduyla, savaşlar kazanmış ve ülke topraklarını genişletmeyi başarmıştır. Ülkenin, onun zamanındaki geldiği duruma, Philippos'un askerî alanda elde ettiği başarıların yanında, siyasi alanda ettiği başarılar da katkıda bulunmuştur. Polyainos'un, Philippos'un hakkında aktardığı bu bilgiyi, tarihçi Diodoros da desteklemektedir: Savaş meydanında elde edilen başarıyı, ordudaki diğer askerlerle paylaştığından, siyaside söz sahibi sadece kendisi olduğundan, bu alanda elde ettiği başarılar, onu daha çok gururlandırmaktaydı (Diod. XVI. 95. 3-4).

Philippos'un siyasi alanda elde ettiği başarılarla katkı veren antlaşmaların dışında, yaptığı bazı evlilikler de vardır. Örneğin, M.Ö. 357 yılında Epeiroslu Olympias ile gerçekleştirdiği evlilik, onun tahttaki nüfuzunu arttırmak amacıyla yapmış olduğu bir evlilihtir. Daha sonra, M.Ö. 343'te, Olympias'ın erkek kardeşi Aleksandros'u bölgenin kralı ilan ederek Epeiros'u topraklarına katmış oldu.

Philippos'un M.Ö. 346'da Kutsal Savaş'ta, Phokislileri mağlup edip, Delphoi'daki tapınaktan Phokislileri ve onların paralı askerlerini kovmasından sonra, bu yaptıklarının bir mükafatı olarak, kendisine Delphoi Amphiktionu'ndaki Phokislilerin sahip olduğu iki oy hakkı ona verildi ve bu sayede Amphiktion'un bir üyesi olmuş oldu (Londey, 1994: 25).

M.Ö. 342'de ise Philippos'un, Ambrakia kenti için bir tehlike olduğu düşünülmekteydi. Bu tehlike, Atinalıların Akarnania'ya askerî birlik göndermesine ve hatta Demosthenes'in Ambrakia'ya bir elçi olarak gitmesine sebep olmuştur. Philippos, çeşitli yollarla siyasi başarılar elde etmiş olsa da kendisi çoğunlukla siyasi başarıların, orduyla desteklendiği zaman elde edilebileceğini de düşünmekteydi (Brunt, 1969: 257).

"Philippos, savaşlardan önce Makedonlara, silahları aldırıp, genellikle 300 stadion³³ yürüterek ve silahlarla beraber, miğferler, küçük kalkanlar, dizlikler ve sarissa'ların yanında erzak ve bütün günlük eşyaları da taşıtarak talim yaptırırdı" (Polyain. IV. 2. 10).

³³ Yaklaşık iki yüz metre uzunluğundaki koşu parkurudur (Tomlinson, 1996: 1437).

Polyainos, II. Philippos hakkında aktardığı 7. anekdotun, kısa da olsa, detaylarını vermişçesine aktardığı bu anekdotta, kralın ordusuna ne gibi talimler yaptırdığını aktarmıştır. Philippos'un gençliğindeki esaretinde geliştirdiği askerî bilgilerini, tahta geçtikten sonra, öğrendiklerini Makedon ordusuna uyguladığı ve orduyu sanki yeniden kurduğu bilinmektedir. Philippos, askerî teşkilatı yenilemesinin yanı sıra, askerleri zamanın şartlarına göre hazırlamayı da ihmal etmemiştir (Ellis, 1994: 735). Bu sayede ordusunda, düşman ordulardaki askerlere göre, daha dayanıklı ve güçlü askerler bulunmaktaydı. Polyainos'un da aktardıklarından kralın, askerlerini savaşa gidiyormuş gibi hazırlandırıp, zorlu bir talimden geçirdiği anlaşılmaktadır.

Polyainos gibi yazar Frontinus da kralın orduda ne gibi reformlar ve askerlere ne gibi talimler yaptırdığını kısaca anlatmıştır: Philippos, tahta ilk çıktığında, arabaların kullanılmasını yasaklamış, süvarileri ise, bir seyisle sınırlandırmıştı. Her on piyadeye, buğday öğütmek için değirmen ve halat taşımakla görevlendirilmiş olan bir asker, refakat edecekti. Talim yaptırmak için yapılan yürüyüşlerde, her bir askere sırtlarında 30 gün yetecek kadar un bulunan çuvallar taşımalarını emretmişti (Frontin. **Str.** IV. 1. 6).

Philippos'un ordusunda yaptığı reformlar ve yaptırdığı talimler hakkında iki yazar da bilgiler vermiştir. Bu bilgiler, eserlerin amaçları doğrultusunda kısa ve sınırlı olsalar da Philippos'un, zamanına göre, yaptığı reformlar ve talimler sayesinde, diğer ordulardan önde bir ordu kurmuş olduğu gayet söylenebilir.

"Philippos, Larissa'ya geldiğinde, Aleuada'i'dan bazılarını evlerinin dışındayken yakalamak için, hasta ziyaretine geleceklerinde yakalar diye hasta numarası yaptı. Boiskos³⁴, yalanı Aleuada'i'a anlattı ve bunun yüzünden plan başarısız oldu" (Polyain. IV. 2. 11).

Polyainos'un zaman belirtmeden aktarmış olduğu anekdotta Philippos'un, Larissa'ya gelerek Thessalia'da köklü bir aile olan Aleuada'i'dan bazılarını bir numara yardımıyla yakalamak için uğraşmış, fakat uyguladığı bu taktik, ispiyonlanıldığı için başarısız olmuştur. Anlaşılan o ki Polyainos, kitabında sadece başarılı olan taktik ve stratejilere değil, başarısız olanlara da yer vermiştir.

³⁴ Ksenophon'un aktardığına göre Thessialı bir boksördür (Ksen. **Anab.** V. 8. 23).

Kökenleri M.Ö. 6. yy'ın ikinci yarısına dayanan ve Thessalia'nın Larissa kentindeki soylu ailelerden biri olan Aleuadai (Helly, 1996: 57), Herodotos'un aktardığına göre de Thessalia'nın krallarıdır (Hdt. VII. 6).

Thessalia'daki Pherai kentinde bir hanedan, zamanla Aleuadai'nın bu etkisini azaltmaya başlamış, yaklaşık M.Ö. 375 yılında da Pherailı Iason, birtakım mücadeleden sonra, kendisi ve hanedanı Thessalia bölgesinin hakimi olmuştur. Bunun üzerine Aleuadai, o zamanki Makedonya kralı II. Aleksandros'tan yardım istemiştir. Kral, bölgeye gelerek Larissa'yı ele geçirmiştir, fakat Aleuadai'a kenti geri vermek yerine, kendi himayesi altında tutmuştur. Bu durum da çok uzun süreli olmamış ve Thebailı Pelopidas durumu ilk haline getirse de Pherai Hanedanı, bölgede tekrar güçlü konuma gelmiştir. (Mason, 1844: 109) Aleuadai, Makedonya'dan yine yardım istemişti, fakat bu sefer kral, II. Philippos'tu. Diodoros'un aktardıklarına göre, Aleuadai'nın, Pherai Hanedanı'na karşı gücü yetmediğinden, kralla bir ittifak kurmuşlar, kral, bu hanedanı ortadan kaldırmış ve bölgenin tekrar Aleuadai'nın hakimiyetine geçmesine sağlamış ve Thessalia bölgesindeki halk ile iyi ilişkiler içinde olmuştur (Diod. XVI. 14. 2). Philippos'un bu yardım çağrısına karşılık vermesinin altında başka sebepler de bulunmaktadır: Makedonya krallığının bazı geleneklerine göre, eğer krallık güçlü bir durumdaysa, Makedonya'nın güneyindeki bölgelerde Makedon etkisini arttırmak amacıyla girişimlerde bulunulmalıydı. Kral II. Philippos, bu geleneği atalarına göre daha büyük bir ölçüde uygulamayı başaran ilk kraldı. Philippos, Thessalia bölgesinin bir kıyı bölgesi olması ve bu bölgenin krallığa sağlayacağı faydalardan dolayı, bu yardım çağrısını bir fırsat olarak görmüştür. Bir kara ülkesi olan Makedonya'nın, bir donanma kurabilmesi için limanı bulunmamaktaydı ve Thessalia bölgesini bu amaçla kullanabilirdi. Ayrıca Thessalia bölgesi, sahip olduğu süvari birlikleri bakımından da Antik Yunanistan'ın diğer bölgelerinden ayrılmaktaydı (Westlake, 1935: 161-162). Philippos'un siyasi bağları güçlendirmek ve ittifak kurmak amacıyla evlilikler yaptığı bilinmektedir. Bu olaylardan sonra, M.Ö. 358 veya 357 yılında kral II. Philippos,, Larissalı Philinna ile bir evlilik yapmıştır. Kral, M.Ö. 355'te başlayan ve müttefik Thessalia'nın da içinde yer aldığı Kutsal Savaş'a da dâhil olmuş ve 3 sene sürmüş ilk Kutsal Savaş'ın sona ermesiyle, Thessalia'nın düşmanları yenilmiş ve bu, Thessalia'nın bağımsızlığıyla sonuçlanmıştır (Tronson, 1984: 116) ve aşağı yukarı 6

sene süren olaylar sonucunda, Philippos, M.Ö. 352'de Thessalia'nın **arkhon**'u seçilmiştir (Londey, 1994: 30). M.Ö. 352'den 346'ya kadar bölgeler, Thebai ve Thessalia'nın tekrar başlayan Kutsal Savaş için kralı çağırmasının dışında kral, Thessalia'da bulunmamıştır. M.Ö. 344'deki bölgedeki çatışmalar sebebiyle bölgeye gelen Philippos, Thessalia bölgesi için yaptıklarından ve bölgedeki çatışmalara son vermek amacıyla, Aleuadai'a ve Pherai Hanedanı'na tamamıyla son vermiştir. Aleuadai, bölgeden sürgün edilmiş, Pherai Hanedanı ise, ordu tarafından bastırılmıştır. Hatta Philippos, bölgedeki **akropolis**'e kalıcı bir birlik yerleştirmiştir (Westlake, 1935: 192).

Bu anlatılanlar doğrultusunda, Polyainos'un bir hataya düştüğü görülmektedir. Aleuadai'ın yaşadığı yer olan Thessalia bölgesindeki Larissa kentini ve anekdotta aktarılan uymasa da Philippos'un bu aileye karşı bir girişiminin olduğunu doğru aktarması dışında, Philippos'un böyle bir numaraya kalkışmadığı anlaşılmaktadır. Polyainos'un bu anekdottaki amacı, yanlış bilgi aktarmış olsa dahi, böyle bir numaranın işe yararlılığının düşük olabileceğini göstermek olabilir.

"Philippos, mecliste Sarnusialılardan bir araya toplanmalarını istedi. Onlar da toplandılar. Askerlere de koltuk altlarında gizlice deri kayışlar getirmelerini emretmişti. Philippos, Sarnusialılara konuşma yapacağı sırada sağ elini kaldırdığında bu, askerlere orada bulunan bütün Sarnusialıların bağlanmasına dair bir işaretti. Böylece, bağlanan on binden fazla Sarnusialı Makedonya'ya götürüldü" (Polyain. IV. 2. 12).

Polyainos'un aktardığına göre, kral II. Philippos, kalabalık bir insan topluluğunu oldukları yerden alıp, başka bir yere götürmüştür. Bunu, yine 4. anekdotta olduğu gibi insanların dikkatini başka bir yere çektiği sırada yapmıştır ve başarılı olmuştur.

Philippos'tan önce, tarihte toplu insan taşımalarının örnekleri mevcuttur. Buna bir örnek olarak, Atina'nın, M.Ö. 431'de Aigina Adası'nda yaşayanları tahliye edip, adaya Atinalıları yerleştirmesi verilebilir. Aigina'nın, Peloponnesos ve Attika'ya arasında bulunması ve iki tarafa da yakın olması dolayısıyla Atina, adadaki düşman nüfusu ortadan kaldırarak, Atina'nın nüfuzunun zarar görmesini engellemeyi amaçlamıştır (Ellis, 1969: 10). Polyainos'un aktardıklarının gerçekten olup olmamasının yanında, kral II Philippos, Trakya bölgesindeki *Poneropolis* adındaki

bir kente, daha sonra bu kentin adı kral tarafından *Philippopolis* (günümüzde Filibe - Bulgaristan) olarak değiştirilmiştir, yaklaşık iki bin Makedon suçluyu, muhbiri ve yalancı şahidi taşıyarak gerçekten yapmıştır (Ellis, 1969: 12).

Toplu insan taşımalarının bazen farklı nedenleri olsa da kral II. Philippos bunu, ülkeye yapılan veya yapılabilecek düşman akınlarına karşı bir önlem almak amacıyla gerçekleştirmiştir (Ellis, 1969: 15). Düşmana karşı gelmek amacıyla Makedonya'nın kendi sınırlarına ve fethettiği yerlerin sınırlarına kalabalık insan toplulukları yerleştirdiğini ve savaşta ele geçirdiği esirleri, belirli kentlere dağıtarak, bu kentlerin nüfusunu arttırmayı amaçladığını aktaran yazar Iustinus da bunu ayrıca doğrulamaktadır (Iust. **Epit.** VIII. 6. 1).

Bu bilgiler doğrultusunda, Philippos'un anekdotta aktarılmış olanı da yapmış olasılığı da bulunmaktadır. Fakat, Sarnusialı bir halk bulunmamaktadır. Bu halk, Keltler tarafından asimile edilmiş ve adı Sarnus olan kentin Illyriyalı halkıdır (Wilkes, 1992: 76). Polyainos'un aslında Illyriyalı olan halkı, Sarnusialı olarak belirtmesindeki amacın bilinmemesiyle beraber, bir dayanak göstermeden vermiş olduğu sayı da şüphelidir. Aktarılanın sadece bir olasılık olması sebebiyle ve kalabalık insan topluluklarını oldukları yerden, başka bir yere zaten taşımış olan Philippos'un, böyle bir numaraya ihtiyaç duyup duymadığı da soru işaretidir.

"Philippos, Trakyalılar tarafından takip edilirken, ricat borusu çalındığı zaman, düşmanın takibini durdurmak ve birliklerine yola koyulmalarına olanak sağlamak amacıyla, arkadakilere öne gelip, düşmana geçit vermemelerini, diğerlerine ise kaçmalarını emretti" (Polyain. IV. 2. 13).

Zaman bilgisinden yoksun olan, olayın geçtiği yerin ise yazarın, kralın Trakyalılar tarafından takip edildiğini aktarmasıyla, Trakya bölgesinde bir yer olduğu anlaşılan bu anekdotta, kral II. Philippos'un bir geri çekilmeyi, aşama aşama nasıl gerçekleştirdiği anlatılmaktadır.

Tahta çıkıp, Illyria sorununu çözme, Atinalıları alt edip, Amphipolis'i ele geçirme gibi faaliyetlerden sonra Philippos, Philippi kentindeki madenlerin, aynı zamanda Atina'nın bir müttefiki olan Doğu Trakya kralı Kersobleptes (Markle, 1974 :255) tarafından ele geçirilmesiyle kıskırtılmış ve bu madenleri Trakyalılardan almayı bir amaç edinmiştir (Archibald, 1994: 465). Bunun üzerine Philippos,

Trakyalıların tepkisini ölçmek için, M.Ö. 353 yılında bir keşif seferine çıktı. Görünüşte, Thebailı komutan Pammenes'e Asya'ya olan yolculuğunda refakat edecekti. Kersobleptes, tepkisini Philippos'a bir elçi göndererek gösterdi, fakat olumsuz bir geri dönüş aldı. Bu sayede Philippos kendisini, Kersobleptes'e karşı düşman ilan etmiş oldu. M.Ö. 352'de aralarında gerçekleşen savaş sonucunda, Kersobleptes yenildi. Krallığı, vasal bir krallık haline getirildi ve bir oğlu Pella'ya rehin olarak götürüldü (Archibald, 1994: 467).

M.Ö. 352'den M.Ö. 346'daki Philokrates Barışı'nın müzakerelerinin başlamasına kadar geçen süre içinde kral II. Philippos, Ege sahillerindeki ve Trakya Khersonesos'undaki bazı kilit noktaları ele geçirerek, Trakya bölgesini kontrol altına almaya devam etmekteydi. Philippos bununla, Trakya bölgesinde gerçekleştireceği son taarruzdan önce, kilit noktaları ele geçirip, bu noktaları kendi birlikleriyle güçlendirmeyi amaçlamaktaydı (Archibald, 1994: 468). Fakat, M.Ö. 346'da gerçekleştirilen son taarruzun sonucunun ne olduğunu tam olarak bilinmemektedir. Sadece, bu taarruzun şiddetli çarpışmalara sahne olduğu düşünülmektedir (Archibald, 1994: 469).

Anekdotan anlaşıldığı üzere, böyle düşünenlerden biri de yazar Polyainos'tur. Anekdot, 13. anekdota kadar Philippos hakkında aktarılan anekdotlardan, Philippos'un geri çekilip, sonrasında karşı bir saldırıya geçmediği ilk anekdot olma özelliğini taşımaktadır. Kral, burada bir savaş taktiği uygulamamıştır. Aksine, savaşın gidişatına göre bir manevra yapmak zorunda kalmıştır. Böyle yapmasının sebebi, aynı yıl yapılan Philokrates Barışı ile ilişkilendirilebilir, fakat anekdottan anlaşılabileceği üzere, Trakyalılar, Philippos'u takip etmektedir ve bu, Philippos'un savaşı kaybetmiş olduğu anlamına gelebilir.

"Boiotialılar, Boiotia'ya giden yolu korurlarken, bu yol, dar bir dağ yoluymuştu, Philippos o yola doğru hareket etmedi, bunun yerine hem kırsal bölgeyi yakıp yıktı hem de kentleri tahrip etti. Boiotialılar, kentlerin tahrip edildiklerini görmeye dayanamayıp, dağdan aşağı indiler. Philippos ise geri dönerek, dağın ortasından yarıp geçti" (Polyain. IV. 2. 14).

Yazarın aktardığı bazı bilgiler dışında, yer ve zaman bilgilerinin kısıtlı olduğu bu anekdotta Philippos, bir savaş gerçekleşmeden, yoluna devam etmesini bilmiştir.

Anekdotdaki bilgilerden yola çıkılarak, bu olayın Khaironeia Savaşı'na yakın bir zamanda gerçekleşmiş olduğu düşünülebilir. Kral II. Philippos'un, M.Ö. 339'da Thermopylai'dan geçip, Phokis bölgesine kadar ilerlediği, Amphissa'yı ve Amphissa'nın yanında Elatai kentini de ele geçirdiği bilinmektedir. Elatai kenti, Boiotia bölgesine yakın bir kenttir ve bu kentin yakınında Hedyllion Dağı ve bu dağın yakınında da Parapotamii adında dar bir geçit bulunmaktadır (Ellis, 1994: 781).

Philippos'un M.Ö. 339'da Elatai kentini ele geçirmesinin yanı sıra, bu kente yakın olan diğer kentleri de ele geçirdiği düşünülebilir. Bu sebepten, bu kentlerin bir bir alındığını gören Boiotialılar, korkuya kapılıp ve tuttukları yolu terk edip, daha uzak bir noktaya kaçmış olabilirler. Aktarılanlara göre, Philippos, düşmanla dar bir yerde savaşmayı tercih etmek yerine, alınabilmesi daha müsait yerleri alıp, düşmanın kaçmasına sebep olarak, savaşmadan ve bu geçidi hiç zayıat vermeden geçmesini bilmiştir. Yine de bu olayın gerçekleşmiş olup olmaması durumu göz önünde bulundurulması ve bir taktik bazında değerlendirilmesi daha makul olacaktır.

"Philippos, Methone'nin surlarına merdivenler dayadı ve çok sayıda Makedon kuşatmacı, bu merdivenlerden surlara tırmandı. Makedonlar surlara çıktıklarında, Philippos, aşağıya inme ümitleri kalmayıp, daha cesur olsunlar ve surları ele geçirsınler diye merdivenleri kaldırdı" (Polyain. IV. 2. 15).

Polyainos'un zaman belirtmeden olmuş aktardığı bu anekdotta, kral Philippos'un bir kuşatma sırasında, kaçmalarına engel olup, askerlerini savaşıma zorunda bıraktığı anlaşılmaktadır. Philippos'un kendisine sadık bir ordu kurduğu bilinmektedir, fakat savaş sırasında askerlerin korkup kaçmalarını engellemek için böyle bir yola başvurmuş olduğu da düşünülebilir.

M.Ö. 355 yılında Trakya kıyılarında seferde olan Philippos, bu seferi yarıda kesip, aynı yıl içinde Methone'ye³⁵ doğru bir sefere çıkmıştır. Aigai ve Dion kentleri arasında bulunan bu kent, Philippos'a karşı bir direniş göstermeyi başaramamıştır. Kentin teslim olmayı reddetmesi üzerine Philippos, bu kuşatmayı uzatmıştır, fakat bu da onun sağ gözünü kaybetmesine neden olmuştur.³⁶ M.Ö. 354 ilkbaharında Atina,

³⁵ Günümüzde Eğriboz Adası'ndaki Eretria kentinin bir kolonisidir. Atina tarafından ayrıcalıklar tanınmıştır (Hornblower, 1996: 969).

³⁶Iustinus, bu olaydan bahsetmektedir (Iust. **Epit.** VII. 6. 14-15).

kente yardım göndermiş, ama yardım geç kalmıştır. Sonrasındaysa kent teslim olunca, kentte yaşayanlar, kentten sürülmüş, kent tahrip edilmiş, surlar yıkılmış ve kent, Makedonlar arasında paylaştırılmıştır (Ellis, 1994 :742).

Bu kuşatma gerçekleşmiş olsa bile, Philippos'un askerlerine böyle bir şey yapıp yapmadığı kesin olarak bilinemez. Yazar Frontinus da Philippos'un askerlerini İskit Seferi'ndeyken, en güvendiği süvari birliklerini, önde savaşan birliklerin arkasına kaçmalarını engellemek amacıyla yerleştirmiş ve önde savaşan birlikler, birlikte savaştığı arkadaşları tarafından öldürülmektense, düşman tarafından öldürülmeyi tercih ederek, kaçıktan vazgeçmişler ve Philippos, bu seferden de galip çıkmayı bilmiştir (Frontin. **Str.** II. 8. 14). Kral Philippos dışında, askerlerine karşı böyle bir davranışta bulunan bir kral da Med kralı Astyages'tir (Iust. **Epit.** I. 6. 10-13).

Yazarların aktardıkları baz alındığında, bazı kralların veya komutanların, bütün savaşlarda olmasa da askerlerini savaşmaya zorunda bırakıp, onları cesaretlendirmek veya kaçmalarını önlemek amacıyla böyle bir yola başvurmaları olanaklıdır.

"Philippos, Orbelian'ların ülkesini istila etti. Uçurumlarla dolu ve ağaçlı bir ülkeydi. Barbarlar, korulara ve çalılık arazilere saklandığı zaman, Philippos, çok sayıdaki av köpeğini saldı ve düşmanın izini süren köpekler, onların peşine düştü" (Polyain. IV. 2. 16).

Bu anekdotta yazar, Kral II. Philippos'un yabancı olduğu bir bölgede, bölgeyi tanıyan ve bölgenin özelliklerinden yararlanarak saklanan düşmana karşı askerlerini yem etmek yerine, önden av köpeklerini göndererek, düşmanın yerini saptamayı çalışmasını aktarmıştır.

Bu seferin zamanı için kesin bir bilgi verilemese de Philippos'un Trakya bölgesine doğru seferlere çıktığı bilinmektedir. Anekdotta sözü edilen yer, Trakya bölgesinde bulunan ve üç dağdan oluşan dağ zincirinin bir halkası olan Orbelos Dağı'dır. Bölgede genel olarak, örneğin Triballer, bazı Trakya kabileleri yaşamaktaydı (Droysen, 2012: 432). Yazarın, Orbelos Dağı (günümüzde Slavyanka) civarında hangi kabilenin yaşadığı hakkında bir bilgisi yokmuş gibi görünmektedir

ki, bu kabileden ilk olarak Orbelian, sonra ise sadece barbarlar olarak bahsetmektedir.

M.Ö. 5 ve 4. yüzyıllar boyunca Makedon halk, geçimini büyük ölçüde tarımdan sağlamış, bunun yanında avcılık da halka geçimini sağlamada faydalı olmuştur. Aynı zamanda avcılık, askerler için bir stres atma aracı ve avlanabilen genç erkeklerin, yetişkinliğe adım attıklarının bir göstergesi olmuştur ve bir domuz avlayamamış olan genç erkekler, ziyafetlerde divanda uzanmak yerine masada oturmuşlardır (Ellis, 1994: 729). Ayrıca, Yunan yazar Ksenophon, **Kyropaedia** adlı eserinde, Pers İmparatorluğu kralı Büyük Kyros'un babası tarafından, kendi başına veya bir av köpeği yardımıyla avlanmayı nasıl öğrettiğinden de bahsetmektedir (Ksen. **Kyr.** I. 6. 39-40). Bazı kaynaklarda, köpeklerin avlarda kullanıldıkları bilinmekle beraber, Homerik zamanlarda köpeklerin savaşlarda görev aldıklarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Yine, sonrasında olduğu gibi Homerik zamanlarda da köpeklerden, çoban, bekçi, av ve sokak köpeği ve evcil hayvanlar olarak bahsedilmiştir. Köpeklerin savaşlarda ilk kez görev alması yaklaşık olarak M.Ö. 6. yy'a dayanmaktadır. Lydia kralı Alyattes, Kimmerianlar³⁷ ile gerçekleşen savaşı kazandıktan sonra birliklerine, yanlarına bir düzine vahşi ve büyük köpeği almalarını emretmiş ve köpekler, Kimmerianların üzerine salınarak, kaçabilenlerin kaçmasına sebep olmuş, kaçamayanlarınsa köpekler tarafından öldürülmesine sebep olmuştur (Polyain. VII. 2. 1). Peloponnesos Savaşları için en önemli antik kaynak olan Thukydides, bu savaşları anlatmış olduğu eserinde, köpeklerin herhangi bir amaca hizmet edecek bir şekilde kullanımından hiç bahsetmemiştir. Ondan sonra yaşamış olan Aineias Taktikos, Aelianus, Vegetius gibi bazı antik yazarlarda ise köpekler, devriye, kurye ve bekçi köpekleri olarak bahsedilmelerinin yanında, saldırı amacıyla kullanılan köpekler ve iz sürmek amacıyla kullanılan ve bir köpek türü olan tazılar olarak da bahsedilmişlerdir. Yazarlardan Aineias Taktikos, köpeklerin bekçi olarak kullanılmasını tavsiye etmiştir. Yazara göre, kent girişinde bağlı olan köpekler, yaklaşan casusların veya kaçan firarilerin farkında olacağından, nöbetçileri, uyuyakalmaları durumunda, havlayarak uyandıracaklardır.³⁸ Vegetius ise,

³⁷ İskitliler tarafından Güney Rusya'dan sürülen kavimdir (Birley-Hornblower, 1996: 331).

³⁸ Aen. Tact. XXII. 14.

köpeklerin, geceleri kalelerde bekçi görevini üstlenmelerini tavsiye etmiştir ³⁹ (Forster, 1941: 114-116).

Köpekler hakkında bazı yazarlar tarafından, işe yararlılıkları ve çeşitli amaçlar için kullanılmaları bakımından, bilgiler ve tavsiyeler verilmiştir. Yazar Polyainos da, böyle bir olayın gerçekleşmiş olup olmamasını ayrı tutarak, kral II. Philippos'un Trakya bölgesine gerçekleştirdiği seferler üzerinden, kralın yabancıları olduğu bir bölgede, koku almada ve takip etmede bir askere göre daha üstün olan köpekleri, tazıları da denilebilir, askerlerinin bir pusuya kurban gitmemesini de amaçlamış olabileceği göz önünde bulundurularak, saklanmış olan düşmanın izini sürmek için kullandığını aktarmıştır.

"Amphipolis, Atinalılar tarafından Philippos'tan geri istendiğinde, Philippos aynı zamanda Illyrialılar ile de savaştığı için vermedi, fakat kentin bağımsızlığını tanıdı. Atinalılar, kentin bağımsızlığının tanınmasından memnun oldular. Philippos, Illyrialıları yenip, daha güçlü olduğunda, o zaman Atinalıları küçümseyip, Amphipolis'i tekrar ele geçirdi" (Polyain. IV. 2. 17).

Philippos'un kardeşi III. Perdikkas'ın, Illyrialılar ile Makedonya arasında gerçekleşen savaş sonucunda öldürülmesiyle, tahta II. Philippos'un çıktığı bilinmektedir. Bu savaştan sonra Illyrialılar, Makedonya topraklarını işgal etmeye başlamış, fakat M.Ö. 358'de Illyria kralı Bardylis'i yenen II. Philippos, ülkesini işgalden kurtarmıştır. Philippos, tahta çıkmadan önce de Amphipolis kentinin bağımsızlığı konusu, Atina ile Makedonya arasında bir sorundu. II Philippos tahta çıktıktan sonra, kardeşi III. Perdikkas'ın kentin bağımsızlığını olumsuz yönde etkileyen faaliyetlerini durdurmuştur ve böylece, artık tahta kendisinin söz sahibi olduğunu göstermiştir (Ellis, 1994: 732). Makedonya'da M.Ö. 359'da başlayan düşman istilalarını fırsat bilen Atina, Amphipolis'i tekrar ele geçirme umuduyla, Makedonya'nın düşmanlarıyla antlaşmalar yapmıştır. Atina'nın amacı, Makedonya'nın düşmanlarının gerçekleştirdiği istilaların, II. Philippos ile ayağa kalkmaya çalışan Makedonya'nın direncini kırmak ve güçlenmesini engellemektir (Droysen, 2012: 58). Fakat bilindiği üzere, Atina'nın bu planı suya düştü ve II.Philippos, ülkesini işgalden kurtardı. Daha sonra, M.Ö. 357 yılında II. Philippos,

³⁹ Veg. Mil. IV. 26.

Syrakousai tiranı Dionysos'tan öğrenmiş olduğu ve seferde kullandığı taş gülle atan mancınıklar ve yer değiştiren kuleler sayesinde, bu kenti tamamen himayesi altına almıştır (Ellis, 1994: 736).

Polyainos bu anekdotta, bir savaş taktiği vermekten çok, Amphipolis'in alınışı hakkında kısa da olsa bir bilgi vermeye çalışmıştır. Anekdote, zaman bilgisinden yoksundur, fakat Polyainos, olayları kronolojik bir sıraya koymakta yanlış yapmamıştır. Yine de II. Philippos'un çıkmış olduğu seferi yarıda bırakmayıp, tamamladıktan sonra, bu konuyla ilgilenmiş olması, ordusunu aynı anda iki olayla meşgul etmemesi bakımından bir nebze kadar savaş taktiği sayılabilir.

"Philippos, Thessalia bölgesindeki Pharkedon kentini kuşatıyordu. Pharkedonlular, kenti teslim ettiler. Philippos'un paralı askerleri kente girdikleri gibi, pusuya düşürüldüler. Çünkü, kenttekilerin çoğu çatılardan ve kulelerden, mızrak ve taş atıyorlardı. Philippos, pusuya karşı hemen bir plan yaptı. Pusu amacıyla vatandaşlar bir araya toplandıklarından, kentin arka kısımları ıssızdı. Makedonlara, bu ıssız yerlere hücum etmelerini ve surlaramerdivenler dayamalarını emretti. Surlara çıktıkları zaman, Pharkedonlular paralı askerlere bir şeyler atmayı bırakıp, surlara hakim olanları püskürtmek için aceleyle koşular. Göğüs göğüse çarpışma başlayınca kadar Makedonlar, kenti çoktan ele geçirmişti" (Polyain. IV. 2. 18).

Düşmanın, Philippos'u kandırıp, askerlerini pusuya düşürmesine rağmen, Philippos'un pusu karşısında, soğukkanlı davranarak ve bir plan yaparak, pusuyu nasıl ekarte ettiği bu anekdotta aktarılmıştır.

M.Ö. 355'te Phokis ve Thebai arasında başlayan Kutsal Savaş sonucunda, Philippos bu savaşı kendi çıkarları için kullanmıştır. M.Ö. 354'te Phokislilerin komutanı Philomelos'un ölmesi üzerine yerine Onomarkhos geçmiştir. Bunun üzerine Thebai ve Thessalia, kendilerinden birini seçmek yerine, Philippos'tan yardım istemiş ve onu bölgeye çağırışlardır (Iust. **Epit.** VIII. 2. 1). Bu yardım çağrısı üzerine Philippos ordusuyla beraber Thessalia bölgesine geldi ve Thessalialıların da yardımıyla, Pherai tiranı Lykophron'a karşı bir savaş açtı. Lykophron, müttefiki Phokislilerden yardım istedi ve Onomarkhos'un kardeşi Phayllos, beraberindeki yedi bin askerle geldi, ama Philippos, bu savaşı kazandı ve Phokislileri Thessalia'dan sürdü. Bu mağlubiyet, Onomarkhos'un bütün birlikleriyle Thessalia'ya gelmesine sebep oldu. Philippos'un ve müttefiki Thessalia'nın ordularına

karşı, sayıca üstün olan Onomarkhos'un ordusu, gerçekleşen iki savaşı da kazandı ve Philippos, çok büyük kayıplar verdi. Bunun üzerine Philippos, büyük bir tehlikenin içine düştü ve hatta askerlerinin umutları kalmadı ve bazıları kralı yüz üstü bıraktı. Yine de geri kalan askerlerinin büyük bir çoğunluğunu yüreklendirerek ikna eden kral, beraberindekilerle Makedonya'ya geri çekildi. Philippos'un geri çekilişinden sonra Onomarkhos, Boiotia'ya ilerledi ve Boiotialıları savaşta yendi. Bu savaşın sona erdiği zamanlar, Philippos ordusuyla tekrar Thessalia'ya gelmişti (Diod. XVI. 35. 1-4). M.Ö. 352'de de, aralarında gerçekleşen savaşta Philippos'un Onomarkhos'u yendiği bilinmektedir.

Philippos'un, M.Ö. 353 yılında Onomarkhos karşısında iki kez almış olduğu mağlubiyet, onun ordusunda büyük kayıplar vermesine ve geri çekilmesine neden olmuştur. Toparlanmak için Makedonya'ya geri dönen kralın, yeni bir asker kolay yetiştiremeyeceğinden ve bölgedeki amaçlarını gerçekleştirme doğrultusunda acil bir şekilde askere ihtiyaç duyduğundan dolayı, paralı askerlere yönelmiş olabilir. Philippos'un tahta çıkmış olduğu yıl olan M.Ö. 359'dan 7 sene sonra, M.Ö. 352'de Philippos'un ordusunda ilk kez paralı askerler görülmüştür. Bu paralı askerlerin yardımıyla da Thessalia bölgesindeki Pharkedon kentini ele geçirmiştir (Griffith, 1935: 10).

Polyainos'un aktardıklarına bakıldığında, Philippos'un ordusunda paralı askerler bulundurduğu bilgisi doğrudur. Bu savaşta, Philippos zaten Thessalia'nın müttefiki olduğundan, Pharkedon kentinin alınışında bir kan dökülmemiş gibi görünmektedir. Kentin sakinleri, kentin alınışına sanki protesto ediyorlarmışçasına tepki vermişlerdir. Philippos, kentin surlarına askerlerini çıkararak, kenti kontrolü altına almış ve Pharkedonluları bastırmayı başarmıştır. Olayın bu şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmediğinden ve anekdotun zaman bilgisinden yoksun olması bakımından, Pharkedon kentinin M.Ö. 352 yılında ele geçirildiği ihtimaller dâhilindedir. Fakat yine de, Philippos'un ordusunda ilk kez M.Ö. 352 yılında paralı asker bulundurduğunun ve Philippos'un o yıllarda Thessalia bölgesinde bulunduğu bilgileri, anekdot ile uyuşmasından dolayı, kentin alınışı M.Ö. 352 yılıyla ilişkilendirilebilir.

"Philippos, Thessalia'yı ele geçirmek istediği halde, kendisi Thessalialılara savaş ilan etmiyordu. Pelinnalılar⁴⁰ ile Pharsaluslular⁴¹ ve Pherailılar ile Larissalılar savaştıkları ve diğer Thessalialılar da kendi aralarında bölündükleri zaman Philippos, yardıma çağıranlara daima koşuyordu. Zafer kazandığında, savaşta yenilenleri sürgün etmiyordu, silahlarını ellerinden almıyordu, surlarını yıkmıyordu, ayrışmaları bastırmaktan çok destekliyordu, daha zayıf olanlarla ilgileniyor, daha güçlüleri indiriyordu, halklarla dost olup, demagoglar yetiştiriyordu. Ve Philippos silahlarla değil, bu stratejilerle Thessalia'yı ele geçirdi" (Polyain. IV. 2. 19).

Yazar Polyainos'un, kral II. Philippos'un Thessalia bölgesindeki faaliyetlerini içeren üçüncü ve sonuncusu olan bu anekdotta, Philippos'un Thessalia'yı yavaş yavaş ve emin adımlarla nasıl ele geçirdiğini, çok fazla detay ve bu sürecin ne kadar sürdüğüyle alakalı bir bilgi vermeden aktarmaya çalışmıştır.

Kral II. Philippos'un, Thessalia bölgesine ilk gelişi, bölgenin Larissa kentindeki Aleuadaı'nın kendisini yardıma çağırmasıyla olmuştur. Bölgeye gelen Philippos, Larissalı Philinna evlilik yapmış ve Aleuadaı bu sayede, çatışma içinde olduğu Pherai Hanedanı'na karşı, II. Philippos ile bir ittifak kurmuştur. Daha sonra, M.Ö. 355 yılında başlayan Kutsal Savaş ile bölgeye tekrar gelen II. Philippos, Thessalia'nın tarafında savaşa dâhil olmuş, ağır kayıplar vermiş olsa da M.Ö. 352 yılında bu savaşı sonlandırmış ve Thessalia Birliği'nin **arkhon**'u da seçilmiştir. M.Ö. 352 yılından sonra, sonlandırmış olduğu Kutsal Savaş'ın tekrar başlaması üzerine M.Ö. 346'da bölgeye tekrar gelmiş, Thessalialıların safında yer almış, Phokislileri yenmiş ve savaşa tekrar son vermiştir. Ayrıca Philippos'un, M.Ö. 344'te bölgeye gelip, Pherai Hanedanı ve Aleuadaı'a da son verdiği bilinmektedir.

Polyainos'un aktarmış olduğu Pelinna kenti hakkında, Makedonya himayesi altına girene kadar pek bilgi bulunmamaktadır (Westlake, 1935: 14). Pharsalus kentinde ise, Larissa'da olduğu gibi, Ekhekratidler adı verilen bir aile hüküm sürmekteydi (Westlake, 1935: 30). Bu iki kent arasında da, Larissa ve Pherai'daki aileler gibi, soylu ailelerin birbirlerine karşı üstün gelme mücadeleleri verdiği düşünülebilir.

Bilindiği üzere, Philippos'un amacı, bir Balkan devleti kurup, Yunanistan'ı ülke sınırlarına katmaktı. Kral bu sebepten, çok sayıda ve farklı farklı yerlere seferler

⁴⁰ Thessalia bölgesinin batısında kalan bir kenttir (Westlake, 1935: 178).

⁴¹ Thessalia bölgesindeki Enipeus vadisinin güneyindeki bir kenttir (Helly, 1996: 1156).

gerçekleştirmişti. Thessalia bölgesini ise, bölgeye direkt olarak sefere çıkmaktansa, bölgenin bir dostuymuş gibi görünüp, bölgede güçler dengesini kendisi kurarak, Polyainos'un aktardığı gibi diğer çeşitli faaliyetlerde de bulunarak, bölgeyi böylesine bir yolla ele geçirmeyi amaçladığı, anekdota ve bu bölgeye karşı takınmış olduğu tutuma göre, aşıkardır. Ayrıca yazar anekdotta, bir yeri ele geçirmek için, savaşların gerçekleşmesinin gerek olmadığını da aktarmaya çalışmıştır.

“Philippos, tahkimli bir yer olan Karai'ı uzun süre kuşatıp, alamadıktan sonra, emniyetli bir şekilde geri çekilmek ve kuşatma makinelerini korumak istediğinden, mühendislerle zifiri karanlıkta makineleri korumalarını ve parçalarına ayırmalarını, kurdukları zaman da yeni bir makine yapıyormuşçasına gürültü yapmalarını emretti. Karaidakiler gürültüyü duyduklarında, kale kapılarını içeriden güçlendirerek kapatıyorlardı ve Philippos'un makinelerine karşı savunma makinelerini hazır hale getiriyorlardı. Onlar, gece boyuncamakineleriyle meşgulken, Philippos, kendi makineleriyle beraber gözden kayboldu" (Polyain. IV. 2. 20).

Bilindiği üzere, kral II. Philippos, Syrakousai tiranı Dionysos'tan öğrendikleriyle, savaş makineleri yapmış ve bu makineleri ordusunda bulundurup, çeşitli seferlerde kullanmıştır. İlk kez, Amphissia'nın kuşatılıp, alınışında kullandığı bu makineleri, daha sonra M.Ö. 340'taki Byzantion ve Perinthos kuşatmalarında da kullanmış, fakat makineler, bu savaşlarda işe yaramamıştır. Philippos, Byzantion ve Perinthos kuşatmalarında başarısız olmuştur (Harding, 1990: 379). Ayrıca yazar Diodoros, bu kuşatmalardan bahsetmektedir (Diod. XVI. 74. 2-76. 4).

Polyainos da bu anekdotta benzer bir olay aktarmıştır. Yazarın Karai⁴² adı verdiği kentin kuşatılmasında uzun uğraşlar sonucunda kral, başarısız olmuştur. Başarısız olmasının yanında Philippos, zaiyat vermemek üzere, makinelerin gece vakti ufak parçalar haline getirilmesini emretmiş ve sonrasında geri çekilmeyi gerçekleştirmiştir. Anekdota göre, makineleri parçalarken çıkan ses, düşmanı korkutmuş ve düşmanın kendi savunma makineleriyle meşgul olmasına sebep olmuştur. Bu sayede Philippos, düşmanla bir çarpışmaya girmeden, makinelerini ve askerlerini koruyarak, kentten geri çekilip uzaklaşmıştır.

⁴² Marmara Bölgesi'nde olduğu düşünülen bir kent. Karrhai (günümüzde Harran), Mezopotamya bölgesinin kuzeyinde olan bir kenttir. İki yer, adları bakımından benzeşmektedir. Karrhai, bir kale kent olmasına karşın (Sherwin-White-Wills, 1996: 294), kral II. Philippios, krallığı boyunca Mezopotamya bölgesinde bulunmamıştır.

"Philippos, müttefiklerinin askerî birliği büyük olan Byzantionluları kuşatıyordu. Müttefiklere, oraya başka birlikler göndererek, müttefiklerin kentlerinin Philippos tarafından kuşatıldığını ve kentlerin ele geçirilmeye yakın olduğunu bildirecek hainleri göndererek, onların ittifakı terk etmelerini haberleri olmadan planladı. Hainler, bunları iletiler. Philippos'un ordunun birliklerini bir yerden bir yere gerçekten değil de yapıyormuş gibi göstermek için gönderdiği belliydi. Müttefikler bunları duyduktan ve gördükten sonra, Byzantionluları yüz üstü bırakıp kendi yurtlarına gittiler" (Polyain. IV. 2. 21).

II. Philippos, M.Ö. 341'de Trakya'nın büyük bir bölümünü ele geçirmiş ve bundan sonraki hedefini boğazlar olarak belirlemiş ve boğazları da ele geçirip, Karadeniz'e açılmayı planlamaktaydı. Bu sebepten, Byzantion ve Perinthos'a (günümüzde Marmara Ereğlisi) sefere çıkmıştı. Bu kentleri ele geçirmesi durumunda, Atina'nın gücünün büyük ölçüde kırılacağını düşünmekteydi. Philippos'un bu sefere çıkmasına karşılık Atina, Philippos'un bu seferlerinin, aralarındaki barışı bozmuş olduğunu belirterek, Byzantion'a yardım göndermişti. Aynı zamanda Byzantion'un müttefikleri olan, Rodos, Kos ve Sakız Adaları'ndan da yardım gelmişti. Perinthos'un yardımına ise, kentin yakınındaki Pers satraplıkları koşmuştu. Bu yardımlar karşısında, Philippos'un bu kentlere karşı çıkmış olduğu seferler başarısız olmuş ve kral, geri çekilmek zorunda kalmıştı (Droysen, 2012: 29).

Kuşatmalar başarısız olmuştur, fakat Polyainos, kuşatmanın sonucunu anekdotta aktarmamıştır. Bu, Polyainos'un anekdotu aktarmasındaki amacının, kralın uyguladığı taktiğin işe yararlılığını göstermek olduğu barizdir. Bu anekdottaki taktik, Philippos hakkında Polyainos'un aktarmış olduğu 8. anekdottaki ve Frontinus'un eserinde aktarmış olduğu anekdottaki taktikle benzeşmektedir (Frontin. **Str.** I. 4. 13). Philippos'un, Byzantion seferinde böyle bir taktiği uygulayıp uygulamadığı kesin olarak söylenemez. Bu taktik işe yarayıp, Byzantion'un müttefiklerinin kendi ülkelerine dönmelerine sebep olmuş olsa bile, seferin sonucu Philippos'un mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır.

"Philippos, Abderalıların ve Maronyalıların ülkesini tahrip ettikten sonra, komutasındaki çok sayıdaki gemisiyle ve piyade birlikleriyle geri dönüyordu. Khares, yirmi trieres ile Neapolis'in yakınında demirlemişti. Philippos, denize açılmaları için en iyi gemilerinin dört tanesini seçtikten sonra, bunları en verimli çağında, yetenekli ve güçlü yerinde

olan en iyi kürekçilerle doldurdu ve bütün donanmadan önce denize açılmasını ve Neapolis'ten çok uzakta olmayan bir yerde seyretmelerinin emrini verdi. Kürekçiler, kentin yakınlarında seyrettiler. Khares ise, dört gemiyi yakalamak için yirmi gemisiyle denize açıldı. Dört gemi, hafif olduğundan ve en iyi kürekçilere sahip olduğundan, çabucak açık denize ulaştı. Khares'in emrindeki gemiler, hevesle dört gemiyi kovalarken, Philippos görünmeden emniyetli bir şekilde Neapolis'ten denize açıldı. Üstelik Khares dört gemiyi yakalayamadı" (Polyain. IV. 2. 22).

Trakya'nın Abdera ve Maronya kentlerine sefere çıkan Philippos'un, bu seferden dönüşte, Atinalı komutan Khares tarafından, günümüzde Karasu Nehri'nin yakınlarında bulunan Neapolis kentinin açıklarında pusuya düşürülmeye çalışıldığını ve Philippos'un bu pusudan nasıl kurtulduğunu Polyainos, bu anekdotta aktarmıştır.

Philippos'un M.Ö. 354 yılının ilkbaharında Methone kentini kuşattığı bilinmektedir. Bu kuşatmadan önce, M.Ö. 355 yılının sonlarında veya M.Ö. 354 yılının başlarında, Trakya kıyılarındaki Abdera ve Maronya adı verilen kentlere sefere çıkmıştır. Aynı zamanda bu kentler, Atina'nın müttefikiydi. Philippos'un kara ordusu, bu seferler sırasında ilk kez, bir donanmayla desteklenmişti. Makedonya bir kara ülkesi olduğundan, alışlagelmiş bir şekilde donanması yoktu, bu donanma, teçhizatların ve erzakların taşınması görevini üstlenmişti. Philippos'un amacı, bu iki kenti ele geçirmek miydi bilinmez, fakat bu iki kent de kral tarafından tahrip edilmiştir (Ellis, 1994: 742).

Hellespontos Phrygia'sı, diğer adıyla Küçük Phrygia, satrapı olan Artabazos'un, dönemin Pers kralı III. Artakserkses'e karşı ayaklanmıştı. Bu sırada, bütün Atina donanmasının komutasını, Atinalı komutan Khares elinde bulundurmaktaydı. Atina'nın bu donanma için yaptığı bütün masrafları karşılamak isteyen komutan, bütün donanmayla, satrap Artabazos'un yanında savaşa katıldı. Satrap ve komutan, Pers kralını yendiler. Artabazos, mükafat olarak Khares'e, bütün donanmanın teçhizat, erzak ve diğer bütün masraflarını karşılamaya yetecek kadar para verdi (Diod. XVI. 22. 1). Bu olaylardan sonra, Trakya Khersonesos'una donanmasıyla yelken açan Khares, Khersonesos'taki Sestos kentini ele geçirmiş, yetişkin olan bütün halkı öldürmüş, geri kalanları da köleleştirmiştir. (Diod. XVI. 34. 3).

Philippos, Abdera ve Maronya seferini noktalayıp, geri dönmeye başlamış, o sırada da Khares, Sestos'u ele geçirmişti. Khares'in, Atina'nın müttefiki olan bu iki kentin yardımına geç kaldığını düşünüp, dönüş yolunda olan Philippos'u pusuya düşürmeyi amaçladığı düşünülebilir. Philippos'un ise, Atina donanmasına karşı koyacak güçte bir donanmaya sahip olmaması üzerine, kral Khares ile karşılaşmaktan ziyade, Khares'in dikkatini başka bir yöne çekip, güvenli bir şekilde geri dönüşünü gerçekleştirmeyi başarıp, Khares'ten kaçabilmiştir.

Bu olayın gerçekleştiği zamanla alakalı farklı teoriler bulunmaktadır: Kralın, M.Ö. 352 yılında Doğu Trakya kralı Kersobleptes'e karşı gerçekleştirdiği seferin dönüşünde bu iki kente saldırdığı teorisinin yanı sıra (Archibald, 1994: 467), kralın Kersobleptes'e karşı olan seferinden sonra, Trakya bölgesinde seferlerine devam etmek yerine, eş zamanda süren Kutsal Savaş'a, Thessalia'ya yardıma gittiği teorisi de vardır (Ellis, 1977: 38). Bu iki teorinin yanında, tarihçi Diodoros'un vermiş olduğu bilgiler de göz önüne alınmalıdır. Yazar, Khares'in Sestos'u ele geçirişinden sonra, Philippos'un Methone kentini kuşatmasını anlatmaktadır (Diod. XVI. 34. 4-5). Philippos'un bu kuşatmayı, M.Ö. 354 yılında gerçekleştirdiği bilindiğinden, Philippos'un Abdera ve Maronya kentlerine gerçekleştirdiği seferlerin, M.Ö. 354 yılından sonra gerçekleşmiş olmasının ihtimali düşüktür. Bu seferlerin, olayları aktarırken kronolojik sıralamaya dikkat eden Diodoros'a bağlı kalınarak, M.Ö. 354'ten önceki bir zamanda gerçekleştiği düşünülmesi daha doğru olacaktır.

4.3.3. III. Aleksandros (M.Ö. 356-323)

Krallığında, ülkenin topraklarının Makedonya'dan başlayarak Hindistan'a kadar uzandığı, döneminin en güçlü ve en büyük devletlerinden biri haline gelmesi şüphesiz, M.Ö. 356'da dünyaya gelen, II.Philippos ve Olympias'ın oğlu III. Aleksandros (Büyük İskender) sayesinde olmuştur (Wirth, 1964: 247). Aleksandros'un doğduğu ilk yıllarda bakımını tamamen Olympias üstlenmişti. Babası, devlet işleriyle ve savaşlarla meşgul olduğundan dolayı, geleceğin kralı onu sadece tek gözünü kaybetmiş (II.Philippos, Aleksandros üç yaşındayken sol gözünü kaybetmişti.), kocaman sakallı bir adam olarak anımsıyordu. Kral büyüdükçe, onu yetiştiren insan sayısı da artmıştı: Olympias'ın akrabası Leonidas, ona Anka Kuşu ve

Aleksandros Akhilleus yakıştırması yapan Lysimakhos. Aleksandros 13 yaşına geldiğinde ise, hocalığını üstlenecek kişi Aristoteles idi. Aristoteles, birkaç öğrencisini daha ve onu (Olympias'ın kral üzerindeki baskısından uzaklaştırmak sebebiyle), Mieza'da 2 sene boyunca eğitti (Hamilton, 1965: 118).

Aleksandros, M.Ö. 336'da, 20 yaşındayken, babasının suikasta uğraması üzerine, hanedanlık entrikaları, Perdikkas'ın oğlu Amyntas ve Attalos'un nifaklarına karşı gelerek tahtın başına geçti (Bosworth, 1996: 57). Babası II. Philippos'un Korinthos Birliği'nin başında olmasıyla, fakat ölmesiyle, M.Ö. 338'deki Khaironeia Savaşı ile egemenlik altına alınan Hellenleri elinde tutmak için, Hellas'a, bütün müttefik kentlerden temsilcilerin bulunduğu Korinthos'a doğru sefere çıktı. Sparta, ilk birlik kurulduğu zaman da dışarıda bırakılmıştı, aslında Aleksandros, Sparta'yı rahatlıkla birliğe çağırabilirdi, fakat Sparta ile uğraşmak yerine, Perslere karşı sefere en kısa sürede çıkmak istiyordu. Bu seferin sonunda, birlik yenilendi ve Aleksandros, Hellenlerin başkomutanı olarak seçildi. Perslere karşı seferine başlamadan önce, kuzeyden gelebilecek saldırıları önlemek amacıyla, Trakyalıların, Triballerin ve Illyrialıların üstesinden gelerek, onların Makedon üstünlüğünü tanımlarını sağladı (Droysen, 2012: 75-77).

Bundan sonra ise, asıl amacını gerçekleştirmek üzere Küçük Asya'ya doğru ilerledi ve Perslerle ilk kez karşılaşarak, onları M.Ö. 334'te Granikos (bugün Biga) Savaşı'nda yendi: Savaşın gerçekleştiği yerde bulunan nehrin karşı tarafında konuşlanan Pers ordusu, akıntıyı kendileri için bir savunma aracı olarak kullandılar. Aleksandros, ordusunu nehrin sağ tarafına doğru götürerek Perslerin dağılıp, kaçmasına sebep oldu (Polyain. IV. 3. 16). Böylece Aleksandros, Perslere karşı ilk galibiyetini de almış oldu (Hammond, 1980: 75). Bu savaştan bir sene sonra M.Ö. 333'te de, Perslerle Issos'ta (bugün Kinet Höyük) karşı karşıya gelen Aleksandros, III.Dareios'un komutasındaki Persleri tekrar yenilgiye uğrattı. Pers ordusu, Aleksandros'un sahip olduğu ordudan daha kalabalıktı ve Polybios'un XII. 17.7 ve XVIII.2'de belirttiği üzere Kallisthenes, III. Dareios'a, otuz bin süvari, otuz bin paralı asker ve sayısı tam olarak bilinmeyen kalabalık bir asker topluluğu verdi (Hammond, 1992: 397). Fakat savaş alanında Aleksandros yanındaki kuvvetlerle beraber, bu askerlerin üzerine ilerleyerek onları savaştan çekilmeye zorladı ve Pers ordusundaki asker sayısında büyük bir düşüş yaşandı. Bu durumdan sonra, savaşın kontrolünü

iyice eline geçiren Aleksandros, III. Dareios'un üzerine ilerledi. Pers kralı arkasına bakmadan kaçınca, Aleksandros Perslerle ikinci savaşını da kazanmış oldu (Rodgers, 2015: 170). Savaştan kısa bir süre sonra, III. Dareios, Aleksandros ile barış yapmak istedi, fakat barış teklifini reddeden Aleksandros, Suriye'ye girdi ve M.Ö. 332'de Fenike kıyısındaki tahkimli Tyros (Sur) kentini ele geçirdi (Tekin, 1995: 103). Bundan bir yıl sonra ise M.Ö. 331'de Perslere son darbeyi vuracağı savaş gerçekleşti: Gaugamela Savaşı. Yazarlar Arrianos, Plutarkhos ve Quintus Curtius Rufus'un yazdıklarındaki fikir birliği üzerine savaş, tam ay tutulmasının hemen sonrasında gerçekleşmişti. Aleksandros, Perslerin sayısal olarak çok üstün olmalarına rağmen geri çekilmek yerine ordusunu iki kanada böldü (Burn, 1952: 84-85). Savaş düzenlerine girildikten sonra, iki ordu birden birbirine doğru ilerlemeye başladı. İlk önce, sol kanat yerinde sabit kalarak, sağ kanattan Aleksandros ve yanındaki birlikler ilerlemeye başladılar. Aleksandros'un ordusu eğik bir hal almış oldu. Böyle olduğu için Pers ordusunun sol kanadının dengesi bozuldu ve geri çekilmek zorunda kaldı. Bu geri çekilmenin sebep olduğu boşluk, Aleksandros'u Pers kralının karşısına tekrar çıkardı. Pers kralı İssos Savaşı'nda olduğu gibi yine kaçtı ve krallarının kaçması Pers ordusunun sağ kanadının da savaşı bırakmasına neden olarak, Aleksandros'un Perslere karşı bir daha üstün gelmesini ve son darbeyi vurmasını sağladı (Droysen, 2012: 201-202, 204).

Gaugamela Savaşı'ndan sonra Aleksandros, güneye Babil'e doğru hareket etti. Orada otuz dört gün geçirdikten sonra, yirmi gün boyunca da Susa'ya ilerledi. Aleksandros Susa'da iken, Perslerin Atina'yı kuşattığı sırada içlerinde tiran katilleri Aristogeiton ve Harmodius'un heykellerinin de bulunduğu ele geçirdikleri ganimetleri Atina'ya tekrar geri yolladı. Susa'dan sonra Persepolis'e doğru harekete geçen Aleksandros, III.Dareios'un yaşadığını hala bildiği için, geçmiş krallardan kalan ve onların gücünün sembolü olan bu kentin yakılıp yıkılması, hem Pers kralının moralini bozması, hem de Aleksandros'un amacına tam olarak ulaşması anlamına gelecekti (Borza, 1972: 243). Ve bir ziyafet akşamı, tarihçi Ptolemaios'un metresi Thais, Perslere hak ettiği cezayı kadınların vermesi gerektiğini dile getirerek, sarayları yakmayı istedi. İsteği kabul edilen Thais, yakmaya eski Pers kralı Kserkses'in Yüz Sütunlu Salonu'ndan başlayarak, diğer sarayları da yaktı ve Persepolis kenti küller içinde kaldı (Rodgers, 2015: 183).

Pers Krallığı'na son vermesiyle, gözünü Doğu'ya Hindistan'a diken Aleksandros, M.Ö. 327'de yola çıktı. Indos ırmağına ulaştığında, bir kolu olan Hydaspes Nehri'nde Poros, fillerle dolu olan ordusuyla onu beklemekteydi. Aleksandros, nehri kolay bir şekilde geçememiş, Poros, ona her geçmeyi deneyişinde engel olmuş, fakat sonunda bir savaş stratejisiyle nehri geçerek, Poros'un ordusunu da alaşağı etmiştir (Polyain. IV. 3. 9). Hindistan seferini de başarıyla tamamlayan Aleksandros ilerleyişini devam ettirmek istese de ordusundan bu sefer ret cevabını alması sebebiyle geri dönmek zorunda kaldı (Droysen, 2012: 321). M.Ö. 323'te Babil'e geri dönen Aleksandros, birkaç gün sonra çok ciddi bir hastalığa yakalandı ve kesin olmamakla birlikte 10 Haziran'da hayatını kaybetti (Arr. **Anab.** VII. 22. 1-23. 1). Antik kaynaklarda zehirlenmekten mi yoksa eceliyle mi öldüğü konusunda tartışmalar mevcuttur. Fakat yine zehirlenme sebebiyle değil, doğal sebeplerden (sıtma) öldüğü de söylenmektedir (Engels, 1978: 224).

Askerî bir deha olan ve savaşlarda, düşman ordularının sayısal üstünlüğüne rağmen, küçük ordusuyla harikalar yaratan Büyük İskender'in, eserdeki anekdotları incelenmiştir:

"Aleksandros⁴³, iyi niyetle kontrolü altında tutarak, bütün insanlara liderlik yapıyordu ve dahası herkese, insanlar, insanoğulları, ölümlüler ve faniler yerine Aleksandros'lar demeye karar verdi" (Polyain. IV. 3. 1).

Polyainos, Makedon kral Büyük İskender hakkında aktarmış olduğu bu ilk anekdotta, kralın savaşlarda uygulamış olduğu bir taktiği daha ilk anekdotta aktarmak yerine, himayesi altındaki insanlara karşı nasıl davrandığı ve onları ayrıştırmaktan ziyade, birleştirmek için yapmış olduğu bir şeyi kısaca aktarmaya çalışmıştır.

Büyük İskender'in gerçekleştirdiği Asya Seferleri ile başladığının düşünülmesinin yanı sıra, kralın M.Ö. 323'teki ölümüyle başladığı da düşünülen Hellenistik Dönemde genel itibarıyla Yunan ve Doğu kültürleri arasında gerçekleşen bir kültür kaynaşmasından söz edilebilir. Büyük İskender'in gerçekleştirdiği seferler, Yunan kültürünün Hindistan'a kadar yayılmasına sebep olmuş, Yunan kültürü

⁴³ III. Aleksandros'a anekdotlar incelenirken, çeviri metnindekinin aksine, bilinen adıyla "*Büyük İskender*" olarak hitap edilecektir.

ulaştığı yerleri bazen etkilemiş, bazen de ulaştığı yerlerdeki hakim olan kültürün etkisi altında da kalmıştır. Yunan kültürünün bu denli yayılmasında, seferler sonucunda ele geçirilen yerlere Yunan halkının göç edip, oralara yerleşmesinin etkisi büyüktür. Göç eden Yunan halkın, bölgelerdeki halklarla kaynaşması sonucunda, kendi yaşam tarzlarının yanında, kendi aralarında veya bölgelerdeki halklarla olan ilişkilerinde değişiklik ve yenilikler olmuştur. Yunan halkı ve bölgelerdeki halklar arasındaki gelenek, dil, hukuk ve din farklılıkları, halkların zamanla kaynaşmaları sonrasında, yavaş yavaş ortadan kaybolmuştur (Mansel, 2014: 527).

Büyük İskender'in seferleri, Yunan kültürünün Doğu'da yayılmasına sebep olmuştu ama kral, bu düşüncesi haleflerince devam ettirilmese de bir Pers ve Makedon kaynaşması hedeflemekteydi. Buna rağmen, Yunan kültüründen ve dininden vazgeçmemişti (Rodgers, 2015: 200). Kral, M.Ö. 331'de gerçekleşen Gaugamela Savaşı'ndan sonra, eyaletlerini yönetmeleri amacıyla, Persleri tekrar satrap olarak atamış ve kendini Pers İmparatorluğu'nun varisi olarak görmüştür. Kral, Pers kralları gibi giyinmeye ve **proskynesis** (=taht önünde eğilmek) gibi bazı Pers saray adetlerini benimsemeye başlamıştır. Bu davranışları, Asya'daki halkı etkilemiş olsa da Makedonlar, tepki göstermişlerdir (Rodgers, 2015: 157).

Büyük İskender'in seferleri, sadece bazı yerlerin ele geçirilmesi şeklinde sonuçlanmamıştır. Kral, ele geçirdiği yerlere, Yunan kültürünü de taşımış, kendisi de Doğu kültüründen etkilenmiştir. Sadece bir yerleri ele geçiren değil, kültür alışverişine bizzat öncülük etmiş bir kral olarak, himayesi altındaki insanları tek bir çatı altında toplamaya ve tek bir halk olarak yönetmeyi amaçlamıştır. Polyainos'un aktarmış olduğu gibi, yapmış olduğu kesin olmasa da bütün insanları tek bir isim altında birleştirmeye çalışarak, onları ayırıştırılmamaya özen gösterdiği söylenebilir.

Ayrıca Büyük İskender, kendisinin Argos soyundan geldiğini kabul etmekteydi ve M.Ö. 333'teki İssos Savaşı'ndan önce Kilikya bölgesinde bulunduğu sırada, bölgedeki bir kent olan Mallos'u, kent halkının Argos soyundan gelmesinden ötürü, kenti vergiden muaf tuttuğu da bilinmektedir (Arr. **Anab.** II. 5. 9).

Bu düşünceyi, Arrianos'un eserinde geçen bir kısım desteklemektedir: Kralın, Perslere karşı iyi davranışlarından, onların adetlerini benimsemekten rahatsız olduklarını dile getiren Makedonlara: "*Sizin hepinizi kendime akraba ediniyorum ve*

bugünden sonra size Aleksandros adını vereceğim." cevabını vermiştir (Arr. **Anab.** VII. 11. 6-7).

"Aleksandros, savaştayken düşmanın elleriyle yakalamasına olanak sağlamasın diye, komutanlarına Makedonların sakallarını kesmelerini emretti" (Polyain. IV. 3. 2).

Yazarın aktardığı bu anekdotta, Büyük İskender'in savaşlarda gerçekleşen göğüs göğüse çarpışmalarda düşman askerine fayda sağlamasını önlemek amacıyla askerlerine yaptırmış olduğu bir uygulamadan söz edilmektedir. Bu uygulamanın ilk örneği, yazar Plutarkhos tarafından aktarılmıştır: Düşmanın yakalamasına olanak vermemek amacıyla, bir Ion kabilesinin önlem olarak savaşa girmeden önce sakallarını kesmiş ve savaşa sakalsız bir şekilde girmişlerdir.

Yazar aynı bölümün devamında, sakalların kesilmesinin savaşa hazırlanırken yapılan şeylerden biri olduğundan, Büyük İskender'in komutanlarına askerlerin sakallarını kesmelerini söylemesini emrettiğini aktarmıştır (Plut. **Thes.** V. 2-4). Buradan, yazar Polyainos'un bu anekdot için yararlandığı kaynağın Plutarkhos olduğu düşünülebilir. Ayrıca yazar Plutarkhos, başka bir eserinde bu durumu daha ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır: Savaş hazırlıkları tamamlandıktan sonra komutanlar, Büyük İskender'e yapmalarını istediği başka bir şey olup olmadığını sormuşlar, kral ise, askerlerin sakallarını kesmemiş olmaları dışında eksik bir şey olmadığını belirtmiştir. Kralın komutanlarından Parmenion cevaba şaşırarak, bunun üstüne kral komutana: "*Savaşlarda sakallardan yakalamaktan başka, daha işe yarar bir şey olmadığını bilmiyor muydun?*" demiştir (Plut. **Regum.** XXVII. 10).⁴⁴

Plutarkhos'un aktardığı gibi, Büyük İskender'in askerlerine savaşlardan önce sakallarını kesmelerini istemesi, savaşa yapılan hazırlıklardan biri olduğu düşüncesinin daha ağır basmasına sebep olmaktadır. Bir askerın düşmanı sakalından yakalamasından veya düşman tarafından sakalından yakalanmasından önce, askerlerin taşıdıkları kılıçla karşısındakini alt etmesi daha kolay olacağından, böyle bir durumun gerçekleşme olasılığı, düşük kalmaktadır. Büyük İskender bu

⁴⁴ Ἐπεὶ δὲ παρεσκευασμένων πάντων πρὸς μάχην ἡρώτησαν οἱ στρατηγοί, μή τι πρὸς τοῦτοις ἕτερον, οὐδέν, εἶπεν, ἢ ζῆραι τὰ γένεια τῶν Μακεδόνων· θαυμάσαντος δὲ τοῦ Παρμενίωνος 'οὐκ οἶδας' εἶπεν 'ὅτι βελτίων οὐκ ἔστιν ἐν μάχῃ λαβὴ πώγωνος·'

uygulamayla, günümüzde de olduğu gibi, savaşta düşman tarafından yakalanmasından ziyade, askerlerinin temiz ve tertipli olmalarını amaçlamış olabilir.

"Aleksandros Sur'u kuşatırken, kentin surlarının etrafını büyük bir tümsek ile çevrelemek istediğinden, ilk kendisi bir sepet alıp, toprak ile doldurduktan sonra surların önüne taşıdı. Makedonlar, krallarının işi kendisinin yaptığını gördüklerinde, hemen khlamys⁴⁵'lerini çıkartıp, tümseği hızla yaptılar" (Polyain. IV. 3. 3).

Yazarın, Büyük İskender'in günümüzde Lübnan sınırlarının içinde bulunan Sur kentine gerçekleştirmiş olduğu seferin hazırlık aşamasını kısaca aktarmış olduğu bu anekdotta, askerlerini harekete geçirmek için de olsa hem kralın bizzat hazırlık aşamasında yer aldığı hem de askerlerinin krallarına karşı hissettikleri mahcubiyet dolayısıyla, krallarının yardımına hızlıca koştukları görülebilir.

Seferin hazırlık aşaması, Polyainos'un aktardığı gibi kolay olmamıştır. Polyainos, kentin konumu ve özellikleriyle ilgili bilgi vermemiş olsa da yazar Flavius Arrianos, kentin bir adanın üzerinde bulunduğunu, dört taraftan da yüksek surlarla çevrili olduğunu aktarmış, ayrıca, kentin Makedon donanmasına göre, üstün bir donanması olduğunu da belirtmiştir (Arr. **Anab.** II. 18. 2). Kuşatmanın zorluğunun farkında olsa da Büyük İskender, amaçları uğruna (Arr. **Anab.** II. 17), bu kuşatmayı gerçekleştirmiştir. Bunun üzerine kral, karadan adaya doğru uzanan bir dalgakıran inşa etmeye karar vermiştir. Dalgakıranın inşası için, adayla kara arasındaki kısımda bulunan ve derinliği yaklaşık 6 metre olan bataklıktan faydalanan kral, taşların üst üste istif edilerek bataklıktaki çamur yardımıyla tutturulmasıyla ve yanlarında bolca bulunan ağaçların çakılarak kazık görevi görmesiyle, dalgakıranın inşasına başlamıştır. Kral, dalgakıranın inşası için sepete toprak doldurup, taşıyan ilk kişi olarak, ordusunu ve bu iş için kiralanan işçileri teşvik etmiş, yol göstermiş, iltifatlarıyla yüreklendiriyor ve çok çalışanların yorgunluklarını para bağıışı yaparak hafifletmiştir. İlk başlarda, inşada bir sorun olmasa da adaya doğru yaklaşıldıkça kenttekiler, üç sıra kürekli gemilerle gelerek bu inşaya müdahale etmeye başlamışlar ve inşayı zorlaştırmışlardır. Buna karşılık Makedonlar dalgakıranın üzerine, inşayı

⁴⁵ Gezinler, savaşçılar ve avcılarının giydikleri yün bir giysidir. Oval veya kare olarak kesilen ve dikey olarak katlanan kumaşın, vücudun sol tarafına yerleştirilip, önünden ve arkasından omuza doğru uzatılarak, bir **fibula** veya toplu iğne yardımıyla tutturularak giyilir (Hirschmann ,1997: 1133).

zorlaştırmaya gelen gemileri kovalamak için üzerlerinde mancınıklar bulunan yer değiştiren kuleler yerleştirmişler ve hem bu kuleleri yanar oklardan ve hem de işçileri korumak amacıyla ham ve tabaklanmış hayvan derisi kullanmışlardır (Arr. **Anab.** II. 18. 3-6). Surlular, mancınıklar dolayısıyla, dalgakıranın inşasına başka bir şekilde müdahale etmenin yolunu bulmuşlardır: Süvarileri taşımak üzere kullanılan bir gemiyi, ince çırpılar ve kolay tutuşabilen şeylerle doldurdular. Geminin pruvasına iki direk dikip, bu direklerin etrafını, olabildiğince geniş bir şekilde tahtalar çevirdikten sonra, buraları alabildiği kadar saman ve çıra doldurup, üstlerine de zift, kükürt ve alev çıkarabilecek ne varsa yığdılar. Bunlardan başka, iki direğe birer çift yelken bağlayıp, bunlara döküldüğünde alevi canlandıracak maddeler dolu kazanlar astılar. Hatta geminin burnunu yukarı kaldırmak için, geminin pupasını safrayla ağırlaştırdılar. Hazırladıkları gemi ve birkaç üç sıra kürekli gemiyle uygun rüzgârı bekleyen Surlular, dalgakırana yaklaşıncı gemiyi ateşe verdiler ve gemiyi, üç sıra kürekli geminin yardımıyla, dalgakıranın ucuna doğru çektiler. Planları işe yaramıştı. Kuleler alev almış, alevleri söndürmeye gelenleri de ok ve taş yağmuruna tutarak uzaklaştırmışlardır. Kuleler iyice alev aldığı sırada Surlular, kentten dışarı çıkıp, küçük kayıklarla dalgakırana ulaşıp, dalgakıranı tahrip ettiler ve geminin çıkardığı yangının ulaşmadığı diğer mancınıkları da ateşe verdiler.⁴⁶ Bu durum karşısında Büyük İskender, dalgakıranın karadan olan kısmını daha çok yer değiştiren kule yerleştirmek amacıyla, genişlettirilmesinin ve yeni mancınıklar inşa edilmesinin emrini verdi ve kral, denizdeki üstünlüğü ele geçiremediği sürece, bu kuşatmanın bu şekilde devam edeceğinin de farkındaydı (Arr. **Anab.** II. 19).

Arrianos'un detaylı bir şekilde anlatmış olduğu bu olayı, onun kadar detaylandırmasalar da yazarlar, Curtius (IV. 2. 24-3. 1), Diodoros (XVII. 42. 1-2) ve bu kuşatmanın M.Ö. 332 yılının Ocak ayında başlayıp, Ağustos ayında sona erdiğini belirten Plutarkhos (Plut. **Alex.** II. 24. 5) da bu olaydan bahsetmiştir. Dalgakırana zarar veren yangının yanında, çıkmış olan bir fırtına da bu inşayı zorlaştırmıştır. Yazarlardan Diodoros (XVII. 42. 5) ve Curtius (IV. 3. 6-7) bu fırtınayı anlatmış olsa da Arrianos, bu fırtınadan bahsetmemektedir.

⁴⁶ Curtius, bu olayın Büyük İskender'in Sur'da bulunmadığı zaman gerçekleştiğini aktarmıştır (Curt. IV. 3. 2-7) ve kronoloji bakımından Arrianos'tan ayrılmaktadır.

Diğer yazarlara bakıldığında, Polyainos'un verdiği bilgilerin az ve yanlış olduğu gözlemlenebilmektedir. Dalgakıran inşa edilirken, ne yangın ne de fırtınadan bahseden Polyainos, dalgakıranın hızlı bir şekilde yapıldığı bilgisinde de yanlış düşmüştür. Dalgakıran ilk yapılmaya başlandığı zaman, inşa rahatça ilerlese de sonraları Surluların müdahaleleriyle karşılaşmış ve Polyainos'un dediği gibi hızlı bir şekilde yapılamamış ve uzun denilebilecek bir zaman almıştır. Polyainos yalnızca, bu inşanın ilk adımını atanın kral olduğu bilgisini doğru bir şekilde vermiştir. Bu bilgiyi de Arrianos'tan alıntı yapmış olasılığı oldukça yüksek görünmektedir.

"Aleksandros Sur kentini kuşatıp, etrafını sardıktan sonra, Arabistan'a doğru yola çıktı. Kenttekiler, onun yokluğundan yararlanıp, surlara ilerledikten sonra, Makedonlara saldırarak çoğu kez üstün geldiler. Parmenion, Aleksandros'u yardıma çağırdı. Hızla geri döndüğünde, kaçan Makedonları gördüğü zaman, savaşta yenilmiş olanlara yardım etmedi. Birliklerinden yoksun kente doğru harekete geçip, kenti kasıp kavurarak Sur'u ele geçirdi. Surlular, kentin ele geçirildiğini gördükten sonra kendi kendilerini ve silahlarını derhal Makedonlara teslim ettiler⁴⁷" (Polyain. IV. 3. 4).

Yirmi altıncı anekdotun devamı niteliğindeki bu anekdotta Polyainos, Büyük İskender'in bu kuşatma esnasında özel hocalarından Akarnanialı Lysimakhos'u kurtarmak üzere Arabistan'a doğru sefere çıkıp⁴⁸, geri dönüşünü aktarmak isterken bir hata yaptığı anlaşılmaktadır.

Sur kuşatmasında denizdeki üstünlüğü ele geçirmek isteyen Büyük İskender, Sidon (günümüzde Sayda) kentinde yaklaşık seksen tane üç sıra kürekli gemiyi bir araya getirmiş (Arr. **Anab.** II. 20. 1), daha sonra kuşatma hazırlığı devam ederken, yanına hatırı sayılır bir birlik alarak Antilibanos Dağları'ndaki (günümüzdeki Anti-Lübnan Dağları) Araplara⁴⁹ doğru sefere çıkmıştır. Başarılı bir sefer gerçekleştiren İskender, on gün sonra Sidon'a geri dönüp, kuşatmanın hazırlıklarına devam etmiştir (Arr. **Anab.** II. 20. 4-5).

⁴⁷ Kentin detaylı kuşatması için: Arr. **Anab.** II. 20-24; Diod. XVII. 42. 3-46-5.

⁴⁸ Plutarkhos, Büyük İskender'in özel hocalarından Akarnanialı Lysimakhos'u kurtarmak üzere bu sefere çıktığını aktarmıştır (Plut. **Alex.** II. 24. 10). Curtius, Büyük İskender'in çıktığı bu seferin sebebi olarak, bir grup Makedon'un Araplar tarafından saldırıya uğrayıp, esir alınmasını göstermektedir (Curt. IV. 2. 24). Diodoros ise, bu seferden hiç bahsetmemiştir.

⁴⁹ Araplarla karışmış olan bir Suriye kavmi olduğu ihtimali de bulunmaktadır.

Kuşatma, kentin alınmasıyla sonuçlanmıştır. Fakat, Polyainos'un anlattığı gibi olmamıştır. Aylar boyunca süren kuşatmada, bir yıldırma politikası izlendiği düşünülebilir. Büyük İskender, bir yandan dalgakıran bir yandan da zamanla geliştirdiği donanması sayesinde, kenttekileri sürekli uğraştırmış, surlarını tahrip etmiş ve en sonunda da kenti ele geçirmeyi başarabilmiştir. Kuşatmanın zorluğu ve zaman almış olmasından yola çıkılarak, Büyük İskender'in kararlı ve sabırlı bir komutan olduğu yargısına varılabilir. Yine de Polyainos'un aktardığı gibi, olaylar hızlı bir şekilde gerçekleşmemiştir. Yazar, burada bir hataya düşmüş ve eksik bir aktarım yapmıştır. Ayrıca, komutanlarından Parmenion, kraldan yardım istememiş, kral, Arabistan Seferi bittiğinde zaten tekrar bu kuşatmaya geri dönüş yapmıştır.

Seferin sonunda kent ele geçirilmiş, Makedonlar aşağı yukarı sadece dört yüz kayıp vermiş, Surlulardan ise, aşağı yukarı sekiz bin kişi ölmüş ve yaklaşık otuz bin kişi de esir edilmiş, bunların arasından satılanlar da olmuştur (Arr. **Anab.** II. 24. 4-5).

"Aleksandros, Dareios'a karşı savaş düzenine girmek üzereyken Makedonlara şu emri verdi: "Perslere yakın olduğunuz zaman, dizlerinizin üzerine çöküp, ellerinizle toprağı eşeleyniz. Hücum borusu çaldığı zamansa, cesaretle ve hızla ayağı kalkıp, düşmana saldırınız." Makedonlar, öyle yaptılar. Bu hürmet biçimini gördükten sonra, Perslerin savaşa karşı olan istekleri azaldı ve savaştan vazgeçtiler. Dareios ise, övünüyordu ve savaşmadan galip geldiği için sevinçliydi. Makedonlar, borunun çalınmasıyla harekete geçip, alelacele düşmana saldırdılar ve falanks'ını dağıtıp, kaçmaya zorladılar" (Polyain. IV. 3. 5).

Yazarın aktarmış olduğu bilgiler doğrultusunda, Büyük İskender'in Perslere karşı gerçekleştirmiş olduğu seferlerden biri olduğu anlaşılan bu anekdotta, kralın uygulamış olduğu aldatıcı bir taktik sayesinde, Persleri nasıl bozguna uğratmış olduğu anlatılmaktadır.

Büyük İskender'in Perslere karşı gerçekleştirmiş olduğu seferlerde ordusu, Perslerin sahip olduğu orduya göre küçüktü. Fakat Büyük İskender, askerî dehası ve uygulamış olduğu taktikler sayesinde Pers ordusunun üstesinden gelmeyi başarabilmiştir. Ayrıca, Büyük İskender'in bu savaşlardan sonra, Makedonlar tarafından hoş karşılanmamış olsa da bir Pers imparatoru gibi davrandığı da

bilinmektedir. Yazarın aktarmış olduğu anekdotta ise, kralın uygulamış olduğu taktikle, bir Pers saray adeti olan **proskynesis** benzeşmektedir: Yunan kültüründe de var olan bu saygı gösterisi, yalnızca tanrılara karşı yapılmaktaydı. Genel olarak ayakta yapılan bu gösteri, bazen diz çökerek de yapılmaktaydı. Pers kültüründe ise, halk bu gösteriyi, imparatorları nasıl memnun olacaksa, o şekilde gerçekleştirmekteydi. Bu sebepten Hellenler, **proskynesis**'in bu şekilde yapılmasından ve ölümlü bir insanın, tanrılara layık bir saygı gösterisiyle onurlandırılmasından rahatsızdılar (Bosworth, 1994: 873). Anekdottaki bilgilerin sınırlı olması dolayısıyla, hangi savaş olduğu kesin olarak belirlenemese de anekdottaki *"dizlerinizin üzerine çöküp"* ⁵⁰ ve *"Bu hürmet biçimini gördükten sonra..."* ⁵¹ ifadeleri, kralın uygulamış olduğu taktiğin **proskynesis** olduğunu düşünmeye yardımcı olabilir. Bu taktik sayesinde, Persleri kandırıp, zafer kazanan Büyük İskender, Persleri adeta kendi silahlarıyla vurmuş gibidir. Askerlerin diz çöktükten sonra, yapmış oldukları toprağı eşeleme eylemi içinse, Perslerde bir kafa karışıklığı yaratmak üzere yapılan bir eylem olduğu söylenebilir.

Büyük İskender, Perslere karşı önemli zaferler elde etmiştir. Pers Savaşları'ndan sonra, **proskynesis**'i bizzat uygulatan kralın, bu gösterinin Makedon halk tarafından hoş karşılanmamasının yanında, askerlerin savaşa mahsus olarak kralın bu emrine karşı gelmediği düşünebilir. Fakat kralın elde ettiği zaferlerde, bu anekdottaki gibi bir taktikten yararlanıp yararlanmadığı da kesin olarak bilinmemektedir.

"Aleksandros, Arbela'da (=Erbil) son bir savaş için Dareios'a karşı savaş düzenine girdi. Perslerin çok da küçük olmayan bir birliği, Makedonların katırlarının etrafını sarıp, talan ediyordu. Parmenion, Aleksandros'a katırlara yardım etmesini tavsiye ediyordu. O ise, "Falanks'tan hiç kimseyi ayırmamalı ve bizzat düşmanla savaşmalıyız. Çünkü, yenildiğimizde artık katırlara ihtiyacımız olmaz. Yendiğimizde ise, hem kendi katırlarımıza hem de düşmanın katırlarına sahip olacağız." dedi" (Polyain. IV. 3. 6).

⁵⁰ "...εις γόνυ κλίναντες..."

⁵¹ "...οἱ δὲ Πέρσαι σχῆμα προσκυνήσεως ἰδόντες..."

Yazarın aktarmış olduğu yer bilgisi ve anekdottaki "...son bir savaş için..." ifadesinden, bahsi geçen savaşın M.Ö. 331 yılında gerçekleşmiş olan Gaugamela Savaşı olduğu anlaşılmaktadır.

Büyük İskender, ordunun sağ kanadında yer alırken ve süvari birliğine komuta ederken, komutanlarından Parmenion ise, ordunun sol kanadında yer almaktaydı. Anekdotta aktarılmış olan savaş esnasında gerçekleşen olaydan, yazarlar Arrianos, Curtius, Diodoros ve Plutarkhos da bahsetmektedir.

Arrianos'a göre, Büyük İskender ve komutasındaki süvariler, Pers ordusunun merkezini dağıtarak, Pers kralı III. Dareios'un savaştan kaçmasına sebep olmuştu. Krallarının kaçışından haberi olmayan Pers sağ kanadı ise, Parmenion'un komutasındaki sol kanatta oluşan boşluktan faydalanarak, Makedon ordusunun katırlarının ve ordugahın olduğu bölüme sarkmıştı. Beklemedikleri bu durumla karşılaşan silahsız Makedon nöbetçiler, Persler tarafından biilmişti. Persler, ordugahtaki esirleri de serbest bırakıp, bu saldırılarda onlara yardımcı olmalarını sağlamışlardı, fakat sol kanatta arka saflardaki komutanlar bu duruma uyanınca, Perslere arkadan saldırmış, bazılarını öldürmüşler, bazıları ise kaçmışlardı. Yine de bu kanada saldırılar gelmeye devam etmekteydi ve Parmenion, Büyük İskender'den yardım istedi. Bu sırada savaştan kaçanları takip eden Büyük İskender, haberi alınca yardıma geldi ve sol kanatta gerçekleşen çarpışmalar sonucunda, Thessialı süvarilerin de yardımıyla, Makedon ordusu üstün geldi. Polyainos'un aktarmış olduğu diyalogdaki gibi, savaştan sonra Makedonlar, Perslerin katırlarını ve diğer her neleri varsa ele geçirmişlerdir (Arr. **Anab.** III. 14. 3-15. 4).

Diodoros'a göre ise, Pers ordusunun sağ kanadına komuta eden Pers komutan Mazaios, emrindeki bin kadar İskitli süvariyle beraber, düşman ordugaha ve katırlara ulaşmak için,düşmanın sol kanadının arkasına geçmişti. İskitli süvariler, katırların büyük bir çoğunluğunu ele geçirmiş, esirleri de serbest bırakmışlardı (Diod. XVII. 59. 5-8). Bu duruma, yanındaki Thessialı süvarilerle karşı koymaya alışan Parmenion, başarılı olduğu zamanlar olsa da Mazaios'un komutasındaki birliğin sayıca üstün olması sebebiyle, zorlanmıştı. Parmenion, süvarilerden birkaçını Büyük İskender'den yardım istemek üzere göndermiş, fakat Büyük İskender'in, III.Dareios'u takip ettiğini fark etmişler ve Büyük İskender, Parmenion'a yardım etmemiştir. Buna rağmen Parmenion, III. Dareios'un kaçtığıının haberiyle morali

bozulan Pers askerlerini öldürüp, kaçmaya zorlayarak bu durumun üstesinden gelmeyi başarmıştır (Diod. XVII. 60. 5-8).

Diğer bir yazar Plutarkhos, daha çok Arrianos'la benzeşmekte olup, üstteki iki yazarla benzer şeyleri anlatmakla birlikte, Diodoros'tan farklı olarak Mazaios'un komutasındaki süvarilerin, İskitli değil, Baktrialı olduklarını aktarmıştır. Parmenion'un yardım çağrısından Plutarkhos da bahsetmiş, fakat Büyük İskender, Diodoros'un aktardıklarında olduğu gibi yardım etmek yerine, Parmenion'un bu durumundan kendi başına sıyrılması haberini komutanına yollamıştır (Plut. **Alex.** II. 32. 5-7). Yazar Curtius ise, bu olayın aktarımında Plutarkhos ile daha çok benzeşmekte (Curt. IV. 15. 5-11), hatta Polyainos'un, anekdotundaki diyalogu Curtius'tan alıntı yaptığı büyük ölçüde söylenebilir (Curt. IV. 15. 7-8).

Polyainos'a ve bahsi geçen diğer antik yazarlara bakıldığında, Polyainos'un savaştaki bu durumun küçük bir bölümünü eserine aldığı görülmektedir ve yazar, doğru ve gerçekleşmiş olan bir durumu anlatmıştır. Anekdotta zaman belirtilmemiş olsa da verdiği bilgilerden yola çıkılarak, hangi savaş olduğu saptanabilmektedir ve yazar, bu durumu başka bir savaşta gerçekleşmiş gibi aktarmayarak bir hataya düşmemiştir.

"Aleksandros, Asya'yı ele geçirdi. Askerleri, canını sıkıyorlar ve onu bunaltıyorlardı ve onun tarafından yapılan şeylerin kendilerine ait olduğunun iddiasında bulunuyorlardı. Aleksandros, Makedonların kendi başlarına silahlanıp Perslerin karşısında durmalarını emretti. Askerler yerleştiklerinde: "Makedonlar, lideriniz olarak istediğinizi seçin. Ben, Perslerin lideri olacağım. Eğer yenerseniz, emrettiğiniz her şeyi yapacağım. Ama yenilirseniz, hiçbir şey yapamadığınızı anlayıp, sessizliğinizi koruyun." dedi. Bu strateji, Makedonları şaşırttı ve bundan böyle Aleksandros'a karşı daha ılımlı oldular" (Polyain. IV. 3. 7).

Büyük İskender, M.Ö. 324 yılında Babil civarlarındaki Opis kentinde ordusuyla bir konuşma yapmıştır: Yapılan savaşlar ve fetihler sonrasında, ordusunun yorgun ve perişan olduğunun farkında olan kral, bu şeylere rağmen orduda görev almaya devam etmek isteyen tecrübeli askerlerin, krallarına bağlılıklarından dolayı, istemeyenlere nazaran, daha güzel bir şekilde ödüllendirileceğini belirtmiştir. Fakat bunun yanında, savaşların ve fetihlerin sona ermiş olmasından ötürü, birliklerin

çoğunu terhis etmeyi düşündüğünü de dile getirmiştir. Buna karşılık askerleri, krala bağırmaya başlamışlardır. Kral da kendisini Pers askerlerin oluşturduğu bir çemberle koruma altına almıştır. Bağırma, bir isyana dönüşmüş, devamındaysa, Büyük İskender bu isyana sebep olanları yakalatıp, idam edilmelerini emrettikten sonra, askerlerine bir konuşma yaparak durumu kontrol altına almıştır (Droysen, 2012: 369-370).

Bu isyan, Arrianos, Curtius, Diodoros, Iustinus ve Plutarkhos gibi yazarların eserlerinde yer almaktadır.⁵² Curtius, Diodoros ve Iustinus, terhis edilecek olan askerlere ödenmeyip biriken maaşlardan bahsetmiş; Plutarkhos ise, ordudaki askerlerin yerlerini, yetiştirilmiş olan yeni askerlerin alacak olmalarından ve bu zamana kadar gerçekleştirilen seferler sonrasında kullanılmış hissettiklerinden dolayı duydukları rahatsızlığı aktarmıştır ve yazarlar, olayın farklı türdeki anlatımlarını ortaya koymuşlardır. Diğer yandan Arrianos, Büyük İskender'in ordusuna yaptığı konuşmayı aktarmıştır (Arr. **Anab.** VII. 9-10).

Polyainos'un anekdottaki aktarımı, Arrianos'un eserindeki konuşma hariç, yazarlardan en çok Arrianos'la benzeşmektedir. Fakat kral, Persleri kendisini korusun diye görevlendirmiş, Polyainos'un aktarmış olduğu gibi Perslere komutanlık yapmamıştır. Polyainos, burada bir hataya düşmüş olsa da Büyük İskender'in ordusuna yaptığı konuşma, ordusu üzerinde etkili olmuş ve kral, yaşanan bu durumu çözüme kavuşturmuştur.

"Aleksandos, Perslere karşı ilk kez savaş düzenine girdi. Mevzilerini terk etmeyebaşlayan Makedonları gördüğünde atla yanlarına giderek yüksek sesle haykırdı: "Bir kez daha düşmana karşı ilerleyelim, cesur Makedonlar, soylu bir şekilde bir kez daha." Ve saldırı, gerçekten de güçlü olduğu için, Persler korkup kaçtılar. Vaktiyle zaferin böylesi bir olayla meydana geldiği söylenir" (Polyain. IV. 3. 8).

Yazarın aktardıklarından anekdottaki olayın, M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'in Perslerle karşı karşıya geldiği ilk savaş olan Granikos Savaşı olduğu anlaşılmaktadır. Bu savaş, Makedonların üstünlüğüyle sonuçlanmıştır.

⁵² Arr. **Anab.** VII. 8-12; Curt. X. 2. 8-30; Diod. XVII. 109; Iust. **Epit.** XII. 11; Plut. **Alex.** VII. 71.

Polyainos, anekdota göre savaşın kazanılmasından daha çok, başlamasında etken olan durumu, bir rivayet gibi aktarmıştır. Fakat, Arrianos, Iustinus, Diodoros⁵³ gibi bazı yazarlar, kendi aralarında küçük farklılıklar gösterebilir de Polyainos gibi bir rivayet gibi anlatmamışlardır.

Bu anekdot, Polyainos'un bazı anekdotlarda olduğu gibi, hataya düşmüş olduğu anekdotlardan birisidir. Yazar Arrianos, eserinde bu savaştan bahsetmiş ve anekdotta aktarılan durum, onun eserinde bir rivayet gibi değil, yaşanmış bir olay gibi aktarılmıştır. Polyainos'ta olduğu gibi askerlerin mevzilerini bırakması gibi bir durum yaşanmamıştır. Durum, nehrin iki tarafında karşı karşıya gelen iki ordunun, Perslerin Makedon ordusunun geçişini engellemek üzere, düşmanın yapacağı hamleyi beklediği sırada, Büyük İskender'in atına binip, emrindeki birliklerine bağırarak cesaretlendirip, harekete geçirmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Dahası, anekdottan anlaşılacağı üzere, Büyük İskender ikinci bir saldırıya hazırlanıyor gibi görünmektedir ve bu aktarımıyla Polyainos, Arrianos'la tamamen ters düşmektedir. Bu saldırı, esasen ilk saldırıdır (Arr. **Anab.** I. 14. 5-6). Büyük İskender'in ordusuna ne söylediği de Arrianos'un eserinde bulunmamaktadır.⁵⁴ Bu yüzden, anekdottaki Büyük İskender'in söylemiş olduğu ifadeye şüpheyle yaklaşılması doğru olacaktır.

"Aleksandros, Hindistan'daydı ve Hydaspes Nehri'ni geçmek üzereydi. Hint kralı Poros, Aleksandros'un nehri geçmesini engellemek için, nehrin diğer tarafında savaş düzenine giriyordu. Aleksandros, kuvvetini nehrin yukarısına sevk ettiğinde, Poros da sevketti. Aleksandros, kuvvetini tekrar nehrin aşağısına sevk ettiğindeyse de Poros aynı şeyi yaptı. Bu durum, çoğu kez günlerce devam etti. Bu yüzden Hintler, Makedonların korkaklığına güldüler ve nehri geçmeye çoğu zaman göze almadıkları ve hiçbir zaman cüret etmedikleri için, Makedonlarla birlikte aşağı yukarı hareket etmekten vazgeçtiler. Aleksandros, hızla hareket ederek nehrin kıyılarına doğru gidip, nehirdeki gemiler, mavnaların yanında, içi samanla doldurulmuş hayvan postlarını da kullanarak, karaya çıktıktan sonra, Hintleri beklenmedik bu geçişle kandırıp, nehri geçti" (Polyain. IV. 3. 9).

Büyük İskender'in gerçekleştirmiş olduğu son sefer olan Hindistan Seferi, M.Ö. 327 yılının ilkbaharında, kralın ordusuyla birlikte Hindistan'a doğru yolculuğa çıkmış olmasıyla başlamıştır. Yolculuğun sonunda kış dinlenerek geçirmeye karar

⁵³ Arr. **Anab.** I. 13-16; Diod. XVII. 18-21; Iust. **Epit.** XI. 6. 8-13.

⁵⁴ Diodoros ve Iustinus'un eserlerinde de böyle bir söz bulunmamaktadır.

veren kral, M.Ö. 326 yılının yine ilkbaharında Indus Nehri'ni geçmek üzere hazırlıklara başlamıştır.

Bu sırada, bölgede Indus ve Hydaspes Nehri arasında kalan Taxila adındaki bir kentin prensi tarafından, krala elçiler gönderilmiş, bazı ganimetlerin sunulmasının yanında, prens, kendi koltuğunu bile krala teklif etmiştir. Prensın amacı, Hydaspes Nehri'nin diğer tarafındaki düşmanı Paurava kralı Poros'a karşı, Büyük İskender ile bir müttefik kurmaktır. Taxila'da konaklayan Büyük İskender, Poros'u görüşmek üzere kente çağırdı, fakat Poros, bunu reddederek, kendisini nehrin diğer tarafında, ordusuyla birlikte beklediğinin cevabını verdi. Savaşın fitilini ateşleyen bu durum sonrasında Büyük İskender, iki günlük bir yolculuktan sonra Hydaspes Nehri'ne ulaştı ve nehrin diğer tarafındaki Poros'un kendisini hazır bir şekilde beklediğini gördü. Yapılacak tek şeyse, nehrin diğer tarafına geçebilmektir (Droysen, 2012: 300-302).

Hydaspes Savaşı, Arrianos, Curtius, Diodoros, Iustinus ve Plutarkhos⁵⁵ gibi yazarların eserlerinde yer almaktadır. Ama diğer yazarların aksine Diodoros ve Iustinus, nehrin geçiliş hikayesinden eserlerinde bahsetmemişlerdir. Polyainos, bu anekdotu yazarken, yüksek ihtimalle yazar Arrianos'tan⁵⁶ yararlanmıştır (Hammond, 1996: 53). Polyainos, aktarımda hata yapmamış olmasına rağmen, bazı detayları yazmaktan kaçınmış gibi görünmektedir. Arrianos'un alıntı yaptığı kısmın hemen devamında, nehrin kıvrım yaptığı yerde bir tepe olduğu ve bu tepenin karşısında da bir ada olup, Büyük İskender'in bu ada üzerinden nehrin diğer tarafına geçişini gizlice tamamladığı yazar Arrianos tarafından aktarılmış (Arr. **Anab.** V. 11. 1-2), fakat Polyainos, bu noktayı anekdottan yoksun bırakmıştır.

Polyainos gibi yazar Frontinus da eserinde bu geçiş taktiğini aktarmıştır. Fakat Frontinus, Polyainos'un hatasına düşmemiştir. Frontinus yalnızca, anekdotun ilk paragrafında geçilen nehir için Hydaspes Nehri'nin adını vermişken, ikinci paragrafta ise Indus Nehri'nin adını vererek, yanlış yönlendirme yapmış gibi görünmektedir (Frontin. **Str.** I. 4. 9).

⁵⁵ Arr. **Anab.** V. 9-17; Curt. VIII. 13-14 ; Diod. XVII. 87-89 ; Iust. **Epit.** XII. 8. 1-7; Plut. **Alex.** V. 60.

⁵⁶ Arr. **Anab.** V. 10. 3-4.

"Aleksandros, Hindistan'ı tahrip etmek üzereydi. Askerler, arkalarındaki arabaların içinde Pers Savaşları ganimetlerini ve büyük bir serveti çektikleri ve zaten böylesi bir ganimete sahip oldukları için, Hintlerle savaşın gerekli olmadığını düşünmekteydiler. Bundan dolayı Aleksandros, ilk olarak krallık arabalarını, daha sonra ise diğer arabaları ateşe verdi. Makedonlar, arabaların yanmasıyla ağır yükten kurtulunca, ganimet elde etmeye tekrar ihtiyaç duydular ve savaş için, daha istekli oldular" (Polyain. IV. 3. 10).

Yazar, Büyük İskender'in M.Ö. 327 yılında Hindistan seferine çıkmadan önce gerçekleştiği anlaşılan bu durumda kralın, savaşlara doymuş ve fazlasıyla ganimet elde etmiş olan ordusunu savaşmaya zorunda bırakmak için yapmış olduğu bir hareketi aktarmıştır.

Plutarkhos'un eserinde de yer alan bu olay, biraz daha farklıdır: Büyük İskender, ordusunun ağır yükten dolayı, hareket ederken zorlandığını fark etmiş ve bu sebepten, ilk önce kendisinin ve çevresindekilerin yük arabalarının içindeki yüklerle beraber yakılmasının, daha sonra da diğer yük arabalarının yakılmasını emrini vermiştir. Arabalar yanınca, askerlerden bir grup, bu durumdan rahatsız olmuş, fakat çoğu coşkulu bir şekilde bağırarak ve naralar atarak, gereksiz yükten kurtuldukları için sevinmişlerdir. Ordusunun tepkisini gören Büyük İskender ise, bu durumu memnuniyetle karşılamıştır (Plut. **Alex.** V. 57. 1-2).

Polyainos ve Plutarkhos'un aktardıklarında bazı farklar görülmektedir. Polyainos'un aktardıklarında, askerler, sanki ganimet için savaşıyormuş gibi görünmektedir ve kral, onları savaşmaya zorunda bırakmak için böyle bir yola başvurmuştur. Plutarkhos'un aktardıklarında ise, askerler, ağır ve gereksiz yükten dolayı zorlandıkları için, kralları böyle bir yola başvurduğundan, hoşnut olmuşlar ve bu durumu, sevinçle karşılamış gibilerdir. İki yazarın aktardıkları olay, aynı olsa da bu ayrıntı bakımından birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Büyük İskender'in askerlerinin, yıllarca süren savaşlardan dolayı yorgun ve Makedonya'dan uzak olmaları sebebiyle, daha fazla savaşmak istemedikleri bilinmektedir. Fakat, Büyük İskender, hem bazen ordusunu memnun etmek hem de sadece savaşlar için gerekli şeyleri taşıyan yük arabalarının çekilmesini sağlamak amacıyla böyle yollara başvurmuş olduğu düşünülebilir.

"Trakyalılar, çok sayıda ağır yüklü arabaları Makedonlara atmak için hazırladıklarında, Aleksandros askerlerine olabildiğince çok sayıda arabadan kaçınmalarını, ama olur da yakalanırlarsa, kendilerini yere atıp, kalkanlarını üzerlerine koymalarını emretti. İşe yararsa, yük dolu arabalar üzerlerinden geçirdi. Ve bu strateji, olay sırasında işe yaradığı zaman, Aleksandros, Trakyalıların bu hazırlığının yararsız olduğunu ispatladı" (Polyain. IV. 3. 11).

II. Philippos'un M.Ö. 336'daki ölümünden sonra tahtı çıkan oğlu Büyük İskender'in, Perslere karşı gerçekleştireceği sefere çıkmadan önce, M.Ö. 335'te, ülkenin kuzey sınırlarını tehdit eden Trakya kabilelerinden Triballere ve devamında Illyrialılara saldırdığı bilinmektedir.

Yazarlardan Arrianos'un eserinde aktardıkları dikkate alınırsa, anekdottaki olayın, Trakya bölgesindeki üç dağdan oluşan dağlar zincirindeki Haimos Dağı'nda gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Arr. **Anab.** I. 1. 4).

Polyainos'un bu anekdotta, kendi yarattığı birkaç farklılık dışında, Arrianos'tan alıntı yaptığı düşünülmektedir. Arrianos, eserinde Trakyalıların, bu arabaları zaman zaman siper olarak kullanıp, kendilerini korumak, zaman zamansa Makedonların üzerlerine yuvarlamak amacıyla kullandığını belirtmekte (Arr. **Anab.** I. 1. 7-9), Polyainos ise, böyle bir ayrıntı vermeyip, Arrianos'a nazaran, arabaların yüklerle dolu⁵⁷ olduğunu da anekdota kendi eliyle ekleyerek, anekdotu daha etkileyici bir hale getirmeye çalışmıştır (Hammond, 1996: 37-38).

"Aleksandros, hatırı sayılır bir birliği gizleyerek ve bu birliği de Antipatros'un emrine vererek, Thebai'ı ele geçirdi. Gizli olmayan bir birliği ise, kentin tahkimli yerlerine doğru bizzat götürdü. Thebailılar bu yerlerden çıktılar ve bu birliğe cesurca karşı koydular. Antipatros, uygun bir fırsatta, gizlenen birliği harekete geçirdikten sonra, hasar görmüş ve savunmasız surun etrafını çevirerek, bu birlikle kenti ele geçirdi ve işaret verdi. Aleksandros bunu gördükten sonra, Thebai'ı artık ele geçirdiğinden, yüksek sesle haykırdı. Sağlam bir şekilde savaşıyan Thebailılar, arkalarına dönüp, kentin ele geçirilmiş olduğunu gördükleri zaman kaçtılar" (Polyain. IV. 3. 12).

M.Ö. 335'te Trakyalı kabileler ve Illyrialılara sefere çıkan Büyük İskender, bu seferdeyken kendisinin öldüğü şeklinde çıkan söylentiler üzerine, bu seferin

⁵⁷κατάγομος, ov (Liddell-Scott-Jones, 1996: 887).

bitiminde Thebai'a gitmiş, birtakım çarpışmalar sonrasında Thebai, Büyük İskender'e boyun eğmiştir.

Thebai'nın ele geçilişinden, Polyainos'un anekdotunun yanında, yazarlar, Arrianos, Diodoros ve Plutarkhos da bahsetmiştir.⁵⁸

Arrianos ile diğer iki yazar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Arrianos'a göre, Büyük İskender kente vardığı zaman, ilk önce antlaşma yoluna gitmek istemiş, Thebailılar bu barış teklifini reddetmişlerdir. Halkın bir kısmı, bu barış teklifini kabul etmek istese de söylentiyi yayanlar, buna engel olmuşlardır. Fakat kral, yine de kente saldırmamıştır. Kralın komutanlarından Perdikkas, kralın hücum emrini beklemeden Thebailılara saldırdı. Bunun haberini alan kral, komutanı onun emrini beklememiş olsa da onları korumak amacıyla, bütün ordusuyla birlikte saldırıya geçmiştir. Thebailılar, üstün gelerek, Perdikkas'ı ağır yaralamışlar ve bazı Makedon birliklerini kovalamaya başlamışlardır. Bu kovalama sırasında, Thebailıların düzenlerinin olmadığı fark eden Büyük İskender, dağınık düşman birliklerine hücum ederek, onları Kadmeia'nın arkasına kadar sürmüştür. Thebailıları hemen arkalarından kovalayan Makedon birlikler, kalenin kapısı kapatılana kadar içeri girmişlerdir. Bu durum, Makedonların düşman üzerinde baskıyı iyice arttırmasına sebep olmuş, en sonunda Thebailılar daha fazla dayanamayıp, kaçmaya başlamışlardır.

Diodoros'un aktardıklarında ise, Büyük İskender'in Perdikkas'ın emrine büyük bir birliği vermiştir. Saldırıya geçen komutan, Thebailıların sağlam direnişiyle karşılaşmış olsa da sonra Kadmeia'ya girmeyi başarabilmiştir. Bu esnada, telaşla kalenin içine kaçan Thebailı süvariler, kalenin girişinde hazır bekleyen piyade birliklerini adeta ezip geçerek, bir çoğunun ölmesine ve birliklerin dağılmasına sebep olmuşlardır. Bu durum, Khaironeia Savaşı'ndan sonra Kadmeia'ya yerleştirilen bir Makedon garnizonun fırsat bilip, kaleden aşağıya inmesine ve Thebailılara arkalarından saldırıp, Thebailıların arada kalıp, kılıçtan geçirilmesine sebep olmuştur.

⁵⁸ Arr. **Anab.** I. 7-8; Diod. XVII. 12; Plut. **Alex.** I. 11. 7-10.

Plutarkhos, bu olayı Arrianos ve Diodoros kadar detaylı anlatmamıştır ve o da Diodoros gibi, Thebailıların kaleden aşağıya inen garnizonun arkadan saldırısı sayesinde, Thebailılara son darbeyi vurulduğunu aktarmıştır.

Bütün bu bilgiler göz önüne alındığında, Polyainos, Thebai'nin ele geçirilişi ve Thebailıların Makedonlara gösterdiği direniş dışında, diğer üç yazardan da ayrılmaktadır. Yazarların eserlerinde, gizlenmiş bir birlik ve Antipatros'un bu birliğe komuta etmesi gibi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu açıdan, Polyainos'un bu bilgiye hangi kaynaktan ulaştığı bir soru işareti olmakla beraber, belirtilen kısımlar dışında anekdotta aktarılanlar, gerçekte uyuşmamaktadırlar (Hammond, 1996: 38-39).

"Aleksandros, askerlerine, düşmana karşı koyarlarken, vücutlarının ön kısımlarını koruyup, güvende olsunlar, kaçarlarsa da vücutlarının arka kısımlarını koruyamasınlar diye thoraks yerine, sadece hemithoraks verdi. Bu nedenle, arka kısımlarının savunmasız olmasından korkup, kimse kaçmadı, ama sürekli karşı koyarak zafer kazandılar" (Polyain. IV. 3. 13).

Anekdottaki bilgilerin sınırlı olmasından ötürü, anekdot belirli bir zamana veya olaya bağlanamamaktadır. Büyük İskender'in, askerlerinin savaştan kaçmasını önlemek amacıyla, böyle bir şeye herhangi bir savaşta da başvurmuş olduğu düşünülebilir.

Her asker gibi, Makedon askerler de zırh giymekteydiler. Zırh bir bütün olarak dikkate alınırsa, bu zırhta, miğfer, göğüslük, dizlik gibi unsurlar bulunmaktaydı. **Thoraks** terimi, baştan aşağı bütün bir zırh olarak kabul edilmektedir. **Hemithoraks** adı verilen kısım ise, bütün bir zırhtan ziyade sadece yarım bir göğüslük anlamını taşımaktadır ve bu yarım göğüslüğü, tabiri caizse, erler değil, sadece subaylar giymekteydi (Hatzopoulos-Juhel, 2009: 426). Anekdotta ise, taktiğin uygulanması için tam tersi olduğu görülmektedir. Polyainos'un böylesine bir bilgiyi veren tek antik kaynak olması, durumun doğruluğunun ispatlanmasını güçleştirmektedir.

"Aleksandros, kahinlerden, tanrılara adak adamanın hayırlı bir iş olduğunu duyduğu zaman, kurbanları getirmelerini ve askerlere göstermelerini emretti. Askerler böylelikle, yalnızca kehanetler duydukları zaman değil, aynı zamanda kurbanlar gördükleri zaman da

tehlike karşısında yüksek umutlara sahip olabiliyorlardı" (Polyain. IV. 3. 14).

Anekdotta bahsedilen ve Yunanca terim anlamı kahin olan **mantis**'ler, bir peygamber veya medyumdan ziyade, dünyadaki doğaüstü olayları yorumlayan kişilerdir. İşlerini, ilham alarak değil, yeteneklerine bağlı olarak yapmaktaydılar. Bu nedenle, kendilerini sürekli geliştirebilmekte ve işlerini yaparken, bir tablet gibi, bazı eşyalara ve kitaplara ihtiyaç duyabilmekteydiler. Bir ülkenin **mantis**'leri bazı konularda, diğer ülkelerin **mantis**'lerinden önde olabilmekteydi. Örneğin; Büyük İskender, Mısırlı **mantis**'lerin gökyüzünü okumada üstün olduklarına inanmaktaydı ve bir grup Mısırlı **mantis**'i etrafında toplamıştı.

Mantis'ler çoğunlukla komutanlar için çalışmışlar ve komutan, eğer bir sefere çıktıysa, seferin başından sonuna kadar komutanın yanında yer almışlardır. Bunun sonucu olarak **mantis**'lerin, bir seferin nasıl yönetildiğiyle ilgili bilgileri çoğalmış ve doğaüstü olayları, komutanların işine yarayacak şekilde yorumlama yeteneklerini geliştirmişlerdir. Sefere çıkan komutanların yanlarında bir **mantis** olmayacağı veya bir komutanın, doğaüstü bir olayı bir **mantis**'ten daha iyi yorumlayabileceği olasılıklarına dayanarak, komutanlar da bir **mantis** olamasalar da bir **mantis** gibi düşünebilmenin gerekli olduğuna inanmışlardır.

Bazı komutanlar, Büyük İskender gibi⁵⁹, kendi isteklerini gerçekleştirmek amacıyla, doğaüstü olaylar uydurmuşlar veya olayları bilerek yanlış yorumlamışlardır. Komutan ve **mantis** birbirlerine güveniyor olsalar bile, askerî çıkarlar ve doğaüstü olaylar ters düşebilmektedir. Bu durumda, komutan, kendi bir karar vermek ve sonuçlarına katlanmak zorunda kalmaktaydı (Russell, 1999: 40-42).

"Aleksandros, Asya'ya geçtikten sonra, yiyecek aramaya gidecek Makedonlara, Memnon'un arazilerinden uzak durmalarını emrederek, Memnon'un komutası altındaki Persleri şüphelendirdi" (Polyain. IV. 3. 15).

⁵⁹ Büyük İskender'in bu konudaki diğer birkaç örneği için: Arr. **Anab.** I. 18. 6-9; Frontin. **Str.** I. 11. 14.

Anekdotun zaman bilgisinden yoksun olmasına rağmen, bu olayın, Büyük İskender'in Asya'ya ayak basmasını sağlayan, M.Ö. 334'teki Granikos Savaşı'na yakın bir zamanda gerçekleştiği düşünülebilir.

Büyük İskender, M.Ö. 334 ilkbaharında donanmasıyla yola çıkmış, 20. günün sonunda Sestos'a ulaşmış ve Hellespontos'ta (=Çanakkale Boğazı) demirlemişti. Parmenion'a piyade birliklerinin büyük çoğunluğunu ve süvarileri de yanına alarak, Sestos'un karşısında bulunan Abydos'a geçmelerini emretmiş, kendisiyse, Trakya Khersonesos'undaki Elaioussa (günümüzde Kirte) giderek, burada bazı ibadetler gerçekleştirmiştir (Droysen, 2012: 115-116). Bu sırada, ordu geçişini tamamlamış ve kral, ordugahın kurulduğu Abydos yakınındaki Arisbe'ye gelmiştir. İlerlemeye başlayan kral, ertesi gün Abydos ile Lampsakos (günümüzde Lapseki) arasında bulunan Pertoke'den geçerek Memnon'un kontrolü altındaki Lampsakos'a geldikten sonra, bölgenin keşfi için birlik göndermiştir (Arr. **Anab.** I. 12. 6). Iustinus, Büyük İskender'in göndermiş olduğu keşif birliğine, sahip olduklarını korumalarını ve ele geçireceklerine de zarar vermemelerini emrettiğini aktarmıştır (Iust. **Epit.** XI. 6. 1).

Buna karşılık, bazı Pers komutanlar ve Hellespontos satrapı Arsites, Büyük İskender'in bölgeye geldiğinin haberi üzerine tartışırken, komutanlardan Rodoslu Memnon, düşmanın üstün olduğunu söyleyerek, Makedonlarla savaşmamaları ve üstüne geri çekilirken tarlaları tutuşturmaları, kentleri harap etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Arsites ve diğer Persler de bu fikre karşı çıkmış, çünkü III. Dareios'un gözünden düşmemek için, Memnon'un savaşı bilerek uzatmak istediğinden şüphelenmekteydiler (Arr. **Anab.** I. 12. 8-10).

Yağmalamamanın bir savaş taktiği olmasının yanında, Büyük İskender, bölgeye zarar vermekten kaçınarak, Perslerin, Memnon ve kral arasında gizlice yapılmış bir anlaşmadan dolayı zarar vermekten kaçındığını düşünmelerini ve Memnon'dan şüphelenmelerini istemiştir (Holt, 2016: 50).

"Aleksandros, Biga Çayı'nı geçerken, çayın diğer tarafında, yüksek bir konumdan saldırmak üzere olan Pers kanadını, emrindeki birlikleri sağa doğru bizzat götürerek çevirmiş oldu. Falanks, düşmana saldırıp, uzaklaştırdı" (Polyain. IV. 3. 16).

Aktarılanlardan, M.Ö. 334 yılındaki Granikos Savaşı esnasında gerçekleşmiş bir olay olduğu anlaşılmaktadır ve Polyainos'un Büyük İskender ile ilgili aktardığı anekdotlardan, sekizinci anekdotun devamı niteliğindedir.

Arrianos, Diodoros ve Plutarkhos eserlerinde çayın geçilmesiyle alakalı bazı bilgiler aktarmışlardır. Diodoros, bu iki yazardan, Büyük İskender'in şafak vakti çayı geçerken, Persler tarafından herhangi bir saldırıya uğramadığını ve çayı rahatça geçip, savaş düzenine girdiğini aktararak ayrılmaktadır (Diod. XVII. 19. 3).

Plutarkhos, Büyük İskender'in çayın diğer tarafında hazır bekleyen Pers birliklerine adeta bodoslama bir şekilde saldırıya geçtiğini ve askerlerinin sınırlı ve çamura bulanık bir halde gösterdiği mücadelelerden sonra, çayı geçebildiğini aktarmıştır (Plut. **Alex.** I. 16. 4-5).

Arrianos ise, çayın Pers ordusunun savaş düzenine girdiği tarafın daha yüksek olduğunun ayrıntısını vermekte ve Büyük İskender'in Pers ordusunun sol kanadına doğru ilerlediğini gören Perslerin, bu tarafa süvarilerini yığdığını aktarmaktadır. Devamında, Büyük İskender ordusunu cesaretlendirerek harekete geçirdikten sonra, sağ kanada komuta eden kral çayı geçtiği sırada, birliklerini çayın aşağısına doğru uzatmıştır. Böylece, hem karaya çıkarken sol taraftan gelebilecek bir saldırıdan kaçınmış hem de düşmanla tek bir hat üzerinde savaşa şansını yakalamış olmak istemekteydi (Arr. **Anab.** I. 14. 4-7).

Üç yazarın ve Polyainos'un aktarmış olduklarına bakıldığında, Polyainos'un dolaylı yoldan veya doğrudan Arrianos'tan alıntı yapmış olduğu söylenebilmektedir ve savaşın nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması bakımından önemlidir (Hammond, 1996: 39-40).

"Aleksandros, Arbela'da (=Erbil) savaş düzenine giriyordu. Dareios, iki ordu arasındaki savaş meydanına demir dikenler⁶⁰ atmaktaydı. Bunu gören ve ordunun sağ kanadına komuta eden Aleksandros, demir dikenler atılan bölgelerin etrafından dolaşmak amacıyla, birliklerine

⁶⁰ Eşit boyda dört sivri ucu bulunan, bir sivri ucu her şekilde yukarıya dönük olan, insanlar ve hayvanlar için tehlike oluşturacak bir cisimdir. Demir dikenler için, eski zamanların mayını da denilebilir. Bir ordugahın veya kentin çevresinin bunlarla doldurulmasının yanında, savaş meydanlarında düşman piyadeleri ve özellikle süvarileri devre dışı bırakmak amacıyla kullanılmaktaydı. Bunların farkında olmayan düşman, çok sayıda kayıp verebilir ve savaş kaybedebilirdi (Javakhishvili-Tsursumia, 2012: 415-416). Demir dikenler, arkeolojik kazılarda son derece nadir bulunmaktadır. Uzun bir süre yerin altında kalmış olan demir dikenler, toprağın zamanla yıpratmasıyla, tanınmaz hale gelmekte ve adeta bir parça metal halini almaktadır (Higbie, 2003: 134).

sağa doğru peşinden gelmelerini emretti. Dareios ise, ordusunu Aleksandros'la karşı karşıya getirmeye çalıştığından, süvari birliklerini sürekli sol kanada ayırdı. Aleksandros, ayrılmış bu birliklere hücum edip, Parmenion da sol kanattan aynı şekilde yaptıktan sonra, demir dikenlerden kurtuldular ve düşmanı kaçırmaya mecbur ettiler" (Polyain. IV. 3. 17).

Gaugamela Savaşı'ndan eserlerinde bahseden yazarlar arasında, Arrianos, Curtius, Diodoros, Iustinus ve Plutarkhos bulunmaktadır. Bu yazarlardan Curtius dışında, hiçbiri direkt olarak demir dikenlerden bahsetmemiştir. Curtius'un aktardıklarına göre, Bion adındaki bir hain, Pers kralı III. Dareios'un, Makedon süvarisinin saldırıya geçebileceği olan yerlere demir dikenler attığının ve bu yerlerden Pers birliklerinin geçmemesi için birtakım göstergeler yerleştirdiğinin haberini vermiş, bunun üzerine Büyük İskender, Bion'un korunmasının emrini vermiş ve komutanlarıyla bu konu hakkında toplantı yapmış ve komutanlarına, birliklerini bu tehlikeden haberdar etmelerini emretmiştir (Curt. IV. 13. 36-37). Curtius, Polyainos'tan bu hususta tamamen farklıdır. Polyainos'un aktarımında, Büyük İskender sanki III. Dareios'u bu işi yaparken görür gibidir. Polyainos'un, normalinde düşmandan gizli olarak yapılması düşünülecek bir şeyin, Pers kralının düşmanın gözüne sokuyormuş gibi yaptığını aktarması, mantıksızdır. Arrianos'un aktarmış olduklarında ise, III. Dareios, M.Ö. 333'te gerçekleşmiş olan Issos Savaşı'nı kaybetmesinin sebebini, ordusunu hareket ettirmek için yeteri kadar alanın olmayışına bağlamaktaydı ve bu yüzden, savaş başlamadan önce, rahatça at sürmek ve arabaların hareket etmesini sağlamak amacıyla, engel oluşturabilecek arazileri düzeltirmişti (Arr. **Anab.** III. 8. 7). Büyük İskender, bunun haberini esir ettiği Pers casuslardan almıştı ve ilerleyişini durdurup, varmış olduğu yerde dört gün boyunca konaklamıştı. Daha sonra tekrar yola çıkan Makedon kral, Pers ordusuyla arasındaki mesafeyi iyice kapatmaktaydı. Fakat, iki ordu arasındaki bazı tepeden dolayı, henüz birbirlerini görememişlerdi. Makedon ordusu, bu tepeleri geçerken, Büyük İskender, Pers ordusunu gördüğünde, ilerleyişini yine durdurmuş ve komutanlarıyla bir toplantı yapmıştı. Onlara, hemen saldırıya geçmelerini mi yoksa, komutanlarından Parmenion'un ortaya attığı, o an bulundukları yerde bir ordugah kurmalarını ve etrafı iyice araştırarak, bölgede şüphe çeken veya tehlikeli şeylerin yanı sıra, üstü örtülü hendekler ve yere saplanmış sivri kazıklar bulunup bulunmadığından emin

olmalarının gerektiğinin fikrini mi uygulamalarını gerektiğini sormuştu. Bunun üzerine, Parmenion'un fikri kabul edilmişti (Arr. **Anab.** III. 9. 1-4).

Büyük İskender'in Gaugamela Savaşı'nın ilk evrelerinde değişik bir savaş manevrası yaptığı bilinmektedir. Kral, sağ kanatta bulunan süvari birliklerine komuta etmekteydi ve Makedon ordusu eğik bir biçimde savaş meydanında yerini almıştı. Bütün birlikler, eş zamanlı olarak sağa doğru kaymaya başlamış ve sonrasında Büyük İskender, komutasındaki birliklerle beraber sağ kanattan harekete geçmişti. Bu, Makedon ordu merkezinin savunmasız kalarak, Pers süvari birliklerinin saldırısıyla karşı karşıya kalması anlamına gelebilirdi. Fakat, süvari birlikleriyle sağa doğru iyice açılarak, bu demir diken bölgesinden kurtulmuştu ve Makedon ordu merkezinin olası bir Pers saldırısı altında kalmasından da endişelenmemişti. Çünkü demir dikenli bölgenin, ordunun merkezini bu saldırıdan kurtaracağını düşünmekteydi. Böylelikle Büyük İskender, III. Dareios'u, Pers kralının kurduğu tuzağa düşürmüştü (Chugg, 2015: 525).

Polyainos'un anekdotuna göre, Büyük İskender'in amacı, iki ordu arasındaki demir dikenli bölgeden kurtulmaktır. Fakat bu konuda, Polyainos'un abarttığı düşünülebilir. Çünkü, Pers kralın iki ordu arasındaki bölgeye demir diken atması durumunda, kendi birliklerinin hareketini de kısıtlamış olacaktır. Olayın gerçekleşmeye başladığı sırada, Büyük İskender, hiçbir zorlukla karşılaşmadan bu bölgeyi geçebilmiş ve III. Dareios da süvarilerini, düşmanın süvarilerinin karşısına gönderebilmiştir. Bu durumda, III. Dareios'un demir dikenlerle kapladığı bölgelerin, III. Dareios'un da bulunduğu yer olan, Pers ordusunun merkezinin önü ve savaş arabaları için düzelttiği yolun üzerindeki küçük bir alan olduğu düşünülebilir (Hammond, 1996: 33-34).

Büyük İskender'in, demir dikenli bölgelerin neresi olduğunu bilmesinden ve bunlardan kaçınmış olmasından ziyade, III. Dareios'un demir dikenli bir bölge hazırlamış olması veya Arrianos'un aktardığı gibi, hendekler kazmış veya yere sivri kazıklar saplamış olması daha yüksek ihtimallidir. Sonuç olarak, Polyainos, savaş hakkında genel bir bilgi vermekten çok, Büyük İskender'in birlikleriyle beraber sağa doğru iyice açılmasını, demir dikenlere bağlayarak, bir anekdot aktarmıştır (Hammond, 1996: 36).

"Aleksandros, Dicle Nehri'ni geçtikten sonra, Persler ülkeyi ateşe verirken, isteyerek kaçmayı tercih edip, ülkeyi zarar vermeden terk etsinler diye, Persleri yakından kovalamaları için birlikler gönderdi" (Polyain. IV. 3. 18).

Anekdotan olayın, M.Ö. 331 yılında gerçekleşen Gaugamela Savaşı'ndan önce, Büyük İskender'in yolu üzerindeki Dicle Nehri'ni geçişi ve sonrasındaki zamana denk geldiği anlaşılmaktadır. Yazarlardan Plutarkhos ve Iustinus, Büyük İskender'in Dicle Nehri'ni geçişinden bahsetmemekte, Arrianos ise, kralın nehri geçtiğinden ve nehri geçtikten sonra, ordusunu dinlendirdiğinden bahsetmekte (Arr. **Anab.** III. 7. 4-6), Perslerin etrafı ateşe vermeleri hakkında bir bilgi vermemektedir.

Büyük İskender'in ilerleyişine devam ettiğini öğrenen III. Dareios, Mazaios'un emrine bir birlik vererek, kralın Dicle Nehri'ni geçişini engellemek istemişti. Nehre ulaşan Mazaios, askerlerden bazılarını kralın güzergahı üzerindeki yerleri ateşe vermeleri için göndermiş, kendisi ise, yanındakilerle nehrin diğer tarafında beklemekteydi. Mazaios, nehrin debisinin yüksek ve derin olması üzerine, geçilemez olduğunu düşünüp, nöbeti bırakmış ve etrafı ateşe vermeye gönderdiği askerlerine katılmıştı. Yangın, kırsal bölgedeki büyük bir alanın yanmasına sebep olmuştu ve Mazaios, kül olan alanın, hiç değilse yiyecek ihtiyacını karşılamak için, artık Büyük İskender'in işine yaramayacağını kanısına varmıştı (Diod. XVII. 55. 1-2). Diodoros'un aktarmış olduğu bu kısmın devamında, Büyük İskender'in bu yangınları engellemek için bir birlik göndermiş olduğu bilgisi bulunmamaktadır. Fakat Diodoros, nehri geçip, Büyük İskender'in ordusunu o gün dinlendirdiğini, ertesi gün ise, düşmana doğru tekrar yola koyulduğunu aktarmıştır (Diod. XVII. 55. 6). Curtius ise, Diodoros'la benzer bir anlatıma sahip olmakla beraber, o da Büyük İskender'in düşmanı kovalamak için önden bir birlik gönderdiğinden bahsetmemiştir (Curt. IV. 9. 6-10. 1).

Büyük İskender'in güzergahı üzerindeki Dicle Nehri'ni geçişiyle ilgili olduğu anlaşılan bu anekdotta, yazar Polyainos, hatalı bir aktarım yapmış gibi görünmektedir. Çünkü, diğer antik kaynaklar da göz önüne alındığında, Büyük İskender, nehri geçmeden önce, Persler, nehrin diğer tarafında yangınlar çıkarmaya başlamıştır. Üstelik, nehrin geçilişi esnasında dağılan, suya ve çamura batan birliklerin hızlıca toparlanıp, düşmanı kovalamaya kalkışmaları mantıktan uzaktır.

Büyük İskender nehri geçene kadar, yangınların amacına zaten ulaştığı düşünülebilir ve dahası kral, nehri geçtikten sonra, ordusunu dinlendirmiş ve hazır olunca, tekrar yola koyulmuştur.

"Aleksandros, Hyrkania'da ⁶¹ Makedonların ve Hellenlerin onun hakkında korkunç söylentiler yaydığını öğrendikten sonra, arkadaşlarını toplayıp, üç yıl sonra geri döneceğini belirten mektupları, Makedonya'ya göndermek istediğini söyledi. Arkadaşlarına, aynı mektupları akrabalarına da göndermelerini emretti. Bütün arkadaşları, mektupları yazdılar. Mektup taşıyıcıları, Hyrkania'dan ayrılalı üç gün olduğunda, Aleksandros, onları çağırıp, mektupları açtıktan sonra, arkadaşlarından her birinin onun hakkında ne düşündüklerini öğrendi" (Polyain. IV. 3. 19).

M.Ö. 331'deki Gaugamela Savaşı galibiyeti ve akabinde bazı gelişmelerden sonra, Büyük İskender'in, M.Ö. 330'da yönünü Doğu İran ve Orta Asya'ya çevirdiği bilinmektedir.

M.Ö. 330'da Büyük İskender'in öldürülmesine yönelik bir komplo ortaya çıkarılmış ve bu komplonun içinde, iddialara göre komutanlarından Parmenion'un oğlu Philotas da bulunmaktaydı. Bunun üzerine, Philotas yargılandıktan sonra, taşlanarak öldürülmüştü. Bu durum gerçekleştiği sırada Parmenion, Ekbatana'da yedek birliklere komuta etmekteydi. Fakat Büyük İskender, oğlunun öldürülmesinden memnun olmayacağını düşündüğü komutanını da öldürülmesinin emrini vermişti (Rodgers, 2015: 187).

Anekdotta aktarılanların, bu olaydan sonra gerçekleşmiş olması yüksek ihtimallidir. Pittakos ve Parmenion'un öldürülmesi, orduda bir memnuniyetsizliğin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve buna istinaden Büyük İskender, askerlerinin onun hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istediğinden, böyle bir yola başvurmuştur. Yazarlardan Curtius, Diodoros ve Iustinus,⁶² bu durumdan eserlerinde bahsetmekle birlikte, Polyainos, aktardıklarında bu yazarlardan büyük ölçüde ayrılmaktadır. Örneğin Diodoros, Büyük İskender'in bu olaydan sonra, Parmenion'un ölümünden memnun olmayan, kendisine karşı kötü düşüncelere sahip olduğunu düşündüğü ve kralın çıkarlarını ters düşebilecek mektuplar yazıp, Makedonya'ya gönderen

⁶¹ İran'ın Gülistan Eyaleti'ni, Mazenderan Eyaleti'nin sahil bölgesini ve Türkmenistan'ın güneybatısının bir kısmını kapsayan antik bölgedir (Piller, 2013: 117).

⁶² Curt. VII. 2. 35-38; Diod. XVII. 80. 4; Iust. **Epit.** XII. 5. 4-8.

askerlerini bir araya topladığını aktarmaktadır. Iustinus'a göre, kral, bu olaydan sonra, askerlerinin memnuniyetsizliğinin, onların Makedonya'ya bu olayı haber vermelerine ve bu yüzden, şu ana kadar elde ettiği başarılarla gölge düşürebileceğine sebep olabileceğini düşünmüştür. Büyük İskender, başarılarını anlatmaları için askerlerinden bazılarını, ülkeye geri göndereceği iddiasını ortaya atmış ve askerlerine, akrabalarına geri döneceklerini belirten mektuplar yazmalarını, mektuplar yazıldıktan sonra da, gizlice kendisine getirilmesini emretmiş ve mektupları okuyup, askerlerinin kendisi hakkında düşüncelerini öğrendikten sonra, kralın davranışlarını uygun bulmayan askerlerini öldürtmek veya farklı farklı yerlere göndermek üzere, bir birlik haline getirmiştir. Iustinus'tan olayları sırası bakımından farklı olan Curtius, Büyük İskender, Parmenion'un ölümünden dolayı memnuniyetsizliklerini dile getiren askerlerini bir birlik haline getirdiğini ve bu birlikteki askerlerin kendisi hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istediğini aktarmaktadır.

Polyainos, bu üç yazardan, daha çok Iustinus'la benzeşmekte gibi gözükmektedir. Fakat, Polyainos'un aktarımında hatalar olduğu da aşıkardır. Birincisi, olayın tam olarak nerede gerçekleştiğiyle alakalı, diğer üç antik yazar da bir bilgi vermemişlerdir. Polyainos'un, yer bilgisini inisiyatif olarak, Büyük İskender'in orada olabileceği düşüncesiyle vermiş olduğu ortadadır. İkincisi, olayın Philotas ve Parmenion'un öldürülmesi üzerine gerçekleşmiş olduğu bilgisi de anekdotta bulunmamaktadır. Komployu, birtakım söylentiler ifadesiyle aktarmış, bu detaydan, diğer antik yazarlar da bulunmasına karşın, bahsetmemiştir. Üçüncüsü ise, Iustinus'tan yanlış bir şekilde alıntı yaptığı anlaşılan, askerleri yerine Büyük İskender'in ülkeye geri döneceğini aktararak yapmış olduğu hatadır.

Sonuç olarak Polyainos bu anekdotta, bazı detayları atlamış, alıntı yaptığı bilgileri değiştirerek aktarmış ve ihtimallere dayanarak bilgi vermiştir. Bunlara istinaden, hatalı bir aktarım yaptığı kesin olarak söylenebilmektedir.

"Aleksandros, tahkimli bir Hint kalesini kuşatmaktaydı. Hintler korkup, silahlarıyla kaleden dışarı çıkmaya karar verdiler. Dışarı çıktıktan sonra, diğer tepeyi ele geçirdiler ve nöbetçiler yerleştirdiler. Hintler, mukaveleyi hatırlatırken, Aleksandros, birliğiyle onlara doğru ilerlemekteydi ve kaleden çıkmaları için anlaştıklarını, ama onları

serbest bırakmak için hiçbir şeye söz vermediğini bildirmekteydi" (Polyain. IV. 3. 20).

M.Ö. 327 yılında Hindistan Seferi'ne çıkan kral, ülkenin sınırları içinde ilerlerken çeşitli direnişlerle karşılaşp, bazı mücadeleler gerçekleştirmiştir. Büyük İskender, bu direnişlerden en sertini, günümüzde Aşağı Svat Vadisi'ni kapsayan bölgedeki en büyük kent olan, Massaga adındaki kent göstermiştir. Fakat, kentin surları, Makedon mancınıklarına dayanamamış, kent ele geçirilmek üzereyken, surlardaki paralı asker birliklerinin Büyük İskender'in ordusuna katılması şartıyla, teslim olmuştu. Böyle olmasına karşın, paralı askerler, katledilmiş, sonrasında da kent, bir saldırı gerçekleştirilerek alınmıştır (Bosworth, 1994: 827).

Büyük İskender'in Hindistan Seferi'nde gerçekleşen bu olaydan, Arrianos, Diodoros ve Plutarkhos eserlerinde bahsetmektedirler. Arrianos, Polyainos'a göre, daha uzun ve daha detaylı bir şekilde aktarmıştır ve aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır: Büyük İskender, kentin surlarının önüne gelmiş, fakat düşmanı surlardan çıkarmak amacıyla, kentten yedi **stadion** mesafedeki bir tepede ordugah kurduştur. Bu hareket Hint paralı askerlerin, Makedonların geri çekildiğini düşünmesine sebep olmuş ve kentten çıkarak Makedonlara saldırmışlardır. Hızlıca savaş düzenine giren Makedonlar, düşmanı kaleye geri püskürtmüşlerdir. Ertesi gün, kuşatma makinelerinin surları dövmesi üzerine, surlarda bir gedik açılmış, Makedonlar, bu gedikten içeriye girmeye çalışsalar da başarısız olmuşlardır. Başarısız olan denemeler sonrasında, 4. gün, Hint komutanının ölmesiyle, Hintler umutsuzluğa kapılmış ve Makedon kralla antlaşma yoluna gitmeye çalışmışlardır. Büyük İskender, ordusuna katılmaları karşılığında, onlarla antlaşmayı kabul etmiştir. Antlaşma gereğince, surlardan dışarı çıkıp, Makedon ordugahının bulunduğu tepenin, karşısındaki bir tepede, onlar da kendi ordugahlarını kurmuşlardır. Fakat, kendi milletlerinden insanlarla savaşmak istemediklerinden Hintler, kaçp, surlara tekrar girmek istemişlerdir. Bunun haberini alan Büyük İskender, paralı askerler kaçmadan tepenin etrafını sarıp, bütün hepsini öldürmüş ve sonra da kenti ele geçirmiştir (Arr. **Anab.** IV. 26. 1-27. 4). Diodoros da olayı benzer şekilde aktarmakla birlikte eserinde, Hint paralı askerlerin ordugah kurmak için gittiği tepenin surlardan seksen **stadion** mesafede olduğunu aktarmıştır ve Büyük İskender, onlara doğru ilerlerken,

Hintlerin, Makedon kralın antlaşmayı bozduğuna dair tanrılara haykırdıklarından da bahsetmiştir (Diod. XVII. 84). Plutarkhos, bu olayı anlatırken, bu kadar detaya girmemiş, fakat Büyük İskender'in, Hint paralı askerlerle önce anlaşıp, sonra antlaşmaya uymayarak hepsini öldürmesinin, onun askerî hayatında bir kara leke olduğunu aktarmıştır (Plut. **Alex.** V. 59. 6-8).

Polyainos ile Arrianos ve Diodoros göz önüne alındığında, Polyainos'un anekdotunda bazı eksiklikler olduğu görülmektedir: Polyainos, Hint paralı asker ayrıntısını atlamış, Hintlerin kaleden çıkma sebeplerinin antlaşmadan dolayı olduğunu aktarmamış ve Arrianos bunun bilgisini vermiş olmasına rağmen, Hintlerin ordugah kurdukları yeri, diğer bir tepe ifadesiyle aktararak anlatımda eksiklik yapmıştır ve olayın sonucu, diğer antik yazarlarda bulunduğu halde, anekdotta sonucu aktarmayarak, olayı sonuçsuz bırakmıştır. Polyainos'un aktarımı, Diodoros'a daha çok benzemektedir, halbuki Arrianos, olay hakkında daha uzun ve daha detaylı bir aktarım yapmıştır. Bu ölçüde, Polyainos'un Arrianos'tan alıntı yapması, olayın daha anlaşılır bir şekilde aktarılmasını sağlayacağı düşünülebilir.

"Poros'un yeğeni Pittakos, sonunda dar bir vadi olan, uzunluğu yeterli, genişliği dört stadion ve çıkışı çok dar olan bir yol boyunca pusu kurarken, Aleksandros, doğası farklı olan böylesi bir yerde, ordusunu harekete geçirmek üzereydi. Her bir süvari birliğinin öndeki komutanla beraber sola doğru gitmelerini ve düşmanlar sağ tarafta olduklarında, sağ tarafa yönelmelerini ve geri kalanların soldan sağa doğru eklenmelerini ve artçı birliğin sağdan yürüyüşünü her gördüklerinde, birliklerinin düşmana doğru ilerlemesini emredip, süvari birliğini iki bölüğe ayırdıktan sonra, ilerlemeye başladı. Bunları emrettikten sonra, bizzat dosdoğru ilerliyordu ve bu yüzden, ordunun şekli gönyeyi andırmaktaydı. Bunun için, soldaki grup sağ taraftaki artçı birliği görünce, nara atarak ilerliyordu ve sağdan sola yönelenler de aynı şekilde yaparak Hintlere doğru ilerliyordu. Bütün Hintler etraflarının sarılmasından korkunca, aynı anda dar çıkışa doğru harekete geçtiler. Sonuç olarak, bazıları Makedonlar tarafından öldürülüyordu, çoğu ise birbirleri tarafından ezilerek öldürülüyordu" (Polyain. IV. 3. 21).

Polyainos'un aktardığı bu anekdottaki olayın, M.Ö. 326'daki, Hydaspes Savaşı'ndan önce gerçekleşmiş bir çarpışma olduğu anlaşılmaktadır.

Kral Poros, nöbetçilerinden çok sayıda birliğin yaklaştığının haberini almış, fakat ilk başta bu birliklerin, müttefik birlikleri olduğunu düşünmüştür. Müttefikinin nehri geçip, yaklaştığının veya nehri yeni geçtiğinin haberini alacak olması

beklendiğinden, bu birliklerin, Makedon ordusunun birlikleri olması kuvvetli ihtimaldir. Bu yüzden Poros, Makedonların ilerleyişini yavaşlatmak isteyip, müttefik birlikler gelene kadar, kesin bir savaşa girmek istemediğinden, iki bin süvari ve yüz yirmi savaş arabasını oğlunun komutasına vererek, bu amaç doğrultusunda gönderdi. Büyük İskender, yaklaşan bu birlikleri gördüğünde, Poros'un bütün ordusuyla beraber geldiğini düşündü, fakat bu sadece bir keşif birliğiydi. Makedon kral, bu birliklerin devamının olmadığını gördüğünde, süvari birliklerini savaş düzenine soktu. Makedon süvariler, düzenlerini bozup, etraflarını sarmak amacıyla, Hint birliklere karşı her taraftan saldırıya geçti. Bütün Makedon süvari birlikleri, ardı ardına saldırılar gerçekleştirmekteydi. Böylece, bir süre direnseler de Hintler daha fazla dayanamadılar ve yenilgiye uğradılar. Çarpışmanın gerçekleştiği alanda, Poros'un oğlunun da içinde bulunduğu yaklaşık dört yüz ölü Hint bulunmaktaydı. Çarpışmadan sağ kalanlar ise, kral Poros'a, gönderdiği birliklerin yenildiklerinin, oğlunun öldüğünü ve Büyük İskender'in ilerlediğini bildirmişti (Droysen, 2012: 306-307).

Polyainos'un aktarmış olduğu savaş düzenini, Arrianos da tasvir etmektedir: Nehri geçen Büyük İskender, atlı muhafızları ve süvari birliklerini sağ kanada yerleştirmişti. Atlı okçular, bütün atlı birliklerin öncüsünü oluşturmaktaydı. Komutanlarından, Seleukos'un komutasındaki piyadeler; hoplitler, **argyraspides** de o güne özel yürüyüş sıralarına göre yerleştirilmişti. Bu şekilde düzene sokulan altı bin kadar asker, kralın emriyle, düzenlerini bozmadan, ağır ağır ilerlemeye başlamıştı (Arr. **Anab.** V. 13. 4-14. 1).

Arrianos, eserini yazarken yararlandığı kaynaklar olan, Büyük İskender'in seferine katılan Yunan tarihçi Aristobulos ve kralın komutanlarından Ptolemaios I Soter'in eserlerinden alıntı yaparak anlattığı bu olayı, iki yazarın anlattıklarını da eserinde vererek aktarmıştır (Arr. **Anab.** V. 14. 3-15. 2): Aristobulos'a göre, Büyük İskender geçişi tamamlamadan önce, Poros'un oğlu, altmış kadar savaş arabasıyla yetmişmiş, fakat Hintler, geçişe müdahale etmek yerine, Makedonların önünden geçip gitmiş ve geçişlerine engel olmamıştır. Nehri geçen Büyük İskender, atlı okçularının Hintlere saldırılarını emrederek, Poros'un oğlunu yenmiştir ve yaralı bir şekilde kaçmasına sebep olmuştur. Arrianos'un, Aristobulos'a göre daha mantıklı bulduğu Ptolemaios, Poros'un oğlunu gönderdiğini, fakat sadece altmış arabayla olmadığını,

çünkü nöbetçilerinden Büyük İskender'in veya müttefikinin ordusunun bir kısmının bir geçitten, Hydaspes Nehri'ni geçtiğini haber aldıktan sonra Poros'un oğlunu, altmış arabayla göndermesinin mantıklı olmadığını aktarmıştır. Arrianos, keşif için gönderilmiş olsa bile, bu kadar arabanın çok olduğunu ve geri çekilme için de gereği kadar hızlı olmadığını düşünmektedir. Yazar, henüz kıyıya çıkmamış Makedon birliklerinin kıyıya çıkmalarını önlemenin ve çıkmış olanlara da saldırmanın mümkün olmadığını da ayrıca düşünmektedir. Bu sebepten, Ptolemaios'u dikkate alan yazar, Poros'un oğlunun iki bin süvari ve yüz yirmi arabayla gönderildiğini, fakat gelene kadar, Büyük İskender'in geçişi tamamlamış olduğunu aktarmaktadır. Daha sonra, Poros'un bütün kuvvetiyle geldiğini düşünen Büyük İskender, süvari birliklerinin komutasını almış ve Hint birliklere karşı da atlı okçuları yollamıştır. Ama, Hint birlikler hakkında kesin yargıya varınca da bütün birlikleriyle saldırıya geçmiş ve Poros'un oğlu ve dört yüz kadar Hint öldürülmüştür.

Anlatılanlara göre, Hydaspes Savaşı'ndan önce gerçekleşen bu ön savaşta, Poros'un oğlu ölmüştür, fakat Arrianos, Poros'un oğlu için bir isim vermemiştir. Hydaspes Savaşı, sona erdiğindeyse, Poros'un adı bilinmeyen toplamda iki oğlu ve Hint **nomarkh**'i⁶³ Spitakes ölmüştür (Arr. **Anab.** V. 18. 2). Spitakes, Curtius'un eserinde, Poros'un kardeşi olarak aktarılmıştır (Curt. VIII. 14. 3).

Arrianos dikkate alındığında, Polyainos'un aktarımında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Öncelikle, Hintler tarafından bir pusu kurulduğunu aktararak, anekdotu daha etkileyici kılmak istediği düşünülebilir. Çünkü keşif için gönderilen bu birliğin, karşısındaki düşmanı ölçüp biçmeden, böyle bir şeye kalkışması bir intihar olabilir. Poros'un Pittakos adında bir yeğeni olduğu aktarması anekdotta en çok göze çarpan ifadedir. Arrianos, ne Poros'un oğullarının adını vermekte ne Poros'un bir yeğeni olduğundan bahsetmektedir. Vermiş olduğu tek isim Spitakes ile de Poros'un herhangi bir akrabalığı varmış gibi de görünmemektedir. Fakat, Curtius'un eserinde Spitakes, Poros'un kardeşidir. Bu bağlamda Polyainos'un, isimlerin farklılığından dolayı çok düşük ihtimalli de olsa Spitakes ismini Pittakos olarak aktarmış veya bu bilgiyi, günümüze kalmayan bir yazarın eserinden alıntı yapmış olabilir. Ayrıca, Büyük İskender'in nehri geçtikten sonraki birliklerini düzene

⁶³νομαρχης, ov: Bir bölgenin veya eyaletin valisi (Liddell-Scott-Jones, 1996: 1178).

sokması bakımından, bu düzen hakkında bilgi veren diğer bir antik kaynak olan Arrianos'la da pek benzeşmemektedir. Bu nedenler, Polyainos'un, anekdotu yazarken günümüze kalmayan bir eserden alıntı yaptığı veya Polyainos'un alıntı yaptığı bilgilerde değişiklik yapmış olduğu ihtimallerini güçlendirmektedir.

"Aleksandros Poros'a karşı savaştayken, süvari birliğini, yarısını cephede, geri kalanı da bir kavis oluşturacak bir biçimde sağ kanatta düzene soktu. Falanks'ı ve hafif piyadeleri de sol kanada yerleştirdi ve bunlardan bazılarını da bir kavis oluşturacak bir biçimde düzene soktu. Poros ise, çok sayıda fil ile Aleksandros'a karşı savaş düzenine girip, sol kanatta bizzat kendisi, birliklere liderlik yapan filin üzerindeydi. Geri kalan filleri de sol kanattan, sağ kanada kadar iki fil arasında on beş metre aralık olacak şekilde yerleştirdi. Fillerin ortasındaki boşluğu da piyade birlikleriyle tamamen doldurdu. Böylece, filler kuleleri, piyadeler ise kuleler arasındaki duvarı andırdığından, ordunun biçimi büyük bir sura benzemekteydi. Aleksandros, piyade birliklerinin düşmana doğru ilerlemelerini emrettiği zaman, düşman kanadını çevirmek istediğinden, süvari birliğini, bizzat kendisi sağ tarafa doğru dört nala sürdü. Poros, bundan korunmak için, düşmana doğru ilerledi ama, bu hamleyi ummadığı için de fil birlikleri, ordunun düzenini bozmaktaydı. Makedonlar, dağılmış birliklere doğru saldırıya geçtikleri zaman, Poros, ön kısımlara yönelerek, savaşmaya mecbur kaldı. Bu esnada, Aleksandros'un emrindeki süvari birlikleri, düşmandan önce davranarak onları çevrelediler ve Hintleri arkadan sıkıştırarak tam bir zafer kazanmış oldular. (Bu zaferden sonra, Aleksandros, Hint kralı oldu.)" (Polyain. IV. 3. 22).

Yazarın anekdotta aktardığı savaşın, M.Ö. 326 yılında gerçekleşmiş olduğu Hydaspes Savaşı olduğu anlaşılmaktadır. Makedon kral Büyük İskender ve Hint kral Poros arasında gerçekleşen bu savaş, Büyük İskender kazanmış ve Poros, teslim olmuştur: Poros, gücünün kırıldığını, fillerinin hakkından gelindiğini, ordusunun dağılıp, etrafının sarıldığını gördüğünde, öleceğini düşünmüştür, fakat fili ve giydiği zırhı sayesinde kurtulmuştur. Ama yine de, sağ omzundan bir okla vurulmuştur. Artık savaşamayacak durumda olmasına rağmen, esir alınmamak için, savaş meydanından kaçmaya çalışmıştır. Cesur Hint kralının peşine düşen Büyük İskender, aslında onu kurtarmak istemekteydi. Fakat, Büyük İskender'in ünlü atı Bukephalos'un düşmesi, onun takibi bırakmasına sebep olmuştur. Poros'un peşinden, Taxila prensini gönderen Büyük İskender, Poros'un düşmanı olan bu prensi gördüğü zaman ona saldırması dolayısıyla, Poros'u yakalaması yine başarısız olmuş, fakat bu sefer, kral Poros'un bir dostu olan, Meroes'i göndermiş, kan kaybı ve susuzluk

nedeniyle Poros, dostunun söyleyeceklerini dinlemiş ve ondan kendisini Büyük İskender'e göndermesini istemiştir. Savaş sona erdiğinde, yaklaşık yirmi bin Hint asker öldürülmüş; üç bin at ve yüzden fazla fil telef olmuş ve yaklaşık seksen tane fil de ele geçirilmiştir (Droysen, 2012: 310).

M.Ö. 326'da gerçekleşen bu savaşın, bazı antik kaynaklarda yer aldığı bilinmektedir. Arrianos'un eserinin, savaş hakkında baştan sona içerdiği bilgiler dolayısıyla, bu kaynaklar arasında en güvenilir kaynak olduğu düşünülmektedir. Plutarkhos, savaşı özetlemiş olsa da aktardıkları önemlidir. Plutarkhos'a göre, Curtius ve Diodoros, daha uzun bir anlatım yapmışlardır, fakat bilgilerde bazı karışıklıklar bulunmakla birlikte, güvenilir değillerdir ve önemli bazı detayları atlamışlardır (Hamilton, 1956: 26).

En güvenilir kaynak olduğu düşünülen Arrianos'un eserine, iki ordunun aldığı savaş düzeni hakkında bakıldığında Arrianos, Poros'un, nehrin kıyısındaki çamursuz, süvari birlikleriyle saldırmak ve savaşmak için uygun, dümdüz ve sağlam bir yere geldiğinde ordusunu savaş düzenine sokmaya başladığını aktarmıştır: Poros, önce bir sıra halindeki filleri, aralarındaki boşluk, yaklaşık otuz metreden fazla olmayacak şekilde yerleştirmişti. Filler böylece, bütün piyade birliklerinin önündeki alanı tutmuş ve düşman atları ürkütüp, Büyük İskender'in süvari birliklerini yaklaşmasını engellemişti. Poros, düşman birliklerinden hiçbirinin, fillerinin arasından geçmeyi göze alabileceğini düşünmemekte; atlar ürküp, geçemeyeceği gibi, düşman piyade birlikleri de önden giden fillerin ayakları altında ezileceklerini, bu filleri destekleyen ağır Hint piyadesiyle de düşmanı tamamıyla geri püskürteceğini düşünmekteydi. Poros, fillerin arkasına piyade birliklerini, fillerin arasındaki boşlukların ortasına kadar gelecek şekilde yerleştirmişti. Hint kral, fillerin önde oluşturdukları sıranın iki ucuna da ayrıca piyade birlikleri yerleştirmiş, bu piyade birliklerinin önünde süvari birlikleri, onların önündeysen de savaş arabaları bulunmaktaydı (Arr. **Anab.** V. 15. 5-7). Arrianos'un eserindeki Poros'un savaş düzeni böyledir ve Arrianos, Poros'un aldığı bu savaş düzeni için, Büyük İskender'in tam korktuğu şey olduğundan bahseder (Arr. **Anab.** V. 16. 2) Polyainos'un eserindeki gibi, ordunun büyük bir sur şeklindeki tasviri, Arrianos'ta

bulunmamaktadır. Fakat, Diodoros ve Curtius'un eserlerinde bu tasvir ⁶⁴ görülmektedir.

Büyük İskender, diğer tüm savaşlarda olduğu gibi, yine komutasındaki süvari birlikleriyle sağ kanatta yer almış, sol kanata da piyade birliklerini yerleştirmişti. Süvari birlikleri bakımından üstün olduğu düşünen Büyük İskender, düşmanın sol kanadına saldırıyı bizzat başlatmıştır. İki süvari komutanını da emrindeki birliklerle, düşmanın sağ kanadına karşı göndermiş, ve eğer düşman süvarileri, Büyük İskender'e ve birliklerine saldırmak amacıyla, mevzilerini bırakırlarsa, onları arkalarından sarmalarını emretmişti. Piyade birliklerini de piyade komutanlarının emrine vererek, düşman piyadesi ve süvarisi kendisiyle çarpışmaya başlamadan, savaşa girmemelerini tembihlemişti (Arr. **Anab.** V. 16. 2-3). Büyük İskender'in, Arrianos'un eserindeki savaş düzeni ve savaş taktiği aynen bu şekildedir.

Büyük İskender'in uyguladığı bu taktik, işe yaramıştır ve düşman birliklerle çarpışmaya başladığı an, Poros, bütün süvari birliklerini bir araya getirerek, onları Büyük İskender'e karşı sürmüştür. Büyük İskender'in verdiği emri uygulayan süvari komutanı, birlikleriyle beraber düşman süvari birliklerin arkasında görünmüştür. Hintler, bunun farkına vardığında, en iyi süvarileri Büyük İskender'e, geri kalanları da Makedon kralın komutanının birliklerine karşı yönlendirerek, çift cephede savaşmak zorunda kalmışlardır. Bu, Hint ordusunun düzeninde bir karışıklığa sebep olmuştur. Uygun anı bekleyen Büyük İskender, tüm gücüyle bu dağılmış birliklere saldırıya geçmiştir. Saldırının etkisiyle, Hintler fillerin arkasına saklanınca, fillere komuta eden düşman askerler, filleri düşman süvarilerin üzerine sürmüştür. Buna karşılık, Makedon piyadesi, fillere mızrak, ok ve ellerine her ne geçtiyse fillere atmışlardır, fakat filler, ne olursa olsun, Makedon birlikleri ezip geçmekten başka bir şey yapmamaktaydı. Hint süvari birlikleri, bu zor durumdaki piyade birliklerini görmüş ve dönerek, Makedon süvarilere saldırmışlardır. Büyük İskender'in, tecrübe ve güç bakımından üstün olan birlikleri, Hintlerin bu karşı saldırısını püskürtmüş ve düşmanı, yine fillerin arkasına sürmüştür. Filler, kendileri için küçük bir alanda sıkışmış olduklarından, bundan, Makedonlar kadar, Hintler de zarar görmekteydi. File komuta eden askerlerin kimi ölmüş, kimi yaralanmış, kimiye yorgun düşmüştür

⁶⁴ Diod. XVII. 87. 5; Curt. VIII. 14. 13.

ve kontrol edilmeyen filler, artık idare edilemez durumdaydı. Çektikleri acılar, onları daha sinirli bir hale getirmişti. Önlerine kim gelirse, saldırıyor ve ezip, öldürmekteydiler. Büyük İskender'in birlikleri, filler bu durumdayken geri çekilmekte, duruldukları zaman da tekrar fillere saldırmaktaydılar. Makedon birlikler, filleri bu şekilde yorarak, artık savaşılamaz hale getirdikten sonra Büyük İskender, bütün süvari birlikleriyle beraber, düşmanın etrafını sarmış, piyade birliklerine de kalkanlarını birleştirerek, sıkışık bir kitle halinde düşmana doğru ilerlemelerini emretmiştir. Böylelikle, neredeyse bütün Hint birlikler yok edilmiş, kaçabilenler ise, Büyük İskender'in süvarilerinin açık bıraktığı bir boşluktan yararlanıp, kaçmışlardır (Arr. **Anab.** V. 17).

Arrianos'un eserindeki Büyük İskender'in saldırıya geçtiği an, Polyainos'un anekdotu sayesinde daha anlaşılır olmuştur ve diğer yazarlara nazaran, Büyük İskender'in savaş düzeni hakkında daha detaylı bilgi vermektedir. Polyainos, Büyük İskender'in süvari komutanının, düşman birliklerini arkadan sardığı bilgisini vermese de Arrianos ile birlikte, Curtius da bu bilgiyi eserinde vermiştir (Curt. VIII. 14. 15). Anekdotun devamında, Poros'un filleri nasıl yerleştirdiğiyle alakalı bilgi veren yazar, burada Arrianos'tan ayrılmaktadır ve bahsedildiği gibi, Diodoros ve Curtius'la benzeşmektedir. Ayrıca, fillerin arasındaki aralığın on beş metre olduğunu aktararak da Arrianos'tan ayrılmaktadır. Polyainos, savaştaki olaylar için bahsi geçen üç yazardan alıntı yapmış olsa da Büyük İskender'in savaş düzeni için, başka bir kaynaktan alıntı yapmış gibi görünmektedir. Bu bağlamda, Arrianos'un kaynağı, yazarın kendisinin de dediği gibi (Arr. **Anab.** V. 14. 4), Ptolemaios'tur, fakat Polyainos'un kaynağı ise, büyük ihtimalle Aristobulos'tur (Hammond, 1996: 29-31).

"Thessialılar Tempe'yi korurlarken, Aleksanros, Ossa Dağı'nın yalçın kayalarını oyup, küçük küçük adımlar oluşturduktan sonra, bunların aracılığıyla, hem kendisi hem de Makedonlar, ayaklarının ucuna basarak tırmanıp, dağın zirvesine ulaştılar. Thessialılar ise, Tempe'ye giden dar geçidi koruduğu sırada, Ossa Dağı'nı aşıp, Thessalia'yı aldılar. Şimdi bile, Tempe'yi dolaşanların, Ossa Dağı'nın kayalarının bir merdiven gibi inşa edildiklerini görmesi mümkündür. Bunlara, Aleksandros'un Merdivenleri derler" (Polyain. IV. 3. 23).

M.Ö. 336 yılında tahta çıkan Büyük İskender, taht kavgalarını sona erdirdikten sonra, artık uzun süreli seferlere çıkabileceğini düşünmüştür. Fakat, M.Ö.

336-335 kışında, Güney Hellas'taki huzursuzluk ve fikir ayrılıkları dolayısıyla, bölgeye gelmiştir. Bir savaş gerçekleşmeden, babasının daha önce üstlenmiş olduğu Korinthos Birliği'nin liderliği ünvanını, o da üstlenmiş ve Perslere karşı yapılacak olan seferin başkomutanı seçilmiştir (Bosworth, 1994: 795).

Bu durum, Büyük İskender'in Thessalia'ya doğru yola çıkmasına sebep olmuştur. Sahil boyunca Peneios geçitlerine kadar ilerleyen kral, Tempe ve Kallipeuke kentlerinin geçitlerinin sağlam bir şekilde korunduğunu görmüştür. Savaşarak onları alt etmenin zor olacağını düşünmüş ve bu yüzden, Tempe geçidinin güneyindeki, Ossa Dağı'nın denize bakan yüzündeki çok dik olmayan kayalıkları aşmayı denemiştir. Kral, ordusuna bu yolda öncülük etmiş ve eğer gerekirse, adım atabilmek için kayalık üzerinde oyuklar oluşturmalarını emretmiştir. Böylece, dağı aşmış ve Thessalialı birliklerin arkasına geçmiştir. Büyük İskender, savaşmadan, kenti ele geçirdi fakat kuşatmadı, çünkü Thessalialı süvarileri, Pers Savaşları için ordusuna katmak istemekteydi (Droysen, 2012: 73).

Polyainos'un anekdottaki yerini tam olarak belirtmediği, fakat hala görülebilir olduğunu ifade ettiği, bu basamakların nerede olduğu ve bu basamaklarla aslında neyin ifade edildiği tam olarak bilinmemektedir. Yapılan bazı çalışmalar sonucunda, yerlerinin Ossa Dağı'nın doğu yamaçlarında olabileceği düşünülmüştür, fakat yine de şüphelidir.

Polyainos'un, Büyük İskender'in Ossa Dağı'nı geçişiyle ilgili aktardığı bu anekdot, diğer hiçbir antik kaynakta bulunmamaktadır ve bu, yazarın bu anekdotu yazarken alıntı yapmış olabileceği kaynak hakkında bir tahminde bulunmayı da zorlaştırmaktadır (Sprawski, 2017: 152-153).

"Aleksandros, Makedonları veya Hellenleri yargılarken, ölçülü ve halka açık bir mahkemeye sahip olmayı düşünmekteydi. Barbarlar arasında ise, mahkemenin biçimiyle Barbarları da mahkemenin görünüşüyle şaşırtmak için, göz alıcı ve askerî bir mahkemeye sahip olmayı düşünmekteydi. Baktrialıları, Hyrkaniyalıları ve Hintleri yargılarken ise, hiç değilse şu şekilde yapılmış bir çadırı vardı: Çadır, yüz tane döşegün sığabileceği büyüklükteydi. Zemine, elli tane altın sütun yerleştirilmişti. Tavana, çeşitli resimler işlenmiş ve altın nakışlı gölgelikler gerilerek, çadırı yukarıdan örtmüşlerdi. İlk olarak, erguvan ve sarı renkte giysilerle süslenmiş beş yüz tane Pers kraliyet

muhafızı⁶⁵ çadırın içinde ayakta durmaktaydılar. Muhafızlardan sonra, onlarınkinden farklı giysilere sahip olan eşit sayıda okçu ayakta durmaktaydılar. Bazıları alev, bazıları lacivert, bazıları ise kırmızı renkli giysilerle sarılmışlardı. Gümüş kalkanlılardan seçilen en iri beş yüz Makedon, bunların önünde ayakta durmaktaydılar. Çadırın ortasında, müzakere ederken üzerinde oturduğu altından bir taht durmaktaydı. Muhafızlar, kral yargıda bulunurken tahtın her iki tarafında dikilmekteydiler. Hazırlanan filler ve Makedon giysileri giyen bin Makedon, çadırın etrafına yerleştirilmişti. Bunların ardında, mor renkte giysili beş yüz Susalıve onların ardında da bütün herkesi çevreleyen, tamamen Pers tertibine göre süslenmiş ve hepsinin keskin palalar taşıdığı, Perslerin en güzelleri ve en irileri olan on bin Pers dikilmekteydi. Aleksandros'un Barbarlar için mahkemesi böyleydi" (Polyain. IV. 3. 24).

Polyainos'un bu anekdotta aktardığı, Büyük İskender'in, Babil'deki, mahkemeler için kullandığı çadırın tasviri, yazarlar Athenaios ve Aelianus'un⁶⁶ eserlerinde de bulunmaktadır. Aelianus dışarıda tutularak, Athenaios ve Polyainos, eserleri günümüze kalmayan M.Ö. 3. yy. yazarlarından Phylarkhos'tan alıntı yapmış oldukları düşünülmektedir (Atkinson-Yardley, 2009: 216).

Polyainos'un aktarmış olduğu bazı bilgilerden ve anekdotta, fillerin artık Büyük İskender'in tarafında yer aldığından anlaşılmasından dolayı, anekdotun zaman bilgisine karşılık, Hint Seferleri'nden sonra olduğu veya M.Ö. 326-323 yılları arasında olduğu ve yüksek ihtimalle M.Ö. 325 yılının başlangıcı olarak verilebilir (Juhel, 2009: 349).

Phylarkhos, dışında bu tasviri yapan diğer üç yazarın anlattıkları, birbirlerini tamamlar niteliktedir. Üç yazar da aslında Büyük İskender'in mahkemesini aktarmaktadır, fakat kralın bir teşrifatçısı olan, Midillili Khares'in eserindeki, Susa'da yapılan ve beş gün süren düğünlerdeki, düğün alanının yüz tane döşek ve elli tane altın sütunla donatıldığı bilgisinin, diğer üç yazarın aktardıklarıyla benzeşmesinden ötürü, aktardıklarının devamında, sanki bu düğün alanını aktaracakmış gibi görünmektedirler. Aktarılanlardan, öyle olmadığı ve değişikliklerden, Büyük İskender'in mahkemesinin tasvirinin yapıldığı anlaşılmaktadır.

⁶⁵ *μηλοφόρος* (**melophoros**): Pers kraliyet muhafızları. Mızraklarının arka ucunun, diğer mızraklara göre, altından bir elmaya benzemesinden ötürü, bu adı almışlardır (Bosworth, 1980: 8). Büyük İskender'in Pers muhafızları. Kral tarafından, Makedon muhafızlarla, eşit tutulmaktaydılar (Lock, 1977: 376).

⁶⁶ Athen. XII. 55. 539; Ael. VH. IX. 3.

Mahkeme, Büyük İskender ve onun yakın komutanlarının etrafındaki eş merkezli dairelerden oluşmaktadır. İlk dairede, fiziksel özelliklerine göre seçilmiş beş yüz Makedon gümüş kalkanlı, ikinci dairedeyse, çeşitli renkte giysiler giyen bin okçu bulunmaktaydı. Çadırın içindeki üçüncü daireyi, beş yüz Pers kraliyet muhafızı oluşturmuştu. Böylece, Büyük İskender, Makedon ve Pers olmak üzere, iki milletten de kraliyet muhafızlarına sahip olmuştu. Bu iki milletten muhafızlar, birbirlerinden uzaktı. Makedon muhafızlar, haliyle krala daha yakındı, aralarına konulan bin okçu sayesinde, Pers muhafızlarla kral, birbirlerinden ayrılmışlardı. Çadırın dışında, fil birliği, Makedon giysileri giyen bin Makedonla beraber, aynı daireyi paylaşmakta, bunların ardında da Pers giysileri giyen ve palalar taşıyan on bin Pers bulunmaktaydı. Makedon ve Perslerin birlikte gerçekleştirdiği bir merasimin, güzel bir örneğidir, fakat iki millet de birbirlerinden katı bir şekilde ayrı tutulmuşlardır. Makedonlar krala her zaman daha yakın olmakla birlikte, bu iki milleti, hiçbir şekilde, birleştirme amacı yoktur (Bosworth, 1980: 8).

Polyainos'un anekdotuyla, Phylarkhos'un aktarımı arasında dikkat çekici benzerlikler göze çarpmaktadır. Bazı farklılıklar dolayısıyla da Polyainos, Phylarkhos'tan ayrılmaktadır. Fakat, iki yazarın da Büyük İskender'in teşrifatçısı olan Midillili Khares'in aktardıklarından aşına oldukları düşünülebilir (Hammond ,1996: 48).

"Aleksandros, çölde yolculuk yaparken, hem kendisi hem de Makedonlar susuzluktan eriyip bitmekteydiler. Keşif birlikleri, oyuk bir kayalıkta küçük bir su birikintisi bulduktan sonra, suyu miğfere doldurup Aleksandros'a götürdüler. Aleksandros, miğferi orduya gösterdikten sonra, suyu görüp, yüreklensinler diye, suyu içmeyip, herkesin gözü önünde miğferden döktü. Makedonlar, nara atıp, krallarının susuzluğa tahammülü sebebiyle, güçlü bir iradeyle susuzluğa direnerek, yolculuğa devam etmesi için krala buyurmaktaydılar" (Polyain. IV. 3. 25).

M.Ö. 325'te sonbahar başlarken, Büyük İskender'in, Hint bölgesinden yola çıktığı düşünülmektedir. İlerlerken, yol üzerinde bazı çarpışmalar gerçekleşmişse de yoluna devam etmiştir. Daha sonra, çöllerle kaplı ve ıssız bir bölge olan Gedrosia'ya (günümüzde Makran) ilerleyen Büyük İskender'in ordusu, günlerce bu çöller üzerinde yolculuklar yapmış, yolculuk, günler geçtikçe zorlaşmış, askerler bitap

düşmüş ve susuzluktan kırılmışlardır. Hatta açlıklarını gidermek için, atları, katırları ve develeri kesip, çiğ çiğ yemek zorunda kalmışlardır (Droysen, 2012: 351-353).

Anekdotta aktarılan olay, bu yolculuk esnasında gerçekleşmiştir ve Arrianos, Curtius, Frontinus ve Plutarkhos gibi yazarların eserlerinde aynı olay yer almaktadır.⁶⁷ Curtius, bu olay hakkında aktardıklarıyla, diğer yazarlarından farklıdır. Bu doğrultuda, Polyainos'un alıntı yaptığı kaynağın, Curtius olmadığı kesin olarak söylenebilir. Polyainos'un anekdotu, yer ve zaman bilgisi bakımından yoksundur, fakat Frontinus, yolculuğun, tam olarak nerede olduğu anlaşılamasa da Afrika'da yapıldığını en azından aktarmıştır. Arrianos ise, yolculuğun, Gedrosia bölgesinin başkenti olan Pura'ya doğru yapıldığını aktararak, tam bir yer bilgisi vermiştir (Arr. **Anab.** VI. 24. 1). Polyainos, Arrianos'un eserindeki bu bilgiyi anekdotunda vermemiş olsa da anekdotunun geri kalanında aktardıklarının, Arrianos'un aktardıklarıyla büyük ölçüde örtüşmesinden ötürü, Polyainos'un kaynağının, Arrianos olduğu söylenebilir. Ayrıca, Arrianos, Büyük İskender'in yaptığı bu davranışını, sadece kendini düşünmediğinin bir göstergesi olarak görür ve kralın, büyük bir iş yapmış kadar olduğunu düşünerek, kralı takdir etmektedir (Arr. **Anab.** VI. 26. 3).

"Aleksandros, Dicle Nehri'ne Dareios'tan önce varmak için acele etmekteydi. Artçı birlikten başlayıp, bütün orduya büyük bir panik yayıldı. Kral, borazancıya (çaldıklarıyla) orduyu yüreklendirmesini, en öndeki piyade birliklerine de silahlarını ayaklarının önüne koyup, bunu arkalarındakilere açıklamalarını emretti. En önden en arkaya kadar bütün sıralar, bunu yaparak, korkularının sebebini anladılar. Panik, sona ermişti ve askerler silahlarını alıp, ilerlediler" (Polyain. IV. 3. 26).

Büyük İskender'in M.Ö. 331 ilkbaharında, Gaugamela Savaşı için, Mısır'dan yola çıktığı bilinmektedir. Suriye üzerinden, Mezopotamya'ya ulaşp, Fırat Nehri'ni geçmiş ve Yukarı Mezopotamya'da yolculuğuna devam eden kral, Dicle Nehri'ni de geçtikten sonra, savaşın gerçekleşeceği mevkiye ulaşmıştır.

Yolculuğuna başlayan Büyük İskender, M.Ö. 331 yılının Ağustos ayında, Fırat Nehri'nin batı kıyısında, Suriye'deki Thapsakos kentine ulaşmıştır. Kral, küçük bir birliği, nehir üzerinde iki tane köprü kurmaları için önden göndermiş, fakat köprü

⁶⁷ Arr. **Anab.** VI. 26. 3; Curt. VII. 5. 9-12; Frontin. **Str.** I. 7. 7; Plut. **Alex.** III. 42. 7-10.

kurulamamıştır, çünkü nehrin diğer kıyısında, III. Dareios'un, nöbet tutması için gönderdiği Mazaios, emrindeki yaklaşık on bin askerle beklemekteydi. Makedon birliklerin geri kalanı gelmeden, Mazaios bölgeyi hızlıca terk etti. Zaten Büyük İskender'i oyalamasına da gerek yoktu, III. Dareios, savaş hazırlıklarını tamamlamıştı (Droysen, 2012: 196). Arrianos, bu olaydan bahsetmektedir ve Makedon birliklerin, nehrin diğer kıyısında bekleyen Mazaios'un⁶⁸, köprüyü geçtikten sonra, onlara doğru saldırıya geçmesinden korktuklarını aktarmıştır (Arr. **Anab.** III. 7. 1-2).

Polyainos'un aktardıklarının bir benzerini, Curtius da aktarmaktadır. Onun aktardıklarında da askerlerin korkularının sebebi tam olarak belli değildir. Curtius'a göre, Büyük İskender, ordusunun bu halini fark etmiş ve ordunun durdurulmasının işaretinin verilmesini istemiştir. Birliklerine, silahlarını bırakmalarını ve dinlenmelerini emretmiş, düşmanın uzakta olduğunu bildirerek de ordusunun sakinleşmesini sağlamıştır. Yine de Curtius'un aktardıklarından, Makedon ordusundaki bu paniğe, düşmanla ani bir karşılaşma olasılığının sebep olduğu düşünülebilir. (Curt. IV. 12. 14-17).

Büyük İskender'in, III. Dareios'tan önce Dicle Nehri'ne ulaşmak için bir acelesi olmamıştır. III. Dareios, zaten bölgededir. Büyük İskender'in, Dicle Nehri'ni geçerken yine Mazaios'la karşılaştığı ve kralın, Dicle Nehri'ni nasıl geçtiği de bilinmektedir. Polyainos, bu bağlamda yanlış bir bilgi vermiştir ve ordudaki paniğe neyin sebep olduğuyla alakalı bir bilgi de yoktur. Büyük İskender'in ordusunu sakinleştirmek için uyguladığı taktik hakkında, iki yazar da farklı bilgiler vermiştir. Polyainos'un aktardığı taktiği, Arrianos, Diodoros ve Plutarkhos gibi yazarlar bu olaydan hiç bahsetmezken, hangi yazardan alıntı yaptığı kesin olarak söylenememektedir ve bu yüzden, Polyainos'un, aktardığı taktiği, kendince uyarlamış olmasının ihtimali de bulunmaktadır.

"Aleksandros, Arbela'da (=Erbil) Dareios'u yendi. Dareios'un akrabası, Phrasaortes çok sayıda Pers askerî birlikle Susa geçitlerini savunmaktaydı. Bu yüksek ve dar geçitler, aslında dağlardır. Barbarlar, Makedonların bu geçitlere saldırılarını oklar ve taşlar atarak ve sapanla kolayca püskürtmekteydiler ve bu yüzden Aleksandros, birliklerini otuz stadion mesafeden geri çağırıp, kazıklarla yapılmış bir duvar inşa ediyordu. Apollon'un, yabancı bir kurdun, Perslere karşı giden bu

⁶⁸ Arrianos, Mazaios'un emrindeki birliklerin sayısını, üç bin süvari olarak vermiştir.

yolda Aleksandros'a rehber olduğu şeklinde bir kehaneti vardı. Adının Lykeios olduğunu bildiren ve vahşi hayvan postu giyen bir çoban Aleksandros'a yaklaşıyordu. Dağların çevresinde, ormanın örtüsüyle (bitki örtüsüyle) gizlenmiş bir patika olduğunu ve öküzlerini otlatması dolayısıyla, yalnızca kendisinin bildiğini de bildirmekteydi. Aleksandros, kehaneti hatırlayarak çobana güvendi. Aleksandros, bütün orduya ordugahta kalmalarını ve Perslerin dikkatini çekmek için, farklı noktalarda ateş yakmalarını emretti. Philotas ve Hephaistion'a, Makedonların dağların tepesine ulaştıklarını gördükleri zaman, aşağıdan hücum etmelerinin emrini gizlice verdi. Kendisi ise hypaspist'leri, bir birlik hoplit ve bulunan bütün İskitli okçuları yanına alıp, küçük patikanın içinden seksen stadion mesafe ilerledikten sonra, sık ormanda gizlenerek kamp kurdu. Gecenin ortasında, uyuyan düşmanın etrafını sarıp, mevzi aldı. Şafak vaktiyse, hücum boruları, dağların tepesinden çalmaya başlamaktaydı. Hephaiston ve Philotas, Makedon birlikleri kazıklarla yapılmış duvardan sürüp, ilerlemekteydiler. Arada kalan Persler, yukarıdan ve aşağıdan gelen düşman tarafından yakalandıktan sonra, bazıları öldürölmekte, bazıları uçurumdan aşağıya atlamakta, bazıları da canlı (esir) olarak ele geçirilmekteydi" (Polyain. IV. 3. 27).

M.Ö. 331'deki Gaugamela Savaşı'ndaki galibiyetten sonra Büyük İskender, Babil de kral olarak karşılandıktan sonra, İran'ın içlerine doğru ilerlemeye devam etti. İmparatorluğun başkentlerinden M.Ö. 331 yılının Kasım ayında Susa'yı ele geçirdi. Büyük İskender'in bundan sonraki hedefi, imparatorluğun kalbi olan Persis bölgesini ele geçirmektir. M.Ö. 331-330 kışında, Susa'dan hareket eden kral, Zagros Dağları'nın eteklerinde yolculuğına devam etti. Bu yolculuk esnasında, bu dağlarda yaşayan bir kabileyle karşılaştı. Bu kabile, yolculuğa engel olmak istese de kral, kabilenin haddinden gelerek, yoluna devam etmiştir. Artık sıra, Pers Geçitleri veya Susa Geçitleri olarak adlandırılan engeli aşmaya gelmişti. Ağır yüklerini, yük arabalarıyla birlikte Persepolis'e gönderirken, kendisi yanındaki birliklerle Zagros Dağları'nın merkezine doğru yol aldı. Büyük İskender'in izlediği güzergah, tam olarak kestirilememektedir, fakat Fahlian Vadisi'nden Aliabad Ovası'na giden yol olduğu düşünülmektedir. Bu yolun sonunda, 2167 metre yükseklikteki iki tepe arasındaki dar bir geçit, kendisini beklemekteydi. Perslerin bu tepelerde, Makedon ordusuna pusu kurduğu düşünülmektedir. Pers satrap Ariobarzanes'in komutasındaki Pers ordusu, Büyük İskender'in ilk denemesinin başarısız olmasını sağlamıştır. Bu bozgun, Büyük İskender'in geri çekilmesine ve birliklerinin morallerinin bozulmasına sebep olmuştur. Bölgede yaşayan yerel muhbirler, tepelerdeki Pers

birliklerini arkadan sarmaya yardımcı olacak gizli bir patikanın yerini göstermişlerdir ve Büyük İskender, yanındaki birliklerle yaptığı iki günlük yolculuk sonrasında, Persleri arkadan sarmayı başarmıştır. Şafak vakti, Büyük İskender saldırıya başlamış, bunu gören Krateros da aşağıdan saldırıya geçerek, hiç beklemedikleri bu saldırılarla, Perslere çok sayıda kayıplar verdirmişler ve kaçmalarını sağlamışlardır Savaş, M.Ö. 480'de gerçekleşen Thermopylai Savaşı'nı büyük ölçüde andırmaktadır (Bosworth, 1994: 815-816).

Bahsi geçen savaşı, Arrianos, Curtius, Diodoros Ve Plutarkhos eserlerinde⁶⁹ anlatmışlardır. Curtius ve Plutarkhos hariç, Plutarkhos bu savaşla ilgili, kehanet dışında pek bir ayrıntı vermemektedir, diğer iki yazar da kehanetten bahsetmemektedir. Diodoros, Lykeios'tan bahsetmiş olmasına rağmen, kehanet eserinde yoktur. Arrianos ise, ne kehanetten ne de Lykeios'tan bahsetmektedir. Bu bağlamda, Polyainos'un kehanet ve Lykeios için, Curtius ve Plutarkhos'un eserlerinden alıntı yaptığı düşünülebilir.

Anekdotunun geri kalanı için, Polyainos'un yazarlardan Arrianos'un eserinden alıntı yapmadığı bellidir. Arrianos'un eserinde, Büyük İskender'in karşısındaki Pers komutan, Phrasaortes⁷⁰ değildir, Pers satrapı Ariobarzanes'tir. Polyainos'un bu bilgiyi aktarırken bir hata yaptığı söylenebilir, çünkü diğer yazarlardan hiçbiri Büyük İskender'in Phrasaortes ile savaştığını aktarmamaktadır. Ayrıca, Arrianos'un eserinde, tepelerin aşağısındaki birliğe komuta eden Hephaistion⁷¹ ve Philotas değildir, kralın komutanlarından Krateros'tur. Curtius ve Polyainos'un aynı şekilde aktarmış oldukları bazı noktalar vardır: Susa Geçitleri, Pers sapancılar, Büyük İskender'in otuz **stadion** mesafe geri çekilmesi, kehanet ve farklı noktalarda yakılan ateşler. Polyainos'un, Curtius'tan alıntı yapmış olduğu bazı noktalar, bunlardır. Yine, Curtius'tan ayrıldığı bazı noktalar da vardır: Tepelerin aşağısındaki birliğe komuta eden komutanların isimleri Polyainos'ta farklıdır. Polyainos, Büyük İskender'in geceleyin düşman bölgesine ulaştığını aktarırken, Curtius, şafak vakti tepelere ulaştığını ve düşman bölgesini gördüğünü

⁶⁹ Arr. **Anab.** III. 18. 1-9; Curt. V. 3. 17-4; Diod. XVII. 68; Plut. **Alex.** III. 37. 1-2.

⁷⁰ Bölgeyi ele geçirdikten sonra, Büyük İskender tarafından Persis bölgesinin satrapı yapılmıştır (Arr. **Anab.** III. 18. 11).

⁷¹ Diğer yazarların eserlerinde, bu savaş için, böyle bir bilgi yoktur. Polyainos'un bu anekdottaki diğer bir hatası olduğu söylenebilir (Heckel, 1977: 18).

aktarmaktadır. Polyainos, Büyük İskender'in hücum borularıyla aşağıdaki birlikleri uyardığını, Curtius ise, Büyük İskender'in tepeden seslenerek birlikleri uyardığını aktarmaktadır. Sonuç olarak, iki yazarın benzeştiği ve ayrıldığı noktalar bunlardır.

Polyainos, bu anekdotta, doğru verebileceği bilgileri, yanlış vermiş ve savaşı, eksik anlatmıştır. Anekdotunda, Büyük İskender'in uğradığı bozgunu, basitleştirerek anlatmıştır ve detayları eksiktir. Polyainos'un anekdotu için, Curtius'un eserindeki bilgilerin, bazen doğru, bazen de yanlış şekilde aktarımı olduğunun yorumu yapılabilir (Hammond, 1996: 25-27).

“Aleksandros, yazın, düşman onu yakından takip ederken, bir nehir boyunca ilerlemekteydi. Askerlerinin susadıklarını ve nehrin akışını seyrettiklerini görünce, su içip, ne düzeni bozsunlar ne de ilerleyişin hızını kessinler diye, haberciye yüksek sesle şöyle bildirmesini emretti: "Nehirden uzaklaşalım. Su, ölümcüldür." Askerler korkup, nehirden uzaklaştılar ve daha hızlı ilerlediler. Aleksandros, yolculuğu tamamladıktan ve kamp kurduktan sonra, kendisi komutanlarla beraber nehirden alenen su içti. Askerler gülüp, hilenin sebebini fark ettiklerinde, bütün hepsi nehirden korkusuzca su çektiler" (Polyain. IV. 3. 28).

Kaynaklarda anekdottaki gibi bir olay geçmediğinden, bir karşılaştırma yapılamamakta veya belirli bir olay üzerinden gidilerek, sonuca varılamamaktadır.

Savaş zamanlarında, normalden daha fazla ihtiyaç duyulmakla beraber, suyun insanlar için bir ihtiyaç olduğu bilinmektedir. Komutanlar, suyu, bazen ihtiyaçları bazen de bir kentin kuşatılması esnasında kendilerine yarar sağlamaları doğrultusunda kullanmaktadır. Örneğin, nehirler, bir sefere giden veya seferden dönen ordular için önemli su kaynaklarının başında gelmektedir. Fakat, bu anekdotta görüldüğü gibi, ordunun düzeninin bozulması açısından sakıncalı bir durum oluşturmaktadır.⁷² Kuşatmalar esnasındaysa, kentin su kaynaklarının tüketilmesi veya kentin kullandığı suyunun zehirlenmesi sağlanarak, kentin susuz kalmasına sebep olup, kuşatma da başarıya ulaştığı görülebilmektedir (Frontin. **Str.** III. 7. 1, 2, 6).

⁷² Düzenin bozulduğunu aktaran bir anekdot için bkz.: Polyain. VIII. 13.

Su kaynaklarının önemi, Frontinus ve Polyainos gibi yazarların eserlerinde anekdotlar olarak aktarılmıştır ve diğer antik yazarların kaynaklarında, olayın gerçekleştiği şekil itibarıyla anlaşılabilir (Campbell, 2012: 162).

"Aleksandros, Sogdiana ülkesini istila etti: Bütününü çetin ve aşılabilir bir ülkedir. Ortasından yalnızca kuşların ulaşabileceği bir kayalık yükselir. Kayalığın çevresindeki yoğun ve sık orman ise, geçilmez uçurumları, daha geçilmez bir hale getirir. Ariomazes, çok sayıda ve güçlü Sogdianalı askerî birlikle ve sahip olduğu su kaynaklarıyla ve bol erzakla beraber, kayalığı ele geçirmişti. Aleksandros, kayalığın etrafını (atla) dolaştıktan ve doğasını inceledikten sonra, tırmanışta becerikli ve idmanlı üç yüz tane genç erkeğin, silahsız olarak sık ormanın içinden kayalığın arkasına sızmalarını ve ince halatlarla birbirlerini yukarı çekmelerini emretti. Kayalığın zirvesine ulaştıklarında ise, bağladıkları beyaz kuşakları çözüp, büyük mızraklara sarmalarını ve bu yüzden çok sayıda ve parlak kuşakların olabildiğince sallanıp, yukarıda Barbarlara, aşağıda ise Makedonlara görünsün diye, onları tepelerdeki ağaçların üzerine doğru uzatmalarını emretti. Tırmanıcılar büyük emeklerle zirveye varıp, sabah olunca kuşakları salladılar. Makedonlar aşağıdan, yüksek ve yankılanan bir sesle nara attılar. Ariomazes şaşırıp, bütün ordunun zirveye doğru ilerlediğini ve artık zirvenin ele geçirildiğini düşündükten sonra, onun gücünün ve şansının daha tanrısal olduğuna inanarak, hem kendi teslim oldu hem de kayalığı Aleksandros'a teslim etti" (Polyain. IV. 3. 29).

M.Ö. 329 yılının başında, Pers satrapı Bessos'un, Pers İmparatorluğu'nun daha önceki kuzeydoğu sınırlarına doğru kaçması, Büyük İskender'in Sogdiana bölgesine saldırmasına olanak sağlamıştır. Bu bölge, günümüzde Özbekistan ve Tacikistan topraklarını da içine alan, Ceyhun ve Seyhun Nehirleri arasında kalan yerdedir. Makedon kral, hızlıca bu bölgeye saldırmış ve başkenti Marakanda dâhil olmak üzere, bölgeyi ele geçirmiştir.⁷³ Aynı yıl içinde, Spitamenes ve Katanes adlarındaki iki Sogdianalı soylu, Sogdianalı, Baktrialı ve İskitliler arasında ittifak kurmuş ve bölgedeki Makedon hakimiyeti karşısında, büyük sorunlar çıkarmışlar ve Büyük İskender'in, M.Ö. 329-328 kışında tekrar bölgeye gelmesine neden olmuşlardır. M.Ö. 328 ilkbaharında ise, kral Ceyhun Nehri'ni geçmiş, ordusunu, beş bölük halinde ayırmış ve Marakanda'ya ilerlemiştir. Bunun üzerine kaçan Spitamenes, M.Ö. 328 yılının sonlarına doğru, kendi müttelikleri tarafından öldürülmüştür. Yine de, isyanlar, Sogdiana'nın dağlık bölgelerine kayıp, devam etmiş

⁷³ Kral, bu bölgede, *Αλεξάνδρεια Εσχάτη* (=En Uzak İskenderiye) adı verilen kenti kurmuştur. Günümüzde Tacikistan'ın Hucend kentine karşılık gelmektedir.

ve isyancılar, bu dağları, ordugah olarak kullanmışlardır. Bunlardan birinin adı, Sogdiana ya da diğer adıyla Ariomazes Kayalığı'ydı (Vacante, 2012: 87-88).

Bahsi geçen olay, Arrianos ve Curtius'un eserlerinde bulunmaktadır.⁷⁴ Polyainos'un aktardıklarının, daha çok Curtius'la benzeşmesinden ötürü, büyük ölçüde Curtius'tan alıntı yaptığı söylenebilir. Polyainos'un aktardıklarında, Arrianos'un eserinde geçen bazı ifadeler bulunmamaktadır: Ormanın içinden sızma, sık orman, kayalığın tepesindeki ağaçlık ve su kaynakları gibi. Ayrıca, Arrianos'un eserindeki kar detayı, Polyainos'un anekdotunda da yoktur ve Arrianos, kayalığın ele geçirilmesini, bir gecede tamamlanan bir olay olarak aktarmıştır. Curtius'un eserindeki, kayalıktaki bol su kaynağı, Büyük İskender'in kayalığın doğasını incelemesi, üç yüz genç erkeğin seçilmesi, tepeye ulaştıklarında beyaz kuşakları işaret vermek için kullanmaları gibi ifadeler ise, Polyainos'un anekdotuyla uyushmaktadır.

Antik coğrafya yazarı Strabon, Büyük İskender'in iki tane zorlu kayalığı ele geçirdiğini aktarmaktadır. Bunlardan birinin, Sogdiana Kayalığı olduğunu ve yazar, bu kayalığa, Ariomazes Kayalığı denildiğini de belirtmiştir (Strab. XI. 11. 4). Polyainos, kayalığın bulunduğu yerin Sogdiana olduğunu belirterek, Strabon'la uyushmuştur. Arrianos, kayalığın adını sadece, Sogdiana Kayalığı olarak vermiş, Curtius ise, kayalığın adını, kayalığı savunan ve bir Sogdianalı olan Ariomazes ile bağdaştırarak, Ariomazes Kayalığı olarak aktarmış ve bu bağlamda da Polyainos, Curtius ile uyushmaktadır (Hammond, 1996: 41-42).

"Aleksandros, Hint bir askerî birlik olan ve ona karşı ümitsizlik içinde direnen Kathaioslu gençleri öldürdü ve onların en güçlü kenti Sangala'yı yerle bir etti. Hintler arasında, Aleksandros'un zalimce ve barbarca savaştığına dair kötü bir söylenti yayıldı. O ise, ününü değiştirmek istediğinden, diğer bir Hint kentini ele geçirip, rehineler alıp ve bir antlaşma yaptıktan sonra, büyük ve kalabalık üçüncü bir Hint kentine doğru gitti. Burada, aldığı rehineleri -yaşlıları, kadınları, çocukları- falanks'ın önünde sıraladı. Hintler, rehinelerle aynı soydan olduklarını fark ettikten ve Aleksandros'un insanlığını gördükten sonra hem kale kapılarını açtılar hem de onu zeytin dallarıyla karşıladılar. Bu söylenti hemen yayılıp, Hintleri, Aleksandros'u seve seve karşılamaya ikna etti" (Polyain. IV. 3. 30).

⁷⁴ Arr. **Anab.** IV. 18. 4-19. 4; Curt. VII. 11.

M.Ö. 326'daki Hydaspes Savaşı'ndan sonra, Hindistan kralı kalınca, Büyük İskender, ülkenin hakimiyetini bütünüyle ele geçirmek istedi. Fakat, Hydraotes Nehri'nin (günümüzde Ravi Nehri) ötesindeki bazı savaşçı kabileler, Büyük İskender'in işini biraz zorlaştırmıştır. Kralın işini zorlaştıran bu kabilelerden, Kathaios adı verilen kabile, tam anlamıyla savaşçı bir kabile olmasının yanında, etraflarındaki kabileleri de yanlarına alarak, güçlerine güç katmışlardır. Hydaspes Savaşı'ndan yaklaşık 33 gün ve bu süre içindeki bazı gelişmelerden sonra Büyük İskender, bu kabilenin başkenti Sangala'ya ilerlemekteydi. Sağlam surlarla çevrili kent, fazlasıyla büyüktü. Kent, Bir taraftan iç denizle, diğer taraftan ise, kabilenin araziye hakim olmasını sağlayan ve sur kapılarının önünde yükselen bir tepeyle korunmaktaydı. Kathaioslular, Büyük İskender'e bir süre karşı koyabilseler de onlar da boyun eğdiler ve kral, kenti ele geçirdi. Savaş sona erince Büyük İskender, teslim olmaları için Kardialı Eumenes'i kente gönderdi ve onun düşmana, kurtuluşları için tek çarelerinin, teslim olmaları olduğunu belirtmesini emretti. Fakat, savaştan canlı kurtulanlar, Büyük İskender'in zalimce ve askerlerinin de kana susamış bir halde davrandığı şeklinde bir söylenti yaydılar. Kral, bunun haberini alınca, kaçanların peşine düşse de hepsini yakalayamadı. Daha sonra, kente tekrar döndü ve kenti adeta yerle bir etti. Ayrıca, kral savaştan sonra, yetmiş bin kadar Kathaiosluyu rehin aldı (Droysen, 2012: 314-317).

Arrianos, Curtius ve Diodoros eserlerinde bu olaydan bahseden yazarlardandır.⁷⁵ Arrianos, Sangala kentinin kuşatılmasını detaylı bir şekilde aktarmakla birlikte, yetmiş bin kişinin rehin alınışını ve kentin yerle bir edilmesini de aktarmaktadır. Diodoros, Kathaiosluların en büyük ve güçlü kenti Sangala'nın kuşatılmasının, Büyük İskender'in pahalıya mal olduğunu aktarmıştır. Curtius ise, Sangala'nın, bölgedeki diğer kentlere göre iyi bir durumda olduğunu, savaştan canlı kurtulanları ve Arrianos gibi, kentin yerle bir edilmesini aktarmıştır. Rehinelerle ilgili, yazarlar birbirlerinden farklı bilgiler vermişlerdir: Curtius, Kathaiosluların rehine alınmasını ve rehinelerin ordunun önünde sıraya dizilmesini; Diodoros, Hintlerin, Büyük İskender'e zeytin dalı uzatmasını; Arrianos ise, kent yerle bir edilirken, Hintlerin, Büyük İskender'e, kendi istekleriyle geldiklerini aktarmıştır. Kralın

⁷⁵ Arr. **Anab.** V. 22-24; Curt. IX. 1. 15-23; Diod. XVII. 91.

savaştan sonraki insanlığından, yazarlardan Curtius ve Diodoros bahsetmektedir. Bu ölçüde, Polyainos'un, Curtius ve Diodoros'un eserlerinden alıntı yaptığı düşünülebilir (Hammond, 1996: 43-44).

Anekdotun dışında, Büyük İskender'in, rehineleri ordunun önünde sıraya dizmesinin, insancıl bir davranış olduğu düşünülemez. Büyük İskender, rehineleri kullanarak, düşmanı esaretle tehdit etmektedir. Eserinde genel olarak Büyük İskender'i öven bir tavır takınan Arrianos bile, savaştan sonraki olayları anlatırken, Büyük İskender'in, geri kalan Kathaioslulara karşı davranışlarından, insancıl bir şekilde davranmadığı anlaşılmaktadır (Heckel, 2020: 248).

"Aleksandros, Kossaialıların ülkesini incelemekteydi: Hem taşlık hem de yüksek tepeler vardı. Bu tepeler, ulaşılamazdı ve tepelerde dikkate değer bir düşman kalabalığı da mevcuttu. Kuşkusuz, bu tepeleri ele geçirme olasılığı yoktu. Haber veren biri geldi: "Hephaistion, Babil'de öldü." Aleksandros, milli yas ilan edip, Hephaistion'un cenazesine acele etmekteydi. Kossaialıların gözcüleri, Makedonların geri çekildiklerini gördüğünde, Kossaialılar, dağıldılar. Aleksandros, geceleyin süvarileri gönderip, tepelere giden savunmasız yolu ele geçirdi ve yolculuğu yarıda kesip, süvarilerin arasında göründükten sonra, onlarla beraber, Kossaialıların ülkesini zapt etti. Bu zaptın, Hephaistion'un yasına karşılık, Aleksandros'a bir teselli olduğunu söylerler" (Polyain. IV. 3. 31).

Büyük İskender, M.Ö. 324'te Opis'te ordusuyla yaptığı konuşmadan sonra, oradan ayrılarak, Ekbatana'ya doğru yola çıkmıştır ve aynı yılın Ekim ayında, Ekbatana'ya varmıştır. Burada ordusuyla, Dionysos adına düzenlenen Dionysia Şenlikleri'ni kutlamış, bu kutlamalar sırasında, Hephaistion hastalanarak, ölmüştür. Bu ölümün üzerine, şenlikler durdurulmuş ve Hephaistion'un cenazesinin, Babil'e götürülmesine karar verilmiştir. M.Ö. 324 yılının sonlarına doğru, Babil'e gitmek üzere, Ekbatana'dan yola çıkmış ve yol üstünde, dağlarda yaşayan bir kabile olan Kossaialılar ile karşılaşmıştır. Mevsim, kış olduğundan, daha yükseklere kaçamamışlar ve bu da onların vadilerde kalarak, Makedon kralla savaşmak zorunda kalmalarına sebep olmuştur. Kral, ordusunu iki bölüğe ayırmış, bir bölüğün komutasını kendisi, diğerini de komutanlarından Ptolemaios'a vermiştir. Büyük İskender, gruplar halinde yaşayan bu kabileyi, grupları tek tek yok ederek alt etmiş,

canlı kalanlardan bazılarını esir almış, bazılarını da yerleşik hayata geçmeye zorlamıştır (Droysen, 2012: 397-401).

Büyük İskender'in yol üstünde gerçekleştirdiği bu sefer, Arrianos, Diodoros ve Plutarkhos'un eserlerinde bulunmaktadır.⁷⁶ İlk olarak, Polyainos, Hephaistion'un Babil'de öldüğünü aktararak, bir hata yapmıştır ve olay örgüsü, diğer yazarlara göre terstir ve farklıdır. Kral, Hephaistion öldüğü zaman, bir seferde değil, aksine, ordusuyla beraber Dionysia Şenlikleri'ni kutlamaktaydı ve bu kabileye karşı sefer, Babil'e gidildiği sırada, Hephaistion'un ölümünden sonra gerçekleşmiştir. Ayrıca Büyük İskender, bu kabilelere direkt olarak saldırmıştır.

Arrianos ve Diodoros, bu kabileyi tanıtırırken, benzer ifadeler kullanmışlar, Plutarkhos ise, bu kabilenin sadece adını vermiştir. Hephaistion'un yassı içinse, seferden önce uygulandığı konusunda üç yazar da mutabıktır. Polyainos, bu sefer için, Büyük İskender'e bir teselli olduğunu aktarırken, Plutarkhos, Hephaistion'un cenazesi için bir sunu olduğunu aktarmaktadır.

Son olarak, diğer üç yazarın da olduğu gibi, savaşta yer alan komutan Ptolemaios, aynı zamanda Polyainos'un da bu anekdot için alıntı yaptığı kaynak olmuştur (Hammond, 1996: 44-45).

"Aleksandros, Pers sarayındayken, bronz bir sütunun üzerine kazılmış, kralın sabah kahvaltısını, akşam yemeğini ve Büyük Kyros'un yazdığı diğer yasaları da okudu. Şöyle başlamakta idi: Dört yüz artabe⁷⁷ saf buğday unu, -bir Med artabe'si, bir Attika medimnos'una⁷⁸ denktir.- ikinci sınıf saf buğday unundan üç yüz artabe ve üçüncü sınıf saf buğday unundan üç yüz artabe daha. Toplam bin artabe saf buğday ununun hepsi akşam yemeği için. İki yüz artabe birinci sınıf saf arpa unu, dört yüz artabe ikinci sınıf saf arpa unu ve [dört yüz artabe üçüncü sınıf saf arpa unu]: toplam bin artabe saf arpa unu. İki yüz artabe ayıklanmış yulaf tanesi. On artabe en iyi arpa tanelerinden yapılmış karışım. ** [artabe] güzelce kesilmiş ve ayıklanmış tere. On artabe soyulmuş arpa. Üçte bir artabe hardal tohumu. Dört yüz tane koç. Yüz tane öküz. Otuz tane at. Dört yüz tane besili kaz. Üç yüz tane üveyik kuşu. Altı yüz tane her türden küçük kuş. Üç yüz tane kuzu. Yüz tane yavru kaz. Otuz tane geyik. On maris⁷⁹ günlük süt. - bir maris, on Attika

⁷⁶ Arr. **Anab.** VII. 15. 1-3; Diod. XVII. 110. 8-111; Plut. **Alex.** VII. 72. 1-4.

⁷⁷ ἄρταβη: Bir Pers ölçü birimidir. 1 **medimnos** + 3 **khoïnîks** (Liddell-Scott-Jones, 1996: 248).

⁷⁸ μέδιμνος, ov: Katı maddeler, buğday gibi, kullanılan bir ölçü birimidir. Yaklaşık olarak 31 veya 40 kilograma karşılık gelmekteydi (Çelgin, 2011: 416).

⁷⁹ μάρης, εως: Bir sıvı ölçü birimi. Bir **maris**, 6 **kotyle**'ye (κοτύλη= küçük ölçü kabı) denktir (Liddell-Scott-Jones, 1996: 1081).

şarap sürahisine denktir.- On maris tatlandırılmış ekşi süt. Bir talant⁸⁰ ağırlığı sarımsak. Yarım talant ağırlığı acı soğan. Bir artabe silfiyum meyvesi. İki mna⁸¹ silfiyum özü. Bir artabe kimyon. Bir talant ağırlığı silfiyum. Dörtte bir artabe kadar tatlı elma aroması. Bir artabe acı nar karışımı. Dörtte bir artabe kadar kimyon aroması. Üç talant ağırlığı siyah kuru üzüm. Üç mna ağırlığı dereotu çiçeği. Üçte bir artabe kadar çörek otu. İki kapetis⁸² hardal tohumu. On artabe saf susam. Beş maris tatlı şarap. Beş maris tuzlu suda haşlanmış bayır turpu ve beş maris tuzlu suda hazırlanmış şalgam. Beş maris ekşi soslar yaptıkları, tuzlu suda hazırlanmış kapari. On artabe tuz. Altı kapetis Etiyopya kimyonu, -bir kapetis, bir Attika khoiniks'ine⁸³ denktir.- Otuz mna ağırlığı kadar kurutulmuş dereotu. Dört kapetis maydanoz tohumu. On maris susam yağı. Beş maris süt yağı. Beş maris menengiç yağı. Beş maris akanthos yağı. Üç maris tatlı badem yağı. Üç artabe kurutulmuş tatlı badem. Beş yüz maris şarap; Babil'de veya Susa'dayken, şarapların yarısını üzüm şarabı, yarısını da palmiye şarabı olarak temin etmekteydi. İki yüz araba kuru odun. yüz araba yaş odun. Yaklaşık on mna ağırlığı kadar yüz tane kare kalıp sıvı bal. Media'da olduğu zamansa, şu şeyleri paylaştırmaktadır: üç artabe aspir tohumu. İki mna ağırlığı gelen safran. Bunlar, hem içkide hem de yemekte tüketilir. Ayrıca, beş yüz artabe saf buğday unu. Bin artabe saf arpa unu ve bin artabe ikinci sınıf saf arpa unu. Beş yüz artabe en iyi buğday unu. Beş yüz maris ayıklanmış yulaf tanesi. Yirmi bin artabe sürü hayvanları için arpa. On bin araba saman. Beş bin araba kuru dal. İki yüz maris susam yağı. Yüz maris üzüm sirkesi. Otuz artabe güzelce kesilmiş tere. Çok sayıdaki bütün bu şeyler, emrettiği birlikler arasında paylaştırılmaktaydı. Kral, kahvaltı, akşam yemeği ve birlikleri için, böylesi bir dağıtımı günlük yapardı. Yanındaki Makedonlar akşam yemeği için bu hazırlığı öğrendiklerinde, hazırlığın bu kadar zengin (çeşitli) olmasına şaşırdılar. Aleksandros, kralın kara bahtıyla ve günlük olarak yaptığı çok işle alay etti. Dolayısıyla, bu şeylerin yazdığı bronz sütunun yıkılmasını emretti ve yanındakilere dönerek: "Böyle, israf yaparak yemeyi öğrenmek, krallara hiçbir şekilde fayda getirmez. Çünkü, korkaklığı, çok israfın ve şatafatın izlemesi kaçınılmazdır. Böyle büyük akşam yemeği yiyenlerin, savaşlarda kolayca hızlıca yenildiklerini görürsünüz." dedi" (Polyain. IV. 3. 32).

Anekdotan olayın, Pers Savaşları'ndan sonra gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Polyainos'un anlatmış olduğu bu yemek listesinin bir benzerine Athenaios'un eserinde de rastlamak mümkündür (Athen. IV. 2. 145).

Polyainos'un anekdotunda, Büyük İskender ilk olarak, Pers kralının yaptığı israfla alay etmektedir ve daha sonra da, sütunun yıkılmasını emretmektedir.

⁸⁰τάλαντον: Bir terazi kefesi (Çelgin, 2011: 648).

⁸¹μνᾶ, μνᾶς: Ağırlık olarak bir **mna**, 100 **drahmi**'ye denktir (Liddell-Scott-Jones, 1996: 1138).

⁸²καπέτις, ιός: Bir Pers ölçü birimidir: 1/48 **artabe**'ye denktir (Liddell-Scott-Jones, 1996: 875).

⁸³χοϊνίξ, ἰκος: Bir buğday ölçüsüdür. Bir **khoiniks**, 1/48 **medimnos**'a denktir, bu da 4 **kotyle**'ye tekabül etmektedir (Liddell-Scott-Jones, 1996: 1996).

Polyainos'un, Sparta kralı Pausanias'ın, Kserkses'in çadırını ele geçirdikten sonra, kendisine sunulan ziyafetini anlatan hikayeden etkilendiği düşünülmektedir ⁸⁴ (Collins, 2012: 418-419).

Büyük İskender, sütunun önemini anlamamış gibidir. Bu liste, Büyük İskender ve askerlerinin düşündüğü gibi, kişiye özel bir menü veya açgözlülüğe dair bir hikaye değildir. Listedeki miktarlar, çok sayıda insanı ve hayvanları beslemek için yeterlidir (O'Connor, 2015: 71).

Fakat, Polyainos'un paylaşmış olduğu bu liste, muhtemelen anekdotunu daha ilgi çekici kılmak için, kendisinin aktardığı gibi bir sütunun üzerine kazılmamıştır (Collins, 2012: 419). Polyainos'un, Curtius, Diodoros, Iustinus ve Plutarkhos gibi yazarların da alıntı yaptığı, eserleri neredeyse günümüze kalmamış, bir Büyük İskender tarihçisi olan Kleitarkhos üzerinden Büyük Kyros'un yemekleri hakkında bir eser yazan, Yunan doktor ve yazar Ktesias'tan alıntı yapmış olduğu düşünülebilir (Hammond, 1996: 53).

4.3.4. Antipatros (M.Ö. yklş. 400-319)

Yaklaşık olarak M.Ö. 400'de Iolaos'un oğlu olarak doğdu (Wirth, 1964: 394). Makedon bir devlet adamı olan Antipatros, II. Philippos ve III. Aleksandros'un komutanlarından biridir. II. Philippos'un M.Ö. 346-340 yılları arasında ülkede olmamasından dolayı, kralın temsilciliğini yapmıştır (Bosworth, 1996: 110). Asıl kralın yokluğundan M.Ö. 340'ta III. Aleksandros'un eğitimi durdurulmuş (Hamilton, 1965: 119), Antipatros'un akıl hocalığında, kral naibi olan prens, Antipatros ile birlikte M.Ö. 338'e kadar Makedonya'yı yönetmiştir (Badian, 1963: 246). Aynı zamanda M.Ö. 338'deki Khaironeia Savaşı'ndan sonra esirlerin ve ölülerin küllerinin Atina'ya götürülmesi görevini de üstlenmiştir.

III. Aleksandros'la iyi ilişkiler içinde olduğu düşünülen Antipatros'un, II. Philippos'un suikastında rol alması tesadüf değildir: Prens tahta çıkmasında bir engel olduğunu düşündüğü babasını ortadan kaldırması gerekiyordu. Makedon komutanlar Parmenion ve Attalos M.Ö. 336'da Perslere karşı bir seferde olduğu sırada, meydanı boş bulan Antipatros, II. Philippos'tan nefret etmeye kendince

⁸⁴ Hdt. IX. 82.

sebepleri olduğu için, onu ortadan kaldırıp, zaten iyi ilişkiler içinde olduğu, bir süre birlikte ülkeyi yönettiği ve kral naibi olan III. Aleksandros'u tahta geçirmek istiyordu. Bunu kendisi yapamayacağı için, kralın muhafızlardan biri olan Pausanias'ı bu iş için görevlendirdi ve başarılı da oldu (Hamilton, 1965: 120-121). Antipatros'un, III. Aleksandros iktidarında görevler aldığı ve komutanlık yaptığı da bilinmektedir. Örneğin; Pers satrapı Satibarzanes ayaklanmasında Illyriyalı müttefikleri III. Aleksandros'un yardımına göndermesi gibi (Howe, 2017: 106). Antipatros, M.Ö. 319'da kral naibi olarak oğlu Kassandros yerine Polyperkhon'u seçmesi dolayısıyla, oğlu tarafından öldürüldü (Diod. XVIII. 48. 4-50. 5).

II. Philippos'un yokluğunda onun görevini üstlenen, Büyük İskender'in tahta çıkmasında parmağı olan Antipatros'un anekdotları şu şekildedir:

"Antipatros, Tetrakhoritai'nin ülkesinde seferdeyken, çadırın çevresindeki atların samanını, askerlere ateşe vermelerini emretti. Askerler, samanı ateşe verdiler, borazancı ise, işaret verdi. Makedonlar, mızraklarını yukarıda tutarak, çadırın çevresinde toplanmaktaydılar. Tetrakhoritai'nin, bunları gördükten sonra, ülkeyi terk ettiler. Antipatros, savaşmadan galip geldi" (Polyain. IV. 4. 1).

II. Philippos döneminde kral, genel olarak bütün askerî komutayı elinde tutmakla birlikte, komutanlarını bazı seferlere göndermiştir. Örneğin, Antipatros ve Parmenion, Trakya bölgesindeki Rodop Dağları'nda yaşayan kabilelerle mücadeleler gerçekleştirmişlerdir (Archibald, 1994: 469)

M.Ö. 340 yılında, Byzantion seferine çıkmadan önce II. Philippos'un, yetkiyi oğlu Büyük İskender'e bıraktığını Plutarkhos aktarmaktadır. Fakat, Isokrates'in, Antipatros'a gönderdiği bir mektupta da yetkinin Antipatros'ta olduğunu ima ettiği ifadeler mevcut olup, Büyük İskender'den ise, hiç bahsetmediği görülmektedir. Günümüze tam olarak kalmamakla beraber, II. Philippos'un tarihi üzerine bir eser yazmış olan Theopompos, II. Philippos'un yokluğunda, Antipatros'un, bir Trakya kabilesi olan Tetrakhoritai'nin isyanı üzerine, isyanı bastırıp, kentleri Angissos'u ele geçirdiğini aktarmış ve daha sonra bu bölgeye, Parmenion ile birlikte geldiklerini de eklemiştir (Carney, 1995: 371).

Anekdotta sözü geçen Trakya kabilesi, aynı zamanda bir Trakya kabilesi olan Bessoilular da özdeşleştirilmektedir ve seferin gerçekleştiği zaman olarak kabul

edilen yıl, M.Ö. 340 yılıdır (Buckler, 1994: 110). Bu kabileye karşı gerçekleştirilen sefer hakkında bilgi veren tek kaynağın Theopompos olması üzerine, kesin olarak bir yargıda bulunulamasa da Polyainos'un onun eserinden alıntı yapmış olması yüksek ihtimallidir. Theopompos'un bu seferi aktarırken, hangi detayları verdiği şüpheli olduğundan, Antipatros'un anekdottaki bu taktikle, Tetrakhoritai'a karşı üstün gelip gelmediği de kesin olarak söylenemez. Yine de Polyainos, zaman bilgisinin eksik olması dışında, seferle ilgili bazı bilgileri doğru aktarmıştır ve taktiği de Antipatros'a ithaf etmek istemiş olabilir.

"Antipatros, Sperkheios Nehri'ni geçmek istiyordu. Thessialı süvariler geçmesine engel oldukları zaman, Antipatros, birliğini alıp, kampa geri götürdü ve Makedonlara hazır olda beklemelerini ve katırları çözmelerini emretti. Thessialı süvariler, Lamia'ya⁸⁵ gidip, evlerinde kahvaltılarını yaptılar. Antipatros, nehre geri döndü ve Thessialılar yardıma gelinceye kadar, ilk olarak birliğine nehri geçirdi, sonra da saldırıp, Lamia'yı ele geçirdi" (Polyain. IV. 4. 2).

M.Ö. 323-322 yıllarında Makedonya ve Atina arasında, tarihe Lamia Savaşı olarak geçen bir savaşın gerçekleştiği bilinmektedir. Tarihçi Diodoros eserinde, bu savaşla ilgili bazı detaylar aktarmıştır: Antipatros, Büyük İskender'in ölümü üzerine, Hellenlerin birtakım hazırlıklar içinde olduğunu öğrenince, Makedonya'da hatırı sayılır bir birlik bırakıp, yanına aldığı on üç bin piyade ve altı yüz süvariyle Thessalia'ya doğru yola çıkmıştır. Thessalia, savaş başlamadan önce, Antipatros'un müttefiki olmasına ve onun yardımına süvari birlikleri göndermiş olmasına rağmen Hellenler, Thessalia'yı kendi tarafına çekmiştir. Hal böyle olunca, Thessialı süvariler, o sırada Thermopylai'da bulunan, komutan Leosthenes'in komutası altındaki Hellen ordusuna katılmışlardır. Antipatros, Hellen ordusu sayıca üstün olunca, ne savaşa girişebilmiş ne de Makedonya'ya kaçabilmiştir ve çareyi, Lamia kentine sığınmakta bulmuştur (Diod. XVIII. 12. 2-4).

Polyainos'un anekdotuyla, Diodoros'un aktardıklarının farklı olduğu görülmektedir. Polyainos, Thessialı süvarilerin mevzilerini bırakma sebeplerini, basitleştirerek, kahvaltıya gitmeleri olarak göstermiştir, fakat bu, hem mantıksız hem

⁸⁵ Sperkheios Nehri'nin aşağı kısımlarında ve Thessalia ile Orta Yunanistan'ı birbirine bağlayan yol üzerinde yer almakta olan bir kenttir (Helly, 1996: 812).

de yanlıştır. Diodoros, süvarilerin, Hellen ordusuna katılmak amacıyla, Thermopylai'a gittiklerini aktarmaktadır. Devamında da, yine yanlış bir aktarımda bulunarak, Thessialı birliklerin, Lamia'ya yardıma yetişmeye çalıştığını aktarmıştır. Leosthenes, daha sonra bütün ordusuyla birlikte, kente gelerek Antipatros'u kuşatma altına almıştır.

"Antipatros, Thessalia'da düşmana, büyük bir süvari birliğini bir araya getirdiği görüntüsünü vermek isteyince, çok sayıda eşek ve katırdan, birlikler düzenledi ve üstlerine, süvari teçhizatına sahip adamları bindirdi. Sonra, her bir birliğin ilk sırasına gerçek süvarileri yerleştirdi. Bu birlikleri gören ve peşlerine düşenlerin süvari birlikleri olduklarını zanneden düşman, korkudan donakalıp, kaçtı. Bu stratejiyi, Agesilaos, Makedonya'da Aeropos'a⁸⁶ ve Eumenes, Asya'da Antigonos'a karşı kullandı⁸⁷" (Polyain. IV. 4. 3).

Antipatros'un, Thessialı süvarilerin taraf değiştirmesi dolayısıyla, Lamia kentine sığındığı bilinmektedir. Hellen ordusunun komutanı Leosthenes, bu süre zarfında gerçekleştirilen mücadelelerde hayatını kaybetmiştir. Daha sonra onun yerine, Antiphilos adında bir komutan Hellen ordusunun başına geçmiştir (Diod. XVIII. 13. 5). Yanındaki yirmi bin kadar askerle Antipatros'a yardıma gelen Leonnatos'u, yense de Antipatros, M.Ö. 322 yılının yazında, Krannon'da gerçekleşen savaşta galip gelerek, mevcut durumdan kurtulmayı başarmıştır (Worthington, 2006: 16).

Diodoros, Antipatros'un, Lamia kentinde sıkışıp kaldığı ve yardım gelmesini beklediği zaman, birliklerini kentin içinde tuttuğunu ve kentin surlarını güçlendirdiğini, kentteki kaynaklardan yararlanarak, birliklerinin yemek ihtiyacını karşıladığını ve direniş için, kentte işe yarayacak her ne varsa kullanıp, hazırlandığını aktarmıştır (Diod. XVIII. 12. 4).

Diodoros'un eserinde, Polyainos'un aktardığı gibi bir hazırlık bulunmamaktadır. Polyainos'un, Antipatros'un zor durumda olduğunu ve süvari birlikleri bakımından, düşmana göre daha zayıf olduğunu bildiğine dayanılarak, düşmana aslında olunandan, daha çok görünerek kandırma taktiğini, bu durumla bağdaştırmak istediği düşünülebilir.

⁸⁶ Polyain. II. 1. 17.

⁸⁷ Polyain. IV. 8. 4.

4.3.5. Parmenion (M.Ö. yklş. 400-?)

II. Philippos ve III. Aleksandros'un önemli komutanlarından biri ve Philotas'ın oğlu olan Parmenion (Wirth, 1972: 519), yaklaşık M.Ö. 400'de doğmuştur (Bosworth, 1996: 1114). II. Philippos, en iyi arkadaşı ve baş komutan vekili olan Parmenion'u (Badian, 1963: 245), en önemli seferlerinde sürekli komutanın başına geçirmiştir. M.Ö. 356'da Dardanellere karşı zaferi ona borçlu olup, M.Ö. 343'te Eubolia kentini onunla birlikte kuşatmıştır (Droysen, 2012: 61).

III. Aleksandros tahta geçtikten sonra, onun çıktığı seferlerde de görevler almıştır: Granikos, İssos ve Gaugamela Savaşları. Bu savaşlarda Makedon ordusunun sol kanadını yönetmiştir (Bosworth, 1996: 1114). Buna karşın III. Aleksandros'la fikir ayrılıklarına düştüğü de söylenir. Granikos Savaşı'nda Biga Çayı'nın diğer tarafında zaten konuşlanmış olan Pers ordusuna karşı saldırıyı, düşmanın geceleyin çaya yakın bir yerde kamp kurmayacağını düşünerek, gece yerine sabaha karşı başlatması konusunda Aleksandros'u uyarmıştır (Markle, 1978: 494). İssos Savaşı'ndan sonra ise, Fırat'ın batısını ve ittifak teklif eden Pers kralı III. Dareios'u reddeden III. Aleksandros'a: "*Ben Aleksandros olsam, teklifi kabul ederdim.*" demesi üzerine, Aleksandros da ona: "*Ben de Parmenion olsam, teklifi kabul ederdim.*" şeklinde cevap vermiştir (Arr. **Anab.** II. 25. 2). Ters düştükleri başka bir konu da, Persepolis'in yakılmasıdır: Aleksandros Persepolis'i ateşe verdiği sırada, Parmenion, onu yangını durdurmaya zorlamış ve kendi malını yakmasının doğru olmadığını belirtmiştir. Fakat Aleksandros ona cevap olarak, bundan dolayı sonraları pişman olsa da (Arr. **Anab.** VI. 30. 1), Perslerin Hellas'ı işgali, Atina'nın tahrip edilmesi, tapınakların yakılışı ve Hellenlere yaptıkları bütün kötü şeylerin intikamını almak için Persepolis'i yaktığını belirtmiştir (Borza, 1972: 233).

Fikir ayrılıklarına rağmen, her iki kralın da önemli seferlerinde yer almış bir komutan olan Parmenion'un oğlu Philotas'ın kral III. Aleksandros'a suikast girişimi başarısız sonuçlanmış ve idam edilmiştir (Badian, 1960: 331). Kral, komutanın oğlunun ölümüne kayıtsız kalamayacağını düşündüğü için, idam haberi komutana ulaşmadan onu da öldürmüştür (Heckel, 1977: 21).

II. Philippos ve Büyük İskender'in seferlerinde görev almış önemli bir komutan olan Parmenion'un anekdotu, İssos Savaşı'ndan sonra gerçekleşen bir olayla ilgilidir:

"Parmenion, İssos Savaşı'ndan sonra Aleksandros tarafından Perslerin ordu yükleri için Şam'a gönderildiğinde, katırlara yaklaştı. Barbarlar, bundan korkup kaçtıkları zaman, Parmenion, yükleri taşıyan ve kaçan barbarlar olmadan böylesi bir yükü koruyamayacağını düşünüp, onlara üç tane süvari birliği gönderip, şunu duyurdu: "Kim kendi elleriyle kendi yük hayvanlarını taşımazsa, öldürülecektir." Barbarlar, bu duyurudan ürküp, tekrar yük hayvanlarına döndüler ve yükleri taşıdılar" (Polyain. IV. 5. 1).

M.Ö. 333'teki İssos'ta gerçekleşen ve Makedonların zaferiyle sonuçlanan savaştan sonra, Büyük İskender, komutanlarından Parmenion'un emrine birlikler ve Thessalialı süvarileri vererek, onu Şam'a göndermiştir. Şam'da, III. Dareios'un ailesi; karıları ve çocukları, savaş ganimetleri, seferler için gerekli araç gereçler gibi Dareios'un savaştan önce, bu kente gönderdikleri bulunmaktaydı. Parmenion, kenti ve bütün bu her şeyi ele geçirdi. Binlerce esirin de ele geçirildiği bu olayda, esirlerin arasında, savaştan önce Dareios ile görüşmeye gelen Atinalı, Spartalı ve Thebailı elçiler bile vardı (Droysen, 2012: 166).

İssos Savaşı'ndan önce III. Dareios, savaş ganimetlerini ve yüklerini Sokhoi'den⁸⁸ Şam'a göndermiştir. M.Ö. 333 yılının Kasım ayının sonlarına doğru gerçekleştiği düşünülen bu olay, Diodoros'un aksine, Arrianos, Atheanios, Curtius, Plutarkhos gibi yazarların eserlerinde farklı şekillerde bulunmaktadır.⁸⁹ Yazarlar Athenaios ve Plutarkhos, olayla ilgili bazı detaylar vermişler, Arrianos, olayı kısa ve öz bir biçimde aktarmıştır. Curtius'un ise, olayı aktarırken süslü bir anlatımı tercih ettiği düşünülmektedir.

Olayın gerçekleştiği zaman incelenecek olursa, Parmenion'un savaşta yer aldığı dikkate alınmalıdır. Bu bakımdan olayın, savaş sonrasında gerçekleşmiş olduğu düşünülebilir. Parmenion'un Şam'a gönderilmesi hakkında Arrianos'un (Arr. **Anab.** II. 11.10) ve Curtius'un (Curt. III. 12. 27; 13.1) eserlerindeki bazı ifadeler, bu

⁸⁸ Arrianos, burasının Asurya'da olduğunu kabul eder ve Asurya Geçitleri'nden yaklaşık 2 günlük mesafede olduğunu aktarır (Arr. **Anab.** II. 6. 1).

⁸⁹ Arr. **Anab.** II. 11. 9-10, 15. 1; Athen. XIII. 87-88; Curt. III. 12. 27-13. 17; IV. 1. 4; Plut. **Alex.** I. 24. 1-3.

düşünceyi destekler niteliktedirler. Ayrıca, yakın dönem araştırmacıları, yazarların eserlerindeki bu ifadelerle, savaştan hemen sonrasını kastettiklerini düşünmektedirler (Bloedow, 1997: 1-2). Polyainos'un bu bağlamda, olayın gerçekleştiği zamanın bilgisini doğru aktarmış olduğu görülebilir.

Anekdottaki Parmenion'un barbarlara söylemiş olduğu söz, diğer bahsi geçen yazarlarda yoktur ve Polyainos'un aktarımında, Parmenion, Perslerle Şam'a giden yol üzerinde karşılaşmış gibi anlaşılmaktadır. Fakat, III. Dareios'un savaştan önce gönderdiği her ne varsa, zaten Şam'a ulaşmıştır ve Polyainos, bu noktada farklı bir aktarım yapmıştır. Yazar, Parmenion'un yanındaki birlikler hakkında da sadece, üç tane süvari birliği olduğu bilgisini vermiştir. Anekdottaki aktarımın farklı ve Parmenion'un yanındaki birlikler hakkında bilginin kısıtlı olması, Polyainos'un anekdotunu daha etkileyici kılmak istemiş olması anlamına gelebilir.

4.3.6. Antigonos I Monophthalmos (M.Ö. 384-301)

Antigonos I Monophthalmos veya diğer lakabıyla **kyklops** (=tek gözlü) (Volkmann, 1964: 380), filozof Porphyrios'un belirttiğine göre M.Ö. 384'ün ilk aylarında doğmuştur (Droysen, 2012: 441). II. Philippos ve III. Aleksandros iktidarlarında önde gelen önemli kişilerden birisidir (Bosworth, 1996: 105). M.Ö. 333'te III. Aleksandros tarafından Phrygia'nın satraplığına getirilmiştir. Antigonos'un buradaki görevi, Küçük Asya'yı herhangi bir saldırıya karşı korumak ve III. Aleksandros'a cankurtaranlık yapmaktı (Anson, 1988: 471). M.Ö. 323'te III. Aleksandros'un ölümüyle, ülke topraklarının onun komutanları arasındaki bölüştürmede, Phrygia, Lykia ve Pamphylia kentlerinin yönetimini eline geçirmiştir (Tekin, 1995: 108). M.Ö. 310'da Doğu'nun kontrolü için Seleukos I Nikator ile savaşa girmiş, fakat Seleukos, Antigonos'u savaşta mağlup etmiştir (Polyain. IV. 9. 1). M.Ö. 306'da ise ordusu tarafından, oğlu Demetrios ile beraber kral ilan edilmiştir ve Antigonid Hanedanı'nın ilk kurucusu olmuştur (Hammond, 2000: 144).

M.Ö. 301'de de İpsos Savaşı'nda oğlu Demetrios'un Seleukos ve Lysimakhos'un dağılmış süvarilerini takip edip, onu savaş alanında yalnız bırakması üzerine, savaşı hem kaybetmiş, hem de canını vermiştir (Devine, 1975: 382).

Büyük İskender'in ardıllarından ve bir dönem ardıllar arasında en güçlü olan Antigonos I Monophthalmos'un, eserdeki anekdotları incelenmiştir:

"Antigonos, elçiliklerle görüştüğünde, ona eskiden ve şimdi kimlerin elçilik yaptığını ve kimlerle ve nasıl işler üzerinde olduklarını kayıtlardan öğrenirdi. Görüşmelerde bunları hatırlayıp, olağanüstü bir hafızaya sahipmiş gibi görünerek, bütün elçilerin her birini kendine hayran bıraktı" (Polyain. IV. 6. 2).

Polyainos'un bazı eklemeler yaparak etkileyici hale getirmeye çalıştığı bu anekdotta, Eski Yunancada, tekil hali, hatırlamaya yarayan şey; anı, hatıra; çoğul halininse, kamu kayıtları, muhtıra, bildiri, not anlamlarına gelen **hypomnema** ve terimin çoğul hali olan **hypomnemata**'nın (Çelgin, 2011: 683) kullanımıyla ilgili bilgi vermiştir.

Antik Yunan'da **hypomnemata**, hafızayı tazelemek için kullanılmaktaydı. **Hypomnemata**, notlar ya da not almak için kullanılan not defterleri anlamlarını da karşılamaktadır. Kısa ve öz olarak **hypomnemata**, not defterleri veya anı kitaplarıdır (Symington, 2010: 11).

Bu defter veya kitapların, yüksek ihtimalle I. Aleksandros döneminde kullanılmaya başlandığı düşünülse de II. Philippos'tan başlayarak, Perseus'a kadar tahta çıkan bazı krallar, bir gün içinde her ne oluyorsa, baş katiplere kayıt tutturmuşlardır. Bu kayıtlara antik yazarlar, farklı isimler vermişlerdir: Terimlerin hepsi Eski Yunanca olup, günlük anlamına gelen **efemeris**, kayıt anlamına gelen **hypomnemata**, belge anlamına gelen **grammata**'dır. Bu üç terim, arşiv adı altında tek bir terimde toplanabilir.

Baş katipler, kralların, uykularından yiyip içtiklerine kadar, günlük eylem ve işlerini, komutanlarıyla tartıştığı veya tartışmadığı planlarını, verdikleri emirlerini, elçiliklerle görüşmelerini, gönderdiği veya gönderilen mektupların bir kopyasını tutmakla beraber, krallık sınırlarının ve ele geçirilen bölgelerin de kayıtlarını tutmaktaydılar.

Kralın aldığı önemli kararların ve bu kararların uygulanması için verdiği emirlerin kayıtlarının, gününün hatırlanması amacıyla, günden güne tutulması gerekiyordu. Böylece, emirlere uyulup uyulmadığı veya emirlerin başarıyla uygulanıp uygulanmadığı, kayıtlara bakılarak anlaşılabilirdi. Zamanında büyük bir imparatorluk

olan Makedonya'da kral, haliyle böylesi büyük bir imparatorluğu yönetirken, tek başına her şeyi aklında tutmakta zorlanması kaçınılmazdır. Genel adıyla, bu arşivler, onun yaptığı eylemleri, işleri, konuşmaları, antlaşmaları veya kaydedilen her ne varsa, hatırlamasına yardımcı olmaktadır. Arşivler, baş katibin makamında saklanmaktaydı. Kral, bulunduğu yerden ayrılırsa, baş katip, arşivi yanına alarak onunla beraber gitmekteydi (Hammond, 1988: 131-134).

Polyainos, aşağı yukarı aynı anlama gelen üç terimden, **hypomnema** terimini kullanmıştır. Yazarın, üç Antigonos'tan (Antigonos I Monophthalmos, Antigonos II Gonatas ve Antigonos III Doson) hangisini kastettiği anlaşılmamaktadır ve anekdotta zaman bilgisi veya herhangi bir ipucu bulunmayışı, bu konuda, kesin bir yargıya varılmasını zorlaştırmaktadır.

"Antigonos, Antipatros'u Makedonlar tarafından taşlanma tehlikesinden kurtardı. Ordugahın ortasında, debisi yüksek ve köprüsü olan bir nehir vardı. Nehrin bir tarafında Makedonlar kamp kurmuşlardı, diğer tarafında ise Antigonos süvarileriyle beraber aynı şeyi yapmaktaydı. Yoğun bir kargaşayla ve büyük bir gürültüyle, Makedonlar eğer almazlarsa, Antipatros'u taşlanmayla tehdit ederek paralarını istediler. Antipatros'un Makedonlara verecek parası yoktu. Antigonos ona yaklaşarak: "Sana kaçman için bir fırsat vereceğim." dedi. Bunu söyledikten sonra, tam teçhizatla köprü'nün karşısına geçti ve falanks'ı ortadan yarararak bir konuşma yapacakmış gibi birliğin iki tarafına da ilerledi. Makedonlar, ünlü adamlardan biri olduğunu düşünerek, ona yol verdiler ve geçmesine izin verdiler. Makedonların hepsi, söylemek üzere olduğu şeyleri duymak için onu takip ettiler. Kalabalık etrafını sardığında, Antipatros hakkında güven verici, cesaretlendirici ve uzlaştırıcı uzunca bir konuşma yaptı. Antipatros, konuşmanın uzunluğundan yararlandığı ilk fırsatta, süvarilerle beraber köprü'nün karşısına geçip, askerlerin onu taşlamasından kaçıp kurtuldu" (Polyain. IV. 6. 4).

Büyük İskender'in ölümünden sonra, ülkenin toprakları, onun komutanları arasında paylaştırılmıştır. Komutanlarının ilk toplantısından sonra, komutanlarından Perdikkas'ın öldürülmesi, M.Ö. 321 yılında komutanların Triparadeisos'ta ikinci kez toplanmasına sebep olmuştur. Perdikkas'ın ölümünden sonra ordu, Antipatros ve Antigonos toplantıya gelene kadar, kral muhafızları Pithon ve Arrhidaios'u, geçici olarak Perdikkas'ın yerine geçirmişlerdir. Antipatros'un Triparadeisos'a gelmesi beklendiği sırada, Büyük İskender'in kardeşi III. Philippos'un karısı Eurydike'nin, Pithon ve Arrhidaios tarafından verilen kararları, onama ve veto etme hakkına sahip

olmak istemesi üzerine, Eurydike ve Pithon ile Arrhidaios arasında bir anlaşmazlık yaşanmıştır (Roisman, 2012: 154).

Polyainos'un dışında, Arrianos ve Diodoros'un eserlerinde de bu olaydan bahsedilmektedir. Diodoros'a göre, Eurydike, askerlere daha fazla maaş ödemekteydi ve askerler, onun emirlerine daha çok itaat etmekteydiler. Pithon ve Arrhidaios bunu fark edince, bir toplantı düzenlemişler ve görevlerini bıraktıklarını açıkladıktan sonra, bir oylama yapılmış ve Antipatros göreve getirilmişti. Birkaç gün sonra Antipatros, Triparadeisos'a geldiğinde, Eurydike'nin, askerleri ona karşı kışkırttığını ve ortalığı karıştırdığını görmüştü ve bu, orduda karışıklığa neden olmuştu. Antipatros, Eurydike'yi tehdit ederek sindirdikten sonra, askerleri etrafında toplamış ve onları bir konuşma yaparak, kargaşaya son vermişti (Diod. XVIII. 39. 1-4). Arrianos'un aktardıklarında ise, Eurydike ve Pithon ile Arrhidaios arasındaki anlaşmazlığa rastlamak mümkündür. Pithon ve Arrhidaios, Eurydike'ye cevap olarak, onun bir yetkisinin olmayacağını ve Antipatros ve Antigonos gelene kadar, kendilerinin sorumlu olacaklarını söylemişlerdir. Antipatros ve Antigonos geldiklerinde ise, Antipatros'a bütün yetki verilmiştir. Bunun üzerine askerler, Antipatros'un seferden sonra vereceğinin sözünü verdiği maaşlarını talep etmişler, fakat Antipatros, parası olmadığını belirtmiş ve bu durumun, bir karışıklığa sebep olmamasını sağlamak amacıyla, hazinenin ve paranın saklanmış olabileceği yerlere bakacağını söylemiştir. Bu, askerler arasında bir memnuniyetsizlik yaratmıştır ve Eurydike fırsattan istifade, katip Asklepiodoros ve Büyük İskender'in komutanlarından Attalos'un yardımlarıyla, askerlere bir konuşma yaparak, ortalığı daha çok kızıştırmıştır. Komutanlar Antigonos ve Seleukos, Antipatros isteği üzerine, onun adına askerlere bir konuşma yaptıktan sonra, Antipatros bölgeden kaçmıştır. Antipatros, komutası altındaki birliklerin olduğu yere kaçmış, ama karışıklık sona erdiğinde, tekrar görevinin başına geçmiştir (Arr. **Succ.** I. 30-33).

İki yazarın aktardıklarına bakıldığında, Polyainos'un alıntı yaptığı kaynağın, Arrianos olduğu düşünülebilir. Polyainos ve Arrianos'un aktardıklarında da askerlerin, Antipatros'a karşı isyanı, para kaynaklıdır. Buna karşın, Polyainos, Eurydike'den hiç bahsetmemekte, anekdotunda sadece, olayın son kısımlarını aktarmaktadır. Arrianos'un aktardıklarında, Antipatros'a yardım eden Seleukos ve Antigonos'tur, fakat Polyainos, Seleukos'u anekdotuna dâhil etmemiştir. Bunun sebebi olarak

anekdotun, Polyainos'un Antigonos başlığı altında topladığı anekdotlar dâhilinde olması gösterilebilir.

Polyainos'un aktardıklarına göre, Antipatros ve ona karşı ayaklanan askerler, nehrin aynı tarafında bulunmaktadır. Antigonos, Antipatros'un yanına gelip, yardım teklifinde bulunduktan sonra, teçhizatıyla birlikte karşıya geçmiş ve askerleri etrafına toplayarak, Antipatros'un kaçıışı için bir zemin hazırlamıştır. Fakat, Arrianos'un aktardıklarında, Antipatros ve birlikleri, nehrin diğer tarafında bulunmaktadır ve Antipatros, ona isyan eden askerlerden kaçıp, nehrin diğer tarafındaki birliklerine ulaştığı anlaşılmaktadır (Roisman, 2012: 140).

Sonuç olarak, Polyainos'un anekdotta aktardığı olayın, Triparadeisos'taki toplantıdan önce gerçekleşmiş bir olay olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleştiği yılın, M.Ö. 321 yılı olması itibarıyla, anekdotta bahsi geçen komutan, Antigonos I Monophthalmos'tur.

"Antigonos I Monophthalmos, daha güçlü bir birliğe sahip olsaydı, savaşa daha rahat bir şekilde girerdi. Ama daha zayıf bir birliğe sahip olsaydı, korkakça yaşamaktan çok, cesurca ölmenin daha tercih edilir olduğuna inanarak, tehlikeli saldırılar yapardı" (Polyain. IV. 6. 5).

Polyainos, bu anekdotunda Antigonos I Monophthalmos'un karakteri ve savaşlardaki tutumu hakkında bilgi vermeye çalışmıştır.

Antigonos, edindiği tecrübelerden ders çıkaran bir komutan olmamasının yanında, yaşadıklarının mücbir sebeplerden kaynaklandığını düşünmektedir. M.Ö. 319-315 yılları arası, onun kendisini başarılı bulduğu yıllardır. Örneğin, M.Ö. 319 yılında, Alketas'a işkence yapması ve Attalos, Dokimos esir alması ve M.Ö. 318 yılında da, Hellespontos'ta Kleitos'a karşı elde ettiği zaferden sonra, kendisini bir askerî deha olarak görmüştür. Fakat M.Ö. 315, Antigonos için düşüşün başlangıcı olmuştur ve takip eden yıllarda da düşüş devam etmiştir. M.Ö. 313-312 yıllarında yeğenleri, Polemaios ve Telesphoros'un icaplarına bakmıştır. M.Ö. 311-308 yılları arasında Seleukos ile arasında gerçekleşen mücadeleler, onun mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. M.Ö. 305'te oğluna verdiği Rodos'a saldırı emri ise, bir başarıya ulaşamadı. M.Ö. 301 yılında girdiği son savaş olan İpsos Savaşı ise, onun düşmanı tarafından kurnazca alt edilmesine ve ölümüne sebep olmuştur. M.Ö. 315'ten

itibaren, Antigonos'un gücünü kaybetmeye başladığı ve takip eden yıllarda da aynı şekilde devam ettiği görülmektedir. Bu ve Polyainos'un anekdotta aktardıkları, çelişmektedir. Anekdot dikkate alınırsa, Antigonos'un 14 yıl boyunca arka arkaya kaybetmesi beklenemez (Wheatley, 2014: 101)

Diğer bir yandan, Antigonos yenilgiyi kolay kabullenen bir komutan da olmamıştır. M.Ö. 317'deki Eumenes ile onun arasında gerçekleşen Paraitakene Savaşı'nda, sağ kanatta komuta ettiği birlikler ve kendisi, Eumenes'in birlikleri tarafından bastırılmıştı ve sol kanat, ağır bir şekilde kaybetmekteydi. Bunun üzerine yanındakiler, kayıpları durdurmak ve kaçan askerleri tekrar toparlamak amacıyla, geri çekilmesini istemişlerdi. Fakat, Antigonos bunu reddetmişti ve hatta, ölüm riskini göze alarak, saldırıya geçmişti. Düşmanın, Eumenes'in piyadelerinin mevzilerini bırakmaları üzerine, sol kanatta oluşan boşluktan faydalanarak, buraya güçlü bir saldırı gerçekleştirerek, düşmanı savaş alanından sürmeyi başarmıştır (Champion, 2014: 57-58).

Polyainos'un anekdotta verdiği bilgi ve Antigonos'un elde ettiği başarılar ve başarısızlıklar karşılaştırılırsa, Antigonos'un gözü kara bir karaktere sahip olduğu, fakat bunun, bazı unsurlar devreye girdiğinde, Antigonos'a bir fayda sağlamadığı görülebilmektedir. Ayrıca bu anekdot, Polyainos'un Antigonos başlığı altında aktardığı anekdotlar içinde, diğer anekdotlardan ziyade, anekdotta kastetmiş olduğu Antigonos'u açıkça belirttiği tek anekdottur.

"Antigonos, Kapadokya civarında kışı geçirirken, üç bin Makedon hoplit, ona isyan etti. Güçlü tepeleri ele geçirip, önce Lykaonia'yı⁹⁰, sonra da Frigya'yı tahrip ettiler. Antigonos, ona isyan edenleri öldürmenin acımasızca olduğuna inanmaktaydı. Ama, Alketas'ın yönettiği düşman ordusuna katılmalarından da korkmuştu. Bunun için şöyle bir şey yaptı: Onlara, kendi komutanlarından biri olan Leonidas'ı sanki gerçekten isyana ortak olacakmış gibi gönderdi. Adamı sevinç içinde karşıladılar ve onu, komutanları seçtiler. Leonidas, ilk önce onları kimseye katılmamaları için ikna etti, böylece bu, Antigonos'un ilk başarısı oldu. Sonra ise, onları tepelerden, süvarileri olmadıkları için, atla gidilebilen bir yere götürdü. Antigonos, oraya (atla) gidip, Holkias'ı ve iki isyan liderini yakaladı. Bağışlaması için ona yalvardılar. Antigonos, sessizce Makedonya'ya geri dönerseler, onları

⁹⁰ Roma İmparatorluğu zamanında başkentinin adı Laranda olan, Toros Dağları'nın kuzey eteklerinden başlayarak, İç Anadolu'nun ortasının güney kısımlarının sınırlarını içine alan bölgedir. Kuzeyinde Frigya, doğusunda ise, Kapadokya yer almaktadır (Jones-Mitchell, 1996: 894).

serbest bırakacağını sözünü verdi. Bu şartları kabul ettiler ve yola çıktılar. Antigonos, onları ana vatanlarına sağ salım ulaştırın diye, Leonidas'a Makedonya'ya kadar liderlik etmesini emretti" (Polyain. IV. 6. 6).

Polyainos, Antigonos'un bulunduğu yer olarak Kapadokya civarını belirtmesine rağmen, Antigonos I Monophthalmos'un birlikleriyle, M.Ö. 320-319 yılları arasında, nerede bulunduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, kendisinin en azından bir süre için Phrygia bölgesinde bulunduğu düşünülmektedir.

Polyainos, anekdotta ne isyan edenlerin kimliğini ne de isyanlarının sebebini belirtmiştir. İlk olarak kimlikleri belirlenecek olursa, Antipatros'un kendisine verdiği 8500 asker olması mümkün değildir, çünkü üç sene sonra da, bu askerlerin 8000 bin kadarı hala Antigonos'un birliklerinin arasında bulunmaktaydılar. Bu nedenle, bu üç bin askerin, Antigonos'un Triparadeisos'taki toplantıdan beri komuta ettiği kraliyet ordusunun eski ve tecrübeli askerleri olduğu anlaşılmaktadır.⁹¹ İsyanlarının sebebi ise, Perdikkas'ın kardeşi Alketas'ın komutasının altına girmek ya da Makedonya'ya dönmek istemelerinden kaynaklanmış olabilir. Fakat Polyainos, bu askerlerin Alketas'ı katılmak istemiş olabilme ihtimalini, isyanın sebebi olarak değil, Antigonos'un korkusu olarak göstermektedir. Antigonos, buna çözüm olarak komutanlarından Leonidas'ı göndermekte bulmuştur. Anekdotaya göre, Leonidas askerleri ikna etmiş olsa bile, askerler ele geçirdikleri tepelerde kalmayı sürdürmüşlerdir. Askerlerin, Makedonya'ya dönmek istemeleriye de zaten Antigonos tarafından sağlanmaya çalışılmıştır. Antigonos, bu askerlerin hem başka birinin tarafına geçmelerini hem de onların tepeleri ele geçirip, bölgeleri tahrip etmelerini önlemeyi amaçlamıştır.. Ayrıca Antigonos, onları sessiz bir şekilde göndermek isterken, aslında askerlerin gittikten sonra, artlarında bıraktıkları tahribatın ve talanın izlerini gizlemeyi de amaçlamıştır. Bu iki sebebin düşük ihtimalli olduğu böylece ortaya çıktığından, askerlerinin isyanlarının sebeplerinin, bölgeyi talan etmek olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu askerler, M.Ö. 322 yılında Perdikkas'ın Lykaonia bölgesindeki iki kentte gerçekleştirdiği seferlerde hem yapmış oldukları talandan hem de bölgeye aşinalıklarından dolayı, bölgenin

⁹¹ Bu askerlerin komutanı, Büyük İskender'in seferlerinde de yer almış olan Holkias'tır (Anson, 1991: 246).

zenginliklerini bilmekteydiler ve Makedonya'ya elleri boş dönmek istememekteydiler.

Antigonos'un planı işe yaramıştı ama bu askerlere karşı yapabileceği şeyler sınırlıydı. Bu kadar çok Makedon askerini öldürmek, Polyainos'un aktardığı gibi acımasızca olmasının yanında, politik olarak da anlamsızdı. Aralarından bazılarını seçip, cezalandırmak fikrini de uygulamamıştı. Bu yüzden, onları Makedonya'ya göndermeye karar vermişti. Onlara güvenmiyordu, çünkü böylesi bir karışıklık, Babil ve Triparadeisos'tan sonra, 3. kez başına gelmişti. Antipatros'un kendisine verdiği birlikler de onun bu eksikliğini kapatmaya da yetmekteydi (Roisman, 2012: 154-157).

"Antigonos, ünlü Makedon komutanlar Attalos, Alketas ve Dokimos'u Pisidia'da bir oyukta kamp kurdukları zaman, gizlice takip etti. Filler bağırıp kişnedikten sonra, komutanlar Antigonos'un yaklaştığını anladılar. Çünkü, yalnızca onda böyle bir fil birliği vardı. Alketas peltast'ları alıp, dağların içinden ilerleyerek taşlık ve yürümesi zor olan yolu ele geçirmek için acele etti. Antigonos, Alketas'ı takip etmedi. Antigonos, ordusunu dağlardaki oyuklara yöneltip, kampa doğru acele etti ve düşmanın, bütün henüz silahlananlarını, silahsız olanlarını ve bir düzende olmayanlarını ele geçirdi. Böylece, katliamdan uzak durup, kurtuluşun ise sözünü verip, savaşmadan galip geldi" (Polyain. IV. 6. 7).

Büyük ihtimalle M.Ö. 319 yılının yazında, Antigonos I Monophthalmos, ordusuyla birlikte Pisidia bölgesindeki Kretopolis kentinin yakınlarındaki bir yere götürmüştür ve burada, Perdikkas'ın kardeşi Alketas ve onun arkadaşı olan komutanlar, Dokimos, Attalos'u mağlup etmiştir. Antigonos'un bu seferini anlatan kaynaklar olan Diodoros ve Polyainos, seferde yer alan Makedon birlikler hakkında ayrıntı vermemiştir. Buna rağmen, iki tarafta da eski Makedon tecrübeli askerlerin yer aldığı düşünülmektedir. Antigonos ve Alketas, bu savaşta süvari birliklerine güvenmekteydi, fakat Antigonos'un süvari birliklerine ek olarak, ordusunda filler de bulunmaktaydı. Savaştan önce Antigonos tepeleri ele geçirerek, Alketas'a karşı konum avantajına sahip olmuştu. İlk olarak Alketas, süvarileriyle Antigonos'a karşı saldırıya geçse de Antigonos'un süvarilerine ve fillerine bir üstünlük sağlayamamıştı. Geri çekilmek zorunda kalan Alketas, Antigonos'un filleri ve süvarilerinin her yönden saldırıları sonucunda, savaşı kaybetmişti. Alketas, savaştan sonra, Antigonos'a esir düşmektense, intihar etmeyi tercih etti. Cesedini ele geçiren

Antigonos, yakmadan önce onun cesedine 3 gün boyunca kötü davranmıştı. Fakat, Alketas'ın Pisidia'daki arkadaşları, onun için bir cenaze töreni düzenleyip, günümüzde Termessos'ta bulunmuş olan bir süvari kabartmasını, onun mezar taşı olarak kullanmışlardı. Antigonos, diğer komutanlara daha insancıl bir şekilde davranmış ve onları Phrygia'daki bir kalede esir almıştı (Roisman, 2012: 171-173).

Polyainos'un anekdotunda Antigonos, düşmanı gizlice takip etmiş ve savaş için hazırlanan düşmana bir baskın yapmıştır. Antigonos, savaştan ziyade, bir antlaşma yoluna gitmiş ve savaşımadan galip gelmiştir. Antigonos'un bu seferinden eserinde bahseden diğer bir yazar olan Diodoros ise, aktardıklarıyla Polyainos'tan ayrılmaktadır ve bu sefer için, Diodoros baz alınmalıdır (Anson, 2015: 148).⁹² Diodoros, Polyainos'un detaylı olarak aktarmamasının aksine, 7 gün 7 gece süren bir yolculuktan sonra Antigonos'un Pisidia'daki Kretopolis bölgesine ulaştığını aktarmaktadır. Bunun yanında Diodoros'un eserinde de, Antigonos, bu yolculuğunu düşmana fark ettirmeden yapmaya çalışmıştır. Diodoros'un eserinde, yukarıda anlatıldığı gibi, bir savaş meydana gelmiştir. Diodoros, savaştan sonra Alketas dışında, diğer komutanların esir düştüğünü, Alketas'ın ise, yanındaki birliklerle Termessos'a kaçtığını aktarmaktadır. Polyainos, anekdottaki Alketas'ın **peltast**'ları alıp, bir yolu ele geçirmek için yola çıktığını belirttiği ifadeyle, bunu kastetmek istemiş olabilse de kesin bir yargıya varmak imkansızdır. Bu ifadeden başlayarak, anekdotun sonuna kadar olan kısım itibarıyla, Polyainos ve Diodoros aktardıklarıyla birbirlerinden tamamen ayrılmaktadırlar. Bu kısma kadar, yer bilgisinin eksikliği dışında, Diodoros'tan alıntı yaptığı söylenebilse de bu kısımdan sonra, Polyainos'un kendi inisiyatifinde değişiklikler yaptığını söylemek mümkündür. Polyainos'un, Diodoros'un eserinden tam olarak alıntı yapmayıp, böyle bir şey yapmış olması, onun bir hataya düşmesine ve yanlış bilgi vermesine neden olmuştur.

"Nikanor'un amiral olduğu Antigonos'un yüz otuz gemilik donanması, Kleitos'un komuta ettiği Polyperkhon'un donanması ile deniz savaşı yaptılar. Savaşın gerçekleştiği yer, Hellespontos idi. Nikanor, gemicilerinin tecrübesizlikleri yüzünden, ters akıntıya boyun eğmeleriyle yetmiş gemisini kaybetti. Düşmanın kesin galibiyetinden sonra, akşamleyin Antigonos geldi ve yenilgiden korkmadı ve geri kalan altmış gemideki gemicilere, takip eden gece diğer bir deniz

⁹² Diod. XVIII. 44-45.

savaşına hazır olmalarını emretti. Hypaspist'lerin en yiğitlerini gemilere yerleştirip, savaşa katılmayanları ölümle tehdit etmelerini de emretti. Byzantion, yakındaki bir müttefiki olduğundan, kürekçilerin oradan hızla yola çıkmalarını emretti ve biner tane peltast'ı, hafif piyadeyi ve okçuyu, düşmanın demirlemiş gemilerinin yakınında karadan mızrak ve ok atmaları için düzene soktu. Bütün bunlar, bir gecede düzenlenmişlerdi. Gün ağardığında, karadan ok ve mızrak yağıyordu. Hala uyuyan ve yeni uyanan düşmanlar, savunmasız olduklarından yaralandılar. Bazıları halatları, bazıları merdivenleri, bazıları ise çapaları çekiyorlardı. Düşmanların hepsi, çığlık çığlıyordu ve bir kaos söz konusuydu. Antigonos, geri kalan altmış gemiye denize açılıp, yürekle ve gürleyerek düşmana hücum etmelerini işaret etti. Düşmanları karadan atıp, denizden de saldırılarla beraber, savaşta yenilenlerin üstün gelmiş, yenenlerin ise savaşı kaybetmiş hale gelmesi uzun sürmedi" (Polyain. IV. 6. 8).

Kassandros, M.Ö. 318 yılının yazında, Propontis'e (günümüzde Marmara Denizi) gönderilecek donanmanın başına Nikanor'u atamıştı. Antigonos I Monophthalmos, onun Kuzey Anadolu'daki planlarını engelleyip, Hellespontos Phrygia'sı satrapı Arrhidaios ile işbirliği yapmak amacıyla Polyperkhon'un gönderdiği donanmaya karşı bu durumu bir fırsat olarak bilmişti. Nikanor'un annesi Phila, Antigonos'un varisi ile evliydi ve kendisine iki torun vermişti. Nikanor, bu sebepten ötürü Antigonos ile iyi ilişkiler içindeydi ve Antigonos, kendi donanmasını da bu sefer için onun komutasına vermişti (Bosworth, 1994: 63).

Polyperkhon, Antigonos'un saldırısından korktuğundan, ilk önce kendisi saldırıya geçti. Lamia Savaşı'nda Atinalılara karşı başarılar elde edilen tecrübeli amiral Kleitos'un komutasındaki bütün donanmasını, Arrhidaios'un birlikleriyle birleştirmek üzere Marmara Denizi'ne gönderdi. Polyperkhon, Antigonos'un Avrupa'ya doğru ilerlemesini engellemeyi ve Antigonos'u yenip, Eumenes'e bir karayolu sağlamayı amaçlamaktaydı. Arrhidaios ve Polyperkhon, Marmara Denizi'nin çevresindeki çoğu kenti ele geçirdikten sonra, Antigonos'un müttefiki Byzantion kentine doğru ilerledi. Bunu haber alan Antigonos, Khalkedon'da (günümüzde Kadıköy) kara birlikleri ve donanmasıyla savaş düzenine girdi. Kassandros tarafından gönderilen Nikanor'un komutasındaki donanma da bölgeye ulaştığında Antigonos'a katıldı. Böylece, 130 gemilik bir donanma oluştu. Çarpışma başlamış ve Kleitos, Nikanor'a karşı sağladığı üstünlükle ezici bir galibiyet kazanmıştı. Düşmanın 70 gemisinden bazılarını batırmış bazılarını da ele geçirmişti.

Geri kalan 60 gemiyse, Khalkedon'a geri çekilmişti. Bu mağlubiyet üzerine Antigonos, yenilmeyi reddetti ve bütün gece plan yapmıştı. Çift taraflı bir saldırı olacaktı: Küçük gemilere, okçular, sapancılar ve hafif piyade birliklerini yerleştirerek, Byzantion'un karşısındaki bir kıyıya gönderdi. Böylelikle Kleitos'un donanmasına, kara birlikleri karadan saldırarak, Nikanor'un komutasındaki 60 gemi ise, denizden saldıracaktı. Her şey hazır olunca, saldırı gerçekleşti ve Antigonos, galip gelmesini başardı. Kleitos kaçıp, Makedonya'ya gitmeye çalıştı, fakat Lysimakhos'un birliklerince yakalanmış ve öldürülmüştü (Champion, 2014: 41-42).

Bir önceki anekdotta olduğu gibi, bu anekdottaki savaştan bahseden diğer bir yazar, yine Diodoros'tur (Diod. XVIII. 72). Polyainos'un, Diodoros'tan büyük ölçüde alıntı yaptığı söylenebilir. İki yazar, birbirlerinden sadece birkaç noktada ayrılmaktadırlar. Polyainos, Antigonos'un donanmasının yüz otuz gemiden oluştuğunu aktarmakta, Diodoros, yüzden fazla gemiden oluştuğunu aktararak, kesin bir sayı vermemiştir. Ayrıca, Polyainos, savaşın ilk aşamasında Antigonos'un yetmiş gemi kaybettiğini, Diodoros ise Polyainos'tan farklı olarak, Kleitos'un 17 gemiyi batırdığını, mürettebatlarıyla birlikte kırktan fazla gemiyi ele geçirdiğini ve geri kalan gemilerin de Khalkedon limanına kaçtıklarının bilgisini vermiştir. Polyainos'un bir önceki anekdotun aksine, bu anekdotunda Diodoros'un aktardıklarına sadık kaldığı anlaşılmaktadır.

"Antigonos, Hellespontos'taki deniz savaşı zaferinden sonra, gemicileri taçlandırıp, ele geçirilmiş trieres'lerin pupaları, savaş ganimetleri ve gemi süsleriyle süslendikten sonra, gemilerin Fenike'ye doğru yelken açmalarını emretti. Zafer, Asya'nın her tarafında duyurulmuş olsun diye, yelkencilere açık deniz boyunca, bütün demirleme yerlerine yelken açmalarını ve bütün kentlere yaklaşmalarını da emretti. Sosigenes'in⁹³ amiralliğini yaptığı, Kilikya'daki Rhosios limanında demirlemiş Fenike gemileri, Eumenes'in servetini taşımaktaydı. Sosigenes, sarp kayalıklarda denizin hareketini izleyerek zaman geçiriyordu. Fenike gemilerinden adamlar, görkemli bir şekilde süslenmiş savaş kazanan gemileri gördükleri zaman, Eumenes'in servetini çalıp, Antigonos'un trieres'lerine atladılar. Çok miktarda para ve müttefiki ele geçirip, limandan hemen kaçtılar. Amiral Sosigenes ise, hala denizi izliyordu" (Polyain. IV. 6. 9).

⁹³ Eumenes'in, M.Ö. 318'de düşmanlarına karşı direnmek amacıyla Fenike donanmasını komutasına verdiği Perdikkas'ın bir amiraliydi (Bunbury, 1849: 882).

Deniz savaşında elde ettiği zaferle Antigonos I Monophthalmos, Avrupa'dan gelebilecek müdahalelere karşı kendini sağlama almıştı. Zafer, Eumenes'in müttefikleriyle de arasının bozulmasına yol açmıştı. Antigonos, Kassandros'a doğru sefere çıkmadan önce, Eumenes'in işini bitirmeye karar vermişti. Bu yüzden, yirmi bin piyade, dört bin süvari ve yükünü de en az seviyede tutarak, Kilikya'ya doğru hızlıca yola çıktı. Çünkü, Eumenes tekrar bir ordu kurmadan, onu ortadan kaldırmak istiyordu. Yolculuk esnasında, denizin hakimiyetini de ele geçirdi. Bunun için, gemilerini zafer kazandığını belirten semboller ve düşman gemilerinden elde ettiği süslerle süsleyip, Anadolu'dan Fenike'ye kadar uzanan sahil boyunca, bu şekilde yolculuk yaptı. Antigonos'un Kilikya'ya doğru yola çıktığının haberini alan Eumenes, Kilikya'dan ayrıldı ve Fenike'ye gitti. Eumenes'in planı, Fenike'de bir donanma kurmak, denizin hakimiyetini geri alıp, gerektiğinde Antigonos'a karşı Makedon birliklerini güvenli bir şekilde sevk etmektir. Fakat, Eumenes'in bu planı suya düştü. Eumenes'in parasının bir kısmını taşıyan ⁹⁴ bir Fenike filosu, Antigonos'un donanmasını gördüğünde, Antigonos'un tarafına geçti. Böylece, Eumenes'in Fenike'deki durumu iyice kötüye gitti. Antigonos'un denizdeki hakimiyeti elinde bulundurması ve planının suya düşmesiyle Eumenes, satraplıkları ele geçirip, tekrar bir ordu kurmak üzere, Doğu'ya gitti (Champion, 2014: 42).

Antigonos'un gemilerini süslemesindeki amacın, Doğu Akdeniz'de propaganda etkisi yaratarak, gücünün bölgede duyulmasını sağlamak olduğu söylenebilir (Bosworth, 1994: 64). Antigonos, savaştan sonra Pire limanına, Kassandros'un yanına geri dönen Nikanor'un komutasındaki donanmadaki gemiler için de aynı şeyi uygulamıştır. Kassandros, Nikanor'un başarısıyla ilk başta sevinse de gemilerin süslendiğini gördükten sonra, onun kendisine ihanet ettiğini düşünerek, Nikanor'u öldürmüştür (Diod. XVIII. 75. 1).

"Antigonos ve Eumenes savaş düzenine girdiler. Kimin kazandığı şüpheliydi. Eumenes, cesetlerin kaldırılması için bir tellal gönderdi. Antigonos, kendi cesetlerinin daha fazla olduğunu gizlemek istediğinden, cesetlerin bütün hepsi yanana kadar, tellalı bekleterek alıkoymuştu. Yakın sona erdikten sonra, cesetlerin kaldırılmasını kabul edip, o zaman tellalı gönderdi" (Polyain. IV. 6. 10).

⁹⁴ Eumenes, Polyperkhon'dan kendisi ve Antigonos'a karşı savaş hazırlığında kullanmak için 500 **talant** almıştı (Simpson, 1957: 503).

M.Ö. 317'de Antigonos I Monophthalmos ve Eumenes arasında gerçekleşen, Paraitakene Savaşı'ndan sonra, savaşın kazananı belli değildi. Eumenes'in piyade ve süvari birlikleri, Antigonos'un türdeş birliklerine karşı üstün gelse de Antigonos da Eumenes'in sol kanadını yenmişti. Gün içindeki çarpışmalardan sonra, geceleyin ordular tekrar bir araya toplanmıştı, fakat hem gece olması hem de iki tarafın birliklerinin de savaştan dolayı yorgun olmaları ve açlık sıkıntısı çekmeleri dolayısıyla, ordugahlarına çekilmişlerdi (Roisman, 2012: 24). Eumenes, savaşta başarı elde eden taraf olarak, savaşı durdurmak ve kayıplarını savaş meydanından toplamak istemekteydi. Bir Eski Yunan geleneğine göre, savaş meydanının kontrolünü elinde tutan taraf, savaşı kazanmış olurdu. Kaybeden tarafsız, kayıplarını toplamak üzere tellallar göndererek, savaşı kaybettiğini bildirmiş olurdu. Eumenes, başarılı olan taraf olsa da askerlerinin savaş meydanından geri çekilme talebine karşı koyamadı ve geri çekildi. Böylelikle de savaş meydanının kontrolünü elinde tutamamış oldu. Antigonos'un savaştan sonra, Eumenes'e göre, kayıpları çok fazlaydı. Antigonos, 3700 piyade, 54 süvari kaybetti ve 4000'den fazla da yaralı vardı. Eumenes ise, 540 piyade ve az sayıda süvari kaybetti ve 900'den fazla da yaralı vardı (Diod. XIX. 31. 5). Bu yüzden Antigonos, bunu gizlemek için böyle bir yola başvurmuştu. Fakat Antigonos, kayıpların fazlalığından moralleri bozulan askerlerini kandıramamıştı. Hızlıca, bölgeden ve Eumenes'in ordusundan uzaklaşmak istediğinden, yaralıları topladı ve onları yakındaki bir kente gönderdi. Cesetleri yakım işlemlerini iki taraf da tamamladıktan sonra, Antigonos, Media'ya geri çekildi, Eumenes ise, Antigonos'u takip etmeyerek, rotasını Gabiene'ye çevirdi. İki taraf da savaşın sonucunu belirlemek istemesine rağmen, bir sonuca varamadan, M.Ö. 317-316 kışına girmek zorunda kaldılar (Champion, 2014: 58-59).

Antigonos'un savaştan sonra uyguladığı bu taktik işe yaramış gibidir, çünkü savaşın bir kazananı yoktur. Eumenes'in kayıpları daha az olduğu için, Eumenes'in savaşı kazanmış olduğu söylenebilir, ama gelenek dikkate alındığında, savaşın kesin bir kazananı olduğu söylenemez. Polyainos'un yanında, Diodoros da Paraitakene Savaşı'nın sonrasında gerçekleşmiş olan bu olayı eserinde aktarmaktadır (Diod. XIX. 32. 1). Polyainos, iki tarafın da kayıplarının sayılarını vermemiş olsa da Diodoros, bu

sayıları eserinde vermiştir. Bu ayrıntı ve Polyainos'un anekdotunun yer⁹⁵ ve zaman bilgisinden yoksun olmasının dışında Polyainos'un, Diodoros'un eserinden alıntı yaptığı söylenebilir.

"Antigonos, Media'nın Gadamarta kentinde kışı geçirmektedir. Eumenes, bin stadion mesafeye kadar her yerde birlikler düzene sokarak yolu kapattı. Yol, dağın etekleri boyunca devam ediyordu. Aşağıdaki ova düz, susuz, başıboş, otlaksız, ağaçsız, bitkisiz, ziftli ve tuzla doluydu. Nitekim, ne hayvanlar için ne de insanlar için geçilebilirdi. Antigonos, orduya yol boyunca konumlanan muhafızlardan kaçınarak komuta edip, ovanın ortasından ilerlemeye karar verdi. Askerlerine on bin tulum dikmelerini ve bunları, suyla doldurmalarını ve on günlük pişmiş erzakları, atlar için arpa ve yeterli yem almalarını emretti. Her şey hazırlanmıştı. Dağın eteklerini koruyanlara görünmesin diye, askerlerin ateş yakmalarına izin vermeyip, orduyu başıboş ovanın ortasından geceleyin sevk etti. Gerçekten de Antigonos'un emrine itaat etselerdi, tamamıyla görünmeden ilerleyebilirlerdi. Askerlerin bazıları, dondurucu soğukun hakim olduğu gecede ateş yaktılar ve böylece ateşi gören düşman, bir araya toplandı ve ovayı geçen artçı birliğin arkada kalanlarına saldırıp, onları öldürdüler. Antigonos'un stratejisi, bir dereceye kadar işe yarasa da, hepsi zarar görmemiş olarak hayatta kalabilirlerdi" (Polyain. IV. 6. 11).

M.Ö. 317'deki Paraitakene Savaşı'ndan sonra, M.Ö. 317-316 kışını geçirmek üzere, Antigonos I Monophthalmos'un Media'ya geri çekildiği, Eumenes'in ise Gabiene'ye doğru ilerlediği bilinmektedir. İkisi de kışı, birbirlerini nasıl tuzağa düşüreceklerini düşünerek geçirmektedir. Antigonos, dağınık bir halde kamplar kurarak kışı geçiren Eumenes'in birliklerine hücum etmeyi planlamaktaydı (Lendon, 2005: 152). Antigonos, Paraitakene'deki kayıplarından sonra, ordusunu tekrar toplamış ve bu, iki tarafında geri çekilmesinin, kendisine Eumenes'e ani bir saldırı gerçekleştirme imkanı verdiğini düşünmüştü. İki ordu, birbirlerinden yaklaşık olarak 25 günlük bir mesafede bulunmaktaydı. Antigonos, bu süreyi, bir çöl üzerinden 9 güne düşüren bir rota daha olduğunu bilmekte, fakat bu rotanın, Eumenes'in gözcüleri tarafından gözetleneceğini de düşünmekteydi. Bu yüzden, Polyainos'un detaylıca betimlemesini yaptığı, daha zor ama daha kısa bir yolu tercih etmişti. Askerlerine, 10 günlük erzak hazırlamalarını emretmişti. Bu planını gizlemek

⁹⁵ Savaştan önce iki ordu, Zagros Dağları'nın ve çölün arasında, Pasargad'ın kuzeyinde bulunmaktaydı. Savaşın gerçekleştiği yerinse, Persepolis'in kuzeybatısı olduğu düşünülmektedir (Anson, 2015: 190).

amacıyla, kuzeye, Ermenistan'a doğru gittiğine dair söylentiler yaydı. Her şey hazır olduğunda, askerlerine yolculuk sırasında ateş yakmalarını yasakladıktan sonra, M.Ö. 317 yılının Aralık ayında, yolculuğa başladı. Havanın soğuk olması ve askerlerin sıcak yemek ihtiyaçları, birlikler arasında memnuniyetsizliğe sebep olmuştu ve askerler, yolculuğun beşinci gecesinde, Antigonos'un emrine karşı gelerek, ateş yaktılar. Bu ateşler, çölün kenar kısımlarında yaşayan tarafından görüldü ve bunu, gidip Eumenes ve onun komutanlarından Peukestes'e bildirdiler. Antigonos'un yaklaştığının haberini alan Peukestes, geri çekilmeye karar verse de Eumenes, onun mevzisini terk etmemesini emretti. Böylece Eumenes, Antigonos'un ilerleyişini geciktirecek ve birliklerini bir araya getirme fırsatını elde edecekti. Daha sonra Eumenes, çölün kenar kısımlarındaki yükseklikte, birliklerine ateşler yakmalarını emrederek, bir ordugah olduğunun izlenimini yaratmak istemişti. Ateşleri gören Antigonos, bu planının başarısız olduğunu ve düşmanın onu beklediğini düşündü. Eumenes, birliklerini bir araya getirmek için yeterli vakti bulsa da Antigonos'un çölden kaçmasına engel olamadı. (Champion, 2014: 60-62).

Polyainos dışında bu olaydan eserlerinde, Diodoros, Nepos ve Plutarkhos bahsetmektedirler.⁹⁶ İlk olarak, diğer yazarların aksine, Eumenes'in, Antigonos'un yaklaştığını gördükten sonra, onun artçı birliklerine saldırmış olduğu ifadesi, sadece Polyainos'un anekdotunda görülmektedir. Diğer üç yazarda da Eumenes'in böyle bir saldırısı aktarılmamıştır. Olayın bu kısmı için, Polyainos'un aktardıklarının gerçekliği şüphelidir. Polyainos'un, Antigonos'un kışı geçirdiği yer için verdiği ismi, Diodoros eserinde, *Gadamala* olarak aktarmıştır. Bu yerin aslında, Diodoros'un daha önceleri, Antigonos'un Paraitakene Savaşı'ndan sonra geri çekildiği yer olarak aktardığı, Media'daki *Gamarga* kenti ile aynı olduğu düşünülebilir (Diod. XIX. 32. 2). Nepos ve Plutarkhos, Antigonos'un kışı geçirdiği yerle ilgili bir isim aktarmamaktadırlar. Dört yazardan sadece Polyainos, Eumenes'in birliklerini bin **stadion** mesafeye kadar çeşitli yerlere yerleştirdiğini aktarmaktadır. Diğer üç yazar, yalnız mesafe konusunda Polyainos ile uyuşmaktadır. Diodoros, Eumenes'in birliklerinin Gabiene'de geniş bir bölgeyi kapsayacak şekilde dağıldığını, Nepos, Eumenes'in birliklerini, kendisinin istediği gibi değil, birliklerinin istediği şekilde yerleştirdiğini, Plutarkhos ise,

⁹⁶ Diod. XIX. 37. 1-6; Nep. **Eum.** 8-9; Plut. **Eum.** 15.

birliklerinin ünlü komutanlarca yönetildiklerini düşünerek, kendi inisiyatiflerinde çeşitli bölgelere dağıldıklarını aktarmışlardır. Diodoros, Nepos ve Plutarkhos'un aktardıklarını büyük ölçüde birbirlerine benzemektedirler. Üç yazar da Antigonos'un bu taktiği, Eumenes'in birliklerinin dağınık olmasına üzerine uyguladığından ve Eumenes'in yaptığıyla, Antigonos'un taktiğini saf dışı bırakarak, onun Antigonos'a karşı askerî bakımdan üstünlük sağladığından bahsetmektedirler ve bu bağlamda üçünün de kaynağının da, doğrudan ya da dolaylı olarak, Kardialı Hieronymos olduğu düşünülmektedir (Roisman, 2012: 26).

Polyainos, Eumenes'in, Antigonos'a karşı uyguladığı taktikten bahsetmemektedir, fakat bu, Eumenes'in anekdotlarında mevcuttur (Polyain. IV. 8. 4). Polyainos, bu kısmı Eumenes'in anekdotları için ayırıp, Antigonos'un askerlerinin yaktığı ateşlerden dolayı, bu planının suya düşmesini, diğer yazarlarda böyle bir olaydan bahsedilmese de Eumenes'in artçı birliklere saldırıya geçerek, geri çekilen Antigonos'a kayıplar verdirdiğini aktararak, yarıda kesmiştir.

"Antigonos savaş düzenindeyken, Eumenes'in savaş düzeninin ova boyunca güçlü olmadığını gördüğü zaman, dağın eğimli bir kanadını kuşattıktan sonra, düşmanın artçı birliklerine süvari birlikleri göndererek, Eumenes'in yüklerinin büyük bir kısmını alıp götürdü" (Polyain. IV. 6. 12).

M.Ö. 320-319 yılları arasında Antigonos I Monophthalmos'un, Anadolu civarlarında olduğu bilinmektedir. Bu dönemde, Eumenes de aynı bölgede bulunmaktaydı. Antigonos, M.Ö. 319 yılında, Kapadokya bölgesinde bulunmakta olan Eumenes'i, Perdikkas'ın tarafını tuttuğu için vatan hainliğiyle suçlayarak, ona savaş açtı. Bu savaş ilanı, Eumenes'in burada, bir isyanla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştu: Perdikkas adındaki ünlü bir komutan, üç bin piyade ve beş yüz süvariyle kendisine karşı ayaklanmıştı. Eumenes, bu isyanı, dört bin piyade ve bin süvariyle hızlıca bastırdı. Eumenes'e karşı olan bu isyanı, Holkias tarafından Antigonos'a karşı yapılan isyan takip etmektedir (Polyain. IV. 8. 6). Antigonos, Antipatros ve Eumenes'e karşı, kısa süre içinde yapılan bu üç isyan, askerlerin komutanlarına karşı sadık olmadıklarının ve komutanların, askerler üzerinde kontrolü sağlayamadıklarının göstergesidir.

Bu isyanlardan sonra, iki komutan, Kapadokya'daki Orkynia yakınlarındaki bir ovada, karşı karşıya geldiler. Antigonos'un on binden fazla piyade, iki bin süvari ve otuz filden oluşan ordusuna karşılık, Eumenes'in ordusunda, yirmi bin piyade ve beş bin süvari bulunmaktaydı. Antigonos, savaşta daha iyi bir komutan olduğunu gösterse de şans, Eumenes'in yanındaydı. Eumenes'in planı, Antigonos'un nicel ve nitel bakımdan üstün olan süvari birlikleri avantajını sonlandırmak istiyordu. Bu plan, akıllıcaydı fakat tahmin edilebilirdi. Böyle olunca, Antigonos, askerî zekâsını kullanıp ve çevre koşullarından faydalanarak, Eumenes'in bu planına engel oldu. Antigonos, Eumenes'in süvari kanadını zayıflatmak amacıyla, onun süvari komutanı Apollonides ile savaş meydanını terk edip gitmesinin üzerine, gizlice anlaştı. Ovanın sınırlarındaki dağ eteklerini de ele geçirdi ve böylece, Apollonides'in savaş meydanını terk edip, ele geçirdiği yükseklikten de faydalanarak, Eumenes'in ordusunun zayıf yeri olan arka kısımlarına saldırdı ve onun yüklerine sahip oldu (Roisman, 2012: 160-162).

Diodoros, Polyainos'un atladığı bazı detaylarla bu olayı aktarmış olan diğer bir yazardır (Diod. XVIII. 40. 5-8). Diodoros, Antigonos'un süvari komutanı Apollonides ile yaptığı anlaşmadan bahsetmektedir. Polyainos'un anekdotundaki, Antigonos'un, Eumenes'in ova boyunca güçlü olmadığını görmesiyle ifade ettiği durum, aslında, Apollonides'in anlaşma üzerine, savaş meydanını terk ederek, Antigonos'a saldırı yapmaya olanak sağlamasıdır. Diodoros da Polyainos gibi, Antigonos'un ovada bulunan yüksek bir yere ele geçirdiğini ve saldırısını bu yönden gerçekleştirdiğini aktarmaktadır.

"Antigonos, Gabiene'nin çevresinde Eumenes'le savaşa girdi. Gabiene, çorak ve kumlu bir ovaydı. Kalabalık ordular çarpıştığında, hem silah arkadaşlarını hem de düşmanları örten bir toz bulutu yükseldi. Göğüs göğüse bir savaş oluyordu. Antigonos, Eumenes'in askerlerinin, içinde onun kadınlarının, çocuklarının, genç kızlarının, uşaklarının, altınlarının ve gümüşlerinin ve Aleksandros ile birlikte çıktığı seferlerden edindiği bütün şeylerin bulunduğu yüklerine refakat ettiğini bildiği için, seçtiği askerî birliklerin, kendi kamp alanlarına kadar yüklerin peşinden gitmelerini emretti. Düşman, savaşla meşgul olduğundan, tozun onları örtmesiyle yollarına devam ettiler. Savaş sona erdiğinde, Antigonos'un beş bin, Eumenes'in ise sadece üç yüz askeri düşmüştü. Zaferle yüreklenen Eumenes'in askerleri dağıldılar. Yüklerinin ele geçirildiğini ve akrabalarının öldürüldüğünü gördükleri zamansa, savaş kazanmış olanlar cesaretsizliğe kapıldılar ve ağıt

yaktılar. Böylece pek çoğu, akrabalarına olan sevgilerinden dolayı, onun tarafına geçmek istediklerinden, Antigonos'a hizmet ediyorlardı. Antigonos, Eumenes'in askerlerinin yüklerini kaçırdığında, askerler en sevdiklerinin ölümüne güçlükle dayandıklarında, kaçırdıklarını karşılıksız olarak geri vereceğini bildirdi. Askerler, bu haberle hemen taraflarını değiştirdiler. Yalnız Makedonlar değil, Peukestes'in komuta ettiği on bin Pers de onlara dâhildi. Çünkü Makedonların Antigonos'un tarafına geçtiklerini gördüğü zaman, onlara o da katıldı. Böyle bir taraf ve talih değişiminden sonra, argyraspides Eumenes'i yakalayıp, mahkum olarak teslim ettiler. Antigonos'un, bütün Asya'nın kralı olduğu ilan edildi" (Polyain. IV. 6. 13).

11. anekdottaki olaydan sonra, M.Ö. 316 kışında, iki ordu birbirlerinden yaklaşık yedi kilometre uzaklıkta, Gabiene'de bulunmakta ve savaş için hazırlanmaktaydılar. Gabiene'nin, günümüzde İran'ın İsfahan şehrinin güneyinde bir yerde olduğu düşünülmektedir. Tuzla kaplı, kumlu bir araziydi. Arazi, bu yüzden, iki ordunun birlikleri manevraları sırasında yüksek toz bulutları oluşmasına neden olmuştur. Antigonos I Monophthalmos, merkezde piyade, kanatlarda süvari birlikleri olmak üzere, savaş meydanında alışılagelmiş bir şekilde düzene girmişti. Filler ise, bütün ön cepheyi kaplamaktaydı. Ordusu, sayıca, 22 bin piyade, 9 bin süvari ve 65 filden oluşmaktaydı. Sağ kanatta kendisi, sol kanatta ise, Media satrapı Pithon yer almaktaydı. Paraitakene Savaşı'nda 28 bin piyadesi bulunan Antigonos'un, savaştan sonra uğradığı kayıp, net bir şekilde görülebilmektedir. Antigonos, savaşı, Paraitakene Savaşı'nda morali bozulan piyadesiyle değil, kanatlardaki süvari birlikleriyle, düşmanın süvari birliklerine karşı üstünlük sağlayarak kazanmayı planlamaktaydı. Eumenes ise, alışılagelmiş düzenin aksinde düzene girmişti. En iyi süvari birliklerini sol kanada yerleştirmiş ve başlarına da kendisi geçmişti. Böylece, Antigonos ile karşı karşıya savaşmış olacaktı. Savaşta yanında, Peukestes, Teutamios, Antigenes gibi bazı komutanlar yer almıştı. Yer aldığı sol kanadın önüne, sahip olduğu 60 fili de yerleştirmişti. Piyade birliklerinin de yerini değiştiren Eumenes, **hypaspist** ve **argyraspides**'i de sol kanada almıştı. Sağ kanada ise, en zayıf süvari birliklerini yerleştirmiş ve toplam 114 filden geri kalan 54 fili de bu birliklerin önüne ve merkeze yerleştirerek dağıtmıştı. Eumenes'in ordusu sayıca, 36.700 piyade, 6 bin süvari ve 114 filden oluşmaktaydı. Antigonos'un önündeki fillerin saldırısı ve iki kanattaki süvari birliklerinin çarpışmalarıyla savaş başlamış oldu. İki ordunun birliklerinin birbirine girmesi, yerden büyük bir toz bulutu yükselmesine sebep

olmuştu. Tam da o an, Antigonos'un aklına, onu doğrudan sonuca götürecek bir fikir gelmişti. Tarentumlardan ve Medialı süvarilerden oluşan bir birliği, düşman yüklerinin olduğu yere, ele geçirmesi amacıyla göndermişti. Bu yükte, savaşta yer alan askerlerin servetleri ve aileleri yer almaktaydı. Antigonos, eğer yükleri ele geçirirse, düşmanı teslim olmaya zorunda bırakabileceğini düşünmüştü. Gönderdiği bu süvari birliği, savaş meydanının bir kilometre uzağındaki yüklere ulaştı. Küçük bir direnişle karşılaşsa da süvariler, üstün gelip, taşıyabilecekleri değerli eşyaları ve insanları ele geçirdiler. Gün boyu süren çetin mücadelelerden sonra, geceleyin iki taraf da ordugahlarına çekildiler. Eumenes, savaşı sürdürmeyi istiyordu, fakat servetlerinin ve ailelerinin düşmanın elinde olduğunu belirten diğer komutanlar, savaşmayı reddettiler. Antigonos, savaşta çoğu piyade olmak üzere, yaklaşık 5 bin asker kaybetti. Eumenes'in kayıpları ise, üç yüzdü. Üç gün süren bekleyiş, askerler tarafından, Teutamos'un Antigonos'a gönderilmesiyle sona erdi. Antigonos, hiçbir karşılık istemeden, bütün askerlerin, kayıpları neyse tekrar geri alacaklarını ilan etmesinin ardından askerler, Peukestes'in komutasındaki on bin Pers de dâhil olmak üzere, Eumenes'e isyan ettiler. Eumenes, bu isyandan üzerine, kaçmaya çalışsa da askerlerce yakalanarak, zincirlendikten sonra, Antigonos'a götürüldü (Champion, 2014: 63-67).

Gabiene Savaşı ve Antigonos I Monophthalmos'un bu savaşı lehine çevirmek için uyguladığı taktiğe⁹⁷, Diodoros, Iustinus ve Plutarkhos'un eserlerinde rastlamak mümkündür. Yazarlar, birbirlerinden farklı olarak verdikleri detaylarla ayrılmaktadırlar. Diodoros, Polyainos'un aksine, Antigonos'un yükleri ele geçirmek için gönderdiği birliğin, Medialılar ve Tarentumlardan oluşan süvari birliği olduğunu, Eumenes'in yüklerinin savaş alanından yaklaşık bir kilometre uzaklıkta olduğunu ve Eumenes'in askerlerinin bu konu için, Antigonos ile gizlice anlaşmaya vardığını aktarmıştır. Plutarkhos ise, Eumenes'in komutanlarından Teutamos'un, Antigonos ile anlaşmaya varmak üzere bir elçi heyeti gönderdiğini aktararak, Diodoros'tan ayrılır. Her iki yazarda da olmayan ve Polyainos'un da sadece üstünkörü olarak aktardığı Eumenes'in yükleriyle ilgili farklı bir detayı, Iustinus vermiştir. Iustinus, Eumenes'in, askerlerin yüklerinin, iki bin kadın, bir grup çocuk

⁹⁷ Taktikle ilgili kısım için: Diod. XIX. 42. 2-3; 43. 7-9; Iust. **Epit.** XIV. 3. 1-3; Plut. **Eum.** 16. 5-6; 17. 1-2.

ve köle olduğunu ve askerlerine, seferler gerçekleştirerek, bu kayıpları telafi edebileceklerini ve hatta, daha fazlasını bile elde edebileceklerini söylediğini aktarmaktadır (Iust. **Epit.** XIV. 3. 6). Polyainos'un vermiş olduğu Antigonos'un beş bin, Eumenes'in ise, sadece üç yüz askerini kaybettiği bilgisi, Diodoros ile yalnızca Antigonos'un beş bin asker kaybettiğini aktarmasıyla uyusmaktadır. Eumenes'in savaştaki kayıp sayısı ile ilgili, bahsi geçen yazarlarda bir bilgi bulunmamaktadır. Polyainos, Eumenes'in kayıplarını daha az göstererek, Eumenes'in Paraitakene Savaşı'ndaki az sayıdaki kaybıyla bağdaştırmak istemiş olabilir. Antigonos, Polyainos'un aktardığı gibi ele geçirdiği mallara ve rehin aldığı insanlara zarar vermemiştir. Polyainos'un bu hususta, yanlış bir bilgi verdiği ortadadır. Polyainos, bu anekdotunu aktarırken, birden fazla kaynak alıntı yaptığı ve bazı kısımları kendi inisiyatifinde değiştirdiği söylemek mümkündür. Ayrıca, anekdotun sonundaki, Antigonos'un bu savaştan sonra, bütün Asya'nın kralı olduğu ifadesi de çelişkilidir. Bu ifadeye, Diodoros'un, bu savaştan sonra, Antigonos'un Eumenes'i ve onun birliklerini alt ettiğini aktarması karşılık gösterilebilir (Diod. XIX. 44. 1). Çünkü, Büyük İskender'in ardılları hala mevcudiyetlerini sürdürdüklerinden, Antigonos'un bu savaştan sonra, bütün Asya'nın, yani Anadolu'nun, kralı olması tam anlamıyla beklenemez.

"Antigonos, Media satrapı Pithon'un isyan etmeye karar verip, paralı askerleri silahlandırıldığını ve para topladığını öğrendiğinde, habercilere inanmamış gibi yaptı ve: "Ben, Pithon'un bunları yapacağına inanmazdım. Çünkü satraplığı için ona göndermek üzere beş bin Makedon hoplit ve bin Trakyalı muhafız hazırlamıştım." dedi. Pithon, bunları duyup Antigonos'un iyi niyetine inandı ve destek birliğinin komutasını almak için hızla geldi. Antigonos, Pithon'u Makedonların halka açık kuruluna getirip yakaladıktan sonra, ölümle cezalandırdı" (Polyain. IV. 6. 14).

M.Ö. 316'daki Gabiene Savaşı'nın ardından Antigonos I Monophthalmos'un ilk işi, ordusunu yeniden örgütlemektir. Ordusuna katılan Eumenes'in birlikleriyle, asker sayısı 60 binin üzerine çıkmıştı ve kışın ortasında ve savaştan yeni çıkmış askerleri bir arada tutmak ve onların ihtiyaçlarını gidermek zordu. Bu yüzden, askerlerden bir kısmını, serbest bırakıp, evlerine göndermiştir. Daha sonra, Media'ya geri dönmüş ve Ekbatana'ya yakın bir kentte kışı geçirmiştir. Bu sırada, Media

satrapı ve Antigonos'un savaşlarında da görev yapmış olan Pithon, Antigonos'un hakimiyetine göz dikmişti. Antigonos, Büyük İskender'in ölümünden sonra Doğu satraplıklarında önemli görevler üstlenmiş Pithon'un ona oluşturacağı tehdidin farkındaydı ve Pithon'u ortadan kaldırmayı planlıyordu. Buna karşın Pithon, isteklerinin kötü niyetli olmadığını ve satraplığında güvende olacağını düşünmekteydi. Fakat, öyle olmadı. Antigonos'un çağırması üzerine, yanına giden Pithon, vatan hainliğiyle suçlandı ve herhangi bir kurtarma girişimini önlemek amacıyla, kısa süre içinde idam edildi (Champion, 2014: 69-70).

Pithon'un bu amacıyla ilgili bilgi veren diğer bir kaynak Diodoros'tur (Diod. XIX. 46. 1-4). Pithon'un paralı askerleri, ki bu askerlerin satraplığındaki yerel Medialı birlikler olduğu düşünülür, silahlandırarak isyan etmeye karar verdiğini aktaran Polyainos'tan farklı olarak Diodoros, Pithon'un vaatler ve hediyelerle askerlerin desteğini kazanarak, isyan etmeyi planladığını aktarmaktadır (Champion, 2014: 70). Diodoros, Polyainos'tan daha ayrıntılı bir aktarım yapmış ve anekdotta bazı eksiklikler olsa da iki yazarın anlattıkları aynı kapıya çıkmaktadır. Diodoros'un eserinde, Antigonos'un ağzından çıkmış öyle bir ifade yoktur. Diodoros'a göre Antigonos, habercilerin getirdiği bu haberden sonra, habercileri azarlamıştır ve Pithon'u bölgedeki satraplıkların komutanı olarak atayacağını ve güvenlikleri için yeterli ölçüde birlik sevk edeceğini bildirmiştir. Anekdottaki Antigonos'un ifadesi, bununla bağdaştırılabilir, fakat Diodoros, birliklerle ilgili bir sayı vermemiştir. Bu yüzden, bu sayıların doğruluğu şüphelidir. Diodoros, ayrıca, Antigonos'un Pithon'a bir mektup yazdığını ve mektupta, önemli meseleleri yüz yüze görüşmeleri ve onun denize açılmasını sağlamak için mümkün olabildiğince çabuk yanına gelmesini yazdığını aktarmaktadır. Polyainos'un kendince bazı değişiklikler yaptığı ve detayları atladığı bu anekdot için, Diodoros'un bu olayı aktaran tek kaynak olması dolayısıyla, Polyainos'un onun eserinden alıntı yapmış olduğu kesin olarak söylenebilir.

"Antigonos, Eumenes'i ona mahkum olarak teslim eden argyraspides'i, hediyelerle ödüllendirdi. Onların sadakatsizliğinden korunmak için, bin tanesini Arakhosia'nın⁹⁸ satrapı Sibyrrios'a müttefik olarak verdi. Diğerlerini de o ülkenin korumasını sağlasınlar diye, tahkimli ve

⁹⁸ Günümüzde Doğu İran ve Batı Afganistan'a denk gelen bölgeyi kapsamaktaydı (Bosworth, 1996: 58).

geçilmesi zor başka yerlere garnizon olarak gönderdi. Bu nedenle, hepsi derhal yola koyuldular" (Polyain. IV. 6. 15).

Antigonos I Monophthalmos'un, M.Ö. 316'daki Gabiene Savaşı'nda uyguladığı taktik üzerine Eumenes'in birlikleri, ona ihanet edip, Antigonos'un tarafına geçmiş ve Eumenes'i kendi elleriyle Antigonos'a teslim etmişler ve bu, Antigonos'un savaşı kazanmasında önemli bir etken olmuştur.

Antigonos, savaştan sonra ilk olarak, Eumenes'in komutanlarından bazılarını idam ettirmiştir. Örneğin, **argyraspides**'in komutanı Antigenes'i, bir çukurda diri diri yaktırmıştır ve Eumenes'in uğradığı ihanetin, kendi başına gelmesinden korktuğu için, **argyraspides**'in çoğunu, Arakhosia satrapı Sibyrtios'a hizmet etmeleri için göndermiştir (Roisman, 2012: 231).

Antigonos'un **argyraspides**'ten korunmak için başvurduğu bu yöntemden, Diodoros ve Plutarkhos da eserlerinde bahsetmektedirler.⁹⁹ Diodoros, Antigonos'un Sibyrtios'u yanına çağırdığını ve satraplık yapmaya devam etmesini emrettiğini ve bunun için, **argyraspides**'ten en güvenmediklerini onun emrine verdiğini aktarmıştır. Savaşta yararlılıklarını bildiği halde, onlara güvenmediğinden bu yola başvurmuştur. Antigonos, Sibyrtios'a, **argyraspides**'i dönemeyeceklerinden emin olduğu bir göreve göndermesini de gizlice emretmiştir. Plutarkhos da Antigonos'un aynı amaçla **argyraspides**'i Sibyrtios'un emrine vererek, Sibyrtios'un onları en mümkün olduğu şekilde hor kullanarak, ölümlerine sebep olmasını sağlamasını emrettiğini aktarmaktadır.

Polyainos, anekdotunda Antigonos'un **argyraspides**'in sadakatsizliğinden korunmak için onları gönderdiğini aktararak, doğru bir aktarım yapmıştır. Fakat, anekdotun geri kalanında, bu olaydan bahseden diğer iki yazar olan Diodoros ve Plutarkhos'tan ayrılmaktadır. Diodoros ve Plutarkhos, Antigonos'un **argyraspides**'i göndererek, ölümlerinin emrini verdiğini direkt olarak aktarırlarken, Polyainos, bundan hiç bahsetmemekte ve Antigonos'un bu yaptığını, onlara verdiği bir ödül olarak betimlemektedir. Ayrıca, diğer iki yazar da, belirli bir sayı bilgisi vermemişken, Polyainos'un kesin bir sayı verebilmiş olması da şüphelidir.

⁹⁹ Diod. XIX. 48. 3; Plut. **Eum.** 19.2.

"Antigonos, Rodoslu hainlerin tamamen güvende olacağını bildirerek ve kuşatmanın başına oğlu Demetrios'u geçirdikten sonra, Rodos'u kuşatmaktaydı. Ptolemaios tarafından yollanan müttefiklerin Demetrios'un kuşatmasına dayanmaya yeterli olmadıkları için, Demetrios, yardımcı birlik olmadan Rodos'u alsın diye, Suriye, Fenike, Kilikya ve Pamphylia'nın çevresinde ne kadar çok Rodoslu denizci ve tüccar varsa, Rodos'ta karaya çıkmamaları için, onlara denizde güvende olacaklarını da bildirdi" (Polyain. IV. 6. 16).

M.Ö. 306 yılında kışın sona ermesiyle birlikte, Antigonos I Monophthalmos'un oğlu Demetrios, Kıbrıs'ta satraplık yapan Ptolemaios I Soter'in kardeşi Menelaos'u, Ptolemaios bizzat yardıma gelmiş olsa da deniz savaşında yenmiştir. Savaşın sonra, Mısır'a kaçan Ptolemaios, burada karadan Antigonos; denizden ise, Demetrios tarafından kuşatılmış, fakat Ptolemaios direnmeyi başarmıştır. Bunun üzerine Antigonos, Demetrios'un komutasına bir ordu ve donanma vererek, Ptolemaios'un müttefiki Rodos'a kuşatmaya göndermiştir. Antigonos, adayı ele geçirerek, Ptolemaios'a karşı bir üs olarak kullanmayı amaçlamıştı. Rodosluların direnişi ve Ptolemaios'un da yardımıyla, bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Paus. I. 6. 6).

Rodos, bulunduğu konum itibarıyla, ticari açıdan stratejik bir öneme sahipti. Zamanın tahıl ticaretinde önde gelen yerler olan, Mısır ve Kırım Yarımadasının arasında bulunmaktaydı ve ticaret içinde olduğu Kyklad Adaları'na ve Akdeniz ve Ege bölgelerindeki kıyı kentlerine de yakındı. Rodoslu denizciler, M.Ö. 4. yy'ın başlarından itibaren, iskan edilen her yere, ticaret yapmak üzere gitmişlerdir. Suriye, Fenike, Kilikya ve Pamphylia limanlarında bulunmuşlardır (Casson, 1954: 172). Rodos'un gelişiminin sadece tahıl ticaretine bağlı olduğu M.Ö. 4. yy'dan ziyade, M.Ö. 3. ve 2. yy'larda, Mısır'daki Ptolemaios Hanedanlığı'nın bir müttefiki olması da Rodos'un hem deniz gücünü hem de ekonomisini en üst seviyeye çıkarmıştır. Antigonos I Monophthalmos'un oğlu Demetrios'un M.Ö. 305'te gerçekleştireceği kuşatmadan önce Antigonos, Suriye, Fenike, Kilikya ve Pamphylia bölgelerindeki tüccarların, Rodos limanlarına girmelerini yasaklayarak, Rodos'a ambargo uygulamaya çalışmıştır (Rose, 2015: 203).

Polyainos'un dışında, Diodoros da eserinde bu durumla ilgili bazı bilgiler aktarmıştır. Demetrios, Kıbrıs'ta olduğu sırada, Antigonos, Rodoslulara, onun tarafına geçmelerini teklif etmiş, fakat Rodoslular bunu reddedince, Antigonos

komutanlarından birini göndererek, Mısır'dan Rodos'a giden tüccarları durdurmasını ve mallarına el koymasını emretmiştir. Rodoslular, bu komutana karşı geldikleri zaman, Antigonos, Rodosluları kuşatmayla tehdit etmiştir. Rodoslular özür dilese de Antigonos, oğlu Demetrios'u kuşatma makineleri ve bir orduyla Rodos'a göndermiştir. Rodoslular, Antigonos'un bu hamlesinden korkmuşlar ve Demetrios'a, Ptolemaios'a karşı, Antigonos'un yanında yer alacaklarını bildirmişlerdir. Demetrios'un yüz soylu Rodosluyu rehin almak istemesi ve donanmasının Rodos limanlarında demirlemesini talep etmesi üzerine Rodoslular, Demetrios'un Rodos'a karşı bir kumpas kurduğunu düşünerek, düşüncelerinden vazgeçmişler ve savaş ilan etmişlerdir (Diod. XX. 82 1-3).

Anekdotta Antigonos'un Rodoslular için uyguladığı taktik, Ptolemaios I Soter'in, Antigonos ve Demetrios tarafından Mısır'da kuşatıldığı sırada uyguladığı taktikle benzeşmektedir: Ptolemaios, savaş sırasında, Nil Nehri'nin karşısında kamp kurmuş Antigonos'un ordusundaki askerlere taraf değiştirmeleri için, askerlere iki **mna**, subaylara ise, bir **talant** teklif etmiştir. Ptolemaios'un uyguladığı bu taktik işe yaramış ve Antigonos, nehrin kıyısına, okçular, sapancılar ve mancınıklar yerleştirmek zorunda kalmış, taraf değiştirmek üzere yakaladıklarını da ağır bir şekilde cezalandırmıştır (Russell, 1999: 51).

Antigonos'un anekdotta uyguladığı taktiğin, daha önceleri Ptolemaios tarafından uygulandığı da görülmekte, fakat Antigonos'un bu taktiği başarıya ulaştıramadığı anlaşılmaktadır. Rodoslular, Ptolemaios'un da yardımıyla, Demetrios'a karşı direnerek, kuşatmanın başarısız olmasını sağlamışlardır.

"Antigonos, Eumenes'in etrafındaki düşman birliklerinin karşısında, daha az askerle beraber kamp kuruyordu. İki taraftan da haberciler sürekli yollanıp ve bir tellalın gelip, koşmaktan nefes nefese kalmış ve toza bulanmış bir askerin "Müttefikler geliyor." haberini verdikten sonra, Antigonos savaş düzenine girdi. Antigonos bunu duyduğunda, sevinçten havalara uçtu. Tellalları gönderip ve ertesi gün falanks'ın uzunluğunu iki katına arttırdıktan sonra, çitten dışarı çıkardı. Düşman, tellallardan müttefiklerin olduğunu duyduktan ve derinliği göz ardı edilebilir olmasına rağmen, falanks'ın uzunluğunun arttığını gördükten sonra, savaşa girmekten korkarak kaçıp gittiler" (Polyain. IV. 6. 19).

M.Ö. 319 yılında Antigonos I Monophthalmos ile Eumenes'in Kapadokya'daki Orkynia yakınlarında bir ovada karşı karşıya geldiği bilinmektedir.

Bu savaşta, Eumenes'in birlikleri Antigonos'a karşı sayıca üstündü. Eumenes'in yirmi bin piyade ve beş bin süvarisine karşılık, Antigonos'un on binden fazla piyade, iki bin süvari ve otuz fili bulunmaktaydı (Diod. XVIII. 40. 6-7).

Savaştan önce, bir süreliğine Antigonos ve Eumenes arasında müzakereler gerçekte de Antigonos, Eumenes'i uyguladığı bir taktikle savaş dışı bırakmayı başaramıştır. Eumenes'in süvari komutanı Apollonides ile anlaşan Antigonos, Apollonides'in savaş esnasında, savaşı terk edip kaçması üzerine, Eumenes'in süvari bakımından avantajını elinden almış ve böylece, Eumenes'in sayı bakımından sahip olduğu piyade üstünlüğünü de son vererek, Eumenes'in savaştan kaçmasına neden olmuştur (Billows, 1990: 76).

Polyainos'un anekdotunda aktarmış olduğu taktik, şüphelidir, çünkü yazarlardan ne Diodoros ne de Plutarkhos böylesi bir taktikten bahsetmişlerdir. İki yazar da Eumenes'in bu savaştaki mağlubiyetini, Apollonides'in ihanet ederek, savaş meydanını terk etmesine bağlamaktadırlar.¹⁰⁰ Eumenes'in süvari bakımından üstünlüğü dikkate alındığında, tellalın aktardığı bilginin doğruluğunu kontrol etmek için bir günlük bir süresi vardı (Anson, 2015: 144).

Polyainos, hem müttefiklerin geldiğini belirterek hem de savaş hattının uzunluğunu iki katına çıkartarak, Antigonos'un ordusunu olduğundan daha kalabalık göstererek, Eumenes'i ve Eumenes'in askerlerini daha büyük bir orduyla savaşacaklarını düşündürüp yanılttığını ve korkup, savaştan kaçmalarına sebep olduğunu aktarmaktadır. Antigonos, savaş alanındaki yüksekliklerde konuşlandığından ötürü, müttefiklerinin o yönden geldiğini düşündürerek, ortaya attığı bu yalana düşmanı kolayca inandırabilirdi. Ayrıca, Polyainos Antigonos'un ertesi gün hemen harekete geçtiğini aktararak, Eumenes'in durumu çözmesine olanak vermediğini de belirtmektedir (Roisman, 2012: 162-163).

Anekdotdaki taktiğin, Diodoros ve Plutarkhos'un eserlerinde geçmemesi ve Polyainos'un, Antigonos'un bu savaşta böylesi bir taktiği kullanmış olduğunu aktarması, diğerk iki yazarla bağdaştırılamamasına ve Polyainos'un anekdotunun hatalı olarak kabul edilmesine sebep olmaktadır (Anson, 2014: 82).

¹⁰⁰ Diod. XVIII. 40. 8; Plut. **Eum.** 9. 3.

4.3.7. Antigonos II Gonatas (M.Ö. yklş. 320-239)

Demetrios I Poliorketes'in oğlu olan Gonatasyaklaşık olarak M.Ö. 320'de doğmuştur (Wheatley, 1997: 25). Adının anlamının "çarpık bacaklı" olduğu düşünülen Gonatas (Ehrhardt, 1978: 253), babasına M.Ö. 292'den 287'ye kadar hizmet etmiş, M.Ö. 283/282'de ölünce de krallığa gözünü dikmiş, ne yazık ki başarılı olamamıştır (Errington, 1996: 105). Fakat Gonatas, M.Ö. 279 ve 278 yıllarında Nikias Otryneus'un **arkhon**'luğundaki Atina'ya diz çöktürmüş ve Atina'nın ona teslim olmasını sağlamıştır (Johnson, 1914: 255).

Makedon krallığının başına geçememesinin nedeni de, krallığın en az on sene Antigonid Hanedanı'nın yönetimi dışında kalmasıdır (Wheatley, 1997: 25): Ptolemaios I Soter'in oğlu Keraunos, babasının kardeşini (gelecekteki Ptolemaios II Philadelphos) kral yapacağını öğrendikten sonra Makedonya'ya gelmiş ve o zamanki Makedon kralı Lysimakhos'un M.Ö. 281'deki Kurupedion Savaş'ında Seleukos I Nikator'a kaybedip ölmesiyle, doğru olup olmadığı bilinmemekle beraber, Seleukos kendini Makedon kralı olarak ilan etmiş, fakat aynı yıl içinde altı ay sonra, Seleukos, Keraunos tarafından katledilmiştir. Bunun sonucunda Keraunos, Makedon birlikler tarafından kral ilan edilmiş, ama o da iki yıl sonra M.Ö. 279'da Galyalılar tarafından öldürülmüştür. Bu durum sonrasında, Makedon tahtında düzensizlikler yaşanmış, M.Ö. 276'da Antigonos II Gonatas'ın Makedon kralı ilan edilmesiyle düzensizlik sona ermiştir (Collins, 1997: 464).

M.Ö. 287'de Atina, Mısır kralı Ptolemaios I Soter'in yardımıyla isyan çıkardı. Kent bağımsızlığını koruyordu, fakat tahıla ve paraya ihtiyaç duyduğundan Mısır ve aynı zamanda kral Lysimakhos ile sürekli bir ilişki içindeydi. Bunun sonucunda M.Ö. 268 veya 267 yıllarında Atina, Sparta, Ptolemaios II Philadelphos (Soter'in oğlu) ve diğer sekiz Hellen kenti bir ittifak kurdular (Gabbert, 1987: 230) ve Antigonos II Gonatas'a savaş açtılar (Khremonidean Savaşı). Savaş M.Ö. 261'de Atina'nın boyun eğmesiyle sona erdi (Kralli, 2000: 114). Aynı zamanda, Mısır kralı Ptolemaios II Philadelphos'a isyan eden oğlunun krala savaş açıp, onunla savaştığı, müttefikinin de Gonatas olduğu düşünüldüğü ve tarihinin filologlar tarafından sürekli değiştirildiği bir savaş daha vardır (Andros Savaşı). Hatta, savaşın tarihinin ve

Gonatas'ın düşmanının bilinmediğini düşünenler de vardır. Ptolemaios Hanedanı'nın art arda gelen iki kralıyla savaşan Gonatas (Collins, 1997: 465), M.Ö. 239 yılında hayatını kaybetmiştir (Wheatley, 1997: 23).

Demetrios I Poliorketes'in oğlu olan ve bir dönem krallık yapan Antigonos II Gonatas'ın eserdeki anekdotlarını, 1, 3, 17, 18 ve 20. anekdotlar oluşturmaktadır:

"Antigonos, böyle bir stratejiyle Korinthos'u ele geçirdi: Yukarı Korinthos'u elinde tutan Aleksandros öldü. Karısı Nikaia artık genç değildi. Antigonos, onu oğlu Demetrios'a istedi. Nikaia, genç prensle evlenmeyi seve seve kabul etti. Sunular, bir Hellenik şenlik için gayet cömertçeydi. Amoiheus, kithara çalmak üzereydi. Şenlik için özen büyüktü. Nikaia'nın kendisi, krallara layık süslenmiş tahtrevanda, kibarca davranırken ve rehavete kapılmışken, yanındaki muhafızlar ona eşlik etmekteydiler. Tiyatro binasına girdiklerinde, Antigonos, Nikaia'ya kithara'dan ve düğünden uzun süre zevk almasını söyleyip, Yukarı Korinthos'a doğru harekete geçti ve şenliğin çevresindeki muhafızlar meşgul olduklarından ve şenliği kontrol altında tuttuklarından, yeri kolayca ele geçirdi ve kullandığı düğün stratejisiyle bütün Korinthos'un hakimi oldu" (Polyain. IV. 6. 1).

Yaklaşık M.Ö. 250 yılında, Korinthos'u yöneten Antigonos Gonatas'ın kardeşi, Krateros ölmüştür. Bunun üzerine Antigonos, kentin yönetimini, Krateros'un oğlu Aleksandros'a vermiştir. Bu olaydan yine yaklaşık bir sene sonra, Aleksandros isyan etmiş ve Makedonya'dan ayrılarak, bağımsız olduğunu ilan etmiştir. İsyan, Antigonos'un, Khalkis ve Korinthos olmak üzere, iki ana garnizon kentini kaybetmesine neden olmuştur. Antigonos, bu olanlara sessiz kalmasa da başarılı olamamıştır: Atina'da ele geçirilmiş ve Argos tiranı Aristomakhos onuruna düzenlenen bir yazıtta, Aleksandros'a karşı, Atina'dan ve Argos'tan saldırılar gerçekleştirildiği, fakat Aleksandros'un bu saldırıları savuşturduğu ve çarpışmaların, Argos tiranı Aristomakhos'un, Aleksandros'a savaş tazminatı ödemesi şartıyla barışın sağlandığı anlatılmaktadır.

M.Ö. 245 yılında ise, Aleksandros'un ani ölümü üzerine, dul kalan karısı Nikaia, Antigonos Gonatas'ın oğlu Demetrios ile evlenmesi teklifini kabul etmiştir. Bu sırada Demetrios, II. Antiokhos'un kardeşi, Stratonike ile evliydi. Demetrios, bu düğün için karısını terk etmiş ve Nikaia ile evlenmiştir. Düğün esnasında, Antigonos, tören alanından ayrılmış, Yukarı Korinthos'a giderek, kaleyi ele geçirmiştir. Kaleyi ele geçirdikten sonra, yönetici olarak filozof Persaios'u atamış ve buraya bir garnizon

da yerleştirmiştir. Bu olaydan sonra, dgn iptal olmuş, Nikaia bir kenara atılmış ve Demetrios ile Stratonike tekrar bir araya gelmişlerdir. Antigonos'un Yukarı Korinthos'u ele geçirmesinin yanında, Aleksandros'un bütün sahip olduğu toprakları, Euboia kentini ve Khalkis kalesini de ele geçirmiştir (Walbank, 1984: 247-248; 250).

Bu olayı, yazarlardan Plutarkhos eserinde aktarmaktadır. Plutarkhos'a göre, Aleksandros zehirlenme sonucu lmştir. Karısı Nikaia, onun yerine geçmiş ve Yukarı Korinthos'u korumaya devam etmiştir. Antigonos, oğlu Demetrios'u onunla evlenmesi için göndermiş ve yaşlı bir kadın olan Nikaia, geçen bir erkekle evlenme fırsatını kaçırmamıştır. Yine de Nikaia, kaleyi korumayı srdrmştir. Nikaia ve Demetrios'un evliliği için, her gün ziyafetler ve gösteriler düzenlenmiştir. Bir gün, Amoiheus sahneye çıkmak üzereyken, Antigonos, Nikaia'ya gösteriye giderken eşlik etmekteydi. Nikaia, bir tahtırevanın üzerinde taşınmaktaydı ve az sonra ne olacağı hakkında bir fikri yoktu. Kaleye giden bir yol ayırımına gelindiğinde, Nikaia'nın gösteriye götürülmesini emredip, kendisi Yukarı Korinthos'a yöneldi. Antigonos, hızlıca kaleye ulaştığı zaman, kapıların kitli olduğunu grmşti. Askerlerine kilidin kırılmasını ve kapıların açılmasını emretmişti. Fakat, bu durumun karşısında, kalenin içindeki muhafızlar afallamış ve kapıları kendileri açmışlardı. Böylece, Antigonos, Yukarı Korinthos'u ele geçirmişti (Plut. **Arat.** I. 17. 2-5).

Anekdota, zaman bilgisinden eksiktir. Fakat yazar, olayın gerçekleştiği yerle ilgili olan bilgiyi doğru aktarmıştır. Zaman ve yer bilgisine ek olarak, Polyainos, ilk anekdotta olduğu gibi, geri kalan on dokuz anekdotta da Antigonos adıyla, hangi Antigonos'u kastettiğini belirtmemiştir. İlk anekdottaki olaya ve gerçekleştiği yıla bakıldığında, bahsi geçen Antigonos'un, Antigonos II Gonatas olduğu anlaşılmaktadır.

Polyainos ve Plutarkhos'un aktardıkları karşılaştırıldığında, iki yazar arasında bazı farklar göze çarpmaktadır. Plutarkhos, Aleksandros'un zehirlenme sonucu ölmesini aktarmıştır, fakat anekdotta bu bilgi yoktur. Ayrıca, anekdotta Antigonos, gösterilerde yer almış gibidir, Plutarkhos'un eserinde ise Antigonos, gösteri alanına ulaşılmadan, kaleye giden yol ayırımında Nikaia'nın yanından ayrılmıştır. Aleksandros'un ölüm nedeni ve Antigonos'un gösteri alanında bulunmayışı dışında, Polyainos'un aktardıkları, Plutarkhos'un eserindeki aktarımla

büyük ölçüde benzeşmektedir ve bu bakımdan, Polyainos'un, Plutarkhos'un eserinden alıntı yapmış olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

"Antigonos Megara'yı kuşatırken, fillerle düşmana doğru ilerlemekteydi. Megaralılar, domuzları sıvı ziftle yağlayıp, ateşe verdikten sonra serbest bıraktılar. Ateşten yanıp bağırarak domuzlar, büyük bir hızla fillere doğru saldırıya geçtiler. Çıldıran ve düzeni altüst eden filler, farklı yönlerde kaçıyorlardı. Bundan böyle Antigonos, Hintlere, filler onların görünüşlerine ve çığlıklarına katlanmaya alışsınlar diye, domuzları fillerle beraber yetiştirmelerini emretti" (Polyain. IV. 6. 3).

M.Ö. 267-262 yılları arasında gerçekleşen ve sonunda, Antigonos II Gonatas'ın Sparta ve Atina'yı mağlup ettiği Khremonidai Savaşı döneminde, M.Ö. 264 yılının sonbaharında, Gonatas, Megara'ya yerleştirmiş olduğu garnizonda bulunan Galat paralı askerlerin isyanıyla karşılaşmıştır. Bu isyanın, Atina, Sparta ve onların müttefikleri için uygun bir fırsattı. Fakat, Galatlar, isyan ederken, ne Atina ve Sparta ne de onların müttefiklerinden bir destek görmüşlerdir, çünkü kendi başlarına isyan edebilecek güçteydiler. Gonatas'ın bu isyan için yapabileceği pek bir şey yoktu. Korinthos'tan birlik sevk edemeyeceğinden, Atina kuşatmasını durdurmak ve bu isyanı bastırmak zorundaydı. Bu yüzden, Atinalılar ile bir antlaşma yaptı ve kuşatmayı kaldırdı. Daha sonra, bu birlikleri Megara'ya sevk ederek, isyanı bazı zorluklarla karşılaştı da bastırmayı başardı (Gabbert, 1997: 47-48).

Polyainos'un dışında, bu olayı eserinde aktaran diğer bir yazar, Aelianus'tur (Ael. NA. XVI. 36). İki yazarın da aktardıkları neredeyse aynıdır. Fakat iki yazar da aktardıklarında Galatlardan bahsetmemişlerdir. İki yazarın da aynı hataya düşmüş olması pek olası değildir. Bu sebepten, Galat paralı askerlerin isyanının yanı sıra, Megaralıların da bir isyan çıkartmış olabilmeleri muhtemeldir (O'Neil, 2008: 81).

Filler, savaşlarda önemli ve güçlü bir birliği oluştursalar da zamanla fillerin üstesinden gelebilecek taktikler oluşturulmuştur. Bir efsaneye göre, M.Ö. 326'daki mağlubiyetten sonra Hint kral Poros, fillerin domuzlardan hoşlanmadığını anlatarak, Büyük İskender'e filleri püskürtmenin bir yolunu öğretmiştir. Diğer yandan Romalılar, M.Ö. 280-275 yılları arasında aynı taktiği, Epeiros kralı I. Pyrrhos'un fillerine karşı kullanmışlardır: Romalılar, koçların filleri ürküttüğünü ve fillerin, domuzların ciyaklamalarından nefret ettiklerini fark etmişlerdir (Mayor, 2014: 292).

Sonuç olarak anekdot, zaman bilgisinden yoksun olmasının yanında, olayın sonucunda ne olduğu belli değildir ve anekdotta bahsedilen Makedon kral, Antigonos II Gonatas'tır. Polyainos'un bu anekdotla, sadece bir savaş taktiği vermeyi amaçladığı da anlaşılmaktadır.

"Antigonos, Kiderios'un komuta ettiği Galat paralı askerleri, her birine Makedon altını, asil adamları ve çocukları, ücret olarak rehin vereceğine karar verip onları kiraladı. Savaş, Antipatros'a karşıydı. Savaş bittiğinde, Galatlar ücretlerini istiyorlardı. Antigonos, her bir kalkan taşıyana ücretini verdi. Antlaşma "Her bir Galat için" olduğundan Galat, silahsızlar, kadınlar ve çocuklar için de ücret istiyorlardı. Sadece savaşçılar alsa, ücret, otuz talant olacak iken, savaşmayanlarla birlikte ücret, yüz talant'a çıkmıştı. Galatlar, isyan çıkardılar ve rehinleri öldürmekle tehdit ettiler. Antigonos, rehinler için korktuğundan bir elçi gönderdi. Elçi, eğer altını alacak adamları gönderirlerse, istedikleri şeyleri vereceğinin sözünü verdi. Paranın çokluğundan çok neşelenen Galatlar, altını taşımaları için en iyi adamlarını gönderdiler. Antigonos, gelenleri alıkoydu ve kendi adamlarını geri almazsa, Galatlara adamlarını vermeyeceğini söyledi. Galatlar adamlarını kurtarmak için acele edip, rehinleri verdikleri zaman, kendi adamlarını ve onlarla beraber otuz talant aldılar" (Polyain. IV. 6. 17).

M.Ö. 280 yılında Galatların istilalarının başladığı bilinmektedir. Bu istilalara ilk karşılığı, Antigonos II Gonatas vermiştir. Trakya Khersonesos'undaki bir kent olan Lysimakheia'nın yakınlarında gerçekleşen savaşta, Galatlara karşı galip gelmiş ve M.Ö. 277 yılında kendini Makedonya kralı ilan etmesini sağlayacak kadar bir saygınlık kazanmıştır (Greenwalt, 2010: 299). Savaştan kaçan Galatlar, Trakya'daki Tylis adı verilen kente ulaşmışlardır. Makedonya tahtı içinse çatışmalar hala sürmekteydi. Kassandros'un yeğeni Antipatros Etesias, Antigonos'un taht için rakibiydi. Galatlarla savaştan birkaç ay sonra, Antigonos, Kiderios komutası altındaki Galatları Antipatros'a karşı gerçekleştirecek savaş için ordusuna katmıştır. Antigonos, savaşı kazanmış, Antipatros Mısır'a kaçmış ve burada, Ptolemaios II Philadelphos'un himayesi altına girerek, Makedonya krallığının tahtı için potansiyel bir tehdit olmaya devam etmeyi sürdürmüştür (Walbank, 1972: 257).

M.Ö. 277-276 yıllarından önce Antigonos II Gonatas'ın yönettiği kendi bir krallığı olmadığından, M.Ö. 280-272 yılları arasında gerçekleştirdiği seferler, ona pahalıya mal olmuştur. M.Ö. 276 yılındaki savaştan sonra Antipatros'un kaçmasıyla,

resmen Makedon kralı olan Antigonos, Makedon askerlere güvenememiş ve bu yüzden, Yunan paralı askerleri 9 ya da 10 aylık süreyle, standart ücretleri olan, günlük bir **drahmi** karşılığında kiralamıştır. M.Ö. 276'da Antipatros'a karşı gerçekleştireceği savaşa karşı ise, M.Ö. 277'deki savaştan kaçan Galatlar yanı sıra, Kiderios komutasındaki Galatlar da dâhil olmak üzere, yaklaşık 7500 Galatı, bir Makedon altını değerindeki otuz **talant** karşılığında kiralamıştır. Galatların ödeme şekli olarak ilk tercihleri altın olmuştur ve bu, yüksek ihtimalle, Antigonos Gonatas'ın bu ödemeyi karşılamak için, kendi sikkelerini basmak zorunda kalmasına sebep olmuştur (Mathisen, 1981: 102-103).

Antigonos II Gonatas'ın ordusunda Galat paralı askerler bulundurduğu bilinmekle birlikte, Antipatros ile savaştan sonraki ödemede yaşadığı bu sorundan eserinde bahseden tek yazar Polyainos'tur. Bu nedenle, olayın bu şekilde gerçekleştiği şüphelidir ve diğer yazarlarla karşılaştırma yapmak mümkün değildir.

"Antigonos, Kassandreialıların tiranı Apollodoros'u sürmek istediğinden, Kassandreia'yı ¹⁰¹ kuşatmaktaydı. Kuşatma, on ay sürdüğü için, bizzat geri çekildi ve baş korsan Ameinias'ı arkadaşlık kurması için Apollodoros'a gönderdi. Ameinias bir tellal gönderip, Antigonos'u sakinleştirdiğini ve bolca erzak ve şarap göndereceğini bildirdi. Böylece, Ameinias güvenilir görünmüştü. Tiranın çevresindekiler, hem Ameinias'ın arkadaşlığına inanıp hem de Antigonos'un yokluğundan faydalanıp, surları tam olarak korumuyorlardı. Ameinias'a surlar için, surlarla aynı boyda merdivenler yaptırılmıştı ve bolos ¹⁰² adı verilen, surlardan uzak olmayan bir yerde, iki bin asker ve onlarla beraber Melatas'ın liderlik yaptığı on Aitolialı korsan saklanmaktaydılar. Bu korsanlar, günün ilk ışıyla surlardaki yetersiz muhafız birliklerini gördüklerinde, kuleler arasındaki duvara sızdılar ve merdivenleri surlara dayadıktan sonra, işareti verdiler. Ameinias, iki bin askerle beraber merdivenlerden surlara tımandıktan sonra, surları ele geçirdi. Böylece, kente girmiş oldular. Antigonos, hemen geldi ve Kassandreia'yı işgal edip Apollodoros'un tiranlığına son verdi" (Polyain. IV. 6. 18).

M.Ö 277 yılında, Kassandreia kenti, Kleonymos adındaki Spartalı bir sürgünün yardımıyla, Apollodoros adındaki bir tiranın hakimiyeti altındaydı. Antigonos II Gonatas, 277 yılının sonlarına doğru, kenti kuşatma altına almış, fakat

¹⁰¹ Eski adı Potidaia olan, M.Ö. 356'da II. Philippos'un egemenliğe altına giren, M.Ö. 348'de tahrip edilen ve M.Ö. 316'da ise, Kassandros tarafından yeniden kurularak, adı değişmiş olan kenttir (Hammond, 1996: 1235).

¹⁰² Kassandreia kentinin surlarının dışında kalan bölgedir (Oberhummer, 1897: 676).

10 ay süren kuşatma boyunca, bir sonuca ulaşamayınca, anekdotta sözü edilen taktiğe başvurmuştur. Kuşatmayı sona erdiren Gonatas, geri çekilmiş ve baş korsan Ameinias'ı, tiranla sahte bir arkadaşlık kurması amacıyla göndermiştir. Taktik, işe yaramış ve Apollodoros'un birlikleri, rehavete kapılmışlardır. Daha sonra Ameinias, Melatas'ın yönetimindeki on Aitolialı korsanında içinde bulunduğu, yaklaşık iki bin kadar askerini gizlice kente sokmuştur. Bunun haberini alan Gonatas, birlikleriyle kente gelip, kentin içindeki askerlerin de yardımlarıyla kenti ele geçirmiştir (Gabbert, 1986: 158).

Gonatas'ın kullanmış olduğu bu taktik, daha önceleri Atinalılar tarafından kendisine karşı iki defa kullanılmış olup, bir keresinde başarıya ulaşmıştır. Gonatas bu seferi, kendi sahip olduğu birlikler ve tecrübeli askerlerinden ziyade, kiraladığı Galat paralı askerler ve korsanlarla gerçekleştirmiştir (Gabbert, 1997: 27). Gonatas'ın bu seferde, baş korsan Ameinias'a duyduğu güven, normalden farklıdır. Bu bağlamda, Gonatas'ın bir risk aldığı veya Ameinias ile beraber daha önce bir sefer gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Gonatas'ın, Kassandreia Seferi, Ameinias ile gerçekleştirdiği son sefer de değildir. Yaklaşık M.Ö. 272 yılında, Spartalı sürgün Kleonymos'un kışkırtması üzerine Epeiros kralı Pyrrhos, Sparta'ya saldırmıştır. Komutasındaki paralı askerlerle Korinthos'tan kente yardıma gelen Ameinias, Pyrrhos'un Argos'a kaçmasına sebep olmuştur. Ameinias'ın, Gonatas'ın Argos'taki birlikleri arasında yer alıp almadığı bilinmekle birlikte, onun hakkında daha fazla bilgi bulunmamaktadır (Gabbert, 1986: 159).

Anekdotta, Ameinias'ın dışındaki, on Aitolialı korsanın geçimlerini eşkıyalık yaparak sağlayan paralı askerler olduğu düşünülmekle birlikte, Melatas'ın kim olduğu da tam olarak bilinmemektedir. Polyianos'un dışında, anekdotta anlatılan olay, Iustinus'un eserinin 25. bölümünün önsözünde geçmektedir, fakat Iustinus tarafından eserinde anlatılmamıştır (Gabbert, 1986: 163).

"Antigonos, Atina'yı almak istediği için, sonbaharın sonuna doğru Atinalılar ile bir barış antlaşması yaptı. Atinalılar tahıl ekip, yeterli bir miktarını sonraki ürün hasadına kadar sakladılar. Ürünler yetiştiğinde, Antigonos ordusuyla beraber Attika'yı istila etti. Ayırdıkları yeterli miktardaki tahılı tüketip, fazlasını hasat etmelerinin engellenmesiyle Antigonos'u Atina'ya kabul ettiler ve onun bütün emirlerine itaat ettiler" (Polyain. IV. 6. 20).

M.Ö. 264 yılının sonbaharında Antigonos II Gonatas'ın, Megara'daki Galat paralı askerlerin isyanıyla uğraştığı bilinmektedir. Bu isyan, Gonatas'ın Atina kuşatmasını durdurmasına ve Atina ile sonraki ilkbahar yapılacak olan ürün hasadına kadar sürecek olan bir barış antlaşması yapmasına neden olmuştur. Aynı yılın sonbaharında, Gonatas bu isyanla ilgilendiği sırada, Epeiros kralı Pyrrhos'un oğlu ve halefi olan dönemin Epeiros kralı II. Aleksandros, Gonatas'ın Atina kuşatmasını geciktirmek amacıyla, Makedonya'yı istila etmişti, fakat Gonatas'ın oğlu Demetrios II Aitolikos, çocuk yaşta olmasına rağmen, istilayı durdurmayı başarmıştı. Gonatas'ın bu istilayla da ilgilenmesine gerek olmasa da kral, Makedonya'ya dönmek zorunda kalmıştı (Gabbert, 1997: 47-48). İstila durdurulduktan sonra Gonatas, II. Aleksandros'u ilk önce Makedonya'dan, sonra da Epeiros'tan defetmiştir. Gonatas'ın Atina'da olmaması ve yaptıkları barış antlaşması dolayısıyla Atinalılar, tahıl ekmek için hem yeterli zaman elde etmişler hem de kendilerini güvende hissetmişlerdir.

İstiladan sonra Gonatas, Atina'ya tekrar dönmüş ve hasat yapılmaya yakın bir zamanda Atinalıların bütün ekinlere, Gonatas'ın birlikleri tarafından zarar verilmiştir. Gonatas, ekinleri korumak için Atina süvari birliklerinin bir saldırı gerçekleştireceğini düşündüğünden, Atina süvarilerinin karargahı ve Poseidon Hippios (=Atların Efendisi) için yapılmış olan tapınağı ve koruyu yok etmiştir. Bu olaylar üzerine Atina, kıtlıkla karşı karşıya kalmış ve M.Ö. 261 ilkbaharında teslim olmak zorunda kalmıştır. Khremonidai Savaşı, Atina'nın kesin yenilgisi ve Atina'ya bir Makedon garnizonun yerleştirilmesiyle sonuçlanmıştır (Worthington, 2020: 121).

Antigonos II Gonatas'ın uyguladığı bu taktik, Atina'yı ele geçirmesinde işe yaramıştır. Aynı anekdotu, yazar Frontinus da eserinde aktarmakla beraber (Frontin. **Str.** III. 4. 2), yine Frontinus'un eserinde Fabius Maximus adındaki bir Romalı komutanın, aynı taktiği kullanarak, başarıya ulaştığı görülmektedir (Frontin. **Str.** III. 4. 1).

4.3.8. Demetrios I Poliorketes (M.Ö. 337/6-283/2)

Antigonos I Monophthalmos'un oğlu Demetrios'un doğduğu yıl için kabul edilen genel kanı, M.Ö. 337'dir (veya 336). Fakat bazı kaynakların genel kanısı

olarak da Demetrios'un 22 yaşındayken, Suriye'de bir orduyla bırakılarak, komutanın başına ilk geçtiği zaman olan M.Ö. 314 (veya 313) kışdır. Bu yüzden, doğduğu yıl, Jülyen takvimine göre M.Ö. 336 olarak kabul edilir (Wheatley, 1997: 19).

M.Ö. 312'de Gazze'de Ptolemaios I Soter'e bir ordu kaybetttiği ve M.Ö. 311'de Seleukos I Nikator'dan Babil'i almada başarısız olduğu seferler, onun sonraki komuta başında olduğu seferlerdir (Bosworth, 1996: 448). Babasının M.Ö. 315'te belirttiği, Atina'nın Kassandros'un krallığından ve hatip Phaleronlu Demetrios'un naipliğinden bağımsızlığını elde etmesi amacını, M.Ö. 307'de Demetrios, Kassandros'un Pire'de bulunan ve sarp bir tepe olan Munykhia'daki birliklerini yenerek ve Atina'nın bağımsızlığını elde etmesinde yardımcı olarak gerçekleştirmiştir. Atinalılar, bu yardımdan ötürü onları "kurtarıcılar" olarak ilan etmişlerdir (Fredricksmeyer, 1979: 45). M.Ö. 305 ve 304'te bir sene süren ünlü Rodos kuşatmasıyla, ki bu kuşatmayla **poliorketes** (=kuşatmacı) lakabını almıştır (Bosworth, 1996: 449), Atina'da olmayışı dolayısıyla, Kassandros tekrar kente girmiş ve işgal etmiştir.

M.Ö. 304'te, Rodos kuşatması sonunda Atina'ya dönen Demetrios, Kassandros'u Hellas'tan def etmiş ve tekrar Atina'ya girmiştir (Fredricksmeyer, 1979: 45). M.Ö. 306'da babasıyla beraber kral ilan edilmesinin yanı sıra, M.Ö. 302'de, kral II. Philippos'un M.Ö. 338'de Korinthos'ta kurduğu Hellen Birliği'ni tekrar kurmuşlardır. Babasıyla bu birliğin başında olan Demetrios, Philippos gibi, birliğin başkomutanları ve birlikte alınan kararları onaydan geçiren kişilerdi. Onların bu birlikten elde ettiği müttefik asker sayısı, Philippos ve oğlu III. Aleksandros'un elde ettiğinden çok daha fazlaydı (Simpson, 1959: 398). Babası M.Ö. 314'te Sur'u kuşatıp ele geçirmesinden sonra, M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı'ndaki ölümüne kadar kentin sahibi olmuş, o öldükten sonra, kentin hakimiyeti Demetrios'a geçmiş, yaklaşık M.Ö. 298'de ise, Seleukos I Nikator ondan Sur ve Sidon (Sayda) kentlerini istemiş, fakat Demetrios reddetmiştir. Demetrios'un Sur'u kaybetmesi, Lysimakhos'un Küçük Asya'daki bütün kentleri ele geçirmesi ve M.Ö. 296'da Ptolemaios I Soter'in Kıbrıs'ı istila etmesi, Demetrios'un Asya'da ve Kıbrıs'taki birliklerini yardıma gönderememesine ve kaybetmesine yol açtığı söylenir (Merker, 1974:125).

Demetrios'un doğduğu yıl gibi, öldüğü yıl da tartışmalı olup, bazı kaynaklarda 53, bazılarında ise 54 yaşında öldüğü söylenip, öldüğü yıl M.Ö. 283 ile 282'ye tekabül etmektedir (Wheatley, 1997: 20).

Antigonos I Monophthalmos oğlu olan ve güçlü bir donanmaya sahip olan Demetrios I Poliorketes'in anekdotları şöyledir:

"Demetrios, parası olmadığı halde, askerlerinin sayısını ikiye katladı. Daha azı için parası olmamasına rağmen, iki katı için parayı nereden bulduğunu merak edenlere şöyle dedi: "Daha güçlü olduğumuz için, daha zayıf düşmanlarımız olacak ve onların topraklarının sahibi olacağız. Ve bazıları haraçlar getirecekler, bazıları da artık askerlerimizin çokluğundan korkup, çelenkler yollayacaklar." (Polyain. IV. 7. 1).

Polyainos, bu anekdotta Demetrios I Poliorketes'in karakteri hakkında bilgi vermeye çalışmış gibi görünmektedir. Fakat, anekdotta bazı eksiklikler olduğu göze çarpmaktadır. Yazar, Demetrios'un askerlerinin sayısının ikiye katladığını belirtmişse de komutanın, bunu nasıl yaptığı muammadır. Anekdotla göre, Demetrios, askerlerinin sayısını bir şekilde ikiye katlamıştır ve askerlerine verdiği cevaptan yola çıkılarak, Demetrios'un riskli ve aşırı özgüvenli bir tavır takındığı görülebilmektedir. Anekdotta askerlerinin sayısını nasıl ikiye katladığı belli bile değilken, Demetrios'un düşündüğü gibi olacağının hiçbir şekilde garantisi bulunmamaktadır.

Polyainos dışında, Demetrios I Poliorketes'in karakteri hakkında eserlerinde bilgi veren yazarlar arasında Claudius Aelianus ve Plutarkhos bulunmaktadır. Plutarkhos Demetrios'un bir birliğe komuta etmekten çok, bir birlik hazırlamada daha iyi olduğunu aktarmakta, bir savaş gemisi veya kuşatma makinesi inşa ederken, ihtiyacı olan her ne varsa, elinde bolca bulunmasını istediğini de belirtmektedir (Plut. **Demetr.** 20. 1). Aelianus ise, eserinin bir bölümünde, Demetrios'un hırslı olduğunu, insanlara karşı adaletsizce davrandığını ve onları baskı altına aldığını ve bir kenti kuşatırken, ordusuna ve sahip olduğu kuşatma makinelerini güvendiğini ve düşman kentlerinin surlarının bu makinelerle zayıflattığını aktarırken (Ael. **VH.** III. 16); başka bir bölümünde, Demetrios'un ele geçirdiği kentlerin, sahip olduğu lüksü sürdürebilmek için, yıllık 1200 **talant**'lık haraca bağladığını aktarmaktadır (Ael. **VH.** IX. 9). Polyainos'un anekdotu ile Aelianus'un aktardığı bu bilgi uyusmaktadırlar ve bu yüzden, Demetrios'un ele geçirdiği kentleri haraca bağladığını söyleyebilmek mümkündür. Anlatılanlardan yola çıkılarak, Demetrios'un karakteri hakkında tam bir yargıya varılamaz, fakat yazar Aelianus'un aktardıkları dikkate alındığında,

komutanın ele geçirdiği kentleri haraca bağladığını ve Polyainos'un bu bağlamda doğru bir bilgi aktarmış olduğu söylenebilir.

"Demetrios, Avrupa'ya yelken açmak üzereyken, nereye gitme niyetinde olduğunu gizlemek istediği için, dümcülerin her birine mühürlenmiş papirüs yapraklarını verdi ve emretti: "Eğer beraber yol alırsak, papirüsleri oldukları gibi bırakın. Eğer ayrılırsak, papirüsleri açıp, yolculuğu yazılmış olan yere yapın."¹⁰³ (Polyain. IV. 7. 2).

M.Ö. 307 yılında Antigonos I Monophthalmos, Atina'ya karşı bir sefer hazırlığına başlamıştı. Antigonos bu seferle, Kassandros ve Ptolemaios'un garnizonlarını ve müttefiklerini Hellas'tan sürmeyi ve Hellas'ı kendi egemenliği altına almayı amaçlamaktaydı. Atina'yı sadece Kassandros'u düşürürse, ele geçirebilirdi ve bu yüzden, ilk olarak Atina'ya saldırıyı planlamıştı. Eğer, Yunan demokrasisinin ve kültürünün kalesini ele geçirirse, diğer kentleri daha kolay ele geçirebileceğini düşünmekteydi. Antigonos, bu sefer için oğlu Demetrios I Poliorketes'e, büyük bir ordu ve 250 gemi ve ayrıca 5000 **talant** verdi. Antigonos, bu seferden hızlı bir sonuç almanın, beklenmeyen bir saldırıyla olabileceğine karar vermişti. Seferin gizliliğini koruması için her ne gerekiyorsa yapılmıştı. Örneğin, Polyainos'un anekdotta aktardığı gibi, gemi kaptanlarına, amiral gemisini takip etmeleri emredilmiş ve kendilerine, talimatların ve rotanın yazdığı mühürlenmiş papirüsler verilmişti. Bu şekilde, Kassandros'a yapılacak olan saldırı gizlenmişti ve Attika, M.Ö. 307 yılının ilkbaharının sonlarında, komutasındaki ordusuyla ve donanmasıyla gelenin Demetrios I Poliorketes olduğundan tamamen habersizdi (Billows, 1990: 147-148).

Yazarlardan Plutarkhos'un eserlerinde aktardıkları, Polyainos'un taktik bağlamında olmasa da Polyainos'un aktardıklarının doğru olduğunu desteklemektedir. Plutarkhos eserinde, Demetrios'un geldiğini, donanma civarda görünmeden önce, kimsenin bilmediğini, hatta limandakilerin, gemilerin Ptolemaios'a ait olduğunu düşündüklerini ve Demetrios'un herhangi bir müdahaleyle karşılaşmadan, limana girebildiğini aktarmaktadır (Plut. **Demetr.** 8. 4).

¹⁰³ Aynı taktiğin başka bir komutan tarafından kullanılışı için: Frontin.**Str.** I. 1. 2; karadan yapılmış olan versiyonu içinse: Frontin. **Str.** I. 2. 6.

Anekdotdaki olayın bazı araştırmacılar tarafından, Demetrios'un M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı'ndan sonraki bir seferinde gerçekleştiği düşünülmektedir, fakat Plutarkhos, Demetrios'un M.Ö. 301'deki seferinde herhangi bir gizlilik olmadığını aktarmakta ve bu düşüncenin yanlış olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁴ (Billows, 1990: 148).

"Demetrios, Sikyon'a aniden hücum etmek istediğinden Kekhries'e geri çekildi ve orada kendini zevklere ve lükslere vererek uzun günler geçirdi. Demetrios, Sikyonlular şüphelenmedikleri zaman, Diodoros'la beraber olan paralı askerlere geceleyin Pellene kentine bakan kapılara hücum etmelerini, gemilere de liman(lar)da görünmelerini emretti. Hoplitleri kente bizzat kendisi sevk etti. Böylece, her taraftan saldırılar yapıp, kentin sahibi oldu¹⁰⁵" (Polyain. IV. 7. 3).

M.Ö. 303 yılının başlarında Demetrios I Poliorketes, kış konaklamasını sona erdirip, Hellas'ın güneyine doğru, düşmanlarının garnizonlarını alt etmek üzere, bir sefere çıktı. Demetrios ilk olarak, Atina'dan yola çıkarak, Korinthos'un Saron Körfezi'nin doğusundaki liman kenti Kekhries'e gitti. Burada, kendini zevklere ve lükslere adadı. Polyainos'un anekdotta aktardığı gibi bu Demetrios'un, düşmanlarının rehavete kapılmalarını sağlamak amacıyla uyguladığı gibi taktikti. Demetrios'un ününü, stratejik bir üstünlük kazanmak için kullandığı düşünülmektedir. Bir süre sonra, bir gece düşmanın beklemediği ani bir saldırı gerçekleştirdi. Saldırı, Korinthos'a değil, komşu kent Sikyon'a yapılmıştı. Demetrios ve komutanlarının önceden kararlaştırdıkları bir saatte, paralı askerlerin komutanı Diodoros ile paralı askerler, Sikyon'un batı kapısından; Demetrios ve birlikleri, doğu kapısından saldırmış; Demetrios'un Korinthos Körfezi'ne gizlice getirdiği donanma ise, Sikyon limanına girerek, Sikyon'un her taraftan saldırıya maruz kalmasına sebep olmuştu. Böylece, Ptolemaios'un kentteki garnizonu, alt edilmiş ve Akropolis'e kaçmıştı. Askerler, Akropolis'te savunma için iyi bir konum elde etseler de Demetrios'un kuşatma makinelerini hazırladığını gördüklerinde korkup, teslim olmuşlardı.

Demetrios'un, Kekhries'i M.Ö. 304 yılının sonlarında ele geçirdi mi yoksa; bu kenti ele geçirerek, M.Ö. 303'te Peloponnesos Bölgesi'ne gerçekleştireceği seferi

¹⁰⁴ Plut. **Demetr.** 33. 1-2.

¹⁰⁵ Demetrios, Sikyon'u ele geçirdikten sonra, adını Demetrias olarak değiştirerek, yeniden kurmuştur (Diod. XX. 102. 3; Paus. II. 7. 1; Plut. **Demetr.** 25. 2; Strab. VIII. 6. 25).

mi başlattı tam olarak belli değildir (Rose, 2019: 176-177).¹⁰⁶ Diodoros ile Plutarkhos arasında gerçekleşen olayları koydukları sıra bakımından, bir uyumsuzluk olduğu ortadadır. Plutarkhos, Demetrios'un Peloponnesos Bölgesi'ne gerçekleştireceği seferin hazırlıkları için, M.Ö. 304 yılını işaret ederken, Diodoros, M.Ö. 303 yılını işaret etmektedir. Bir yandan, Plutarkhos'un bu olayları özet geçtiği, Diodoros'un aktardıklarının baz alınması gerektiği düşünülürken, diğer yandan, M.Ö. 304 yılının sonunda Demetrios'un Kekkries'i ele geçirerek, bir başlangıç yapmış olma ihtimalinin de göz ardı edilmemesi gerektiği de düşünülür. Polyainos'un, Kekkries'i anekdotunda Demetrios'un bir üssü gibi betimlediği dikkate alınırsa, Polyainos'un Plutarkhos'u baz aldığı görülebilmektedir. Diodoros'un, Sikyon'un Korinthos'tan önce alındığını belirtmesine rağmen, daha sonra, Korinthos'un limanlarıyla beraber ele geçirildiğini aktarması üzerine, Diodoros'un aktardıkları dikkate alınmamalıdır (Diod. XX. 103. 1). Bu yüzden, Plutarkhos'un aktarmış olduklarını dikkate almamak için bir sebep bulunmamaktadır ve M.Ö. 304 yılının sonunda Kekkries'in Demetrios tarafından ele geçirildiği kabul edilmelidir. Çünkü, bir sonraki yıl Peloponnesos Bölgesi'ne gerçekleştirilecek sefer başlamadan önce, Kekkries'i ele geçirerek, bir üs olarak kullanması, Demetrios'un bu seferde kaydetmiş olduğu hızlı ilerlemeyi açıklamakta yardımcı olabilir (Dunn-Wheatley, 2020: 204-205).

"Demetrios, Ephesos'u garnizon komutanı Diodoros'a emanet ederek, Karia'ya doğru yelken açtı. Lysimakhos, elli talant karşılığında Diodoros'un kenti terk etmesi için onunla anlaştı. Demetrios bunu öğrendiği zaman, gemileri alıp, onlara Ephesos'a yakın bir şekilde gizlice demir atmalarını emretti. Demetrios, gemilerin birinde yelken açarak ve yanında Nikanor'u götürerek Ephesos limanına yol alıyordu. Demetrios, geminin kamerasında saklanmıştı. Güvertedeki Nikanor ise, askerlerin güvenli bir şekilde gitmelerini sağlamayı konuşmak için Diodoros'u çağırıyordu. Nikanor'un yalnız geldiğini düşünüp, kürekli ve hızlı bir kayığa bindiğinde, antlaşma yapmak için hazırды. Yaklaştığında, Demetrios geminin kamerasından çıkıp, kayığı içindeki adamlarla beraber batırdı. Yüzerek kaçanları yakaladı ve kenti terk eden tahmin edip, Ephesos'u elinde tuttu" (Polyain. IV. 7. 4).

¹⁰⁶ Plut. **Demetr.** 23. 2; Diod. XX. 103. 2.

M.Ö. 301 gerçekleşen İpsos Savaşı'nda Antigonos I Monophthalmos ölmüş, oğlu Demetrios I Poliorketes ise, savaş meydanından dört bin süvari, beş bin piyade ve donanmasıyla Ephesos'a kaçarak kurtulmuştu. Demetrios, bütün Makedonları Antigonos Hanedanlığı altında birleştirmeyi amaçlamaktaydı ve bu savaşta mağlubiyet, bu amacının önüne geçmemişti. Çünkü, kendisi hala hayattaydı ve hala kral olarak kabul edilmekteydi.

Savaşta ağır yenilgi ve Antigonos'un ölümünden sonra, Antigonos'un devleti parçalanmasına rağmen Demetrios, hala denizin ve adaların hakimiyetini elinde bulundurmaktaydı. Demetrios, Ephesos'tan denize açılarak, ilk önce, annesinin de bulunduğu Kilikya'ya gitti, daha sonra da oradan, hakimiyetini sürdürdüğünü Kıbrıs'taki Salamis'e gitti (Champion, 2014: 161).¹⁰⁷

Polyainos dışında bahseden bir yazar olmamakla ve bu yüzden, gerçekliği şüpheli olmakla birlikte, anekdottaki olayın, bu savaştan sonra gerçekleşmiş olduğu bellidir. Olay yüksek ihtimalle, Demetrios'un annesinin bulunduğu bölge olan, Kilikya'ya doğru yelken açacağı zaman, M.Ö. 304-301 yılları arasında Demetrios'un ordusunda bulunan paralı askerlerin komutanı Diodoros'a emanet edip, yola çıktıktan sonra, yolculuk esnasında, komutanın ihanetini öğrenip, geri dönmesi üzerine gerçekleşmiştir (O'Neill, 2003: 512).

Polyainos dışında bu olaydan bahseden bir yazar olmamasından ötürü, karşılaştırma yapmak ve olayın gerçekliğinden emin olmak mümkün değildir. Polyainos, Demetrios'un Karia'ya doğru denize açıldığını belirterek, Karia'nın Kilikya'ya giden yol üzerinde olduğu düşünüldüğünde, kısmen de olsa bir yanlışla düşmüştür. Anekdottaki olayın, gerçekliği şüpheli olduğundan dolayı da, anekdotun sadece uygulanmış taktik bazında dikkate alınması doğru olacaktır.

"Demetrios, Aigina ve Salamis'i aldıktan sonra Attika'da kamp kurarken, Pire'de yaşayanlara, tiran Lakhares'e karşı, onlara müttefik olarak katılın diye bin adam için silah istediğini belirten bir teklif yolladı. Buna inanan Pireliler, silahları gönderdiler. Silahları alıp, kendi askerlerini silahlandırdıktan sonra, Pire'yi kuşattı" (Polyain. IV. 7. 5).

¹⁰⁷ Diod. XXI. 1. 4.

Polyainos, anlaşılacağı üzere, anekdotta, Demetrios'un uyguladığı taktik bakımından yanlış aktarım yapmıştır ve bazı detaylar da eksiktir:

Kassandros'un, M.Ö 297'deki ölümünden sonra, Demetrios I Poliorketes'in ilk hedefi, Pire'deki bölücülerin de desteğini alarak, Atina'ydı. Attika'ya doğru yol aldığı sırada, bir fırtına donanmasının büyük ölçüde zarar görmesine sebep olmuştu. Donanmayı toparlayıp, Atina'nın yakınlarında birkaç başarısız mücadeleden sonra Demetrios, dikkatini Peloponnesos Bölgesi'ne çevirmişti. Bölgedeki Messene kentini kuşatmaya başlamış, fakat bu kuşatma esnasında, ağır bir şekilde yaralanarak kuşatmayı durdurmak zorunda kalmıştı. M.Ö. 295 yılının ilkbaharında, Attika'ya tekrar saldırıya geçen Demetrios, Eleusis ve Ramnus kalelerini ve Aigina ve Salamis adalarını kuşattıktan sonra, kırsal bölgeyi tahrip etmişti (Habicht, 1997: 86).

M.Ö. 296-295 kışında, Kassandros'un da ölümünden faydalanarak, tiran Lakhares, Pire'yi ele geçirdi. Lakhares, paralı askerlerinin maaşlarını, çeşitli tapınaklardaki altın ve gümüş statüleri eriterek ödüyordu ve kentteki hakimiyeti de sağlamıştı. M.Ö. 295 yılındaki Demetrios'un Attika'ya olan seferi dolayısıyla, Atinalılar kentteki istikrarsızlıktan bıkmışlar ve Lakhares'e sırtlarını dönmüşlerdi. Demetrios, ilk denemede kenti başarısız olduğu için, gözünü Peloponnesos Bölgesi'ne çevirmişti. Demetrios'un Eleusis, Ramnus, Aigina ve Salamis kuşatmalarından sonra, Ptolemaios I Soter, Atina'ya 150 gemi göndermişti, fakat Demetrios'un 300 gemilik donanmasından da korktuğu için, gönderdiği gemilerin Aigina'dan uzak durmasını emretmişti. Demetrios, Eleusis kuşatması sırasında, kente gelen bir tahıl gemisinin mürettebatını asarak, Atina'ya gidecek tahıl gemilerini caydırmayı planlamıştı ve bu planı işe yaramıştı (Plut. **Demetr.** 33. 3-4). Bu durum, açlığa ve devamında Atinalıların, tiran Lakhares'e karşı ayaklanmasına sebep olmuştu. Bu isyandan sonra Lakhares, Thebai'a kaçmıştı ve sonrasında da kendisine ne olduğu bilinmemektedir (Worthington, 2020: 89-90).

"Demetrios, bütün donanmasını kullanarak değil, ama trieres'lerin çoğunun Sunion'a yakın demirlemesini emredip, en iyi yirmi gemisini seçtikten sonra, Atina'ya değil de Salamis'e yelken açmış gibi hızlı bir şekilde kürek çekmelerini buyurarak, Pire'nin sahibi oldu. Atinalıların komutanı Phaleronlu Demetrios, Kassandros'un tarafında yer alıyordu. Akropolis'ten, en iyi yirmi gemiyi Salamis'e doğru yol alırken gördüğünde, onların, Ptolemaios'un Korinthos'a yol alan gemileri

olduğunu düşündü. Yirmi geminin içindeki denizciler yönlerini değiştirip, Pire'ye doğru yol aldılar ve bütün donanma da Sunion'dan eş zamanlı olarak gelmekteydi. Sonuç olarak, büyük bir kalabalık karaya çıktıktan sonra, kuleleri ve limanı ele geçirdiler. Tellallar ise haykırmaktaydılar: "Demetrios, Atina'yı bağımsızlaştırıyor." ve Atinalılar bağımsızlığın ilanını duydukları zaman, Demetrios'u kabul ettiler" (Polyain. IV. 7. 6).

Anekdot, Polyainos'un Demetrios I Poliorketes başlığı altında aktardığı anekdotlardan ikinci anekdotun, devamı niteliğindedir.

M.Ö. 307 yılının ilkbaharının sonlarında Attika, Demetrios I Poliorketes'in donanmasıyla birlikte bölgeye geldiğinden habersizdi. Demetrios, bütün donanmasını Sunion Burnu'nda demirletip, en iyi yirmi gemisini seçtikten sonra, Attika sahili boyunca, sanki Salamis'e gidiyormuşçasına yol aldı. Demetrios bununla, Pire'yi geçeceklermiş gibi bir izlenim yaratmayı amaçlamaktaydı. Plan işe yaradı ve Atinalılar, bu gemilerin, Ptolemaios I Soter'in, Ptolemaios'un bir garnizonunun bulunduğu Korinthos'a doğru giden yirmi gemilik bir filosu olduğunu düşünmüşlerdi (Plut. **Demetr.** 8. 3-4). Demetrios, son anda rotayı değiştirerek, Pire'ye ani bir saldırı yaptı. Atinalılar, bu durum karşısında şaşırıldılar ve paniklediler. Böylelikle Demetrios, Pire limanının kontrolünü ele geçirmiş ve bütün donanmasını da limana getirmişti. Atinalılar, karşı koymaya çalışsalar da Demetrios'un birlikleri karaya çıkmışlardı. Demetrios, elçiler gönderip, onların, onun ve babası Antigonos I Monophthalmos'un Atina'yı bağımsızlaştıracaklarını ve Atina'yı eski haline getireceklerini duyurmalarını emretmişti¹⁰⁸ (Billows, 1990: 148-149).

Polyainos, anekdotun ilk kısmı için, Diodoros'tan ziyade daha çok, Plutarkhos ile uyuşmaktadır. Her iki yazar da Phaleronlu Demetrios'un, Demetrios'un seçtiği yirmi geminin, Ptolemaios'un gemileri olduğunu düşündüğünü aktarmıştır. Plutarkhos bu düşüncüyü, Kassandros ve Ptolemaios'un aralarında barış yapmaları üzerine (Diod. XX. 37. 2), Atinalıların, Ptolemaios'un göndereceği gemilerini beklediğini aktararak, desteklemektedir (Dunn-Wheatley, 2020: 116).¹⁰⁹ Plutarkhos, bir çarpışmadan bahsetmezken, Diodoros, yapılmış olan birtakım çarpışmadan sonra, Pire limanının ele geçirildiğini ve sonraki gün yapılan görüşmelerden sonra, Demetrios'un sonuca ulaştığını aktarmaktadır (Diod. XX. 45. 3-5) ve böylece,

¹⁰⁸ Diod. XX. 45. 2-3; Plut. **Demetr.** 8. 4-9. 1.

¹⁰⁹ Plut. **Demetr.** 8. 4.

Polyainos'un bu kısım için de, Diodoros ile uyuştuğunu söylemek mümkün olmaktadır.

"Demetrios, Salamis'i Kıbrıs'taki yüz yetmiş trieres ¹¹⁰ ile kuşatmaktaydı. Ptolemaios'un komutanı Menelaos kenti altmış gemiyle savunuyordu ve Ptolemaios'un kendisi, yüz kırk gemiyle yola çıkmayı düşünmekteydi. Demetrios, aynı anda iki yüz trieres'e karşı koyamayacağı için, Salamis'ten sonraki bir burunun etrafından dolaşarak, liman şeklindeki bir uçurumda demirleyip, saklanmaktaydı. Ptolemaios, uçurumun arkasındakileri görmediği için, demirlemeye uygun ve savunmasız bir sahile yanaştı ve karaya çıkarma yapmaya başladı. Demetrios'un etrafındakiler, bulundukları yerden çıkıp, sahile geldiler ve az önce demirleyen Mısır gemilerine derhal saldırdılar. Dolayısıyla, zafer kazanmak çok uzun sürmedi. Ptolemaios, hemen kaçtı. Salamis'ten yardım etmek için denize açılan Menelaos ise, Ptolemaios'un kaçışında ona katıldı" (Polyain. IV. 7. 7).

M.Ö. 306 yılının ilkbaharında, Demetrios I Poliorketes, komutasındaki 15 bin piyade, 400 süvari ve en az 163 tane savaş gemisinden oluşan donanmasıyla, Kıbrıs'a hareket etti. Kıbrıs'a ulaşınca, Salamis kentine yakın bir yerde, karaya çıkartma yaptı. Yine kente yakın bir yerde, komutasında 12 bin piyade ve 800 süvari bulunan ve Ptolemaios I Soter'in bir komutanı ve kardeşi olan, Menelaos ile savaşıp, onu yendi. Savaştan sonra Menelaos, Salamis'e kaçtı ve Ptolemaios'tan, Demetrios'un kenti kuşatmaya başlatmadan önce, acil yardım istedi. Ptolemaios, en az 140 savaş gemisinden oluşan donanma ve 10 bin birlik taşıyan 200 yük gemisiyle, hızlıca yardıma geldi. Paphos (günümüzde Kıbrıs, Baf) kentine çıkartma yapıp, diğer Kıbrıs kentlerinden gelen müttefiklerin de ona katıldıktan sonra, Menelaos'un komutasındaki 60 gemiyi de donanmasına katmanın planlarını yapmaktaydı. Demetrios, Salamis limanının ağzını kapatarak, Menelaos'un Ptolemaios'a katılmasını engelledi ve Ptolemaios'a saldırdı. Savaş gemilerinin adeta birbirine girdiği bir deniz savaşında, Demetrios'un savaş gemilerine yerleştirdiği mancınıklar¹¹¹ sayesinde elde ettiği üstünlük sayesinde, Ptolemaios'un sağ kanadını geri püskürttü ve manevra yaparak, Ptolemaios'un donanmasının merkezine saldırma

¹¹⁰ Gemi sayısında, Diodoros, Plutarkhos ve Polyainos arasında tutarsızlık bulunmaktadır. Diodoros, donanmanın 163 gemiden oluştuğunu, Plutarkhos ise, 180 gemiden oluştuğunu aktarmaktadır (Diod. XX. 47. 1; Plut. **Demetr.** 16. 2). Gemi sayısının 163'ten az olmayacağı düşünüldüğü için, incelemede Diodoros baz alınmıştır.

¹¹¹ Bu teknik, bir donanmanın da yardımıyla en iyi şekilde bir sahil kentini savunmak ya da kentine saldırmak için kullanılan bir teknik olmuştur.

şansını elde etti. Ptolemaios, bunun üzerine, yapacak hiçbir şeyi kalmadığından, Kıbrıs'ın güneyindeki Kition kentine geri çekilmek zorunda kaldı.

Yenilgiden sonra, Menelaos'un tek yapabileceği, Kıbrıs'ı Demetrios'a teslim etmekken, Ptolemaios'un da Mısır'a dönmektir. Demetrios'un savaşta, sadece 20 savaş gemisi hasar görmüştü. Ptolemaios'un ise kesin olarak bilinmemekle birlikte, 80 yük gemisi hasar görmüş, 40 savaş gemisi ve 100 yük gemisi de Demetrios tarafından ele geçirilmişti. Ayrıca, aralarında Menelaos ve Ptolemaios'un diğer erkek kardeşi Leontiskos'un da bulunduğu, Ptolemaios'un 8 bin askeri savaş esiri olarak alınmıştı. Fakat, Demetrios daha sonra, hem Menelaos'u hem de Leontiskos'u, onlara zarar vermeden ve karşılıksız olarak serbest bırakmıştı¹¹² (Worthington, 2016: 158-159).

Yazarlardan Diodoros, bu savaşı daha detaylı bir şekilde aktarmıştır. Fakat, detayın fazlalığı bazı kısımlarda anlam karmaşasına sebep olmuştur (Diod. XX. 50-51). Savaşı anlattığı bu iki bölümde yazar, savaşın adeta canlı bir tasvirini yapmış gibidir. Aktarımda, Demetrios, ilk başlarda, savaşın sonucundan ve uyguladığı taktiğin tesirinden şüpheleniyor gibi gözükse de yazar, Demetrios'u bir savaş kahramanı olarak göstermiştir (Dunn-Wheatley, 2020: 154) ve Polyainos'un anekdotundaki gibi Demetrios, Ptolemaios'a bir pusu kurmamıştır. İki donanma da birbirini görür vaziyettedir. Plutarkhos ise, Diodoros'a göre daha kısa bir aktarım yapmıştır ve o da Polyainos gibi bir pusudan bahsetmemektedir (Plut. **Demetr.** 16).

Polyainos, iki yazara göre, deniz savaşından hiç bahsetmeyerek, savaşı daha kısa ve daha farklı bir şekilde aktarmış ve birkaç detayı da atlamıştır. Polyainos'un aktardığı kısmın, Diodoros'un eserinde aktardığı, Ptolemaios bölgeye gelmeden önceki yapmış olduğu savunma hazırlıkları olduğu düşünülebilir,¹¹³ fakat olayın seyrine bakıldığında, bu da pek mümkün değildir (Dunn-Wheatley, 2020: 156). Polyainos, Demetrios'un, Ptolemaios'u bir pusuya düşürmesi sonucu yendiğini aktarmaktadır. Diodoros'un aktardıklarında da Ptolemaios, şaşkınlığa uğramıştır, ama bunun sebebi, Salamis'e, düşmanın savaş için hazır olmadığı sırada ulaşmaya çalıştığı zaman, düşmanın zaten onu bekliyor olduğunu gördüğündendir (Diod. XX. 50. 5). Polyainos, olayı olduğundan farklı bir şekilde aktararak ve pusu faktörünü anekdotuna katarak, anekdotunu etkileyici bir hale getirmeye çalışmıştır (Champion,

¹¹²Iust. **Epit.** XV. 2. 7.

¹¹³ Diod. XX. 50. 1.

2014: 119-120). Polyainos, ayrıca, Iustinus'un eserine bakmayı da es geçmiş ya da bakmış olsa da onun eserinden alıntı yapmamış gibi görünmektedir. Çünkü, Leonkistos ile birlikte, Menelaos'un esir alınmasından da anekdotundan hiç bahsetmemiştir.

"Demetrios, kent ona ihanet edince, ihanet edenler tepedeki kapıları açmadan önce geceleyin Korinthos'a geldi. İhaneti öğrendikleri zaman, kenttekilerin ona saldırmasından korktuğu için, büyük bir birlikle Lekhaion'daki kapılara hücum ederek, onları oyaladı. Demetrios'un askerleri, güçlü bir narayla ilerlediler. Korinthoslular ise, bu naraya doğru hep beraber koşular. İhanet edenler tepedeki kapıları açıp, düşmanı içeri aldılar. Korinthoslular, Lekhaion'daki kapıları savunurken, Demetrios, Korinthos'u almıştı" (Polyain. IV. 7. 8).

Demetrios I Poliorketes, M.Ö. 303 yılında Sikyon'u ele geçirdikten sonra, Peloponnesos Bölgesi'ndeki ilerleyişine devam etmiştir. Aynı yıl içinde, bölgedeki ele geçirdiği kentlerden biri de Korinthos olmuştur. Korinthos'un alınışı, Diodoros ve Plutarkhos'un eserlerinde bulunmaktadır. Plutarkhos'a göre, Demetrios herhangi bir direnişle karşılaşmamış, kenttekiler Demetrios'un geldiğini duyduklarında kenti terk edip, kaçmışlardır. Demetrios, kentteki garnizonun da 100 **talant** karşılığında kenti terk etmesini sağlamıştır (Plut. **Demetr.** 25. 1). Diodoros da ise durum, Plutarkhos'un aktardıklarından farklıdır: Demetrios, Sikyon'u ele geçirdikten sonra, bütün ordusuyla, Kassandros'un komutanlarından Prepelaos'un komutasındaki birlikle savunduğu Korinthos'a gelmişti. Korinthos'a vardığı gece Demetrios, kenttekiler tarafından, kentin arkasından kente alınmıştı ve Demetrios, hem kenti hem de kentin limanlarını ele geçirmişti. Prepelaos ve birliğindekilerden bazıları, Sisyphium¹¹⁴ denilen yere, bazıları da Yukarı Korinthos'a kaçmıştı. Demetrios, kuşatma makineleri ilk önce Sisyphium'a götürüp, burada ağır kayıplar verse de düşmanı yenmeyi başarmıştır. Sonra, Yukarı Korinthos'a ilerlemiş, fakat burada, savaşmak yerine, düşmanı korkutarak, onları teslim olmaya zorlayıp, ikna etmiştir (Diod. XX. 103. 1-2).

Anlaşılaacağı üzere, Diodoros ve Plutarkhos, bu olayda birbirlerinden ayrılmaktadırlar ve Polyainos'un, bir çarpışma sonucu Demetrios'un Korinthos'u aldığını aktarmış olmasından dolayı, Diodoros'u bir nevi esas aldığı

¹¹⁴ Yukarı Korinthos'un yamaçlarında bulunan bir yerin adıdır (Strab. VIII. 6. 21).

görülebilmektedir. Polyainos, kenttekilerin Demetrios'a ihanet ettiğini aktarmıştır, fakat Diodoros'a göre ihanet edilen, kentteki garnizon komutanı Prepelaos'tur ve anekdotun başındaki bu yanlış sebebiyle, anekdotun geri kalanı dikkate değer değildir.

"Demetrios, Lakedaimonialılara karşı seferdeydi. İki ordunun arasında, Arkadia'daki Lykaion Dağı ¹¹⁵ vardı. Makedonlar, dağ hakkında bilgisiz oldukları için korkuyorlardı. Poyraz, düşmana doğru esiyordu. Demetrios, meşaleyi yaktıktan sonra, ormanı tutuşturdu. Alev, esintiyle ve dumanla Lakedaimonialıların üzerine çöktüğünde, hepsini uzaklaştırdı. Demetrios'un etrafındakiler, cesaretle ve silahlarıyla ilerleyip, Lakedaimonialıları yendiler" (Polyain. IV. 7. 9).

M.Ö 295 yılında Kassandros'un oğlu II. Antipatros, annesini katledip, kardeşi V. Aleksandros'u da sürerek, Makedonya kralı olmuştu. V. Aleksandros, Demetrios I Poliorketes ve Epeiros kralı Pyrrhos'tan yardım istemiş ve bunun üzerine, Demetrios, oğlu Antigonos II Gonatas'ı Atina'da bırakarak, Peloponnesos Bölgesi'ne bir sefere çıkmıştı (Worthington, 2020: 93).

Demetrios'un bölgede savaşa girdiği kentlerden biri de Sparta'dır. Demetrios, Sparta ile iki ayrı mücadele gerçekleştirmiştir. İlki, Mantinea kentinin yakınlarında Sparta kralı IV. Arkhidamos'a karşı olup, Demetrios, bu mücadelede üstün gelmiştir. Sparta kralı geri çekilmiş ve Demetrios, Lakonia'yı işgal etmiştir (Plut. **Demetr.** 35. 1). Anekdotun, gerçekleşmiş olan ilk mücadeleyi kastettiği ortadadır (Dunn-Wheatley, 2020: 317-318). Plutarkhos, Demetrios'un kullandığı taktikten bahsetmemekte ve Polyainos'un anekdotu, Plutarkhos'un bu bağlamda aktardıklarıyla uyuşmamaktadır. Bu sebepten, anekdotun sadece taktik bazında dikkate alınması daha yararlı olacaktır.

"Demetrios, dar bir yoldan geri çekiliyordu. Spartalılar artçı birliklere saldırarak, askerlerin çoğunu yaralıyorlardı. Yolun sert ve en dar zemininde çok sayıda arabayı üst üste yığıp, ateşe verdi. Düşman, yanan araba yığınına geçemedi. Alevler sönene kadar, Demetrios yola koyulup, onu takip edenlerden kaçtı" (Polyain. IV. 7. 10).

¹¹⁵ Bu dağ, Mantinea kentini çevrelemektedir (Dunn-Wheatley, 2020: 318).

Demetrios I Poliorketes'in, M.Ö. 295 yılında Sparta ile iki kez karşı karşıya gelmiştir. İlkinde, Sparta kralı, IV. Arkhidamos'a üstün gelmiş, ikinci savaşta ise, iki yüz Spartalıyı katletmiş, beş yüz Spartalıyı da esir almıştır (Plut. **Demetr.** 35. 1). Buna karşın, Demetrios'un Peloponnesos'taki mücadeleleri bir sonuca ulaşamamış ve Demetrios, gelişen bazı olaylardan ötürü bölgeden geri çekilmek zorunda kalmıştır (Plut. **Demetr.** 35. 2-3). Demetrios'un bölgedeki mücadeleleri hakkında da zaten başka bilgi bulunmamaktadır (Dunn-Wheatley, 2020: 318).

Anekdottaki olayın, Demetrios'un bölgeden geri çekildiği sırada gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Fakat, bir önceki anekdotta olduğu gibi Polyainos, Plutarkhos ile uyuşmamaktadır ve anekdotun, yine, sadece taktik bazında dikkate alınması daha yararlı olacaktır.

"Demetrios, Boiotialılara bir tellal gönderip, savaş ilan etti. Tellal, savaş ilanını Orkhomenos'taki Boiotialı yöneticilere teslim etti. Demetrios, ertesi gün Khaironeia'da kamp kurdu. Boiotialılar, savaşın bildirilip, aynı anda başlamasına şaşırdılar" (Polyain. IV. 7. 11).

Boiotialılar ve Aitolialılar arasında kurulan ittifak, bölgedeki Makedon hakimiyetine karşı büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. M.Ö. 294 yılında, İpsos Savaşı'nın yaralarını sarmaya devam eden Demetrios I Poliorketes, Makedon ordusu tarafından kral ilan edilmişti. Bundan sonra Demetrios, Hellas'taki kontrolü altında bulunmayan tek bölge olan Hellas'ın merkez bölgesini ele geçirmeyi istemişti. Fakat, M.Ö. 293 yılında bir isyan başlamıştı. Boiotialılar isyan etmiş ve bu isyan, Aitolialılar ve bu ittifakın yeni üyesi, Epeiros kralı Pyrrhos tarafından desteklenmişti. İsyan, bütün bölgeye yayılmış olsa da Demetrios, Boiotia'ya gelerek, Thebai'da bir kuşatma başlatmış ve isyanı tam anlamıyla bastırmıştı. Demetrios, isyandan sonra, Thebai başta olmak üzere, diğer bölge kentlerine de garnizonlar yerleştirmişti (Mackil, 2013: 96).

Olaydan eserinde bahseden diğer bir yazar Plutarkhos'tur. Plutarkhos, Demetrios'un isyan üzerine Boiotia bölgesine geldiğini, Thebai'da bir kuşatma başlattığını ve daha sonra Boiotialıların teslim olduğunu aktarmaktadır (Plut. **Demetr.** 39. 1-2). Plutarkhos, Polyainos'un aktarmış olduğu şekilde bir taktikten bahsetmemektedir. Demetrios'un, böyle bir taktik uygulayıp uygulamadığı bilinmese

de Demetrios'un bu taktikle, düşmanlarına hazırlanma şansını vermek istemediğini söylemek mümkündür.

"Demetrios, piyadeler için geçilemez ama süvariler için tam tersi olan ve çok hızlı akan Lykos Nehri'ni¹¹⁶ geçmekteydi. Süvarilerle beraber en büyük ve sağlam atları alıp, onları dört bölük şeklindeki bir falanks olarak akıntının karşısına koydu. Atlarla nehrin hızı azaltıldığında, piyadeler için daha kolay bir geçiş sağladı" (Polyain. IV. 7. 12).

Demetrios I Poliorketes, M.Ö. 287 yılında, ana üssü olan Makedonya'yı, Lysimakhos ve Epeiros kralı Pyrrhos'a kaybetmişti. Komutasındaki bir grup paralı askerle Anadolu'ya kaçan Demetrios, babası Antigonos I Monophthalmos'un devletini yeniden kurmayı planlamaktaydı. Demetrios, ilk olarak, Ionia bölgesindeki kentleri karıştırarak, isyan etmelerini sağlamaya çalışmıştı. Fakat Lysimakhos'un oğlu Agathokles, onu Doğu'ya doğru ilerlemeye zorlamıştı. Durum böyle olunca Demetrios planını; Media'ya gidip, Seleukos I Nikator'un egemenliği altında, babasının bölgede bırakmış olduğu askerlerin de yardımıyla, Doğu'yu yeniden ele geçirmek olarak değiştirmişti. Demetrios'un bu planı da suyu düşmüştü. Çünkü, Agathokles'ten kaçarken, zorluklar yaşamıştı ve komutasındakiler Media'ya gitmeyi, uzak olduğundan dolayı, reddetmişlerdi. Bunun üzerine Demetrios da, Seleukos ile anlaşmayı denemiş ve ondan, Torosların kuzey yamaçlarında küçük bir toprak parçası istemişti. Demetrios, son olarak, Kilikya'daki bazı çarpışmalardan sonra, Suriye'ye ilerlemiş ve Kyrrhestika bölgesine ulaşmıştı (Bar-Kochva, 1976: 111).

Anekdottaki olayın, Agathokles'in Demetrios'u, Doğu'ya doğru ilerlemesi için mecbur ettiği sırada gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Polyainos'tan birkaç farkla, olaydan bahseden diğer bir yazar, yine Plutarkhos'tur (Plut. **Demetr.** 46. 5). Plutarkhos, anekdottaki gibi bir taktikten bahsetmemekle birlikte, Polyainos'tan farklı olarak, Demetrios'un nehri geçerken hata yaptığını ve bu hatanın, komutasındaki bir grup askerden çoğunun, nehrin akıntısına kapılıp, kaybolduğunu aktarmaktadır. Plutarkhos, Demetrios'un nehri nasıl geçtiğini aktarmamaktadır, fakat Polyainos, askerlerin akıntıya kapılıp kaybolmalarını, nehrin akıntısının hızlı olmasına bağlayarak, nehir hakkında bilgi vermeye çalışmıştır. Plutarkhos'un, Demetrios'un

¹¹⁶ Güney Phrygia'da, Maiandros'un (=Büyük Menderes) bir kolu olan bir nehirdir. Günümüzde, Denizli'deki Çürüksu Çayı'na karşılık gelmektedir (Drew-Bear, 1999: 575).

nehri nasıl geçtiğinden bahsetmediği dolayısıyla, anekdottaki bu taktikten, Demetrios'un aslında yararlanıp yararlanmadığı ve bu taktiğin işe yararlığı hakkında bir fikir söylemek olanaksızdır.

4.3.9. Eumenes (M.Ö. 362/1-316)

Kardialı Eumenes M.Ö. 362 (veya M.Ö. 361) yılında doğmuştur (Rumpf, 1967: 424). Bir Hellen olan Eumenes, III. Aleksandros ölene kadar onun arşivciliğini yapmış, o öldükten sonra da, yapmaya hiç alışık olmadığı bir şey olan, satraplık yapmak üzere Kapadokya ve Paphlagonia'ya gönderilmiştir (Will, 1984: 27). Aleksandros, onu Susa'daki düşünlerde olan güvenilebilirliği ve el çabukluğundan dolayı Pers satrapı II. Artabazos'un kızı Artonis ile evlendirerek ödüllendirmiştir (Droysen, 2012: 398).

Kapadokya satrapı olduktan sonra, edindiği tecrübeler sayesinde, hediyeler ve vergiden muaf tutulma sözü ile kendisine kısa sürede altı bin kişilik bir süvari birliği oluşturmuştur (Anson, 1988: 475). M.Ö. 321'de Aleksandros'un eski komutanlarından biri ve Ermenistan satrapı olan Neoptolemos, Makedon komutanlar Krateros ve Antipatros'a katılmak için Perdikkas'ın teğmeni olan Eumenes'e ihanet ederek, ona saldırmış, fakat komutası altındaki askerler Eumenes'e karşı savaşmaya isteksiz olduğu için, Neoptolemos teslim olmaya zorunda bırakılarak savaşı kaybetmiştir. Neoptolemos yanında küçük bir birlikle kaçmış, geri kalan askerler ise Eumenes'e bağlılık yemini etmişlerdir (Fredricksmeyer, 1986: 220).

M.Ö. 319'da (veya 318) Eumenes (Bosworth, 1996: 568), Kapadokya Nora'da Antigonos I Monophthalmos tarafından kuşatılmıştır (Wheatley, 2002: 46). Bu kuşatmayı sonra, Antigonos ile anlaşma yoluna giderek durdurmayı planlayan Eumenes, Polyperkhon ile bir ittifak kurmayı düşünmüş, fakat onun başarısızlığı ve Peloponnesos'a kapatılması dolayısıyla bu planı başarısız olmuştur (Will, 1984: 45). Bundan sonra, Antigonos ile savaşmaktan başka bir yolu olmayan Eumenes, komutanlar Antigenes ve Teutamos ve onların komuta ettikleri **argyraspides** (=gümüş kalkanlılar) birliklerini de yanına alarak onunla savaşmıştır (Lock, 1977: 374). Eumenes, ilk başta Antigonos'a karşı başarılar elde etse de (Plut. **Eum.** XIV. 2), daha sonraları, ilk önce M.Ö. 317'deki Paraitakene Savaşı'nda (Bosworth, 1996:

568), sonra da M.Ö. 316'daki Gabiene Savaşı'nda hem savaşı hem de hayatını kaybetmiştir (Mendels, 1984: 161).

Büyük İskender'e yakın bir konumda bulunan ve aslında bir Makedon olmayan Kardialı Eumenes'in eserdeki anekdotları incelenmiştir:

"Eumenes, gümüş kalkanlıların isyan etmeye başladığının zaten farkında olduğundan ve onların komutanları Antigenes ve Teutamos'un ona küstahça davranıp, onun çadırına gitmeye çekindiklerinden, bu iki komutanı çağırıp, iki kez gördüğü aynı rüyada: "Eğer itaat etmezsek, herkes ortak bir tehlike içinde olacak." şeklinde tehdit edildiğini söyledi. Rüyada, kral Aleksandros'u, elinde asasıyla ordugahın ortasındaki çadırda oturup, herkesle müzakere ederken görmüştü ve kral, komutanlara kraliyet çadırının dışında, hiçbir ortak ve krallıkla ilgili bir antlaşma yapmamalarını ve sadece bu çadıra, Aleksandros'un çadırı demelerini emretti. Makedonlar, Aleksandros'u yerlere kapanarak selamladılar ve kraliyet paralarından (yararlanıp), bir kraliyet çadırı hazırlamayı ve altından bir tahtın krala yaraşır bir şekilde düzenlenmesini tavsiye ettiler. Tahtın üzerinde, kraliyet tacıyla birlikte altından bir çelenk ve tahtın yanına da silahlar ve ortasına bir asa koydular ve tahtın önünde ise, altından bir masa vardı. Masanın üzerinde de mangal ve altından bir akgünlük, akgünlük ve güzel kokan bir tütsü vardı. Ve çadırda bütün komutanların üzerlerinde oturup, ortak meseleler hakkında tartıştığı gümüş sandalyeler vardı. Hazırlıklar yapıldı. Eumenes kendi çadırını, Aleksandros'un çadırının yanına yaptı ve diğer bütün komutanlar da birbiri artlarına yaptılar. Böylece Eumenes, bütün komutanları kabul etmek için, çadıra girdikten sonra, Antigenes ve Teutamos ile birlikte, gümüş kalkanlıların bütün komutanları, Eumenes'e karşı bir görev olarak, Aleksandros'a karşı ise, bir onur olarak çadıra girdiler" (Polyain. IV. 8. 2).

Büyük İskender'in ölümünden sonra Polyperkhon, Kardialı Eumenes'i **argyraspides**'in (=gümüş kalkanlılar) başkomutanı olarak atamıştı. Bu karar, gümüş kalkanlılar ve onların bazı birlik komutanlarınca kabul edilmemiş ve komutanlar, Antigenes ve Teutamos, istemeden de olsa Eumenes'i desteklemek zorunda kalmışlardı (Wallace, 2017: 7).

Gümüş kalkanlıların Eumenes'i istemediği gibi, Eumenes de hem bu birliğin askerlerine hem de komutanlarına güvenmemektedir. Mısır'da onun idamı için oy kullanmışlar ve Eumenes, Eumenes'in sahip olduğu kökenden ve gümüş kalkanlıların ona karşı kıskançlıkları, kişisel hırsları ve saygısızlıklarından ötürü, kendisini reddedeceklerini veya çok geçmeden onu öldüreceklerinden endişelenmekteydi. Bu

soruna karşı bir çözüm olarak Eumenes, ilk önce, atandığı bu görev için, ne para isteyerek ne de herhangi bir istekte bulunarak çözüm bulmaya çalışmıştı. Eumenes, aslında böyle yaparak bir kumar oynamıştı, çünkü işe yaramayabilirdi. Ama aynı zamanda bu görev için, atanırsa daha iyi olacağını düşünen rakiplerini de böylelikle elemeyi başarmıştı (Roisman, 2012: 182). Eumenes daha sonra, birliği sağlamak ve kendi yetkilerini güçlendirmek amacıyla, Perdikkas ve Polyperkhon tarafından kullanılan bir taktik olan, Büyük İskender'in Çadırı taktiğini kullandı (Wallace, 2017: 8). Eumenes, gümüş kalkanlıların komutanlarına rüyasında Büyük İskender'in, tahtta oturup, emirler verdiğini ve sahip olduğu yetkileri kullandığını söyleyip, Büyük İskender'in çadırının bir kopyasının yapılmasını tavsiye etmiştir. Bu çadırda; altın bir taht ve diğer krallık sembollerinin bulunmasını ve komutanların Büyük İskender'e kurbanlar sunabileceğini ve Büyük İskender'in huzurunda ve onun adına müzakereler gerçekleştirebileceklerini söylemiştir. Eumenes çadır yapıldığında, askerlerin takdirini kazanıp, birliğin lideri olarak kabul edilmiş ve daha önceleri istemediği parayı almıştır (Roisman, 2012: 182-183).

Büyük İskender'in Çadırı'ndan, yazarlar Diodoros, Nepos ve Plutarkhos eserlerinde bahsetmektedirler.¹¹⁷ Nepos, bu yazarlardan daha kısa ve öz bir aktarım yapmışken, Diodoros ve Plutarkhos daha fazla ayrıntı içermektedir. Bu bağlamda, Polyainos'un daha çok Diodoros ve Plutarkhos'dan alıntı yaptığı söylenebilir. Ayrıca Nepos, Teutamos yerine Peukestes adını vermiştir, bu yüzden de Polyainos'un Nepos'un eserinden alıntı yapmış olasılığı düşüktür. Antigenes ve Teutamos, isimlerini birlikte veren yazar, Plutarkhos'tur. Fakat, Plutarkhos'un eserinde de çadırla ilgili ayrıntı azdır. Diodoros ise, Antigenes ve Teutamos isimlerini vermemiş olmasıyla birlikte, çadırın iç düzeniyle ilgili ayrıntıyı eserinde en çok veren yazardır ve bu noktada Polyainos'un anekdotunda aktardıklarıyla, Diodoros'un eserinde aktardıkları daha çok uyuşmaktadır.

"Eumenes, Pers ülkesinde askerlerin Peukestes tarafından şarapla ve güzel şeylerle yönetildiklerini gördüğü zaman, bütün hegemonyayı dağıtmasından korktuğu için, sanki Ermenistan satrapı Orontes tarafından Suriye alfabesiyle yazılmış bir mektup tasarladı. Mektup, Olympias'ın Epeiros'tan, yanında Aleksandros'un oğlunu getirerek geri

¹¹⁷ Diod. XVIII. 60. 4.-61. 3; Nep. Eum. 7; Plut. Eum. 13. 3-4.

döndüğünü ve Kassandros'un öldürülmesiyle, yasal olarak Makedon krallığının sahibi olduğunu ortaya koymaktaydı. Makedonlar bunları duyduklarında, Peukestes'i unutup, Aleksandros'un annesini ve oğlunu büyük bir zevkle ve sevinçle, herkese duyurdular" (Polyain. IV. 8. 3).

Eumenes'in komutanlarından biri olan Peukestes, Eumenes'in askerleri kontrol altına almak için uyguladığı çadır taktiğini bozmak istemekteydi. Bu yüzden, Eumenes'in Büyük İskender merkezli kullandığı bu taktiğe karşılık olarak, Büyük İskender'in yanına, II. Philippos'u da eklemişti. Ayrıca, Eumenes'in çadırının, Büyük İskender'in çadırına en yakın olma özelliğini, bütün komutanların çadırlarını veya barakalarını sunakların yakınına yerleştirerek, yitirmesine sebep olmuştu. Peukestes, Hindistan'da Büyük İskender'in hayatını kurtarmıştı ve onun yakın muhafızlarından biri olarak görev yapmıştı. Bu, onun Eumenes'ten daha fazla nüfuza sahip olduğu anlamına gelmekteydi ve Eumenes'in, Peukestes'in II. Philippos'u kullanmasına da yapabileceği bir şey yoktu. Eumenes, Peukestes ile kaynak ve konukseverlik konularında baş edemezdi, fakat Eumenes, komutanlar ve askerler için, hediyelerden ziyade, bir savaşı kazanmanın daha anlamlı olduğunu bilmekteydi. Askerlerin, Peukestes'in tarafına geçmelerini ve onların desteğini kazanmak için anekdotta bahsi geçen taktiği uyguladı. Eumenes'in taktiği işe yaramıştı. Gönderilen mektup, önce komutanlar, sonra da askerlere gösterilmiş ve Eumenes, çok sayıda askeri kendi tarafına çekmeyi başarmıştı (Roisman, 2012: 207-209).

Yazarlardan Diodoros, hem bu olaydan hem de taktikten eserinde bahsetmektedir (Diod. XIX. 22-23. 1-3). Hem olayı hem taktiği eserinde aktaran tek yazar, Diodoros olduğundan, Polyainos'un Diodoros'un eserinden alıntı yapmış olduğu kesindir, fakat Diodoros, Polyainos'a göre, daha ayrıntılıdır ve Polyainos'un aktarmadığı bazı detaylar, Diodoros'un eserinde bulunabilmektedir. Polyainos, Antigonos I Monophthalmos'a karşı, ordunun en güçlü birlikleriyle ve fillerle birlikte, Polyperkhon'un Asya kıtasına geçtiğini ve Kapadokya civarına doğru ilerlediğini, Orontes ile Peukestes'in arkadaş olduğunu ve bu arkadaşlıktan dolayı mektuba inanıldığını ve son olarak, Eumenes'in mektubun, önce komutanlara ve daha sonra askerlerin çoğuna gösterilmesini emrettiğini anekdotunda aktarmamıştır. Polyainos'un bu detayları anekdotunda aktarmayı es mi geçtiği ya da durumla pek alakalı olmadıklarından dolayı, gerekli görüp görmediği tam olarak

bilinememektedir. Yine de Polyainos'un, Diodoros'un eserinden alıntı yaptığı bilgilerin doğru olduğu ve bilgileri değiştirmedığı görülebilmektedir.

"Eumenes, Pers ülkesinde kışı geçirmek için, birliğini köyler boyunca dağıttı. Antigonos bunu öğrendiğinde, ona doğru ilerlemekteydi. Eumenes, -Peukestes'in gönderdiği biri ona bildirdiği için- komutanlara, geceleyin kendi çocuklarıyla beraber içinde ateş olan kapları alıp, bölgenin, yetmiş stadion ¹¹⁸ kadar yukarıdaki ve görünmeyen yerlerine gitmelerini, birbirlerinden yirmi kulaç ¹¹⁹ kadar ayrılıp, ormanı yeter derecede yakmalarını emretti. Gerçek bir kamp kurmaya benzemesi için, ilk nöbette bol bol, ikincisinde daha az, üçüncüsünde ise oldukça az ateş yaktilar. Antigonos'un çevresindekiler bunları gördükten sonra, Eumenes'in bütün birliğini bir araya getirdiğini düşündüler ve saldırmayı göze almayıp, yönlerini düşman tarafından tutulmayan başka bir yola çevirdiler" (Polyain. IV. 8. 4).

Polyainos, bu anekdotunda, Eumenes'in, Antigonos I Monophthalmos'a karşı, Antigonos, M.Ö. 317 yılının Aralık ayında ona doğru ilerlerken uyguladığı taktiği aktarmaya çalışmıştır. Bu anekdot bir nevi, Antigonos'un neden başka bir yolu tercih etmek zorunda kaldığının cevabı gibidir.

Eumenes'in uygulamış olduğu taktiğe, Diodoros ve Nepos'un eserlerinde ulaşmak mümkündür. ¹²⁰ Plutarkhos ise, üstünkörü bir aktarım benimsemiş olup, fazla detaya girmemiştir (Plut. **Eum.** 15. 5-7). İki yazarın aktardıklarına bakıldığında, Polyainos'un iki yazardan da alıntılar yaparak, ortaya bir anekdot çıkardığı görülmektedir. Diodoros, Nepos'a göre, daha detaylıdır ve bu yüzden, Diodoros'un verdiği bazı detaylar, Nepos'un eserinde bulunmamaktadır. Bu bağlamda, Polyainos'un Diodoros'un eserinden daha fazla yararlandığı söylenebilir. Nepos, Diodoros ve Polyainos'un aktarmadığı bir detay olarak, Eumenes'in askerlerine, üst üste iki gece ateş yakmalarını emrettiğini aktarmaktadır. Ayrıca Diodoros, anekdotta bulunmayan, Eumenes'in askerlerince yakılan ateşlerin, ateş yakılan tepelerin, karşısındaki tepelerde yaşayan ve Media satrapı Pithon'un dostu olan kabileler tarafından görüldüğünün ve onların, Antigonos I Monophthalmos ve Pithon'a yakılan ateşlerin haberini verdiklerinin detayını vermektedir.

¹¹⁸ Yaklaşık olarak 13 kilometredir.

¹¹⁹ Yaklaşık olarak 9 metredir.

¹²⁰ Diod. XIX. 38; Nep. **Eum.** 9.

Polyainos'un, anekdotunda bazı detay eksiklikleri bulunsa da alıntı yaptığı bilgileri doğru aktarmış ve kendisine göre değiştirerek, bir hataya düşmemiş olduğu görülebilmektedir.

"Eumenes, düşmanın yüklerini yağmalamak isteyen askerleri, kazançlı olmadığı için caydırdı. Askerleri ikna edemediği için, düşmana bizzat (bir tellal) gönderip, onlara yüklerini korumalarını önceden haber verdi. Askerler daha güçlü muhafızları gördükten sonra uzak durdular" (Polyain. IV. 8. 5).

M.Ö 319 yılında Kapadokya'daki Orkynia yakınlarında, Antigonos I Monophthalmos'un, Eumenes'in süvari komutanlarından Apollonides'in Eumenes'e ihanet etmesi sonucunda, savaşı kaybettiği bilinmektedir.

Eumenes savaştan sonra, Apollonides'i yakalayıp öldürmüş ve savaşın gerçekleştiği meydana da geri dönmüştür. Burada kamp kurmuş, ölülerini toplamış ve yakmıştır. Daha sonra ise Eumenes, Antigonos'un yükleriyle karşılaşmıştır. Eumenes, köleler ve ganimetlerin bulunduğu bu yükleri kolayca ele geçirebilirdi, fakat aynı zamanda bu yüklerin, kaçarken zorluk çıkartacağından korkmaktaydı. Eumenes, askerlerini bu yüklerden uzak tutmanın zor olacağını bildiğinden, yüklere doğru harekete geçmeden önce, askerlerine hazırlanmalarını ve atlarını beslemelerini emretti. Bu sırada Eumenes, yükleri koruyan ve daha önceden de arkadaşı olduğu Antigonos I Monophthalmos'un ordusunda görevli komutan Menandros'a, tetikte olmasını ve alçak yerlerden, süvari birlikleri tarafından gidilemeyecek veya etrafı sarılamayacak, yüksek yerlere hızlıca geri çekilmesini, gizlice bir mesaj göndererek haber verdi. Menandros, bu haberi alınca, toplanıp kaçtı. Eumenes ise, gözcüler gönderip, askerlerine silahlanmalarını ve onlara komutanlık yapacağı için, atlarını dizginlemelerini emretti. Gözcüler, Menandros'un kaçtığının ve artık yüklerin ele geçirilemeyeceğinin haberini verince Eumenes, sinirlenmiş gibi davrandı ve birliklerini alıp gitti (Plut. **Eum.** 9. 2-5).

Polyainos'un bu olay için alıntı yapabileceği tek kaynak, Plutarkhos'un eseridir. Fakat, Plutarkhos'un eserinde aktardıklarıyla, Polyainos'un anekdotundaki, yazarın olayı olduğundan farklı anlatarak yapmış olduğu yanlışlıklar ve detay eksiklikleri, net bir şekilde görülebilmektedir.

4.3.10. II. Eumenes (M.Ö. yklş. 221-158)

Pergamon kralı I. Attalos ve karısı Apollonis'in en büyük oğludur ve yaklaşık M.Ö. 221 yılında doğmuştur (Willrich, 1907: 1091). M.Ö. 197 yılından itibaren babasına kral naipliği yapmaya başlamış, babası aynı yıl ölünce de tahtın başına geçmiştir.

II. Eumenes, Roma'ya güvenerek, Hellenlerin özgürlüğünü savunmuş ve bundan, M.Ö. 196 yılında, civardaki küçük yönetimleri himayesi altına alarak yararlanıp, topraklarını genişletmiştir. M.Ö. 194'te III. Antiokhos tarafından teklif edilen müttefikliği reddetmiş ve Roma'yı, III. Antiokhos'a karşı savaş için kışkırtmıştır. II. Eumenes, M.Ö. 191'de Korykos'ta (günümüzde Mersin sınırları dâhilindedir) III. Antiokhos ile Roma arasında gerçekleşen deniz savaşında Romalıları desteklemiş (Mehl, 1998: 251-253), M.Ö. 190'da gerçekleşen Magnesia Savaşı'nda ise, III. Antiokhos yenilmiş ve M.Ö. 188'deki Apamea Barışı ile Seleukos İmparatorluğu'nun Toros'un kuzeyinde kalan toprakları, II. Eumenes ile Rodos arasında paylaştırılmıştır. Roma'nın desteğini arkasına alan II. Eumenes, M.Ö. 187-183 yılları arasında Bithynia kralı Prusias ve M.Ö. 183-179 yılları arasında da Pontos kralı Pharnakes ile savaflara girişmiş ve savaflar, Roma'nın müdahale etmesiyle sonuca bağlanmıştır.

M.Ö. 184 yılında Galatlara karşı elde ettiği kesin galibiyet ise, II. Eumenes'e Hellenler tarafından, **soter** (=kurtarıcı) unvanının verilmesine sebep olmuştur. (Errington, 1996: 567-568). M.Ö. 172 yılında II. Eumenes, Roma'yı Makedon tehlikesine karşı uyarmaya gidip, dönüşü sırasında, Kirrha yakınlarında Perseus tarafından saldırıya uğramış ve öldüğü düşünölüp, kardeşi II. Attalos tarafından tahtına el konulmuştur. II. Eumenes döndüğünde ise, tahtı ondan geri almıştır (Rumpf, 1967: 425-426).

M.Ö. 171-168 yılları arasında gerçekleşen Üçüncü Makedonya Savaşı'nda II. Eumenes, Demetrias ve Kassandreia kentlerini kuşatmada başarısız olmuştur. Bunun üstüne, Romalı **consul** Quintus Marcius Philippus ile tartışması ve Perseus'un ona yanaşmaya çalışması, Romalıların ondan şüphelenmesine neden olmuştur. Romalılar, kardeşi II. Attalos'u ona karşı kışkırtmış; II. Eumenes ise, M.Ö. 167 ya da 166

yılında Romalılara karşı kendini aklamaya çalışsa da başarısız olmuştur. II. Eumenes, durumunun Romalılara karşı kötü olmasına rağmen, Hellen kentlerini desteklemeyi sürdürmüştür ve Pergamon'da çok sayıda bina inşa edip, burayı bir Hellen kültür ve bilim merkezine dönüştürmüştür (Mehl, 1998: 251-253).

M.Ö. 160 veya 159 yılında II. Attalos, II. Eumenes'in naipliğini yapmaya başlamış, II. Eumenes M.Ö. 158 yılında ölmüştür (Errington, 1996: 567-568).

Pergamon Krallığı'nın krallarından biri olan II. Eumenes'in eserdeki anekdotu, Galatlarla mücadeleleri esnasında, karşı karşıya kaldığı zorlukla ilgilidir:

"Eumenes, hastayken ve tahtirevanda taşınırken, Galatlar tarafından kovalanıyordu. Zar zor kaçabildiği ve artık yakalanmak üzere olduğu için, onu taşıyanlara, tahtirevanı yolda gördüğü tepeye koymalarını emretti. Ona yakın olan ve Eumenes'in yakınında gizlenmiş büyük bir yardımcı birlik olmadan bunu asla yapmayacağını düşünen Barbarlar, takibi bıraktılar" (Polyain. IV. 8. 1).

Pergamon Krallığı'nın krallarından II. Eumenes, M.Ö. 171-168 yılları arasında gerçekleşen, Üçüncü Makedon Savaşı'na, Makedon kral Perseus'a karşı, Roma İmparatorluğu'nun yanında yer alarak ve bin Galat süvari götürerek katılmıştı. Bu sırada Galatlar, II. Eumenes'in Pergamon'daki gücünün artmasından iyice rahatsız olmaya başlamıştı ve Eumenes de, Galatların askerî güçlerini biraz olsun azaltmak için, böyle bir yola başvurmuştu. Ama M.Ö. 168 yılında, II. Eumenes'in Thessalia'da iken Galatlar, büyük bir ayaklanma gerçekleştirdiler. Bu ayaklanmanın üzerine II. Eumenes, birliklerin Roma ordusuna bırakılması istenmiş olmasına rağmen, götürdüğü süvarileri de yanına alarak, geri dönmüştü. II. Eumenes, Galatlarla bir mücadele sırasında yenildi ve geri çekilmek zorunda kalmıştı (Grainger, 2020, 172).

Diğer dört anekdottan farklı olarak, ilk anekdottaki Eumenes'in, Büyük İskender zamanından olan Kardialı Eumenes değil, Pergamon krallarından II. Eumenes olduğu görülebilmektedir. Polyainos, II. Eumenes'in geri çekilmesini bu şekilde aktaran tek yazardır. Dolayısıyla, olayın bu şekilde gerçekleşmiş olduğu şüphelidir ve diğer antik yazarlarla karşılaştırmak olanaksızdır.

Yazarlar Diodoros ve Plutarkhos eserlerinde, Kardialı Eumenes'in hastalanıp, tahtirevanda taşındığıyla alakalı birbirinden farklı olaylar anlatmışlardır,

fakat Polyainos'un anekdotunda aktarılan olayla hiçbir şekilde benzerlik göstermemektedirler.¹²¹

4.3.11. Seleukos I Nikator (M.Ö. 358-281)

Makedon Antiokhos'un oğlu olan Seleukos I Nikator M.Ö. 358'de doğmuştur (Volkman, 1975: 86). III. Aleksandros'un komutanlarından biri olan Seleukos, kral ölünce, ilk olarak Perdikkas'ın ordusunda yüzbaşı görevini üstlenmiş (Kosmetatou, 1997: 11), fakat sonra, diğer komutanlar Antigonos (Monophthalmos), Kassandros, Lysimakhos, Ptolemaios gibi, o da kendi hanedanlığını (Seleukid Hanedanlığı) kurmuştur (Habicht, 1990: 561).

Perdikkas'ın ölümünden sonra, M.Ö. 320'de Triparadeisos'da komutanlar arasında yapılan paylaşımda kendisine Babil'in satraplığı verildi (Collins, 2001: 278). Phrygia, Lykia ve Pamphylia'nın yönetimini elinde bulunduran Antigonos, topraklarını genişletmek ve nüfuzunu arttırmak istiyordu. Bunun için ilk önce, başka bir komutan olan Eumenes'i M.Ö. 316'daki Gabiene Savaşı ile tamamen ortadan kaldıran Antigonos gözünü Doğu'ya dikti ve M.Ö. 315 baharında beklenmeyen bir saldırı yapan Antigonos, Seleukos'u Babil'i terk etmeye zorladı. Seleukos ise, canını kurtarmak için Ptolemaios I Soter'in yanına kaçtı, fakat Seleukos kaçmasına rağmen, Babil'i hala geri istiyordu (Will, 1984: 46). Antigonos'a direkt olarak saldırmak yerine, Kyrene ve Kıbrıs'ta isyanlar başlattı ve onu isyanlarla uğraşmak zorunda bıraktı. Antigonos isyanlarla uğraşırken, M.Ö. 312'de Seleukos, Antigonos'un oğlu Demetrios I Poliorketes'e saldırmaya karar verdi ve onu Gazze'de yendi. Demetrios yenilince, Seleukos Mezopotamya'ya girdi ve bu durum Antigonos'un geri çekilmesine neden oldu (Will, 1984: 49). Seleukos, Babil'e geri döndüğünde, halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı (Hadley, 1978: 230). M.Ö. 311'de Demetrios, babasının M.Ö. 318-316 yılları arasındaki Eumenes ile savaşırken sahip olduğu ordudan daha büyük bir ordu toplayarak, M.Ö. 310'da Babil'e tekrar saldırdı. Seleukos, ilk saldırıda Demetrios'a karşı koyamamış ve neredeyse kenti kaybedecek duruma gelmiş, fakat 309'daki ikinci saldırıda Demetrios'u durdurmasını bilmiştir

¹²¹ Diod. XIX. 24. 5-6; Plut. Eum. 14. 3-15.2.

(Wheatley, 2002: 40). Bu direnişten sonra, Seleukos, tarihi tam olarak belli olmayıp, yerinin de Basra Körfezi'nin doğu sahilinin ucunda olduğu düşünüldüğü Seleukeia kentini kurarak Seleukid Hanedanlığı'nı kurmuştur (Roller, 2005: 112).

M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı'nda Lysimakhos ve Seleukos ittifakı, Antigonos ve Demetrios'u mağlup etmiş ve Antigonos savaşta hayatını kaybetmiştir. Bu savaştan sonra Seleukos topraklarına Suriye'yi de katmak istemiş, ama Ptolemaios I Soter'in oraya sahip olmasından dolayı tam olarak katamamış, o da Lübnan'daki Eleutherus Nehri'ne kadar ki topraklara sahip olmuştur (Will, 1984: 60).

Toprakları iyice büyüyen devleti Seleukos, M.Ö. 294'te (veya 293) karısı Stratonike'yi oğlu Antiokhos ile evlendirerek, bu çiftle devletin doğu kısmını ortak bir şekilde yönetti (Breebaart, 1967: 154). Küçük Asya'dan çağrılar alan, Pergamon Kalesi'nin yöneticisi olan Philateiros'un kendisine, birliklerini, hazinesini ve nüfuzunu da vereceğinin haberini alan Seleukos, M.Ö. 282'de Küçük Asya'yı istila etti. Lidya'daki Sardis kentine kadar hiçbir zorlukla karşılaşmayan Seleukos, M.Ö. 281'in başlarında bu kente yakın olan Kurupedion mevkinde Lysimakhos ile karşı karşıya geldi. Savaş, Seleukos lehine sonuçlandı ve Seleukos bütün Küçük Asya'yı eline geçirmiş oldu (Will, 1984: 113). Ege Denizi'ni de hakimiyetine geçiren Seleukos, açıklardaki Lemnos Adası'nı da egemenliği altına aldı (Habicht, 1990: 561). Kendini böylelikle Makedon kralı ilan eden Seleukos, savaştan altı ay sonra Ptolemaios Keraunos tarafından suikasta uğradı ve öldürüldü (Collins, 1997: 464). Ölümünden sonra, oğlu Antiokhos tarafından Seleukos Zeus **Nikator** (=fatih) şeklinde tanrılaştırılmıştır (Lattey, 1917: 333) ve sahibi olduğu Lemnos Adası'ndaki Atinalı koloniciler ona tapmışlardır (Bevan, 1901: 627).

Büyük İskender'in ardıllarından biri olan Seleukos I Nikator, ardıllar arasında, ilkin güçsüz bir konumda bulunsa da sonraları, önemli başarılar elde etmiştir. Eserdeki anekdotları şöyledir:

"Seleukos, Antigonos ile savaştaydı. Savaşın hükmü, belli değildi. Gece yaklaştığında, yarına bırakmak her ikisine de uygun görüldü. Antigonos'un askerleri silahsız olarak kamp kurarken, Seleukos askerlerine silahlı olarak yemek yemelerini ve savaş düzenini korurken uyumalarını emretti. Tan yeri ağardı. Seleukos'un askerleri silahlı ve savaş düzeninde ilerlediler. Antigonos'un askerleri silahsız ve düzensiz yakalanıp, galibiyeti hemen düşmana verdiler" (Polyain. IV. 9. 1).

M.Ö. 309'da Seleukos I Nikator, Babil'de Demetrios I Poliorketes'i durdurunca, Demetrios, Babil kuşatmasını gerçekleştiremeden geri çekilmiş, Seleukos ise, Media, Persis ve Susa'yı ele geçirmeyi başarmış ve Seleukos, Demetrios'un komutanlarından Arkhelaos'u bölgeden sürmek için, tekrar Babil'e dönmüştür. Bu durum, Antigonos I Monophthalmos'un dikkatini çekmiş ve, tahminen M.Ö. 308 yılında, bizzat müdahale etmek zorunda kalmıştır. Savaşın, Güney Mezopotamya veya Babil'in kuzeyinde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Ayrıca savaştaki mağlubiyet, Antigonos'un bölgedeki satraplıklarla ilişkisinin sona erdiğinin ve askerî gücünün düşüşte olduğunun anlamına gelmekteydi (Billows, 1990: 146)

Anekdottaki savaşın, atfedilebileceği tek savaş, Antigonos Monophthalmos I ile Demetrios I Poliorketes ve Seleukos I Nikator arasında, M.Ö 311-308 yılında gerçekleşmiş olan savaştır. Bazı araştırmacılar ise, Antigonos'un böylesi bir taktiğe düşmeyeceği düşündüklerinden, bu fikre şüpheyile yaklaşmaktadırlar. Yine de anekdot, yüksek ihtimalle, bu savaşı işaret ediyor olsa bile, Antigonos'un, Büyük İskender'in en yetenekli ardıllarından biri olduğu için, bu anekdotun gerçeklikten uzak olduğunu da düşünmektedirler. Bütün bunlar bir kenara bırakılırsa, bu savaş, Antigonos için bir dönüm noktasıdır. Çünkü Antigonos, bu savaştan önce bir savaş kaybetmemiş, bu savaştan sonra da, hiçbir savaşı kazanamamıştır. Seleukos ise, bu galibiyetle, Asya'nın büyük bir bölümüne hükmedip, 250 yıl boyunca varlığını sürdürecektir imparatorluğunun temellerini atmıştır (Champion, 2014: 106-107).

Anekdot, ayrıca, Seleukos İmparatorluğu'nun ordularındaki disiplin için de kısaca bilgi vermektedir. Seleukos ordusu, bazı koşullara bağlı olmakla beraber, her şartta ve günün her saati savaşa hazır olmalıydı. Bu disiplini gece sağlamak, askerlerin artık dinlenmeye geçmelerinden ötürü de zordu (Bar-Kochva, 1976: 97). Son olarak, anekdottaki taktik, Seleukos'un, Antigonos'un amirallerinden Nikanor'a karşı ilk zaferi elde etmesini sağlayan taktikle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir¹²² (Dunn-Wheatley, 2020: 93).

¹²² Diod. XIX. 92. 3.

"Seleukos, Demetrios'un karşısında kamp kurmaktaydı. Ama Seleukos yürekliyken, Demetrios ise, durumdan dolayı umutsuzluğa düşmüştü. Geceydi. Umutsuzluktan dolayı bir şey yapmak için, Demetrios gece savaşı yapmaya karar verdi. Sahip oldukları son şans olduğundan, askerler beklenmedik saldırı hazırlığına büyük bir çabayla karşılık verdiler. Uykudan uyananlar silahlanıyorlardı. Demetrios'un Aitolialı iki peltast genci, Seleukos'un ön korumalarıyla karşılaşp, onlardan, onları krala olabildiğince çabuk götürmelerini istediler. Gittiklerinde, gece savaşı hazırlığını bildirdiler. Seleukos, düşmanın saldırısı askerlerinin silahlanmasından daha çabuk olacağından korktuğu için, borazancılara savaş işareti vermelerini, askerlere silahlanırken büyük savaş naraları atmalarını ve her birine ellerinde hazır bulunan çalı çırpılarla barakalarını ateşe vermelerini emretti. Demetrios ordunun ateşle parladığını, borazanlarla yankılandığını, yüksek sesle uyandığını gördükten sonra, karşı hazırlık olarak düşünüp, saldırıyı göze almadı" (Polyain. IV. 9. 2).

Demetrios I Poliorketes, M.Ö. 287 yılında, Makedonya'yı kaybedince, rotasını Doğu'ya çevirmiş ve çıktığı bu yolculuk, onu Suriye'ye kadar götürmüştü. Demetrios, bölgede yaşayan Makedonların sadakatsizliğinden faydalanarak, bölge halkını ayaklandırmak ve Seleukos İmparatorluğu'na zarar vermek istediğinden, Kyrrhestika'ya ulaşmaya çalışıyordu. Bu, aynı zamanda, Demetrios'un son umuduydu (Bar-Kochva, 1976: 111). Buna karşılık Seleukos, Demetrios'un ilerlemeye başladığı daha ilk günde, bölgeye bizzat birliklerini sevk etti ve Demetrios'un bu bölgeden faydalanmasına engel oldu (Dunn-Wheatley, 2020: 423).

Demetrios'un Seleukos'a ani baskın denemesini, eserinde anlatan diğer yazar Plutarkhos'tur (Plut. **Demetr.** 49. 1). Polyainos'un anekdotu, Plutarkhos'un aktardıklarına bazı detaylar ekler durumdadır. Plutarkhos, Demetrios'un uyguladığı taktikten ziyade, Demetrios'un psikolojini göz önüne koyarken; Polyainos, Demetrios'un bu baskın için uyguladığı taktiğe vurgu yapmıştır. İki yazarın da anlattıklarına bakıldığında, alıntı yapmış oldukları kaynağın, doğrudan ya da dolaylı olarak, Kardialı Hieronymos olduğu düşünülmektedir (Bar-Kochva, 1976: 111-112).

Polyainos anekdotta, baskının gerçekleştiği yerle alakalı bir bilgi vermemiştir. Plutarkhos, Demetrios'un, Amanos Dağları'nı geçip, Kyrrhestika'ya kadar, kırsal bölgeyi tahrip ettiğinin ve en sonunda Seleukos'un gelip, yakınlarda kamp kurduğunu aktarmaktadır (Plut. **Demetr.** 48. 4-49.1). Bu bilgi de, baskının gerçekleştiği yerle alakalı nokta atışı bir bilgi vermese de en azından, Kyrrhestika

bölgesinin batı sınırlarına yakın bir yerde gerçekleştiğini düşünme şansını vermektedir.

"Demetrios'un askerleri cesaretsiz olduklarından, Seleukos hypaspist'lerin en cesurlarını seçip ve bu birliğin önüne sekiz fil yerleştirip, dar bir yoldan düşman kanadına doğru ilerleyip, miğferini çıkardıktan sonra yüksek sesle haykırdı: "Zengin bir kraldan ücret alabilecekken ve ümit edilen bir krallık değil, zaten var olan bir krallığa katılabilecekken, daha ne kadar açlık çeken baş hırsızın yanında kalıp, delireceksiniz?" Askerlerin çoğu bunları duyduklarında, mızrakları ve kılıçları atıp, Seleukos'a doğru gelerek ellerini salladılar" (Polyain. IV. 9. 3).

Gece, Demetrios I Poliorketes'in baskın denemesinin başarısız olup, geri çekilmesinden sonra Seleukos I Nikator, sabah olunca birliklerini topladı ve Demetrios'u bölgeden uzaklaştırmak için saldırıya geçti. Demetrios, bu saldırıya, komutasındaki bir grup paralı askerin bir bölümünü bir komutanla beraber, bir kanada gönderip, diğer kanatta da bizzat komutayı eline alarak karşılık verdi. Demetrios'un, Seleukos'a göre, küçük bir birliğe sahip olmasına rağmen, kolay kolay pes etmedi. Bunun sebebinin, çarpışmanın Seleukos'un sayısal üstünlüğünden faydalanamadığı bir yerde, dar bir yer olan Afrin Vadisi'nde gerçekleştiğinden dolayı olduğu düşünülmektedir. Yine de, Demetrios'un küçük bir birliği olması, bu çarpışmanın uzun süreli olmayacağını göstermektedir (Dunn-Wheatley, 2020: 425).

Bu çarpışma, Polyainos'un anekdotu dışında, Plutarkhos'un eserinde bulunmaktadır (Plut. **Demetr.** 49. 2-3). Fakat, Polyainos'un anekdotu ile Plutarkhos'un aktardıkları arasında bazı farklar vardır. Plutarkhos, Demetrios, Seleukos'un saldırısına karşılık verdikten sonra Seleukos, atından indikten sonra, miğferini çıkarıp, bir kalkan alarak, Demetrios'un birliklerinin yanına gitmiştir. Seleukos, birliklere kendini tanıtip, onlara göstermiş olduğu hoşgörüyü belirtip, ona katılmalarını istemiş ve askerler, bu daveti kabul edip, Seleukos'u kralları olarak selamlamışlar ve ona katılmışlardır. Polyainos ise, Seleukos'un düşman birliklerinin içinde bulunduğu durumun farkında olup, ve yanında koruyucu bir birlikle, düşman birliklerinin yanına giderek konuşma yaptığını aktarmaktadır.

Fakat, Plutarkhos ve Polyainos'un ortak oldukları bir nokta bulunmaktadır. Demetrios'a ihanet eden askerlerin, onun elinde kalan bir grup paralı askerdir. İki

yazar da bunu açıkça belirtmektedirler. Aldıkları maaşın yeterli olmamasından ve Demetrios'un artık onların maaşlarını karşılayacak bir kanyağı bulunmamasından ötürü, askerlerin Seleukos'un tarafına geçtikleri yüksek ihtimallidir (Dunn-Wheatley, 2020: 425).

"Seleukos, Theodotos kaledeki hazineleri korurken, Sardis kalesini kuşatıyordu. Onu hazinedar olarak Lysimakhos görevlendirmişti. Seleukos, iyi tahkimli olan kaleyi alamadığı için, Theodotos'u öldürene yüz talant vereceğini duyurdu. Bunun için, askerlerin çoğunda yüz talant için bir istek ve Theodotos'ta da askerlerine karşı bir şüphe ve korku vardı. Bu yüzden, hiç dışarı çıkmadı ve Theodotos askerlere inanmadığı için, çoğu öfkeleniyordu. Böylesi bir karışıklık olunca, Theodotos önce davranıp ve geceleyin küçük kapıyı açıp, Seleukos'u içeri alarak hazineleri ona teslim etti" (Polyain. IV. 9. 4).

M.Ö. 301'de gerçekleşen İpsos Savaşı'ndan sonra, Pergamon ve Sardis, Lysimakhos'un hazinelerinin bulunduğu kentlerdir ve bu açıdan önemlidirler.¹²³ Ayrıca bu kentler, bu savaştan önce, Antigonos I Monophthalmos tarafından da bu amaçla kullanılmaktaydı (Diod. XX. 107. 5) Kentlerdeki hazineler, **gazophylaks**¹²⁴ adı verilen kraliyet subaylarınca korunmaktaydı. Pergamon ve Sardis kentleri, garnizon birliklerinin, yönetimde yer alan kişilerin ödemelerinin yapıldığı ve alınan haraçların toplandığı bölgesel merkezler gibiydiler (Billows, 1990: 257).

M.Ö. 282'de Pergamon Kalesi'nin yöneticisi Philateiros, Seleukos I Nikator'u Küçük Asya'ya çağırarak, Seleukos Küçük Asya'yı istila edip, aynı yıl Sardis kentine kadar gelmiştir. Seleukos, M.Ö. 281 yılında gerçekleşecek olan Kurupedion Savaşı'ndan önce, kentteki kaleyi ele geçirmeden bırakmak istememekteydi. Kenti kuşatmıştı, fakat kaleyi almayı başaramamıştı. Lysimakhos'un da bölgeye geliyor olması dolayısıyla, fazla zamanı yoktu. Bu yüzden, kaleyi koruyan ve Lysimakhos'un komutanlarından biri olan Theodotos'un başına bir ödül koymuştu. Bunun üzerine Theodotos, Seleukos'u kaleye almak ve kaleyi, ona devretmek zorunda kalmıştı (Geyer, 1934: 1953-1954).

¹²³ Pergamon için: Strab. XIII. 4. 1; Paus. I. 8. 1.

¹²⁴ γαζοφύλαξ [v], ἄκος (Liddell-Scott-Jones, 1996: 335).

Sardis kalesinin alınışını, alınma şekliyle beraber, anlatan tek yazar Polyainos'tur. Bu yüzden, diğer yazarların eserleriyle karşılaştırmak veya olayın bu şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğiyle ilgili, kesin bir yargıya varılamamaktadır.

"Demetrios Torosların tepelerinde kamp kurduğu sırada, Seleukos, Demetrios'un gizlice Suriye'ye çekilmesinden korktuğu için, Lysias'ı çok sayıda Makedon ile birlikte, askerlerine ateşler yakmalarını emredip, Amanos Dağları üzerinde yer alan geçitlere gönderdi. Demetrios ise, o geçitlere yürüyüş yapmak üzereydi. Demetrios geçitlerin ele geçirildiğini gördüğü zaman, bu yürüyüşten vazgeçti" (Polyain. IV. 9. 5).

Seleukos I Nikator ve Demetrios I Poliorketes arasında gerçekleşen son çarpışmada, askerlerinin taraf değiştirmesiyle, Demetrios geri çekilmek zorunda kalmış ve Amanos Dağları geçitlerine kaçmıştı. Demetrios, bundan sonra, Kaunos'a gidip, oradan da, donanmasıyla buluşma ümidiyle, denize ulaşmayı hedeflemiştir. Birkaç gün süren hazırlıktan sonra, bir gece yola çıkmaya karar vermiş, fakat geçitlerdeki düşman ateşlerini görmesiyle, geçitlerin düşman tarafından tutulduğunu düşünüp, tekrar geri dönmek zorunda kalmıştır (Plut. **Demetr.** 49. 3-4).

Plutarkhos eserinde, Seleukos'un, Demetrios'a kışı geçirmesi için, 2 ay boyunca Kapadokya'daki Kataonia'da kalmasına izin verdiği dönemde, Suriye'ye giden bütün geçitlere, birlikler yığarak, Demetrios'un geçmesini engellemeye çalışmıştır (Plut. **Demetr.** 48. 1). Polyainos'un anekdotu, Plutarkhos'un aktarmış olduğu hem bilgiyle uyuşmakta hem de Demetrios'tan şüphelenen Seleukos'un, onun Suriye'ye ilerlemesini engellemek için bütün geçitleri kapatmış olduğu fikrini de desteklemektedir (Dunn-Wheatley, 2020: 420).

4.3.12. Seleukos II Kallinikos (M.Ö. yklş. 265-226)

Yaklaşık olarak M.Ö. 265 yılında doğmuştur ve Antiokhos II Theos ve Laodike'nin en büyük oğludur. Babası tarafından, krallığın varisi olarak belirlenmiştir (Volkman, 1975: 87-88). M.Ö. 246 yılında tahta çıktığı zaman ülke, batıda; başkenti Sardis (Mehl, 2001: 362-363), doğuda ise; satraplığını Hellen I. Diodotos'un yaptığı Baktria olmak üzere iki merkezden yönetilmekteydi (Griffith-Sherwin-White, 1996: 1381). Kallinikos, daha sonra yaklaşık M.Ö. 240 yılında,

batıdaki yönetimi kardeşi Antiokhos Hieraks ile beraber paylaşması için annesi tarafından zorlanmıştır. Bu, aralarında taht kavgası yaşanmasına ve devamında savaş çıkmasına sebep olmuştur. Kallinikos, savaş sonucunda topraklarını Pergamon kralı I. Attalos'a kaybetmiş ve Mezopotamya'ya gidip, doğudaki yönetimin başına geçmeye çalışmıştır. Fakat burada, I. Diodotos'un oğlu II. Diodotos, bağımsızlığını ilan ederek, Baktria yönetimini ele geçirmiştir. Kallinikos, bölgede M.Ö. 230-227 yılları arasında seferler gerçekleştirse de bir başarıya ulaşamamıştır. Seleukos II Kallinikos, M.Ö. 226'da atından düşerek hayatını kaybetmiştir (Mehl, 2001: 362-363).

Seleukos İmparatorluğu'nun krallarından Seleukos II Kallinikos eserdeki anekdotu, savaşta aldığı mağlubiyet sonrasında, durumu nasıl kurtardığıyla alakalıdır:

"Seleukos, Barbarlara karşı savaştan küçük bir birlikle kaçarken, arkadaşlarına rastlayıp öğrenmesinler diye, Kilikya'ya kaçıp, kraliyet birliğinin komutanı Hamaktyon'un¹²⁵ askeriymiş gibi davrandı. Bir zırh giyip, bir askerin zırhına uyarladı. Süvari ve piyade kuvvetlerinden oluşan büyük bir birlik bir araya geldiğinde, Seleukos, o zaman kraliyet kıyafetini giydi ve kendini askerlere takdim etti" (Polyain. IV. 9. 6).

Yaklaşık M.Ö 237 yılında Antiokhos Hieraks ve müttefikleri Galatlar, Ancyra'ya (günümüzde Ankara) doğru ilerleyişi sırasında Seleukos II Kallinikos ile karşılaşarak, Seleukos'u savaşta yenmişler ve Seleukos, süvari ve piyade birliklerinden ayrı kalarak, yanındaki kraliyet süvarilerinin komutanı ile kaçmıştır (Ray, 2020: 72).

Polyainos'un anekdotunda aktardığı olay, bu savaşla ilgilidir. Taktiğin birebir aynısı olmamakla birlikte, yazarlardan Athenaios ve Plutarkhos, bir çıkarım yapılması için önemli bilgiler vermektedirler. Plutarkhos eserinde, Seleukos II Kallinikos'un Galatlarla savaşta yenildiğini ve savaş bitince, Seleukos'un, ortadan kaybolduğunu ve ordusunun savaşta dümdüz edilmesinden sonra, öldüğünün düşünüldüğünü aktarmaktadır (Plut. **De frat. amor.** 18).

¹²⁵Seleukos II Kallinikos döneminde kraliyet ordusunun komutanıdır (Otto, 1912: 2293).

Athenaios ise, Phylarkhos'un eserinden yaptığı alıntıda; Seleukos'un hanımlarından Mysta'nın, Seleukos savaşta yenildikten sonra, giydiği kraliçe kıyafetlerini çıkarıp, bir hizmetçinin kıyafetlerini giydiğini; daha sonra, esir alınarak, diğer esirlerle birlikte, satılmak üzere Rodos'a götürüldüğünü ve Rodos'a varınca, gerçek kimliğini ortaya çıkarıp, Rodoslular tarafından, Seleukos'a geri gönderildiğini aktarmaktadır. Polyainos'un anekdotu ile Athenaios'un Phylarkhos'tan alıntı yapmış olduğu bu bilginin, büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülebilmektedir. Anekdottaki taktiğin başka bir kaynakta bulunmuyor oluşundan dolayı, Polyainos'un, Mysta'nın uygulamış olduğu taktiği, savaşta uğradığı bozgun ve alelacele kaçmasından dolayı, Seleukos II Kallinikos'a uyarlayıp, onun uygulamış olduğu bir taktik gibi göstermeye çalışmıştır.

4.3.13. III. Perdikkas (M.Ö. yklş. 383-359)

Makedon krallardan III. Amyntas ile karısı Eurydike'nin oğludur (Zahrnt, 2000: 536). M.Ö. 370 yılında babası Amyntas ölünce, Amyntas'ın üç oğlundan en büyüğü olan II. Aleksandros, tahtın başına geçmiştir, fakat M.Ö. 368'de suikasta uğrayarak öldürülmüştür. Kardeşi III. Perdikkas, küçük yaşta olmasına rağmen, onun yerine tahtın başına geçirilmiş, Aloroslu Ptolemaios adında biri ona kral naipliği yapmıştır. Ptolemaios ile sorunlar yaşayan III. Perdikkas, M.Ö. 365 yılında 18 yaşına geldiğinde, onu öldürterek, ülkeyi tek başına yönetmeye başlamıştır (Hammond, 1994: 13).

III. Perdikkas, Atinalılarla gerçekleşen savaşta, Amphipolis kentinin yanında yer alsa da (Roy, 1994: 201), M.Ö. 364 Atinalılar ile ittifak kurmak zorunda kalmış ve onların tarafına geçmiştir. Atinalı komutan Timotheos ile beraber Amphipolis'e ve Khalkidikelilere saldırmıştır. III. Perdikkas, savaş başladıktan kısa bir süre sonra, Atinalılar ile ters düşmüş ve Amphipolis'e saldırarak, kendi himayesi altına almıştır. Daha sonra, M.Ö. 362 ya da 361 yılında komutan Timotheos'un varisiyle ittifak kurmuştur, ama bu ittifak, Atinalılar tarafından reddedilmiştir (Zahrnt, 2000: 536). III. Perdikkas, M.Ö. 359 yılında, ülke için uzun süredir bir tehdit olan Illyrialılar savaşmak üzere, ülkenin kuzeybatı sınırlarındaki dağlara ilerlemiştir. Gerçekleşen savaşta kral, hem hayatını hem de savaşını kaybetmiştir (Ellis, 1994: 727).

Kısa bir dönem için tahtın başına geçen III. Perdikkas'ın anekdotları, Illyria ve Khalkidike seferleriyle ilişkilidir:

"Illyrialılar ve Makedonlar savaştayken, çok sayıda Makedon canlı olarak ele geçirildiğinde ve geri kalanlar fidye umuduyla savaşa karşı yüreksiz olduklarında, Perdikkas, fidye hakkında konuşup, geri döndüğü zaman, Illyrialıların fidyeyi kabul etmeyip, esirleri öldürmek için oy vererek karar aldıklarını bildirmesini emrederek bir tellalı yolladı. Makedonlar fidye ile kurtuluştan umudu kestikten sonra, kurtulmak için tek yolun zafer kazanmak olduğunu düşünüp, savaşa karşı yüreklendiler" (Polyain. IV. 10. 1).

M.Ö. 359'da III. Perdikkas'ın Illyrialılara karşı savaşta yenilip, ölmesinden sonra, II. Philippos'un tahta çıktığı bilinmektedir.

Illyrialılar zamanında Makedonlar için büyük sorunlara neden olmuşlardır. III. Perdikkas'tan önce, tahttaki krallar olan babası III. Amyntas ve kardeşi II. Aleksandros, onlarla barışı, haraç ödeyerek sağlamak zorunda kalmışlardır.¹²⁶

Illyrialılar ile III. Perdikkas arasında, M.Ö. 359'da gerçekleşen savaşta, III. Perdikkas ve beraberindeki 4000 Makedon ölmüştür (Diod. XVI. 2. 5). Bu savaştan sonra, tahta geçen II. Philippos'un, M.Ö. 358 yılında, Illyrialılar sorununa çözüm bulduğu da ayrıca bilinmektedir. Illyrialılar ile savaştan önce, Illyria kralı Bardylis, Makedonya'da ele geçirdiği toprakları kaybetmemek için, II. Philippos ile antlaşma yoluna gitmeye çalışmış, fakat II. Philippos bu teklifi kabul etmemiştir (Green, 1974: 24).

Polyainos'un bu anekdotu, Diodoros'un aktardıklarını destekler niteliktedir. III. Perdikkas'tan önceki kralların, Illyrialılar ile fidye, haraç, esir vermek gibi yollarla antlaşmalarını, III. Perdikkas'ın da aynı yolla antlaşmasını çalışmaya bağlamıştır. Fakat, anekdotta bu, III. Perdikkas'ın elinde kalan bir grup askeri, savaşa karşı yüreklendirmek amacıyla kullandığı şeklinde gözükmektedir. Anekdottaki olayın, savaştan önce gerçekleşmiş olması da yüksek ihtimallidir. Gerçekleşen savaşta, III. Perdikkas ve yanındaki 4000 askerin ölmesi de, anekdota göre, çok sayıda Makedonun esir düşmesine rağmen; Illyrialıların hiçbir şekilde barış yoluna gitmeyip, Makedonları savaşta yenerek, Makedonya'yı işgal etmeye başladıklarının bir göstergesi olabilir.

¹²⁶ III. Amyntas için: Diod. XVI. 2. 2; II. Aleksandros için: Iust. **Epit.** VII. 5. 1.

"Perdikkas, Khalkidikeliler ile savaşırken, gümüş sikkesi azaldığı için, bakırla kalayı işledi ve böylece, askerlere maaşlarını ödedi. Tüccarlar bu sikkeyi, krallık parası olarak kabul ettiler. Devlet sınırlarının ötesinde olduğu zaman ise, bu para karşılığında yerli ürünleri ithal ettiler" (Polyain. IV. 10. 2).

M.Ö. 364 yılında Atinalı komutan Timotheos, emrindeki bir birlikle, Makedon kral III. Perdikkas'a katılarak, onunla bir ittifak kurmuştur (Dem. II. 14). Diğer bir ifadeyle, III. Perdikkas'ın, paralı asker kiraladığı söylenebilir.

M.Ö. 365-359 yıllarında tahtta olan III. Perdikkas, tahta çıkmadan önce, babası III. Amyntas tarafından, ekonomiyi iyileştirecek hamleler yapılmıştır: Meyve yetiştiriciliğine önem verilmiş ve böylece gelirler artmıştır. Para basımı daha iyi bir hale gelmiş ve piyade birlikleri kurulabilecek bir düzeye ulaşılmıştır (Greenwalt, 2010: 288).

M.Ö. 5. yy'ın sonunda, bakır ve kalay karışımından elde edilen bronz sikkeler, Khalkidike'nin civarındaki kentler ve ayrıca, Makedon kral, I. Arkhelaos tarafından da basılmaktaydı. Bronz sikkeler, Atina ordusuna mensup askerler tarafından kabul görmekteydi. Makedon kral III. Perdikkas, hem Atinalı paralı askerlerin maaşlarını ödemek için, bronz sikke bastırmış hem de, Timotheos, ordusu için gerekli olan yiyecek ve erzak ihtiyacını, Khalkidike'deki tüccarlara bu bronz sikkeleri vererek karşılayabilmişti (Sheedy-Gore-Ponting, 2015: 11).

Polyainos'un Atinalı komutanları anlattığı eserinin 3. kitabında, Timotheos'a yer vermiştir. Kendisiyle ilgili aktarmış olduğu bir anekdot, bu anekdotun bir benzeridir (Polyain. III. 10. 14). III. Perdikkas'ın bastırmış olduğu bronz sikkelerin, Khalkidike'de zaten kullanılan sikkelere karşılık, hızlı bir şekilde kabul görmesinin zor olacağı düşünülmektedir. Bölgedeki tüccarların da, sikkeyi basan kişinin nüfuzunu tam olarak kabul etmeden, onun bastığı sikkeleri kullanmayacağı da düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar, Polyainos'un, Timotheos ve III. Perdikkas'ın anekdotlarını aynı kaynaktan alıntı yaptığını ve Polyainos'un hataya düşerek, bu bronz sikkeleri, Timotheos yerine III. Perdikkas'a atfettiğini ileri sürmektedirler (Sheedy-Gore-Ponting, 2015: 15).

4.3.14. Kassandros (M.Ö. 355-297)

Makedon bir devlet adamı ve komutan olan Antipatros'un oğlu Kassandros, yaklaşık olarak M.Ö. 355'te doğmuştur (Dietrich, 1969: 145). M.Ö. 323'te Babil'de yapılan görüşmelerde (Bosworth, 1996: 297), Antipatros'un valiliğinden memnuniyetsizliğini belirtmek için, Trakya, Illyria ve diğer bazı bölgelerden gelen Makedonlara karşı, Antipatros'un oğlu Kassandros'u onu savunması için görüşmeye gönderdiği söylenir (Droysen, 2012: 405). Yine M.Ö. 323'te Aleksandros öldükten sonra, Antigonos, Lysimakhos, Ptolemaios ve Seleukos gibi, o da kendi devletini kurmuştur. Fakat M.Ö. 280'e kadar Lysimakhos gibi onun da devleti yok olmuştur (Habicht, 1990: 561). Diğer komutanların aksine Kassandros'un devlet yönetimi, tek kişinin kesin bir hakimiyeti şeklinde değil, geleneksel Makedon monarşisi şeklindeydi (Hauben, 1974: 106). M.Ö. 319'da Antipatros'un, Kassandros'un yerine Polyperkhon'u "kralların muhafızı ve yüce komutan" seçip, onu "bir **khiliarch** ve yetkide ikinci" yapması (Mendels, 1984: 158), Kassandros'un onu öldürmesine sebep olmuştur (Diod. XVIII. 48. 4-5).

M.Ö. 317'de ise Kassandros ve Polyperkhon arasında geçen ve Atina'nın da dâhil olduğu bir çarpışmada, Atina, Kassandros'a geçmiş ve Kassandros, hatip Phaleronlu Demetrios'u denetmen yapmıştır (Kralli, 2000: 114). Buna ek olarak, M.Ö. 335'te Makedonya'ya saygısızlıklarından dolayı, III. Aleksandros, ceza vermek amacıyla Thebai kentini yakıp yıkmış, fakat yirmi seneden daha az bir süre içinde Thebai kenti Kassandros tarafından tekrar kurulmuş, Thebailılar tekrar bir araya getirilmiş ve kent özerkliğini tekrar kazanmıştır (Simpson, 1959: 386). M.Ö. 315'te Kassandros, Ptolemaios ve Seleukos aralarında bir ittifak kurup, Antigonos I Monophthalmos'a karşı savaşmışlardır (Simpson, 1957: 371).

M.Ö. 313'te ise Ptolemaios, Antigonos'un generallerinden biriyle beraber Atina'yı istila etmiş, Diodoros'un belirttiğine göre de, Ptolemaios ve generalin, Atinalı demokratlarla anlaşıp, Ptolemaios'un Atina'dan derhal çekilip, Boiotia'ya saldırmasıyla, istila son bulmuş ve Atina M.Ö. 307'ye kadar Kassandros'un elinde kalmıştır (Simpson, 1955: 35). M.Ö. 307'deki Demetrios I Poliorketes'in Munykhia'daki galibiyeti ile de Atina bağımsızlığını kazanmıştır (Fredricksmeier,

1979: 45). M.Ö. 306'da Demetrios'un Atina'dan gidişiyile, Kassandros kente saldırmış, ama Aitolialıların yardımı ile saldırı püskürtülmüştür. M.Ö. 304'te ise tekrar saldırmış, bu sefer ise Atinalıları bir deniz savaşında mağlup etmiş, Salamis adasını ele geçirmiş ve Atina'yı kuşatmıştır. Bu kuşatma, aynı zamanda yüz sene sonra bir ilktir. Demetrios, Rodos'tan dönüp, Aulis'e ulaşınca, Kassandros'u Thermopylai'nın kuzeyine doğru çekilmeye zorlayınca, kuşatma son bulmuştur (Hauben, 1974: 10). Kassandros, ikinci Atina saldırısından önce, M.Ö. 305'te kendini Makedonya kralı ilan etmiş ve bu unvanı yaklaşık M.Ö. 297'de ölene kadar taşımıştır (Bosworth, 1996: 297).

Babasını öldüren, çeşitli mücadeleler gerçekleştiren ve bir dönem krallık yapan Kassandros'un anekdotları incelenmiştir:

"Kassandros Salamis'i kuşatırken, aynı anda Atinalılar ile deniz savaşı yaptı. Deniz savaşını kazanıp, çok sayıdaki Atinalı ile birlikte ele geçirdiği Salamislileri fidesiz serbest bıraktı. Salamis'te yaşayanlar bunu öğrendiklerinde, onun iyi yürekliliğine inanıp, Kassandros'un tarafına geçtiler" (Polyain. IV. 11. 1).

M.Ö. 317 yılında Kassandros'un, hatip Phaleronlu Demetrios'u denetmen olarak atayarak Atina'yı ele geçirdiği bilinmektedir (Diod. XVIII. 1-3). Yazarlardan Pausanias eserinde, Atinalıların, bu olay yaşandıktan yıllar sonra, Salamislilerin, Atinalılara ihanet ettiğini ve Kassandros'un tarafına geçerek, teslim olmalarını sağladığını öğrendiklerini ve bu olay için Salamislilerin komutanı olarak seçilen, Aiskhetados adındaki bir komutanı ölümle cezalandırmışlar ve Salamislilerin bu ihanetini unutmamaya ant içtiklerini aktarmaktadır (Paus. I. 35. 2).

M.Ö 304 yılında, yine Kassandros, Atina'nın yanında, bu sefer, Salamis ve Attika bölgesindeki Fyli ve Panakton'u da kuşatmıştır. Peloponnesos bölgesinde bulunan Polyperkhon ise, civardaki kentlerin Atina'yı yardım etmesini engellemiştir. Atinalılar, Demetrios I Poliorketes'ten yardım istemiştir. Demetrios, 330 gemilik donanma ve birlikleriyle Atina'ya gelmiş, Boiotia'ya ulaşmış ve Makedonya'yı tehdit etmiştir. Bunun üzerine Kassandros, kuşatmayı durdurmak zorunda kaldıktan sonra, kuzeye doğru kaçıp, Demetrios ile çarpışmış ve 6 bin askerinin Demetrios'un tarafına geçmesiyle, savaşı kaybetmiştir (Worthington, 2020: 79).

Polyainos, Salamislilerin, yaklaşık M.Ö. 318-317 yıllarındaki ihanetini, Kassandros'un M.Ö. 304 yılındaki kuşatmasına bağlamıştır. Yazarın, birbirinden iki farklı zamanlardaki olayı, sanki aynı zamanda gerçekleştiklerini göstermeye çalışmış olması, bu anekdot için, büyük bir hata yapmış olduğunun göstergesidir.

"Kassandros, Munykhia'yı koruyan ve ona karşı kötü niyetli olan Nikanor'u bir kurnazlıkla yakaladı: Attika'dan denize açılmış gibi yaptı. Bir kayığa binmek üzereyken, bir mektup taşıyıcı gelip, ona Makedonya'daki arkadaşlarından, Makedonların Polyperkhon'a olan öfkesi yüzünden onu krallığa çağırdıklarını yazan mektuplar getirdi. Mektupları okuduktan sonra, Kassandros mutlu oldu ve çok sevindi. Nikanor yanında gidiyordu. Onu yanına çekip, iyi haberleri verdi ve şöyle dedi: "Diğer işler hakkında tartışmalıyız ve ortak bir kararla yönetimi düzenlemeliyiz." Bunları söyleyip, ulu orta konuşulmayan önemli şeyler hakkında onunla yalnız konuşmak için, onu yakın evlerden birine gizlice götürdü. Evde saklanmış bir bölük hypaspist vardı. Nikanor'u yakalayıp, gözettiler. Kassandros derhal bir meclis topladı ve Nikanor'u suçlamak isteyenlere izin verdi. Suçlama süresi boyunca, Munykhia'yı ele geçirdi. Çoğu zaman korkusuzca yasalara aykırı hareket eden Nikanor, meclis tarafından ölüme mahkum edildi" (Polyain. IV. 11. 2).

Anekdotta bahsi geçen Nikanor'un, Antigonos I Monophthalmos'un donanmasına komuta eden Nikanor olduğu şüphelidir. Çünkü, donanmaya komuta eden Nikanor, o da Munykhia'daki garnizon komutanı olsa da Polyperkhon'un donanması ile Antigonos'un donanması arasında gerçekleşen çarpışmadan döndükten sonra, Kassandros tarafından öldürülmüştür (Diod. XVIII. 75. 1).

M.Ö. 322 yılında Kassandros'un babası Antipatros, Menyllos adındaki bir komutanı Pire'deki Munykhia kalesine, komutasındaki bir garnizonla beraber yerleştirmiştir (Engels: 1999: 1267). Daha sonra Kassandros, Menyllos yerine, Aristoteles'in yeğeni, bu görev için hiçbir meziyeti olmasa da Stageirali Nikanor'u Munykhia'daki garnizon komutanı olarak atamıştır (Heckel, 2007: 402).

Kassandros, M.Ö. 317 yılında Atina'yı ele geçirdikten sonra, Makedonya'da da hakimiyeti ele geçirmek istemekteydi ve bu yüzden Atina'daki nüfuzunu da korumaya çalışmaktaydı. Bu sırada Kassandros'un hiç beklenmediği bir tehdit ortaya çıkmıştı. Stageirali Nikanor'un Munykhia'daki garnizon birliklerinin sadakatini kazanması, Kassandros'un dikkatini çekmişti ve onu hemen ortadan kaldırması gerekmektedir. Bütün dikkatini Makedonya'ya vermek istediğinden, Kassandros,

Atina'yı hem askerî hem siyasi olarak tamamıyla kontrol altına almak istiyordu, böylece, Polyperkhon'a Makedon soylular tarafından verilen desteğin azalmasını fırsat bilip, durumu kendi lehine çevirebilecekti. Kassandros, Makedon soylular tarafından Stageiralı Nikanor'un yarattığı sorunun çözülmesi için hatta bir mektup bile almıştı. Bunun üzerine, Nikanor görevden alınmış ve ölüm cezasına çarptırılmıştı (O'Sullivan, 2009: 249).

Sonuç olarak, anekdottaki bahsi geçen Nikanor'un, hiçbir şekilde Antigonos I Monophthalmos'un donanmasına komuta eden Nikanor olmadığı aşıkardır. Çünkü, hem olaylar hem de ikisinin de öldürölme şekilleri birbirinden farklıdır.

"Kassandros, Olympias'ı Makedonya'nın Pydna kentine hapsedip, kuşatma yapmaktaydı. Polyperkhon, geceleyin Olympias'ı içindeki mektupla binmeye teşvik etmek ve beş sıra kürekli gemiyi yakın bir yerde demirlemesi için gönderdi. Mektup taşıyıcı yakalanıp, Kassandros'a götüröldükten sonra, yola çıkmasındaki amacını itiraf etti. Mektubun Polyperkhon'un mührüyle mühürlenip ona getirmesini ve Kassandros'un bunları bildiğinden kesinlikle söz etmemesini emretti. Mektubu getirdi. Kassandros ise, beş sıra kürekli gemiyi ele geçirip gizledi. Olympias, Polyperkhon'un mührüyle mühürlenmiş mektuba inanıp, geceleyin kentten ayrıldığında, ama beş sıra kürekli gemiyi bulamadığında, Polyperkhon'un onu kandırdığını düşünöp, ümitsizliğe kapıldıktan sonra, kendini ve Pydna'yı Kassandros'a teslim etti" (Polyain. IV. 11. 3).

M.Ö. 317-316 yılında Pydna'nın civarındaki bir sahil kenti, Kassandros tarafından kuşatılmıştır. Bu sahil kenti, Diodoros, Iustinus gibi yazarlarca, Pydna olarak kabul edilmiştir ve eserlerinde Kassandros'u Pydna'yı kuşatmış gibi aktarmışlardır (Tselekas, 1996: 12).

Diodoros ve Iustinus eserlerinde Kassandros'un Pydna kuşatmasını aktarmışlardır, ¹²⁷ fakat iki yazarın da aktardıkları göz önüne alındığında, Polyainos'un anekdotu, Iustinus'un aktardıklarından ziyade, Diodoros'un aktardıklarıyla karşılaştırılmalıdır. Bir nevi, Polyainos'un, Diodoros'un eserinden alıntı yaptığı söylemektedir, ama iki yazarın aktardıkları arasında bariz farklılık bulunmaktadır. Diodoros, Olympias'ın kendi başına, beş sıra kürekli gemiyle kaçmaya çalıştığını, bunun bir hain tarafından Kassandros'a bildirildiğini ve

¹²⁷ Diod. XIX. 50. 4-6; Iust. **Epit.** XIV. 6.

Kassandros'un denize açılarak gemiyi yakaladığını, bundan sonra Olympias'ın yapacak hiçbir şeyi olmayıp, Kassandros ile anlaşma yoluna gittiğini ve kenti Kassandros'a teslim ettiğini aktarmaktadır. Polyainos'un anekdotunda ise, Olympias'ın kaçışını, Polyperkhon'un tasarladığı görülmektedir.

Polyainos'un, Diodoros'un eserinden farklı bir aktarım benimsemesinin bazı sebepleri olabilir: Diodoros'un eserinden yapmış olduğu alıntıyı bu şekilde değiştirerek, daha etkileyici bir hale getirmeye çalışmıştır. Babası Antipatros'un, Polyperkhon'a, oğlu Kassandros'tan daha üstün bir yetki vermesi ve bundan doğan, Kassandros ile Polyperkhon arasındaki çekişmeden dolayı, Polyperkhon'un Kassandros'un işlerini bozmaya çalıştığını göstermiştir. Bu türden sebepler olsa dahi, Polyainos, olayları olduğundan farklı göstermiştir ve alıntı yaptığı kaynağa uymamıştır.

"Kassandros, Illyria'dan döndüğü ve Epidamnos'a bir günlük yürüyüş mesafesinde olduğu zaman, bir kuvvetini saklayıp, süvarileri ve piyadeleri göndererek, Illyria ve Atintanis¹²⁸ sınırlarında uzanan ve Epidamnoslulara görünür olan yayla köylerini ateşe verdi. Epidamnoslular, Kassandros'un gittiğini düşündüler ve kentten çıkıp, çiftlikleriyle ilgilendiler. Kassandros ise, saklamış olduğu birliği harekete geçirip, kentin dışında Epidamnoslulardan iki binden fazlasını ele geçirdi ve kentin kapılarını açık bir halde bulup, kente girdi ve Epidamnos'u işgal etti" (Polyain. IV. 11. 4).

Kassandros, Hellas'ın batı sınırlarını, Epeiros bölgesini ve Taulantioi'ubastırarak, yeniden kontrol altına almak istemekteydi. Kassandros, Taulantioi'unkralı Glaukias'ın himayesindeki Apollonia ve Epidamnos kentlerinden, M.Ö. 314 yılında, ilk önce, Apollonia kentini ele geçirmiş ve Glaukias ile, Kassandros'un müttefiklerine saldırmaması şartıyla, anlaşmıştır. Daha sonra Kassandros, Illyria'nın içlerine doğru ilerlemiş ve Epidamnos'u da ele geçirdikten sonra, sahil kentleri olan Apollonia ve Epidamnos'a garnizonlar yerleştirmiştir (Greenwalt, 2010: 296-297).

Kassandros'un bu seferine, Diodoros'un eserinde ulaşmak mümkündür (Diod. XIX. 67. 6-7); fakat, Kassandros'un anekdotta uygulamış olduğu taktik için,

¹²⁸ Epeiros'un kuzeybatı kısmı olan Khaonia'da, Orikos kentine yakın ve Apollonia'ya çok uzak olmayan bölgenin adıdır (Oberhummer, 1896: 2106).

Polyainos'un başka bir kaynaktan alıntı yaptığı söylenebilir. Bu bakımdan karşılaştırma yapılamamaktadır, yine de, Polyainos'un anekdotunda bir bilgi hatası göze çarpmaktadır. Yazar, anekdotta, açıkça Apollonia adını vermemiş, Kassandros, bütün Illyria'yı kuşatmış gibi bir tavır takınmıştır.

4.3.15. Lysimakhos (M.Ö. 361-281)

Makedon Agathokles'in oğlu olan Lysimakhos yaklaşık olarak M.Ö. 361 yılında doğmuştur. Bazı kaynaklarca Thesselia kökenli olduğu söylene de aslında Pella kökenlidir (Volkmann, 1969: 839). Lysimakhos, III. Aleksandros'un M.Ö. 323'teki ölümüne kadar onun korumalığını yapmıştır (Droysen 2012, 285). Ölümünden sonra komutanlarının arasında yapılan paylaşımda kendisine Trakya'nın hakimiyeti verilmiştir (Meeus, 2008: 60). Lysimakhos'un Trakya'ya hakim olmasıyla birlikte, o da diğer bazı komutanlar gibi kendi devletini kurmuştur (Habicht, 1990: 561). Bu paylaşımdan kısa bir süre sonra da Makedon bir devlet adamı olan Antipatros'un kızı Nikaia ile evlenmiştir (Cohen, 1973: 354). Lysimakhos, diğer komutanlara göre kendi krallığına daha çok para harcayan tek komutandır (Hauben, 1974: 114).

Antigonos I Monophthalmos'un Phrygia'nın doğusundaki topraklara sahip olmak istemesi ve diğer komutanlar (örneğin; Eumenes, Seleukos I Nikator) savaşa girmesi, onun M.Ö. 311'de Lysimakhos, Kassandros ve Ptolemaios ile yaptığı barış sonucunda son bulmuştur (Simpson, 1954: 27). Bu barışla beraber komutanlar arasındaki savaşlardan çekilen Lysimakhos, 9 sene sonra, M.Ö. 302'de Küçük Asya'yı istila ederek Antigonos'a savaş ilan etti. Seleukos I Nikator ise istilayı fırsat bilerek ve Lysimakhos'la ittifak yaparak savaşa katıldı (Bosworth, 1996: 902). Bu ittifakın ve Hint kralı Chandragupta'nın Seleukos'a verdiği kalabalık bir fil birliğinin sayesinde Antigonos, tarihe İpsos Savaşı olarak geçen savaşı kaybetmiştir (Musti, 1984: 190). Savaşın sona Bithynia ve Pontus hariç Küçük Asya'nın batı kesiminin tamamı Lysimakhos'un kontrolüne geçmiştir (Heinen, 1984: 426). İpsos Savaşı'ndaki sonraki M.Ö. 300-297 arasındaki dönemde komutanlar, bir başka komutanın kızıyla evlenmiştir ve bunun sonucunda da Lysimakhos, Ptolemaios I Soter'in kızı Arsinoe ile evlenmiştir (Cohen, 1973: 354).

M.Ö. 288'de Lysimakhos bu sefer Ptolemaios I Soter ile ittifak yaparak, Antigonos'un oğlu, Demetrios I Poliorketes'e Beroia'da saldırmıştır. Ptolemaios I Soter büyük bir donanmayla Yunanistan'a gelmiş, Lysimakhos ise, Trakya'dan Makedonya'nın kuzeyine saldırmış ve kenti yıkıp geçmiştir (Edson, 1934: 236). M.Ö. 282'de Pergamon Kalesi'nin yöneticisi Philateiros'un, Seleukos I Nikator'u Küçük Asya'ya çağırması, Seleukos'un bu çağırışı karşılıksız bırakmamasıyla Küçük Asya'yı istila etmiş, Lidya'daki Sardis kentine kadar ilerlemiş ve M.Ö. 281'in başlarında Kurupedion mevkinde gerçekleşen Kurupedion Savaşı'nda Lysimakhos'u yenerek Küçük Asya'nın tamamını ele geçirmiştir (Will, 1984: 113). Lysimakhos bu savaşla beraber hayatını kaybetmiş ve Lysimakhos'un devleti tarihe karışmıştır (Habicht, 1990: 561).

Büyük İskender'in ardıllarından olan ve M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı'ndan sonra sahip olduğu krallığı güçlendiren Lysimakhos'un anekdotları şu şekildedir:

"Lysimakhos, Autariatai¹²⁹, Lampsakos civarında Demetrios'a karşı savaşta yüklerini kaybettikleri için, Barbarların ellerindeki bütün şeyleri kaybedip, bir isyan çıkarmalarından korktuğundan dolayı, onları kazıklarla yapılmış duvardan çıkarıp, erzak dağıtmaya götürerek, işareti verdikten sonra hepsini öldürdü. Beş bin adam vardı" (Polyain. IV. 12. 1).

M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı'ndan sonra, Demetrios I Poliorketes'in komutasındaki birlikleri ve donanmasıyla Ephesos'a kaçtığı bilinmektedir. Demetrios kaçmadan önce, Epeiros kralı Pyrrhos'u Hellas'ı gözetmesi için bırakmıştır. Demetrios'un Ephesos'a kaçtıktan sonra, kendisini parasal ve askerî bakımdan toplamak istiyordu. Bu bağlamdaki ilk girişimini, Lysimakhos'un himayesi altındaki Trakya Khersonesos'unda yapmıştır.

Demetrios'un, Lysimakhos'un himayesindeki topraklara saldırmasının çeşitli nedenleri vardır: Lysimakhos, İpsos Savaşı'ndan sonra, Antigonos'un sahip olduğu toprakların, büyük bir kısmını ele geçirmiş ve Demetrios, bu toprakları ondan geri alıp, Antigonos Krallığı'nın eski büyüklüğünü korumayı planlamaktaydı. Lysimakhos'un topraklarını talan ettikten sonra, onun sahip olduğu kaynakları, ele geçirip, kendini toparlamayı da düşünmekteydi (Dunn-Wheatley, 2020: 280).

¹²⁹Autariatai, bir Illyria boyudur (Kos, 1997: 345).

Demetrios, gerçekleştirdiği bu girişim sonrasında, Lysimakhos'un Khersonesos'taki topraklarını ele geçirip, talan ettikten sonra, kaynaklar elde ederek, birliklerini bir arada tutmayı başaramıştır (Plut. **Demetr.** 31. 2). Bu, Polyainos'un Demetrios ile aktardığı bir anekdotla ilişkili görünmektedir (Polyain. IV. 7. 1). Polyainos, anekdotta Demetrios'un durumunu nasıl topladığını açıkça belirtmese de Demetrios'un, Autariatai'nin yüklerini ele geçirdikten sonra, durumunu biraz olsun toparlamış olması yüksek ihtimallidir.

Diodoros, eserinde, Lysimakhos'un komutasındaki askerlerin, iki bin Autariatai ve yaklaşık 8 bin Lykialı ve Pamphyliyalının, ona ihanet ederek Antigonos I Monophthalmos'un tarafına geçtiğini; Antigonos'un onlara, Lysimakhos'un verdiği maaşı vermesinin yanı sıra, hediyeler de verip, onları iyi bir şekilde karşıladığını aktarmıştır (Diod. XX. 113. 3).

Polyainos, Demetrios'un bu girişimini, bu anekdota bağlamak istemiştir. Yine de anekdotta bazı şüpheli ifadeler bulunmaktadır. Lykialı ve Pamphyliyalıların yanında, iki bin kadar Autariatai'nin, Lysimakhos'a daha önceden ihanet ettikleri Diodoros tarafından aktarılmıştır. Polyainos, bu olayı da bu anekdota bağlamış gibidir. Lysimakhos'un daha önceden ihanet ettiğini bildiği Illyria boyunun, elindekileri kaybedince, yine bir şeyler yapmalarından korkup, böyle bir yola başvurduğu düşünülebilir. Polyainos, anekdotta, Lysimakhos'un beş bin kişiyi öldürttüğünü belirtmiştir, fakat bu sayının, gelişigüzel bir şekilde verilmiş olduğu da yüksek ihtimallidir.

"Lysimakhos, Andragathos¹³⁰ bırakıp gittiği için, Amphipolis'in sahibi olduğu zaman, ona çok sayıda büyük hediyeler verdi. Eğer onunla Asya'ya seyahat ederse, daha büyüklerinin sözünü vererek, Trakya geçitlerine yaklaştıkları zaman, bırakıp gittiği için, sahip olduğu bütün şeyleri elinden almakla kalmadı, aynı zamanda onu işkence ederek öldürdü" (Polyain. IV. 12. 2).

M.Ö. 288 yılında Demetrios I Poliorketes, Lysimakhos ve Ptolemaios I Soter tarafından saldırılara maruz kalmıştır. Ptolemaios, donanmasıyla denizden saldırmış; Lysimakhos ise, Trakya üzerinden, Kuzey Makedonya'ya girmiş ve ilerlemeye

¹³⁰ Demetrios I Poliorketes tarafından, Amphipolis'i gözetmesi için yerleştirilen garnizonun komutanıdır (Kirchner, 1894: 2132-2133).

başlamıştır. Demetrios, oğlu Antigonos II Gonatas'ı Hellas'ta bırakarak ve M.Ö. 289'da Pyrrhos ile Batı'dan gelebilecek herhangi bir saldırıyı koruması üzerine yaptığı antlaşmaya güvenerek, Lysimakhos'u durdurmak üzere kuzeye yönelmiştir. Demetrios, Lysimakhos'u Amphipolis'te adeta bozguna uğrattığı ve Trakya'yı işgal etme şansını elde ettiği sırada, Pyrrhos antlaşmayı bozarak, Beroia'yı ele geçirmiştir. Savaş sırasında bunu duyan Makedon askerler, isyan ettiler ve yurtlarına geri dönme bahanesiyle, Lysimakhos'un tarafına geçmeye başladılar. Demetrios, askerlerinin, Lysimakhos'tan ziyade, kendileriyle aynı milletten olmayan birine karşı daha istekli savaşıacaklarını düşünüp, geri çekilmeye başlamış ve Lysimakhos'tan olabildiğince uzaklaşmıştı. Demetrios, Amphipolis'ten çekilirken, Lysimakhos'un herhangi bir saldırısına karşı kenti savunması için, komutanlarından Andragathos'u bir garnizonla beraber orada bırakmıştır (Edson, 1934: 236-238)

Garnizon komutanı Andragathos'un akıbeti, yalnızca, Polyainos'un anekdotunda anlatılmaktadır. Bu savaşı anlatan yazarlardan hiçbirinin, böyle bir olaydan bahsetmediği göz önüne alınırsa,¹³¹ Polyainos'un günümüze ulaşmayan bir kaynaktan alıntı yaptığı düşünülebilir ve bu yüzden, bu anekdot hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

"Lysimakhos, genç kralı tanıyıp, onu iyi yüreklilikle kabul etsinler diye, Autoleon'un oğlu Ariston'u Paionia'ya babasından miras kalan krallığa (geri) getirdi. Ariston'a atalardan gelen geleneğe göre¹³², Astibos Nehri'nde¹³³ kral banyosu yaptırdıkları ve masası sundukları zaman, Lysimakhos askerlerine silahlanmalarının işaretini verdi. Ariston kaçıp, atla Dardanos'a gitti. Lysimakhos ise, Paionia'yı işgal etti" (Polyain. IV. 12. 3).

M.Ö. 287'de Demetrios I Poliorketes'in, Lysimakhos ve Epeiros kralı Pyrrhos'a, Makedonya'yı kaybettiği bilinmektedir. Paionia kralı Autoleon, Demetrios'a karşı Lysimakhos ve Pyrrhos'un tarafını tutmaktaydı ve onlarla iyi ilişkiler içindeydi. Hatta Atina, M.Ö. 284 yılında Autoleon'a, 6 bin 500 **medimnos**

¹³¹ Paus. I. 10. 2; Plut. **Demetr.** 44; **Pyrrh.** 11.

¹³² Nehirler, Paionia Krallığı'nın, yalnızca kökeni oluşturmamakla birlikte, kral değişimleri ayinlerinde de önemli bir yere sahiptir. Tahta çıkacak krala, kral banyosu yaptırılmaktaydı. Makedon Krallığı'nda böyle bir şey bulunmamaktadır (Molina, 2018: 90).

¹³³ Paionia bölgesindeki bir nehrin adıdır. Aynı adda bir de kent vardır. Adlarının Astibon olduğu da düşünülmektedir (Oberhummer, 1896: 1790).

değerinde hediye de vermiştir. Autoleon hakkında, M.Ö. 284 yılından sonra bir bilgi bulunmadığından ve M.Ö. 281 yılında da Lysimakhos öldüğü için, Autoleon'un M.Ö. 284-282 yılları arasında öldüğü düşünülmektedir (Merker, 1965 :48). Autoleon ölünce, oğlu Ariston tahta çıkmıştır. Fakat bu isyanlara sebep olmuştur. Ariston, Lysimakhos'tan yardım istemiş ve Lysimakhos bölgeye gelerek, durumu kendi lehine çevirdikten sonra, Paionia'yı ele geçirmiştir (Kaerst, 1896: 2279).

Paionia'nın, Lysimakhos tarafından ele geçirilişi, yalnızca Polyainos'un eserinde bulunmaktadır. Bu olayı, Polyainos'un günümüze ulaşmayan bir eserden yaptığı düşünülünce, anekdotu asıl kaynağıyla karşılaştıralamamakta ve gerçekliği hakkında kesin bir yorumda bulunulamamaktadır.

4.3.16. Krateros (M.Ö. ?-321)

III. Aleksandros'un önemli komutanlarından biridir. Onun Granikos ve İssos Savaşları'nda komutanlık yapmış (Volkmann, 1969: 326), Gaugamela Savaşı'na da katılmıştır (Bosworth, 1996: 405). Bu savaşların yanı sıra, Hindistan'daki Hydaspes Savaşı'na da katılan komutana (Burn 1965: 154), Aleksandros'un kurmuş olduğu ordu düzenine göre, ordunun sol kanadının komutası düşmüştür (Burn, 1965: 145). Aleksandros, tarihçi Kallisthenes'i tutuklamak üzere M.Ö. 328-327 kışını Sogdiana bölgesindeki Nautaka kentinde geçirip, oradan Baktriya'ya gitmiş ve Baktriyalı iki komutan olan Catanes ve Austanes'in bir isyan başlatması üzerine Aleksandros, bu isyanı bastırması için Krateros'u görevlendirmiştir (Robinson, 1932: 355).

M.Ö. 324'te Aleksandros ordu birliklerini yeniden düzenlemiştir. Buna göre; Asya'da bulunan Makedonlar iki gruba ayrılacaktı: Aleksandros'un gelecekteki seferlerine katılamayacak durumda olup, Makedonya'da hizmetlerine devam etmek üzere komutan Krateros'un komutası altında olacak olanlar ve Asya'da kalacak olanlar. Avrupa'daki Makedonlar da benzer şekilde ayrılacaktı: Avrupa'dan Antipatros ile beraber, Asya'nın veya Mısır'ın Akdeniz sahillerinde Kartaca'ya sefere çıkmak üzere Aleksandros'a katılacak olanlar ve yine Makedonya'da Krateros'un komutası altına girecek olan geri kalan kısım (Hammond, 1998: 421). M.Ö. 323'teki Aleksandros'un ölümünden sonra Krateros ve Antipatros, Avrupa'dan sorumlu olacaktı. Fakat ölümünden önceki sonbaharda Krateros'un Polyperkhon'la beraber

Makedonya'ya gidecek olan on bin askerin refakatçiliğini üstlenmesi ve Kilikya'da sıkışıp kalmış olması dolayısıyla, döndüğünde Antipatros'tan Avrupa'nın yöneticiliğini alması sözünü almış olmasına rağmen, bu işi sadece Antipatros üstlenmiştir ve bu durum onların arasındaki ilişkiyi zedelemiştir (Errington, 1970: 49).

Büyük İskender'in ölümüyle başlayan isyanlar sonucu, Antipatros M.Ö. 323 kışında Lamia'da kuşatılmıştır. İlişkileri zedelenmiş olmasına rağmen, yazın Antipatros'tan gelen yardım çağrısına Krateros cevap vermiş ve Avrupa'ya geçmiştir (Anson, 1988:476). M.Ö. 322'de Krateros ve Antipatros isyanı bastırıp, Atina ile barış imzaladıktan sonra, aynı şekilde Aitolialılar ile de barış imzalamışlardır. Bu barışlardan sonra M.Ö. 321'de, beraber Çanakkale Boğazı'nı geçen iki komutan, Aleksandros'un kıdemli komutanlarından biri olan Neoptolemos'un, Kardialı Eumenes'ten ayrılıp, onlara doğru yaklaşması üzerine, Antipatros Kilikya'daki yönetimi üstlenmiştir. Krateros ise Eumenes'le baş etmek zorunda kalmıştır. Neoptolemos ile birlikte Eumenes'e karşı savaşan Krateros, hem savaşı hem de hayatını kaybetmiştir (Heckel, 1992: 46-47).

Büyük İskender'in Parmenion gibi önemli komutanlarından biri ve onun seferlerinde görev almış olan Krateros'un anekdotu, Sur kuşatmasıyla ilişkilidir:

"Surlular, kuşatma için bir set inşa eden Makedonlara saldırdıklarında, bu, Makedonların kaçışına sebep olduğu için, Krateros geri çekilmeyi emretti. Surlular uzun bir yol boyunca şiddetle kovalamaktan yoruldukları zaman, Krateros, askerlerine geri dönüp, Surlulara saldırmalarının işaretini verdi. Ve birdenbire kovalayanlar kaçıyordu. Kaçanlar ise, kovalıyordu" (Polyain. IV. 13. 1).

Anekdot, Büyük İskender'in M.Ö. 332 yılında gerçekleştirmiş olduğu Sur Kuşatması ile alakalıdır. Polyainos'un bu anekdotu baştan aşağıya hatalarla doludur. Büyük İskender'in kıyıdan uzaktaki bu kente, bir mendirek yardımıyla ulaştığı bilinmektedir. Fakat Makedonlar, mendireği inşa ettikleri sırada, Makedon ve Surlular arasında göğüs göğüse bir çarpışma gerçekleşmemiştir ve zaten Surlular, bulundukları yerden çıkıp, Makedonlara saldırmamış, kuşatma boyunca, savunma yapmaya çalışmışlardır. Surlular yalnız, Makedonlar mendireği inşa ettikleri sırada,

kayıklarla yaklaşp, mendireği ateş vermeye ve Makedonlar kente yaklaştıkça, oklar atıp, Makedonların işlerini zorlaştırmaya çalışmışlardır (Arr. **Anab.** II. 18. 5).

Büyük İskender, bu kuşatma için donanma hazırlığını tamamladıktan sonra, kente açık denizden yaklaşacak sağ kanattaki gemilere başında kendisi, sol kanattaki gemilere ise müttefikleriyle birlikte, komutanlarından Krateros komuta etmekteydi (Arr. **Anab.** II. 20. 6). Arrianos, bir gün Surluların, boşluktan faydalanarak, sol kanatta demirleyen gemilere baskın yapıp, Krateros'un gemisi hakkında bir bilgi olmasa da bazılarını batırdıklarını, bazılarını da kıyıya sürdüklerini aktarmaktadır. Büyük İskender, baskına karşılık vererek, baskını gerçekleştiren Surlu gemilerinden, bazılarını yakalamış, bazıları ise, kaçmıştı (Arr. **Anab.** II. 22. 2-5).

Polyainos'un anekdotundaki olayın, Sur Kuşatması'nda gerçekleşen bu olaya çok benzediği; fakat, bir alakası olmadığı da görölmektedir. Büyük İskender ve komutasındaki sağ kanattaki gemiler, bu baskını gerçekleştirenleri kovalayıp, uzaklaştırmış, sol kanattaki batmayan gemiler ise, bu baskın karşısında sadece kaçabilmiş, sağ kanattaki gemilere herhangi bir yardımda bulunmamışlardır.

4.3.17. Polyperkhon (M.Ö. ?- yklş. 300)

Epirus'a yakın Tymphaia bölgesinden bir Makedon olan Simmias'ın oğlu Polyperkhon (Bosworth, 1996: 1213), III. Aleksandros'un ordusunda M.Ö. 333'ten 324'e kadar Tymphaia birliklerinin komutanlığını yapmıştır (Wirth, 1972: 1008).

M.Ö. 323'teki Aleksandros'un ölümünden önce komutan Krateros'a on bin askerin refakatçiliğine eşlik etmesi için onunla birlikte Makedonya'ya gönderilmiştir, fakat Aleksandros öldüğü sırada iki komutan da Kilikya'da sıkışp kalmışlardır (Errington, 1970: 49). M.Ö. 323'te Aleksandros'un ölümünden sonra başlayan Lamia Savaşı'nda yer alan Polyperkhon'un, Antipatros ve Krateros'un Asya'ya otuz bin asker götürmesine rağmen isyancıları nasıl bastırdığı tam olarak bilinmemektedir. Yine de ordusundaki asker sayısının, isyancıların sayısından fazla olduğu da söylenmektedir (Westlake, 1949: 90). Sahip olduğu ordusuyla M.Ö. 321'de Thessalia'daki bir isyanı bastırabilmiş ve M.Ö. 318'deki Attika işgali için yirmi bin Makedon piyadesi ve dört bin müttefikten oluşan bir ordu kurabilmiştir (Bosworth, 1986: 9-10).

Babası Antipatros'un oğlu Kassandros'un genç olmasından dolayı ve bu sebeple ülkeyi idare etme özelliğini onda görmediği için (Collins 2001: 279), ölümünden hemen önce M.Ö. 319'da Polyperkhon'u "kralların muhafızı ve yüce komutan" seçip, onu "bir **khiliarkh** ve yetkide ikinci" yapmıştır (Mendels, 1984: 158). Babasını öldüren ve Polyperkhon'a bilenen Kassandros, Atina'nın da dâhil olduğu bir çarpışmada onunla savaşınca, Atina'nın hakimiyeti Kassandros'a geçmiştir (Kralli, 2000: 114). M.Ö. 315'te kurulan Kassandros, Ptolemaios ve Seleukos müttefiğine karşı Antigonos, kendisine müttefik olarak eski Makedon kral naibi ve oğlu Aleksandros ile beraber Peloponnesos'un bir kısmının hakimiyetini elinde bulunduran Polyperkhon'u seçmiş ve Polyperkhon bu müttefiğe istekli bir şekilde karşılık vermiştir (Simpson, 1957: 371). Fakat M.Ö. 311'de komutanlar arasında yapılan barışta Polyperkhon, rakipleri Ptolemaios, Lysimakhos ve Kassandros'un egemenliklerini tanımaya zorlanmıştır (Hauben, 1974: 105).

Polyperkhon'un, Ptolemaios'un Salamis'teki yenilgisinden, M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı'na kadar, Peloponnesos'ta tahribata devam ettiği söylene de Polyperkhon'a bu olaylardan sonra ne olduğu tam olarak bilinmemektedir (Heckel, 1992: 204).

Polyperkhon'un eserdeki anekdotu, gerçekleştirdiği Attika seferiyle ilişkilidir:

"Peloponnesoslular sınırlarını korurlarken, Polyperkhon askerlerini savaş için yüreklendirdi. Arkadia pilos'unu¹³⁴ takıp, iki kat giysiyi iğneyle tutturup ve eline asasını alıp, onlara seslendi: "Ey silah arkadaşlarım! Savaşmak üzere olduğumuz adamlar, böyle adamlardır." Bu giydiklerini yere bırakıp, hoplit teçhizatını giydikten sonra: "Onlarla savaşmak üzere olan bizler ise, şimdiye kadar çok sayıda büyük çatışmalar kazanmış adamlardır." dedi. Askerler onu dinledikten sonra, daha fazla beklemek yerine, ondan onları doğru savaşa götürmesini istediler" (Polyain. IV. 14. 1).

M.Ö. 318 yılında, Polyperkhon'un bir ordu topladığı bilinmektedir. Bu orduda, toplamda 24 bin piyadenin yanında, bin süvari ve 65 fil de bulunmaktaydı. Polyperkhon, bu orduyla, Kassandros'a saldırmak istiyordu, ama erzak eksikliğinden ve kuşatmanın uzun süreceğini düşündüğünden ötürü, bu fikrinden vazgeçip, Peloponnesos Bölgesi'ne ilerledi. Burada, Arkadia'daki, Kassandros ile ilişkileri iyi

¹³⁴πῖλος, ov: Köylülerin ve kölelerin giydiği keçeden yapılmış başlık (Çelgin, 2011: 534).

olan Megalapolis¹³⁵ kentine saldırmaya karar verdi. Polyperkhon, ilk çarpışmada, başarı elde edememiş ve toparlanmak üzere, geri çekilmişti. Ertesi gün, tekrar saldırıya geçen Polyperkhon, yine başarısız olmuş ve kuşatmayı sonlandırıp, ordudan bazı birlikleri Megalapolis'te bırakarak, bölgeden ayrılmıştı (Diod. XVIII. 68.3-72.1).

Polyainos'un anekdotu, ilk başarısız denemeden sonra, Polyperkhon'un tekrar saldırmak için askerlerini yüreklendirmek amacıyla, yaptığı konuşma olarak görülebilir. Ne var ki, Polyainos dışında, böyle bir konuşma veya bir durumdan, günümüze eserleri ulaşan yazarlardan hiçbiri bahsetmemektedir. Kuşatma, Diodoros'un eserinde yer aldığı halde, Polyainos, kuşatmanın Arkadia'daki Megalapolis'te gerçekleştiği detayını belirtmemiş, genel bir aktarım yapmıştır. Yine de Polyperkhon'un, savaşlarda, ön cephede yer alan, komutasındaki askerleri tanıyan ve onları iyi idare eden, sadece orduda değil, bütün Makedonlar tarafından tanınan ve ordu içinde neşeli tavırlarıyla dikkat çeken bir komutan olduğu dikkate alınırsa, Polyainos'un anekdotunun, bir dereceye kadar, doğru olduğu düşünülebilir (Lenschau, 1952: 1800).

4.3.18. Antiokhos I Soter (M.Ö. yklş. 324-261)

Seleukos I Nikator'un oğlu olan Antiokhos I Soter, yaklaşık olarak M.Ö. 324 yılında doğmuştur (Griffith-Sherwin-White, 1996: 107). Babasıyla birlikte kuruluş tarihi tam olarak belli olmasa da Basra Körfezi'nin doğu sahilinin ucunda olduğu düşünülen bir yerde Seleukeia kentini kurarak Seleukid Hanedanlığı'nı kurmuşlardır (Roller, 2005: 112). Seleukos, M.Ö. 294'te (veya 293) hem karısı hem de Antiokhos'un üvey annesi olan Stratonike'yi onunla evlendirmiştir ve bu çifti devletin doğu bölümünün idaresine atamıştır (Breebaart, 1967 :154). Antiokhos'un bu evlilikten iki çocuğu olmuştur: Seleukos (çocukken ölmüştür.) ve Antiokhos Theoides (gelecekteki Antiokhos II Theos) (Downey, 1938: 111). Buna ek olarak Antiokhos, karısı Stratonike adına Karia bölgesinin önemli kentlerinden biri olan Stratonikeia kentini kurmuştur (Billows, 1989: 184).

¹³⁵ Arkadia'da yer alan, büyük bir kenttir (Hiller, 1931: 127).

M.Ö. 288'de ise Seleukos devleti ikiye böldü ve Antiokhos Yukarı Asya'nın kralı oldu (Wheatley, 1997: 26). Babasının ölümünden birkaç sene önce Babil'i yöneten Antiokhos (Gilmore, 1892: 4), M.Ö. 281'deki Kurupedion Savaşı'ndan sonra ölen babasının yerine tahta geçti (Griffith-Sherwin-White, 1996: 108). Antiokhos, babasının ölümü üzerine onu, Seleukos Zeus Nikator (=fatih) olarak tanrılaştırmıştır (Lattey: 1917, 333). Ele geçirilen çivi yazılı kalıntılarda, Antiokhos, "güçlü kral, dünyanın kralı, Babil'in kralı, diyarların kralı" olarak tanımlanmıştır (Walbank, 1984: 66). Yaklaşık olarak M.Ö. 280'de başlayan Suriye Savaşları'nın Küçük Asya'nın batı kesiminde Ptolemaios II Philadelphos'a karşı elde ettiği başarılar sayesinde, Sardis kenti Seleukid Hanedanlığı'nın Asya'daki ikinci ayağı olmuştur (Heinen, 1984: 415-416). Fakat Makedonya ve Yunanistan'dan sonra en sonunda Küçük Asya'ya doğru akınları başlayan Galatların, M.Ö. 278'de (veya 277) Çanakkale Boğazı'nı geçmeleri üzerine, yaklaşık olarak M.Ö. 275'te (veya kısa bir süre sonra, belki 270'te) Antiokhos'la karşı karşıya gelmişlerdir. Tehlike henüz tam olarak geçmiş olmamasına rağmen, Antiokhos bir fil savaşında Galatları mağlup etmeyi bilmiştir. M.Ö. 261'de ölünce (Downey, 1938: 111), o da tıpkı kendisinin babasını tanrılaştırdığı gibi, oğlu Antiokhos II Theos tarafından *Antiokhos Apollon Soter* olarak tanrılaştırılmıştır (Lattey, 1917: 333).

Seleukos I Nikator'un oğlu olan Antiokhos I Soter'in anekdotu, Damaskos'u geri alışıyla alakalıdır:

"Antiokhos, Ptolemaios'un komutanı Dion'un ¹³⁶ koruduğu Damaskos'un sahibi olmak istediği zaman, bütün komutanlarına büyük bir ziyafetin hazırlığıyla ilgilenmelerini emredip, orduya ve bütün ülkeye bir Pers şenliği yapmalarını bildirdi. Antiokhos herkesle beraber her yerde şenlik düzenlerken, Dion lüks şenliği öğrendiği zaman, güçlü garnizonunu serbest bıraktı. Antiokhos ise, çiğ erzakları dört gün boyunca taşımalarını emrederek, orduyu ıssız ve sarp patikalardan götürdü ve umulmadık bir şekilde aniden ortaya çıkarak ve Dion da kente gelmiş olan Antiokhos'a karşı koyamadığı için, Damaskos'u ele geçirdi" (Polyain. IV. 15. 1).

Kral Seleukos I Nikator'un ölümünden sonra, oğlu Antiokhos I Soter tahta çıktığı zaman, Suriye bölgesinde bir isyanın başladığı ya da zaten başlamış olduğu

¹³⁶Ptolemaios II Philadelphos'un Şam'daki komutanıdır (Willrich, 1905: 847).

düşünülmektedir. Aynı zamanda, M.Ö. 280 yılında Galatların istilası da başlamıştı. Antiokhos, M.Ö. 277 yılında, Galatlarla da ilgilenmek zorunda kalmış, M.Ö. 277 ya da 276 yılında bu isyanı bastırmıştı; fakat, Ptolemaios II Philadelphos, Antiokhos'un bölgede bulunmayışından faydalanarak, M.Ö. 276 yılında Damaskos'u (günümüzde Şam) ele geçirmişti. Galat istilası ve Damaskos'un kaybı üst üste gelince, Antiokhos, Torosları aşp, Şam'a yönelmiştir. Aynı yıl, Damaskos'u geri alan Antiokhos, M.Ö. 275 yılında Suriye bölgesindeki sorunları tamamen çözüme kavuşturmuştur (Tarn, 1926: 156).

Polyainos, Antiokhos'un Şam'ı geri alışıyla ilgili bir anekdot aktarmıştır. Anekdot başka bir antik kaynakla karşılaştırılamadığından, gerçekliği şüphelidir. Yine de üzerine yorum yapılabilir. Pers İmparatorluğu'nun dini olan Zerdüştlük, Babil, Susa, Ekbatana, Şam gibi kentlerde de kabul görmekteydi (Moore, 1912: 196). Antiokhos'un annesi, bir Pers satraplığı olan, Baktrialı Apame olduğu için, Antiokhos'un bu dinin gerekliliklerini bildiği düşünülebilir. Antik Yunan'da, Olimpiyat zamanlarında, eğer savaş varsa, ateşkes yapıp, savaşların durdurulduğu bilinmektedir. Anekdotta, Antiokhos'un bu mantık üzerinden, bir şenlik hazırlığına girişerek, Ptolemaios'un komutanı Dion'un rehavete kapılmasını sağladıktan sonra, kente gelip, bir saldırı için hiçbir hazırlığı olmayan Dion'u kolayca alt ettikten, kenti geri aldığı görülebilmektedir.

4.3.19. Antiokhos II Theos (M.Ö. yklş. 287-246)

Antiokhos I Soter'in ve Stratonike'nin oğullarından biri olan Antiokhos Theoeides (Downey, 1938: 111), yaklaşık olarak M.Ö. 287 yılında doğmuştur (Griffith-Sherwin-White, 1996: 108). Diğer erkek kardeşinin ölmüş olması dolayısıyla, M.Ö. 261'de babasından sonra tahtın başına geçmiştir (Downey, 1938: 111). İki evlilik yapmıştır: Seleukos II Kallinikos'u doğuran Laodike (Downey, 1938: 112) ve ondan boşandıktan sonra evlendiği Ptolemaios II Philadelphos'un kızı olan Berenike (Griffith-Sherwin-White, 1996: 108). Onun döneminde Phrygia sınırları içindeki Sagalassos bölgesinde koloni kentleri kurulmuştur (Kosmetatou, 1997: 21).

M.Ö. 268'de Ephesos'un babasının kontrolündeyken, yaklaşık olarak M.Ö. 262'de Ptolemaios egemenliği altına girecek gibi olmuştur. Fakat Miletos'ta bir süre hakimiyet sürmüş ve bir tiran olan Timarkhos ile beraber babası Ptolemaios II Philadelphos'a karşı ayaklanan diğer bir Ptolemaios'un askerleri tarafından öldürülmesi ve tiranın da Antiokhos tarafından ortadan kaldırılmasıyla Miletos, Seleukos İmparatorluğu egemenliği altına girmiştir. Miletoslular minnettarlıklarını göstermek için onu tanrılaştırmışlardır (Momigliano-Fraser, 1950: 110) ve **theos** (=tanrı) epithetini vermişlerdir (Bevan, 1901: 629). Bu durumdan ötürü, Antiokhos II Theos, büyükbabası ve babasının aksine hayattayken tanrılaştırılmıştır (Lattey, 1917: 333). İkinci Suriye Savaşı döneminde (M.Ö. 260-253) Antiokhos, Trakya'ya sefere çıkmıştır ve M.Ö. 255'te (veya 254) Byzantion'u kuşatmıştır. Antiokhos ve onun Batı'daki Pontus kentleriyle yaptığı müttefikle beraber gerçekleştiği bu kuşatma, Byzantion'un Ptolemaios II Philadelphos'un da yardımıyla, Kallatis ve onun müttefiklerine saldırmasına sebep olmuştur. Antiokhos gerçekleştirdiği bu kuşatma sayesinde, Batı'daki Pontus kentlerinin, özellikle Kallatis ve Istros'un, yarattığı baskıyı zayıflatmayı planlamıştı (Vilcu-Petac, 2012: 57). M.Ö. 246'da ise eski karısı Laodike'nin evinde belli olmayan sebepler dolayısıyla ölmüştür (Heinen, 1984: 420).

Antiokhos II Theos'un eserdeki anekdotu şu şekildedir:

"Antiokhos, Teres¹³⁷ ve Dromikhaides'in komuta ettiği, çok sayıda Trakyalı soylu insanları yanına alıp, bir Trakya kenti Kypsela'yı kuşatmaktaydı. Onları altından örgü zırhlarla ve gümüş silahlarla donattıktan sonra, savaşa götürdü. Aynı soydan gelen ve aynı dili konuştukları insanları bolca altın ve gümüşle süslenmiş gören Kypselalılar, soydaşlarının Antiokhos ile seferde olmaktan mutlu olduklarını düşünüp, silahlarını aldıktan sonra, Antiokhos'un tarafına geçtiler ve düşman yerine müttefik oldular" (Polyain. IV. 16. 1).

M.Ö. 260 yılında, Antiokhos II Theos, Trakya'ya bir sefer gerçekleştirdiği bilinmektedir. Antiokhos, bu sefer süresince, zamanı tam olarak bilinmemekle birlikte, bölge kentlerinden, Meriç Nehri civarlarındaki Kypsela'yı ele geçirmiştir (Oberhummer, 1924: 118).

Antiokhos'un Kypsela'yı ele geçişi, günümüze ulaşan kaynaklardan sadece Polyainos'un anekdotunda yer almaktadır. Olayın asıl sebebi, gerçekleşen

¹³⁷Antiokhos II Theos'un Trakya Seferi'nde yer almış Trak soyludur (Meyer, 1934: 719).

mücadeleler ve sonunda ne olduğuyula ilgili sadece tahminler yürütülebilmektedir (Wilcken, 1894: 2455).

M.Ö. 5. yy'da Trakya'da Teres adında bir kralın (Hdt. IV. 80) ve M.Ö. 3. yy'da da Lysimakhos'un kızıyla evli olan Dromikhaïtes adında bir kralın varlığından söz edilmektedir. Polyainos'un anekdotunda geçen bu iki ismin, bölgeye has bir isim olduğu düşünülebilir, fakat bu, bir tahminden öteye geçemeyeceğinden, kesin bir yargıda bulunmak mümkün olmamaktadır (Delev, 2000: 401).

4.3.20. Antiokhos Hieraks (M.Ö. yklş. 263-226)

Antiokhos II Theos ve Laodike'nin oğlu olan Antiokhos Hieraks (=şahin) (Plut. **Regum.** XXXV. 1), yaklaşık olarak M.Ö. 263'te doğmuştur (Griffith-Sherwin-White, 1996: 109). M.Ö. 246'da kardeşi Seleukos II Kallinikos'u hem Antiokhos II Theos ölmeden önce varisi olarak belirtmesinden, hem de Küçük Asya'nın büyük bir bölümünde tanınmış olmasından dolayı Antiokhos II Theos'un ikinci karısı Berenike onu kral yapmıştır (Heinen, 1984: 420). Bu durum, M.Ö. 246'da başlayan Üçüncü Suriye Savaşı'na (diğer adıyla Laodike Savaşı) denk geldiği için, hem hanedanlık kavgaları baş göstermiş hem de Seleukos İmparatorluğu çöküşe geçmiştir (Kosmetatou, 1997: 23). M.Ö. 241'de Kallinikos'un Suriye'deki egemenliğini sürdürmek için Küçük Asya'yı terk ettiği zaman, Hieraks da Torosların batısındaki bölgede hüküm sürmeye başlamıştı ve böylece savaş sona ermişti (Heinen, 1984: 421). Bundan sonra, kardeşi Kallinikos'un M.Ö. 239'da başlayıp, 236'da biten bu toprakları geri alma çabaları, Hieraks'ın Seleukos İmparatorluğu'nun düşmanları olan Pontus, Bithynia ve Galatlarla müttefikinin sonucunda sonuçsuz kalmıştır (Griffith-Sherwin-White, 1996: 109). Fakat Pergamon kralı I. Attalos'un, Kallinikos kadar başarısız olduğu söylenemez. Attalos, Hieraks'ın sahip olduğu Lydia, Karia ve Phrygia'nın bazı bölümlerini ele geçirmeyi başarabilmiştir (Kosmetatou, 1997: 23).

Attalos'un elde ettiği zaferler sonucunda Hieraks, Küçük Asya'dan kaçıp (Griffith-Sherwin-White, 1996: 109), kardeşinin Doğu'daki birliklerine sığınmış, fakat onlardan olumlu bir cevap alamayınca, tekrar Batı'ya dönmüş ve en sonunda M.Ö. 226'da Trakya'da öldürülmüştür (Heinen, 1984: 429).

Antiokhos Hieraks'ın eserdeki anekdotu, kardeşi Seleukos II Kallinikos'un komutanlarıyla girdiği mücadeleye ilgilidir ve şu şekildedir:

"Antiokhos, kardeşi Seleukos'a baş kaldırıp, Mezopotamya'ya kaçtı ve oradan, Ermenistan dağlarını geçtikten sonra, arkadaşı Arsames onu karşıladı. Seleukos'un komutanları Akhaios¹³⁸ ve Andramakhos onu büyük bir kuvvetle kovalıyorlardı. Aralarında büyük bir meydan savaşı oldu. Sonunda, Antiokhos yaralanıp, dağ eteğine kaçmışken, ordusu dağın çukurlarındaki düz bir yerde kamp yapmaktaydı. Antiokhos, savaşta düştüğüne dair bir söylenti yaydı. Sonra, ordunun büyük bir kısmına dağ eteklerini geceleyin ele geçirmesini emretti. Antiokhos'un askerleri, kendilerinin teslim olup, silahlarını bırakacakları ve karşılığında Antiokhos'un cesedini istedikleri bir antlaşma için, Giritli komutan Philetairos ve Lysimakheialı Dionysos'u elçi olarak güpegündüz gönderdiler. Andromakhos, Antiokhos'un cesedinin henüz bulunmadığını, ama düşmüş bir vaziyette cesedinin ya da canlı olarak tutsaklar arasında arandığını ve hem silahları hem de askerleri almak için adamlar göndereceğini de söyledi. Savaş için hazırlanmamış, ama savaşta ele geçirilenleri almak için gönderilmiş dört bin adam geldi. Adamlar dağın çukurlarında oldukları zaman, Antiokhos'un askerleri dağın eteklerini zaten ele geçirdikleri için, yukarıdan düşmanın üzerine çullayıp, büyük bir katliam yaptılar. Antiokhos ise, krallık kıyafetini giyip, kendini canlı ve galip bir şekilde takdim ederek belirdi" (Polyain. IV. 17. 1).

Antiokhos Hieraks, kardeşi Seleukos II Kallinikos'a aralarındaki taht kavgası yüzünden isyan etmiştir. Hieraks, kurduğu ittifakla, kardeşine üstün gelmiş olsa da Pergamon kralı I. Attalos, ona üstün gelmiş ve M.Ö. 228 yılında Mezopotamya'ya kaçmasına sebep olmuştur (Trog. **Prol.** 27). Daha sonra M.Ö. 227 yılında, Ermenistan kralı I. Arsames'in yanına sığınmış ve onu takip eden kardeşinden korunmaya çalışmıştır (Schottky, 1997: 36). Bu planı başarısız olunca, Kapadokya kralı III. Ariarathes'in yanına gitse de yine aradığı rahatı bulamayınca, Ptolemaios III Euergetes'in yanına kaçmıştır. Hieraks, son olarak, Trakya'ya tekrar geri dönmüş, fakat burada Keltler tarafından öldürülmüştür (Wilcken, 1894: 2458-2459).

Anekdotta bahsi geçen olaya, sadece Polyainos'un eserinde ulaşılabilmektedir. Başka bir kaynakla, anekdotun doğruluğunu ve olayların bu şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğini karşılaştırmak mümkün değildir. Fakat,

¹³⁸ Andromakhos'un babasıdır. Kızı Laodike, kral Seleukos II Kallinikos ile evlenmiştir. Yaşadığı dönemde aktif bir rol oynadığı düşünülmekle birlikte, hakkında pek fazla bir şey bilinmemektedir. Sadece, Seleukos II Kallinikos'un, kardeşi Hieraks ile girdiği mücadelede yer aldığı söylenebilmektedir (Wilcken, 1894: 206).

anekdotta bazı şüpheli ifadeler göze çarpmaktadır. Antiokhos Hieraks'ın durumu hakkında emin olmadan, Andromakhos'un böyle bir şey yapmış olması veya Hieraks'ın askerlerinin, Hieraks'ın durumu hakkında emin olmadan, antlaşmanın gerekliliklerini gerçekleştirmeye çalışmış olmaları, pek mantıklı görünmemektedir. Anekdotun son kısmı, kardeşi Seleukos II Kallinikos'un (Polyain. IV. 11. 6) anekdotuyla da ayrıca benzerlik göstermektedir.

4.3.21. V. Philippos (M.Ö. 238-179)

Demetrios II Aitolikos ve Pythia'nın (diğer adıyla Khryseis (Walbank, 1984:446)) oğlu olan V. Philippos M.Ö. 238 yılında doğmuştur (Volkmann, 1972: 748). Babasının M.Ö. 229'daki ölümünden fırsat bilerek ayaklanmaya çalışan Atina, kısa bir süre sonra tahta geçen kral naibi Antigonos III Doson sayesinde bu planında başarısız olmuştur. Doson kendini kral olarak ilan etmesine rağmen, kendini Demetrios'un oğlu V. Philippos'un gerisinde görüyordu. Tahta geçtikten sonra ilk olarak kuzeyde Dardanyalıları, sonra M.Ö. 228'de Thessalia'yı istila eden Aitolialıları yendi ve M.Ö. 226'da da Aitolialıların yaşadığı bir bölge olan Doris'e saldırdı (Habicht, 1992: 74).

M.Ö. 221'de ise Doson'un ölümüyle, V. Philippos henüz 17 yaşındayken tahta geçti. Onun krallığında Makedonya'nın sahip olduğu topraklarda Romalılar, Aitolialılar ve diğer düşmanlarıyla yaptığı savaşlar sonucunda küçülme olmuştur (Fine, 1932: 126). Tahta geçtiği ilk beş yıl içindeki kendini dünyaya duyurma arzusu onun başına iş açmıştır: Arzusundan kaynaklanan yaptığı eylemler sonucu Roma ile İlk Makedon Savaşı ve devamında Doson'un topladığı birliklerin yardımıyla Aitolialılara karşı yaptığı savaş olan Sosyal Savaş (Errington, 1967: 19). Buna ek olarak, V. Philippos'un krallığının ilk yıllarında Dardanyalıların istilalarıyla uğraştığı, M.Ö. 217'nin baharında onlara karşı bir sefere çıktığı ve Paionia'da Dardanyalıların bu bölgedeki Bylazora denilen yerden Vardar Nehri'ne kadar olan kısmı eline geçirdiği ve onların Philippos'un hakimiyetini tanımalarını sağladığı bilinmektedir (Fine, 1936: 25). Ayrıca M.Ö. 217'de Naupaktos'ta, V. Philippos, Akhaialılar ve Aitolialılar arasında barış imzalanmış, bundan ötürü de Akhaialılar ve

geri kalan bütün Peloponnesos, savaşın sebep olduğu hasarları onarmaya başlamıştır (Dow, 1937: 124).

M.Ö. 215'te Hannibal ile barış yapan V. Philippos, M.Ö. 214'te Apollonia'ya saldırdı. Bu, Romalı komutan Laevinus'un donanmasının oyalanmasına yol açtı ve Kartacalıların M.Ö. 213 ve 212 kışında Tarentum'un hakimiyetini ellerine geçirmesini sağladı (May, 1946: 51). Hala süren İlk Makedon Savaşları döneminde, M.Ö. 212'de, Roma'nın Aitolia Birliği ile müttefik yapması sonucunda (Larsen, 1935: 199), Philippos, I. Attalos'un olası müdahalesi ve ülkenin kuzey veya kuzeybatı sınırlarındaki Barbarlara karşı M.Ö. 211, 209 ve 208 yıllarında koruyucu seferler düzenlemesi gerekliliğinin yarattığı sorunlar yüzünden Kartacalılarla bir işbirliği içine girme fikrinden uzaklaşmıştı (May, 1946: 51). V. Philippos'un M.Ö. 206'da ise Aitolia ile ayrı olarak, 205'teki Phoenike Barışı'nda Roma müttefiği olan Sparta, Elis ve Messene ile barış yapmasıyla İlk Makedon Savaşı sona erdi (Larsen, 1935: 200).

M.Ö. 201 baharında Philippos, Ege'de toprak sahibi olma planını hayata geçirdi ve 40-45 savaş gemisinden ve 150 filikadan oluşan bir donanma ile sefere çıktı. Küçük bir direnişle karşılaşsa da Kyklad Adaları'nın egemeni oldu ve Ptolemaios Hanedanı'na ait Sisam Adası'nda bulunan bir deniz üssünü ele geçirdi ve buradaki bazı filoları kendi komutasına aldı (Berthold, 1975: 150). M.Ö. 201'de Roma, Kartaca'ya karşı üstün gelmiş ve yönünü Philippos'a doğru çevirmiştir. 200'de Philippos'a savaş ilan eden Roma, kendini Hellen halka "Hellenlerin Koruyucusu" tanıtmışlar ve çoğu inanmışlardır. 199'daki Makedonya, 198'deki Thessalia seferlerinden sonra, Philippos M.Ö. 197'de Thessalia'da Kynoskephalai Savaşı'nda Roma'ya yenilmiştir (Derow, 1996: 1162). Savaştan sonra yapılan barışta, Romalı komutan, M.Ö. 197 (veya 196) kışında Philippos'a on kişiden oluşan bir komisyon göndermiş ve şu şartları koymuştur: Birliklerin çekilmesi, firarilerin ve esirlerin iadesi, savaş gemilerinin teslimi ve bir savaş tazminatı ödemesi. Bunun dışında Romalı bir vekilin Philippos'a, Roma'ya bir müttefiklik antlaşması için bir mektup göndermesi tavsiye ettiği, aksi takdirde Roma kralının, Seleukos kralı III. Antiokhos ile bir birleşmeye gidip, Makedonlara karşı düşmanlığını sürdüreceğini söylediği de bilinmektedir. Philippos'un bu tavsiyeyi reddetme şansı olmadığından, bu tavsiyeye karşı çıkmamış ve mektubu göndereceğini sözünü vermiştir (Gruen, 1973: 124).

Philippos'un bu mektubu gönderdiğine kanıt olarak, Sparta tiranı Nabis'e karşı savaşında Roma'ya yardım olarak bin beş yüz Makedon askeri gönderdiği verilebilir (Gruen, 1973: 129).

M.Ö. 180'deki oğulları Roma tarafından desteklenen Demetrios ve kral veliahtı Perseus arasında çıkan kavgada, Philippos, Demetrios'u vatan hainliği dolayısıyla idam etmek zorunda kalmış ve bu kararından dolayı sağlığı kötüye giden Philippos, M.Ö. 179 yılında Amphipolis'te ölmüştür (Derow, 1996: 1162).

V. Philippos'un eserdeki anekdotları, M.Ö. 201 yılında kralın Ege Bölgesi'nde gerçekleştirdiği seferlerle alakalıdır ve şöyledirler:

"Philippos, Peraia'daki Rodos kenti Prinassos'u kuşatmaktaydı: Dayanıklı surların altını kazmaya başladı. Çukurda, sert bir kayaya rastladıklarında ve madencilik aletleriyle hiçbir şekilde yerinden oynatamadıklarında, Philippos çalışanlara güpegündüz çukura inmelerini ve çukuru gizlemek istediği için, örtüler örtmesini emretti. Düşman, surlardan bunları izlemekteydi. Geceleyin, askerlerine derin bir yarıktan, sekiz ya da on stadion'dan toprak çıkartıp, kazılmış çukurun girişinin önüne koymalarını da emretti. Çok miktarda toprak, yığınlar halinde yükseldiği zaman, bunu güpegündüz surlardan görenler, kentin aşağıdan kazıldığına inandılar. Bu korku, onları kenti Philippos'a teslim etmeyi ikna etti. Sonra, aldatmayı öğrendikleri zaman, kendi akılsızlıklarından çok yakındılar" (Polyain. IV. 18. 1).

V. Philippos'un, M.Ö.201 yılında kurduğu donanmayla, Ege Denizi'nde bir sefer gerçekleştirerek, Kyklad Adaları ile Sisam Adası'nı ele geçirdiği bilinmektedir. V. Philippos, Rodosluların sahip olduğu ve toprakları, Anadolu anakarasının karşısındaki Knidos Yarımadası'nın batısı hariç, yarımadanın güneybatısına kadar uzanan, Rodos Peraia'sına da saldırmış ve bölgedeki kent, Prinassos'u da aynı yıl ele geçirmiştir (Meyer, 1937: 566).

Prinassos'un V. Philippos tarafından ele geçirilişine, Frontinus ve Polybios'un eserlerinde ulaşılabilir. ¹³⁹ Frontinus, olayı, kısa ve öz bir şekilde aktarır, direkt sonuca giderken; Polybios, daha uzun ve detaylı bir aktarım yapmıştır. İki yazarın da Polybios'un eserinden alıntı yaptığı aşikardır. Polyainos, Frontinus gibi kısa bir aktarım yapmamış, neredeyse birkaç farklılık dışında, Polybios'un aktardıklarını, tamamıyla kendi eserine almış gibidir. Polybios eserinde V.

¹³⁹ Frontin. Str. III. 8. 1; Polyb. XVI. 11.

Philippos'un, kentin surlarının altından, yaklaşık 70 metre kazıldığını ve teslim olmalarını yoksa öleceklerini kenttekilere bildirdikten sonra, kenttekilerin V. Philippos'a inanıp, teslim olduklarını aktarmaktadır. Fakat durum, Polyainos'un anekdotunda böyle olmadığı görülebilmektedir. Polyainos, V. Philippos'un yaklaşık 2 bin metre kazı yaptığını aktarmaktadır ve bu ifadenin, Polybios'un aktardıklarıyla karşılaştırıldığında, abartı olduğu görülebilmektedir. Polyainos, alıntı yaptığı bilgileri, anekdotunu daha etkileyici kılmak için, kendi inisiyatifinde değiştirmiş ve alıntıdan sapmıştır.

"Demetrios'un oğlu Philippos, kral Attalos ve Rodoslular ile savaşırken, deniz yoluyla kaçmaya karar verip, düşmana ertesi gün deniz savaşı yapmaya hazırlandığını bildirmesi için, Mısırlı bir haini gönderdi ve geceleyin ordunun kaldığı yerde bir sürü ateş yaktı. Attalos'un askerleri, deniz savaşına hazırladıklarında ve gemilerin hareketiyle, nöbeti bıraktıklarında, Philippos görülmeden denize açıldı" (Polyain. IV. 18. 2).

M.Ö. 201 yılında, V. Philippos ile I. Attalos-Rodos donanmalarının arasında çeşitli mücadeleler gerçekleştiği bilinmektedir. İlk karşılaşma, Lade Adası'nda gerçekleşmiş olup, I. Attalos'un donanmasının savaşa katılmamış olması dolayısıyla, Philippos'un galibiyetiyle sonuçlanmış ve Philippos savaştan sonra, İskenderiye'ye doğru yola çıktığı düşünülmektedir (Polyb. XVI. 10. 1). Daha sonra tekrar geri dönen V. Philippos, M.Ö. 201 sonbaharında, Karia'daki Bargylia kentinde, I. Attalos-Rodos donanmalarının yolu kapatmaları üzerine, mahsur kalmıştır. Kış gelene kadar donanmalar, Philippos'un yolunu kapatmayı sürdürmüş; kış gelince de hava şartları el vermeyeceğinden, Philippos, bir kaçış yolu bulamayıp, mahsur kalmaya devam etmiştir. V. Philippos'un erzakları tükenmeye başlayınca, erzak arayışına girişmiş ve karaya çıktıktan sonra, Mylasa (günümüzde Milas) kentini ele geçirmeye çalışıp, bölgedeki Alabanda kentini yağmalamıştır. M.Ö. 200 ilkbaharına kadar tutsak kalan V. Philippos, daha sonra bölgeden, I. Attalos-Rodos donanmaları onu yakından takip ederken, ayrılmıştır (McDonald-Walbank, 1937: 187).

Polyainos, anekdotunda olayı olduğundan tamamen farklı anlatmıştır. V. Philippos'un, Lade'deki savaştan sonra, İskenderiye'ye gitmiş olma ihtimali, gemilerinde Mısırlılar bulunma olasılığına doğurabilir, fakat bu, bir tahminden öteye

geçemeyecektir. V. Philippos'un bazı kentleri ele geçirdikten sonra, ordusunu tamamen karaya çıkartıp, kamp kurmalarını sağlamış olabilir, fakat yine, olayı anlatan diğer yazarlar bakıldığında,¹⁴⁰ Philippos'un ateş yakmış olduğu gibi bir ifade bulunmadığı görülmektedir. Son olarak Philippos'un, gizli bir şekilde değil de, düşman donanmalarının gözetiminde bölgeden ayrıldığı bilindiğinden, olayın aslı dikkate alındığında, Polyainos'un bu anekdotunun hatalarla dolu olduğu görülebilmektedir.

4.3.22. Ptolemaios I Soter (M.Ö. 367/6-282)

Antik yazarlar Aelianus, Curtius ve Pausanias'a göre babasının II. Philippos olduğu, annesinin ise Arsinoe olmasından dolayı bir dereceye kadar Büyük İskender'in kardeşi olduğu düşünülen, fakat diğer bir antik yazar Arrianos'un babası olarak sürekli Lagos'u gösterdiği Ptolemaios (Collins, 1997: 436-437), M.Ö. 367 (veya 366) yılında doğmuştur (Wirth, 1972: 1217). Makedon bir asil ve İskender'in koruması olan Ptolemaios, onun önemli görevlerini üstlenmiştir: Sogdiana'da esir düşen Bessos'u kurtarmak, Hindistan'da Aornos'a saldırmak, Sangala'daki surları korumak gibi (Droysen, 2012: 418). İskender'in M.Ö. 331'de kurduğu İskenderiye kenti, M.Ö. 323'teki ölümünden sonra Ptolemaios'un başkenti olmuştur (Longrigg, 1988: 455). Perdikkas'ın kralın cesedini Makedon kralların gömüldüğü yer olan Aigai'a gömmek istemesine rağmen (Lattey, 1917: 322), Ptolemaios kendisini ölen kralın halefi olarak göstermek amacıyla İskender'in cesedini kaçırmıştır ve Kyrene'yi de kuşatmıştır. Cesedin kaçırılmasıyla, Ptolemaios'a saldıran Perdikkas, saldırısında başarısız olmuş ve suikasta uğrayarak öldürülmüştür (Kosmetatou, 1997: 13).

Perdikkas ve Antipatros tarafından Suriye'nin ilk satrapı yapılan Lesboslu Laomedon'a, Mısır satrapı olan Ptolemaios Mısır'ı korumak ve Kıbrıs'a saldırmak için iyi bir konumda olan Suriye'yi almak için M.Ö. 320'de bir donanma ile oraya gitmiş ve yüksek bir miktar para karşılığında Suriye'yi ona vermesini istemiş, Laomedon bunu reddedince, Ptolemaios onu yakalamıştır. Laomedon onun bekçiliğini yapan muhafızlara rüşvet vererek oradan kaçmış ve Karia'daki

¹⁴⁰ Liv. XXXI. 14. 11; Polyb. XVI. 24.

Perdikkas'ın kardeşi Alketas'a sığınmıştır. Sonuçta Ptolemaios Suriye'yi ele geçirmiş ve bir süre orada kalıp, birtakım askerî birlik bıraktıktan sonra Mısır'a dönmüştür (Wheatley, 1995: 434). M.Ö. 315'ten itibaren Antigonos, Lysimakhos, Kassandros ve Ptolemaios'un monarşileri iyice oturmaya başlamış, Antigonos bu monarşiler arasında öne çıkmak istemiş ve bu mücadelede Ptolemaios'un onun baş rakibi olacağı belli olmuştur. İki komutan arasındaki mücadelenin deniz üzerinde olacağı ve bundan Rodos'un hem ekonomik bakımından önemi ve hem de Ege ve Güneydoğu Akdeniz arasındaki bir kapı olduğu için etkilenmemesi kaçınılmazdı (Dessel-Hauben, 1977: 321-322). M.Ö. 312'de ise Ptolemaios, Antigonos'un oğlu Demetrios'u Gazze'de mağlup etmiş (Bosworth, 1996: 448), ama M.Ö. 306'da Demetrios, Salamis'te bir Ptolemaios donanmasını yok etmiştir. Aynı yıl içinde Demetrios ve Antigonos, Ptolemaios yenip, Nil vadisini ele geçirmek için sefere çıkmışlar, fakat başarısız olmuşlardır (Dessel-Hauben, 1977: 328-329).

M.Ö. 305'te kendini Mısır kralı ilan eden Ptolemaios, Ptolemaios Hanedanı'nı da kurmuştur ve aynı zamanda Memphis'te bir mezarda gömülü olan İskender'in cesedini Mısır'a getirtmiştir (Bianchi, 1993: 54). M.Ö. 3.yy'ın başlarında İskenderiye'de öncelleri, özellikle Lykeion, gibi bir kütüphane ve bir müze inşa ettirmiştir (Lloyd, 1984: 322). Ptolemaios'un amacı, İskenderiye'yi Atina'ya eş değer bir kent yapmaktır (Bagnall, 2002: 349). Ayrıca Ptolemaios, İskenderiye'de Büyük İskender için, "İskender'in Bedeni" adı verilen bir lahit de yaptırmıştır (Erskine, 2002: 167). M.Ö. 304'te Rodos'un Demetrios I Poliorketes'in işgalinden kurtulmasıyla, Rodos halkı ona tapmışlardır ve **soter** (=kurtarıcı) soyadını vermişlerdir (Bevan, 1901: 627). M.Ö. 287 baharında Olympiodoros'un yönettiği (Habicht, 1992: 69) ve Ptolemaios'un sağladığı askerî yardım sayesinde (Kralli, 2000: 118) Atina yakın bir zaman içinde Lysimakhos ve Pyrrhos'a Makedonya'yı kaybeden Demetrios'a karşı ayaklanmış (Habicht, 1992: 69), Ptolemaios'un yanı sıra Lysimakhos ve Seleukos'un da yardımlarıyla Atina bağımsızlığına kavuşmuştur (Kralli, 2000: 118).

Babasının M.Ö. 301 yılında İpsos Savaşı'ndaki ölümünden M.Ö. 286'ya kadar babasının donanmasını ve denizlerin hakimiyetini korumuş, ama 286'da Ptolemaios, Lysimakhos ve Pyrrhos'un ona saldırması, Demetrios'un Küçük Asya'ya sefere çıkmasına neden olmuş, bu sefer de Demetrios'un esir düşmesine ve hapsedilmesiyle

sona ermiştir. Bundan Ptolemaios'un payına düşen, Demetrios'un denizler üzerindeki ve Ege adalarının hakimiyetleri olmuştur. Adaların hakimi olduktan sonra, Adalar Birliği'ni kendine göre tekrar kurmuş, bölgeye Mısır donanmasında görev alan komutanları dağıtmıştır (Merker, 1970: 142). Ptolemaios, M.Ö. 282'de hayatını kaybetmiştir (Hazzard, 1992: 53).

Büyük İskender'in ardıllarından ve Mısır krallarından biri olan Ptolemaios I Soter'in anekdotu, Büyük İskender'in naaşı üzerine, Perdikkas ile giriştiği mücadeleyle ilgilidir:

"Perdikkas, Memphis kıyısındaki nehri geçerken ve birliğinin büyük bir kısmı zaten geçmişken, Ptolemaios ülkeden olabildiğince çok keçi, domuz ve öküz sürülerini bir araya getirip, çekerken büyük bir toz bulutu yükselsin diye, hayvanların her birine çalı çırpı yüklerini bağlamalarını emretti. Çobanların sürülerle yükselttiği buluta ilaveten, süvarilerin de at sürülerini sürmesiyle büyük bir toz bulutu yükseldi. Süvarilerin geri kalanlarını da yanına aldıktan sonra, düşmana doğru ilerledi. Toz bulutundan büyük bir kalabalığın yaklaştığını düşünenler hemen kaçtılar. Çoğu nehirde öldürüldü, bir çoğu da canlı olarak ele geçirildi" (Polyain. IV. 19. 1).

Büyük İskender'in ölümünden sonra, M.Ö. 321 yılında, kralın naaşının nereye gömüleceğiyle alakalı, kralın komutanlarından Perdikkas ve Ptolemaios I Soter arasında bir anlaşmazlık çıkmış ve Ptolemaios, naaşı alıp kaçırarak, İskenderiye'ye götürürken, Perdikkas, Nil Nehri civarlarında, Ptolemaios'a saldırmıştır.

İki ordu, nehrin karşılıklı kıyılarında yer almaktaydı, Ptolemaios bulunduğu kıyı, diğer kıyıya göre daha yüksekte olduğundan, konum avantajına sahipti, fakat Perdikkas'ın ordusu da Ptolemaios'a göre üstündü. Perdikkas, nehrin akış hızını kesmek için, sol tarafına, filler; sağ tarafına ise, askerlerin akıntıya kapılmasını önlemek için, atlar yerleştirmişti. Birliklerin geçişi bu şekilde bir süreliğine başarılı gitmiş olsa da bir süre sonra, suyun seviyesi yükselmiş ve boyu yetmeyen ve yüzmeyi bilmeyen askerler boğulmaya başlamıştı. Bundan dolayı, birliklerin tamamının geçişi sağlanamamış; geçen askerlerin sayısı da, savaştan önceye ulaşamamıştı. Daha sonra, Perdikkas, nehri geçenlere geri dönmelerini emretmiş ve yüzmeyi bilenler geri dönebilse de bilmeyenlerden bazıları boğulmuş, bazıları Ptolemaios'un tarafına geçmiş, bazıları da nehirdeki vahşi hayvanlar tarafından

parçalanmıştır. Perdikkas, bu kargaşada, 2 binden fazla askerini kaybetmiştir. (Diod. XVIII. 35-36. 1).

Anekdot, düşmana olunandan fazla görünme temasını içermektedir. Polyainos'un aktardığı anekdotun aynısı, Frontinus'un eserinde de bulunmaktadır (Frontin. **Str.** IV. 7. 20). Polyainos'un anekdotunun, taktik kısmının, Frontinus'un eserinden; giriş ve sonuç kısmının ise, Diodoros'un eserinden oluştuğu görülebilmektedir. Fakat, Diodoros'un olayı tamamen farklı bir şekilde aktarmasından ötürü, Frontinus'un ve ondan alıntı yapan Polyainos'un anekdotunun kurmaca olduğu düşünülebilir.

4.3.23. I. Attalos (M.Ö. 269-197)

Attalos ve Antiokhis'in oğlu olan I. Attalos (Heinen, 1984: 428), M.Ö. 269 yılında doğmuştur (Errington, 1996: 211). Bazı krallıkların çöküşüne geçip, yok olduğu M.Ö. 3.yy'ın sonlarında yavaşça ve emin adımlarla gelişip, adını duyurmaya başlayan Attalos Hanedanlığı M.Ö. 281'de Pergamonlu Philateiros tarafından kurulmuştur. M.Ö. 263'te onun yerine tahta geçen I. Eumenes, 241'de yerini I. Attalos'a bırakmıştır ve Attalos bu hanedanlığı bir krallığa dönüştürmüştür (Habicht, 1990: 561).

Yaklaşık M.Ö. 231'de Seleukos İmparatorluğu'ndan Antiokhos Hieraks'ın müttefiki olan Galatlar, Attalos'un düşmanıydı. Attalos ve Galatlar birkaç kez karşı karşıya gelmişler ve Attalos onlara karşı üstün gelmiştir (Ferguson, 1910: 202). M.Ö. 228'de sona eren Galat Savaşları ile (Müller, 1938: 395), kral ilan edilmiş (Mahaffy, 1896: 393) ve İonia'yı barbar akınlarından kurtardığı için de **soter** (=kurtarıcı) lakabını almıştır (Howard, 1983: 483). Attalos bu savaşta elde ettiği galibiyeti, Atina'daki Akropolis'te ve Pergamon'da kutlamıştır (Cocke, 1985: 112). Galat Savaşları'ndan sonra, Roma'nın müttefiki olarak, Atina'nın savunulmasında Makedonlara karşı savaşmıştır ve savunmada başarılı olduğu için yine **soter** (=Atina'nın koruyucusu ve babası) lakabını almıştır (Howard, 1983: 483).

Ayrıca, M.Ö. 236'da Seleukos İmparatorluğu'nda iki kardeş arasında başlayan çatışmalar dolayısıyla, Attalos, Antiokhos Hieraks'ın Küçük Asya'daki sahip olduğu bütün toprakları ele geçirmek istemiş ve Lydia, Karia ve Phrygia'nın bazı bölümlerini

ele geçirmiştir. Hatta, Attalos Pisidia'nın doğusunu da ele geçirmek istemiş ve bu bölümü M.Ö. 228'den 223'e kadar elinde tutabilmiştir (Kosmetatou, 1997: 23). Roma ile müttefiki sonucunda, Makedonlara karşı ilk iki savaştan sonra, Attalos Krallığı içinde, M.Ö. 210'da Roma tarafından ele geçirilen Aigina adasının da bulunduğu Ege'nin batısında küçük de olsa toprak elde etmiş, fakat Aigina, Roma'nın Aitolia ile barışı sonucu Aitolia'ya geçmiş, daha sonra bir miktar para karşılığında Attalos, Aigina'yı geri almıştır (Allen, 1971: 1). M.Ö. 201'de Rodos ile müttefik olan Attalos (Starr, 1938: 63), Lade ve Sakız adalarında V. Philippos'a karşılaşmışlar, Philippos Lade'de Rodos donanmasını yenmiş, fakat kaçmasını önleyememiştir. Sakız'da ise Attalos- Rodos donanması, Philippos'un donanmasıyla karşılaşmış, bu savaş da kesin bir galip çıkmamış, ama Philippos'un kayıpları daha ağır olmuştur. Buna rağmen, Attalos-Rodos donanmasının dağılmış olmasından dolayı, Philippos Küçük Asya'ya ilerleyişine devam edebilmiştir (Griffith, 1935: 8). M.Ö. 197'de Thebai'da birdenbire hayatını kaybetmiştir (Errington, 1996: 211).

Pergamon Krallığı'nın krallarından biri olan ve Galatlara karşı önemli başarılar elde eden I. Attalos'un anekdotu şu şekildedir:

"Attalos, büyük bir kuvveti olan Galatlara karşı savaş düzenine girmeye niyetlenirken, askerlerinin korkudan donakaldığını gördüğü zaman, onları savaş tehlikesine karşı yüreklendirmek istediğinden, Keldani ¹⁴¹ mantis Sudines'in ¹⁴² sunu düzenlemesi için, kurbanları hazırladı. Dua edip, şarabı döktükten sonra kurbanı kesti. Kral fişkırarak kanı ovuşturup, sağ elinin üzerine, yazı, soldan sağa değil de, geriye doğru sağdan sola olacak şekilde "Kralın Zaferi" yazdı. İç organlar dışarı alındıktan sonra Attalos, kanlı yazıyı silmek için, elini sıcak ve ince karaciğer lobunun altına koydu. Kahin, karaciğer loblarını ve safrayı inceleyip, hem karaciğer kapı damarının, hem karaciğer parçasının ve hem de olan diğer bulguların farkına vardıldıktan sonra, Kralın Zaferi'nin gözüktüğü kısımdan, üzerinde yazı olan karaciğer lobunu çevirdi. Bunun için, bizzat kahin hem çok sevindi hem de asker kalabalığına bulguyu gösterdi. Askerler gelip, yazıyı okuduktan sonra, cesaretlendiler ve hepsi, krala onları barbarlara doğru götürmesini buyurarak bağırarak ve istekle savaşarak, Galatları yendiler" (Polyain. IV. 20. 1).

¹⁴¹ Batı kökenli dinlere inanan, varlığı milattan öncesine dayanan bir Babil kabilesidir (Maul, 1997: 1086).

¹⁴² Antik kaynaklarda çok geçmemekle birlikte, Keldani bir kahindir. Yazar Strabon, kendisini çok tanınan Keldani bir astronom olarak tanımlamaktadır (Kroll, 1931: 563).

Galatlar, Seleukos İmparatorluğu krallarından, Antiokhos I Soter'in başına bela oldukları gibi, Pergamon Krallığı'nın da başına bela olmuşlardır. M.Ö. 237 yılında, Pergamon kralı I. Attalos, Bakırçay Nehri yakınlarında Galatları yenmiş ve **soter** (=kurtarıcı) unvanını alıp, resmen kral olmuştur.

Kralların, savaflara giderken yanlarında **mantis**, yani kahinler bulundurdıkları bilinmektedir. Krallar, amaçlarını gerçekleştirmek doğrultusunda, olayları istedikleri gibi yorumlamışlar veya kafalarından olaylar uydurmuşlardır.¹⁴³ Ayrıca, Sudines, böyle bir şey yaparak, yakın zamanda kurulmuş olan Attalos Hanedanlığı'nın, Seleukid Hanedanlığı'nda olduğu gibi, saygınlık ve nüfuz kazanmasını da sağlamıştır. Anekdotun bu bağlamda olduğu görülebilmektedir. I. Attalos'un, olma ihtimali olmayan bir şeyin, gerçekmiş gibi görünmesini sağlayarak, askerlerini hayrete düşürmüş ve onları cesaretlendirmeyi başarmıştır. Frontinus'un eserinde de aynı anekdot bulunmakla birlikte, Frontinus, Polyainos'tan farklı olarak, I. Attalos yerine I. Eumenes'in adını vermiştir¹⁴⁴ (Visscher, 2020: 162-163).

4.3.24. Perseus (M.Ö. 212-168)

Son Makedon kral olan Perseus (Borza, 1987: 40), M.Ö. 212'de V. Philippos ve Argoslu Polykrateia'nın oğlu olarak dünyaya gelmiştir (Volkman, 1972: 652). M.Ö. 199'da Philippos onu kral veliahtı olarak seçmişti (Golan, 1989: 117). Babasının Roma'ya karşı ve Makedonya daha sonra Roma ile müttefik olunca, Aitolia'ya karşı olan seferlerinde yer almıştır.

Kardeşi Demetrios'un vatan hainliğinden dolayı idam edilmesinin ve M.Ö. 179'da babasının ölümünün ardından tahtın başına geçmiştir (Derow, 1996: 1143). Tahta çıktığında yaptığı ilk iş, Roma senatosuna temsilciler göndermek ve babasının Roma ile kurduğu dostluğu tazelemek ve devam ettirmek olmuştur (Gruen, 1973: 133-134). M.Ö. 171 yılında Roma'da ortaya çıkan zorluklar ve aksiliklere rağmen, senato ekonomiyi ve toplumu eski haline getirmişti, fakat durum hala hassaslığını koruyordu. Komutanlar haklarını talep etmiş ve bazıları senatoyu yok sayarak Hellen müttefiklere baskıcı bir şekilde davranıyordu. Bu durumu çözmek için askerî bir

¹⁴³ bkz.: Polyain. IV. 3. 14.

¹⁴⁴ Frontin. Str. I. 11. 15.

sefer şarttı ve Illyria kralı Genthius, Roma'ya karşı Üçüncü Makedon Savaşı'nda (172-168) Perseus'un tarafına geçtiği zaman (Eckstein, 1999: 401), senato yeni bir ordu hazırladı ve en deneyimli komutanı olan Aemilius Paullus'u komutanın başına geçirdi (McDonald, 1939: 135). M.Ö. 168'de yapılan Pydna Savaşı'nda Roma ve Pergamon prensleri Attalos ve Athenaios'a karşı, Makedon kralı Perseus savaşı kaybetmiştir (Habicht, 1990: 570). Pydna Savaşı, Roma'nın filleri kullanmış olduğu son savaştır (Gowers, 1947: 47). Yazar Plutarkhos, bu savaşta Makedon ordusunun sağ ve sol taraftan bir ok yağmuruna tutulduğunu ve Perseus'un fırlatılan demir bir mızrak ile vurulduğunu belirtmiştir (Zhmodikov, 2000: 69). M.Ö. 22 Haziran 168'de sona eren Pydna Savaşı ile Makedonya monarşisi etkinliğini yitirmiş ve Doğu Yunanistan'da Roma egemenliği hakim olmaya başlamıştır (Edmondson, 1999: 78). Savaşı kaybetmesinin ardından esir düşen Perseus, birkaç yıl sonra Alba Fucens'te hayatını kaybetmiştir (Derow, 1996: 1144).

Makedonya Krallığı'nın son kralı olan Perseus'un eserdeki anekdotu, Roma ile Makedonya arasında gerçekleşen son savaş olan Pydna Savaşı ile ilgilidir ve şöyledir:

"Romalılar, Libya'dan ve Suriye kralı Antiokhos'tan filler getirdiklerinde, Perseus, vahşi hayvanlar, atlarına olağanüstü ve korkunç görünmesin diye, sanatkarlara fillerin dış görünüşünün ve renginin olduğu ahşaptan maketler yapmalarını emretti. Vahşi hayvanların kükremesi gerçekten korkutucu olduğu için, aulos¹⁴⁵ çalan adamlara, aulos'ları ağızlarından uzatıp, ahşap maketlerin içine girmelerini ve keskin ve kaba ses çıkarmalarını da emretti. Böylece Makedonların atları, fillerin kükremelerini ve görünüşlerini küçümsemeyi alışkanlık edindiler" (Polyain. IV. 21. 1).

M.Ö. 168'de Makedonya ile Roma arasında gerçekleşen Pydna Savaşı'nın, Roma ordusunda fillerin bulunduğu ve son kez kullanıldığı savaş olduğu bilinmektedir. Savaşta, Roma'nın sol kanadı hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, ordunun merkezinde iki lejyon birliği; sağ kanadında ise, müttefik süvarileri ve en azından 5 bölük hafif piyadeyle beraber, filler bulunmaktaydı. Perseus, fillerin karşısına, çivili zırhlara sahip birliklerini ve fillerin karşısında savaşmaları için eğittiği atları yerleştirmiştir. Fakat, savaş esnasında, Perseus'un eğitiminin işe

¹⁴⁵αὐλός, oñ: **aulos**, başlangıçta kamıştan, daha sonra ahşap veya metalden yapılan üflemeli bir müzik çalgı aleti, flüt (Çelgin, 2011: 109).

yaramadığı görülmüş ve savaş, Roma'nın galibiyetiyle sonuçlanmıştır (Hammond, 1984: 46).

Anekdot, Antigonos II Gonatas'ın anekdotlarından (Polyain. IV. 6. 3), yöntem bakımından farklı olsa da atlar için uyarlanmış hali gibidir. Titus Livius, savaşı aktaran tek yazardır. Eserinde, Perseus'un fillere karşı geliştirdiği bir taktikten bahsedip, taktiğin işe yaramadığını da belirtmiş, fakat taktiğin detaylarını vermemiştir (Liv. XLIV. 41. 4). Bu bağlamda, Polyainos kendisi inisiyatif olarak, domuzlara karşı filleri eğitmek için bir yöntem aktarmış olduğu gibi, bu anekdotunda da, fillere karşı atları eğitmek için bir yöntem aktarmış olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Polyainos'un **Strategemeta** adlı eserinin 4. kitabındaki bütün anekdotlar incelenmiştir. Eserde, toplam 121 anekdot bulunmaktadır. Kitapta hakkında en çok anekdot bulunan komutanlar; 32 taneyle Büyük İskender, 22 taneyle II. Philippos, 20 taneyle Antigonos'lar ve 12 taneyle Demetrios I Poliorketes'tir. Polyainos, Büyük İskender'le ilgili ilk anekdotunda, onu “herkesten üstün tuttuğunu” belirterek, Büyük İskender için özel bir tutum sergilemiş ve onunla ilgili hislerini açıkça ortaya koymaktadır. Diğer komutanlar hakkındaki anekdotlarında böyle bir ifade yer almamaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen temel bulgular şu şekildedir: Polyainos'un 4. kitabındaki anekdotlar kronolojiden yoksundur. Yazar, komutanlarla bağlantılı anekdotlardaki olayların gerçekleşme zamanlarına dikkat etmeyip, anekdotları gelişigüzel bir şekilde yerleştirmiştir. Kronolojiden yoksun olma durumu, komutanları başlıklar halinde toplaması konusunda da geçerlidir. Bu bağlamda Polyainos'un, Makedon komutanları kronolojik akışı fazla gözetmeden başlıklar halinde sıraladığı anlaşılmaktadır.

Kitaptaki anekdotlar, sebep-sonuç ilişkisi bağlamında anlatılmadıkları gibi, çoğu zaman şaşırtıcı şekilde yer-zaman bilgisi de içermemektedirler. Bu bağlamda Polyainos'un anekdotlarının tarih yazımının iki önemli koşulu bakımından eksik olduğu fark edilmektedir. Polyainos'un gerçek anlamda bir tarih yazarı olmaması ve dört dörtlük bir tarih eseri meydana getirmek gibi bir amacının olmayışı bu anlamda hafifletici bir neden olarak görülebilirse de, aktardığı bilgilerin tarihsel olaylarla doğrudan ilişkili olması en azından sebep-sonuç veya yer-zaman bilgileri konusunda daha özenli davranmasını gerektirdiğinden, önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Polyainos'un kitaptaki anekdotları, Aristobulos ve Kleitarkhos'unkiler gibi günümüze kalmamış olanların da dâhil, çeşitli antik yazarların eserlerinden alıntı yaparak veya duyduklarını anekdot haline getirerek derlediği görülmektedir. Polyainos'un 4. kitabı, geri kalan 7 kitabına göre daha uzun ve detaylıdır. Fakat, kendisi de Makedon kökenli olmakla beraber aynı kökenden komutanlar hakkındaki

anekdotları derlerken fazla özenmediği kolayca anlaşılmaktadır. Diğer kitaplardaki komutanlara göre daha uzun ve detaylı bilgi vermiş olması belki etnik köken paydaşlığının sonucu olarak görülebilirse de özensiz bir şekilde bunları kaleme almış olması şaşırtıcıdır. Polyainos ayrıca bu kitaptaki hiçbir anekdotunda tam bir zaman bilgisi vermemiştir. Olayları ne olimpiyat oyunlarına ne de **arkhon** listelerine göre tarihlemiştir. Zaman bilgisi verdiğinde ise yalnızca ya zaman dilimi ya da mevsim bağlamında olduğu görülmektedir. Bazı anekdotlarında yer bilgisi vermiştir, fakat bu bilgiler ya yanlıştır ya da sadece genel anlamda bir yer adı verilerek olayın gerçekleştiği yerin tam olarak anlaşılamamasına yol açmaktadır. Bu nedenlerle anekdotlar incelendiği sırada özellikle zaman bilgisiyle ilgili olarak, tekrara düşmemek için, yazar tarafından bu bilginin verilmediğini sürekli olarak belirtmeye ihtiyaç duyulmamıştır. Coğrafi bilgiler konusunda ise daha fazla detaya inilerek, kesin bilgiler verilmeye gayret edilmiştir.

Polyainos, komutanları adeta rastgele denilebilecek bir şekilde kitaba yerleştirmiş ve kronolojik bir düzen gözetmemiştir. Eserdeki komutanların çoğu M.Ö. 4. yy.-3. yy.'da yaşamış olup, 2. yy.'dan da üç örnek mevcuttur. Komutanların arasında bazen kronolojik bir sıra varmış gibi gözükse de genel olarak bakıldığında yazarın buna dikkat etmediği görülmektedir. Anekdotların yerleştiriliş şekli de tam olarak böyledir. Zira Polyainos'un, olay ya da savaşların gerçekleştiği tarihlere ve bunların arasındaki kronolojik düzene hiçbir şekilde dikkat etmeden rastgele yerleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Polyainos'un anlattığı olaylar ya da savaşların gerçekleştiği tarihlerle ilgili kesin bir bilgiye sahip olmadığı bile düşünülebilir. Ancak açık olan şey, bunları araştırmaya gerek duymadığıdır. Polyainos'un, taradığı antik kaynaklardan bir savaş taktiği olduğunu düşündüğü ya da savaş taktiği niteliğindeki bilgileri rastgele alıntı yaparak kendi eserine derlediği ortadadır. Polyainos, bazı anekdotlarda da aktardığı savaş taktiklerinin işe yararlığı konusunu yeterince araştırmamıştır. Söz gelimi eserin son anekdotunda, Perseus'un Pydna Savaşı'nda Romalıların fillerine karşı uyguladığı taktiğin işe yaramadığı Titus Livius'un eserinde anlatıldığı halde Polyainos, bu anekdotu eserine almaktan kaçınmamıştır.

Polyainos ayrıca diğer yazarlardan alıntı yaparken bazı hatalar da yapmıştır. Başlı sonu belli olmayan ve neden-sonuç ilişkisi içermeyen anekdotların yanı sıra

kendince yaptığı eklemeler veya değişikliklerin bulunduğu anekdotlar da kitapta mevcuttur. Hatta söz konusu anekdottaki olay ya da savaşla ilgili önemli bir bilgi, diğer antik yazarda bulunmaktayken, Polyainos'un anekdotlarında olmayabilmektedir. Polyainos'un bu türden bilgileri, özensizliği ve aceleciliği yüzünden gözden kaçırmış olması ya da eserine bilerek almaması ihtimal dâhilindedir. Polyainos, bir olayı ya da savaş, tek bir anekdotta anlatabilecekken, bazen bunu ikiye bölmektedir. Bu anekdotlar, bazen birbirlerini takip etseler de bazen bu anekdotların arasına başka bir anekdot koyarak diğer anekdotun havada kalmasına yol açmıştır. Polyainos, ayrıca bazı anekdotlarda aslında gerçekleşmemiş bir durumu gerçekmiş gibi aktarabilmektedir (Polyain. IV. 3. 12, 13. 1). Bunun dışında Polyainos'un bazı anekdotlarda, bir birlikteki asker sayısı veya donanmadaki gemi sayısı gibi bilgiler diğer antik kaynakta verilmiş olmasına rağmen başına buyruk bir şekilde bu bilgiye uymadığı ve bu sayıyı daha az ya da daha fazla verdiği de görülebilmektedir (Polyain. IV. 6. 8, 7. 7).

Kitaptaki savaş taktikleri ansızın saldırı; askerleri yüreklendirme; düşmanı açlığa mahkum ederek teslim olmaya zorlama; geri çekilme; coğrafi koşullardan faydalanma; manevi motivasyon ve düşmanı çeşitli metotlarla kandırma (sahip olunan kuvvetleri olduğundan çok gösterme, sahte mektup veya geri çekilme taktiği vb.) şeklinde özetlenebilir ve bunlar anekdotlarda yer alan taktiklerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Bazı anekdotlarda da komutanların coğrafi koşullardan yararlanarak, düşmana doğru esen rüzgârı kullanmaları veya düşmana göre daha yüksek bir yerde bulunmak gibi durumları kendi lehlerine çevirdikleri görülmektedir. Bahsi geçen taktikler, anekdotlarda en çok yer alan taktiklerdir. Polyainos'un bu taktiklere daha fazla ağırlık vermesinin nedeni, onun eserini ithaf ettiği Marcus Aurelius ve Lucius Verus'a savaşlarda daha fazla fayda sağlayacağını düşünmesi veya bu taktiklerin, onun daha çok ilgisini çekmesi olabilir. Bu nedenlerin yanında, yazarın yapmış olduğu özensizliklerden sadece birinin olması ihtimalinin yüksek olduğu da unutulmamalıdır. Ek 1'deki tabloda, bu taktiklerin hangi düşmana karşı kullanıldıkları ve işe yarayıp yaramadıkları ayrıca belirtilmiştir. Bazı anekdotlarda başarısız olan taktiklerden de söz edilmektedir. Bunlar sırasıyla: Polyain. IV. 2. 11, 6. 11, 6. 16 ve 21. 1'dir. İlk 2 anekdotun başarısız olduğu yazar

tarafından belirtilirken, diğer 2 anekdotun inceleme sonucunda başarısız olduğu ortaya çıkmıştır.

Ancak aktardığı anekdotların hepsi bir taktik içermemekte, konu dışı anlatımlar da kitapta yer almaktadır. Hatta yazarın, bir anekdotta tarihsel bilgi vermeye çalışması da dikkat çekmektedir (Polyain. IV. 3. 4). Fakat, bunda başarısız olduğu görülmüştür. Kitapta 14 adet konu dışı anekdot mevcuttur. II. Philippos'un, Makedon geleneğine uymayan bir Tarentum süvarisini cezalandırması (Polyain. IV. 2. 1), ordunun düzenini bozacak davranışta bulunan iki askeri sürgüne göndermesi (Polyain. IV. 2. 3), askerlerine maaş vermemek için, güreşerek onları oyalaması (Polyain. IV. 2. 6), kralın ordusuna hâkim bir komutan olması (Polyain. IV. 2. 7), kralın mecliste de sözü geçen bir kral olması (Polyain. IV. 2. 9), kralın ordu eğitimi (Polyain. IV. 2. 10), kralın, ülke sınırlarını koruma altına almak veya ülkede nüfusu az olan kentlerdeki nüfusu arttırmak amacıyla, kalabalık bir insan topluluğunu Makedonya'ya götürmesi (Polyain. IV. 2. 12); Büyük İskender'in, himayesi altındaki herkesi kucaklaması (Polyain. IV. 3. 1), kralın, komutanlarından Parmenion ile fikir ayrılığına düşmesi (Polyain. IV. 3. 6), kralın, Hellenler, Makedonlar ve Barbarlar için (Baktrialı, Hint, Hyrkanialı gibi) mahkemesi (Polyain. IV. 3. 24), Perslerin yemek listesi (Polyain. IV. 3. 32); Antigonos I Monophthalmos'un, **hypomnemata**'dan faydalanarak hafızasını tazelemesi (Polyain. IV. 6. 2), Antigonos'un savaşlardaki tutumu (Polyain. IV. 6. 5); Demetrios I Poliorketes'in parasını bilinmeyen bir yolla ikiye katlaması (Polyain. IV. 7. 1) konu dışı anekdotların konularıdır. Ayrıca Polyainos'un, 4. kitapta bir anekdotta (Polyain. IV. 4. 3), aynı taktiğin yer almasından dolayı (olunandan daha kalabalık görünme taktiği) eserinin 2. ve 4. kitabındaki anekdotlara atıflar yaptığı da görülmüştür. Bu atıflar, Sparta kralı II. Agesilaos'un, Makedonya kralı II. Aeropos'a (Polyain. II. 1. 17) ve Kardialı Eumenes'in, Antigonos I Monophthalmos'a karşı aynı taktiği kullandıkları anekdotlardır (Polyain. IV. 8. 4).

Genel olarak Antik Çağ şartlarıyla günümüz şartları karşılaştırıldığında, bu iki dönemde gerçekleşen savaşlar arasında özellikle teknolojik anlamda büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklara, askerlerin sahip oldukları teçhizatlar, hava kuvvetleri, zırhlı araçlar ve günümüzde mevcut olan geliştirilmiş bazı mühimmatlar sayesinde düşmanla karşı karşıya gelmeden düşmana zarar verme veya

düşmanı yok etme gibi örnekler verilebilir. Antik Çağ'daki süvarilerle atlı savaş arabalarının veya savaş fillerinin yerini günümüzde zırhlı araçlar; mızrakçılar, okçular veya sapancıların yerini tüfekler, havan topları veya kısa menzilli füzeler ya da **hoplit**'lerin zırhlarının yerini modern zamanlarda çelik yelek, dizlik, dirseklik gibi malzemeler almakla beraber bazı temel savaş prensiplerinin ve stratejilerinin (saldırı, savunma, kuşatma, geri çekilme, hile, muhaberat, istihbarat, casusluk, psikolojik harp, lojistik, istihkâm, moral motivasyon vb.) çoğu zaman benzerlik gösterdiği; bu bağlamda aslında Antik Çağ'da kullanılan bazı savaş taktiklerinin günümüzde halen geçerliliğini korudukları, kitaptaki bazı anekdotlar sayesinde görülebilmektedir. Bunlara örnek olarak; II. Philippos'un düşmanın izini sürmek amacıyla av köpeklerini kullanması (Polyain. IV. 2. 16) ve yine Thessalia'da birbirleriyle savaş halinde olan halklara karşı denge politikası izlemesi (Polyain. IV. 2. 19); Büyük İskender'in, dağların üzerinden ordusu için bir yol açarak düşmanın koruduğu bölgeye uğramadan, ordusuyla beraber düşmanın arkasına sızması (Polyain. IV. 3. 23); Antigonos I Monophthalmos'un, kendi komutanlarından birini casus olarak isyan eden askerlerin yanına gönderip, isyan eden askerlerin dostluğunu kazanmasını sağlayarak isyanı bastırması (Polyain. IV. 6. 6) ve torunu Antigonos II Gonatas'ın, Kassandreia kentini kuşatmayla ele geçiremeyip, daha sonra bir korsanı yine casus olarak düşmana göndererek, düşmanın dostluğunu kazanması ve böylece düşmanın sur savunmasını zayıflatmasıyla, bu korsanın yanındakilerle beraber surları ele geçirip Gonatas'ın kenti almasını kolaylaştırması (Polyain. IV. 6. 18) gösterilebilir.

Polyainos'un Makedon komutanlar hakkındaki 4. kitabı derlerken, çokça hata yapmış olması, onun kendi kökeninden komutanların savaş taktiklerini tanıtırken bile özensiz davrandığını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla bu kitapta yazarın “patriotizm” veya “etnik paydaşlık” duygusuyla hareket ederek, eserin diğer kitaplarında olduğu gibi, derli toplu ve düzenli bir kitap oluşturma gayretine girdiğini söylemek mümkün değildir. Halbuki kitap yazarın kökenini ve atalarının yiğitliklerini anlatacağını belirttiği bir girişle başlamaktadır. Ancak incelememiz sonucunda bu kitapta yazarın Makedon komutanları övecek bir unvan ya da onları yüceltecek herhangi bir lakap kullanmaması dikkat çekicidir. Polyainos'un, Makedonların savaştığı yabancılarla ilgili aşağılayıcı veya küçük düşürücü bir ifadeye anekdotlarda yer vermemesinin yanında yazar, Büyük İskender'in ardıklarını

(**diadokhoi**) da birbirlerinden üstün tutmamıştır. Buna karşılık, Makedonların yabancı bir halkla yaptıkları savaşları içeren anekdotlarda, kazanan taraf genellikle Makedonlar olmuştur. Burada asıl önemli olan husus ise Polyainos'un anekdotlarda Makedonlar savaşı kaybetse veya durumdan olumsuz etkilenseler bile bunu belirtmemesidir. Söz gelimi Büyük İskender'in, M.Ö. 331-330 kışında Pers Geçitleri'nde Pers satrap Ariobarzanes tarafından bozguna uğratılması (Polyain. IV. 3. 27), III. Perdikkas'ın M.Ö. 359 yılında Illyrialılara yenilmesi (Polyain. IV. 10 .1) ve Perseus'un uyguladığı taktik işe yaramayıp, savaşı kaybettiği halde Polyainos'un bunlara değinmemesidir (Polyain. IV. 21. 1). Yukarıda belirtilen bazı anekdotlardaki gibi diğer antik kaynaklarda bilgisi olduğu halde Makedonlar savaşı kaybetse veya durumdan olumsuz etkilenseler bile bundan bahsetmemesi olasılıkla Polyainos'un Makedonların lehine taraflı bir tutum içinde olduğunu göstermektedir ve bu durum, bütün anekdotlar için böyledir. Ayrıca, V. Philippos döneminde başlayıp, Perseus döneminde sona eren, Makedonların kötü bir şekilde etkilendiği ve sonunda Makedonya Krallığı'nın bir Roma eyaleti haline geldiği Makedon Savaşları hakkında da kitapta hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Polyainos'un yeri geldiğinde bazı anekdotları kendine göre değiştirdiği veya gerçekleşmemiş bir olayı gerçekmiş gibi anlatabildiği göz önüne alındığında, Makedon Savaşları'ndan söz etmemesi bu bakımdan dikkat çekmektedir.

Buna karşın yazar Büyük İskender'in ardıllarının (**diadokhoi**) arasında gerçekleşen savaşlarda, genellikle bir taraf belirtmeyi tercih etmiştir. Polyainos'un taraf belirtmesi, savaşı kazanan komutanı savunduğundan değil, savaşın kazananı, gerçekten o komutan olduğu içindir ve savaşın kazananıyla ilgili bilgilerde bir değişiklik de yapmamıştır. Bunlara örnek olarak; Polyain. IV. 6. 13, 6. 19; 9. 1; 19. 1 gösterilebilir.

Polyainos'un bu kitabındaki anekdotlarla ilgili olarak, bunlardan kaç tanesinin doğru, kaç tanesinin yanlış olduğunu kesin olarak söyleyebilmek mümkün değildir. Çünkü bu anekdotlar, içerdikleri hatalar ve eksiklikler dolayısıyla ne tam olarak doğrudur ne de içerdikleri doğru bilgiler nedeniyle tam olarak yanlıştır. Anekdotların büyük çoğunluğunun bu durumda olduğu görülmektedir. Kitapta, 121 tane anekdottan, 61 tane anekdotta kesin yanlış ve şüpheli bilgilerle özensizlikler tespit edilmiştir. Kesin yanlış içeren anekdotlar 29, şüpheli bilgi içeren anekdotlar 12, hem

kesin yanlış hem de şüpheli bilgi içeren anekdotlar 3, özensizlik içeren anekdotlar ise 17 tanedir. Ek 2'deki tabloda bu anekdotlar içerdikleri kesin yanlış ve şüpheli bilgiler ile yazarın yaptığı özensizliklerle beraber verilmiştir. Kitapta, anekdot sayılarının fazla olmasına bağlı olarak, anekdotları en çok hata içeren komutanlar, II. Philippos, Büyük İskender, Antigonos I Monophthalmos ve Demetrios I Poliorketes'tir.

Kitaptaki anekdotlardan 33 tanesi doğru bilgiler içeren anekdotlardır. 31 tane anekdot ise başka antik kaynakta karşılığı olmayıp, sadece Polyainos'un eserinin 4. kitabı sayesinde ulaşılabilen bilgileri içeren anekdotlar olması nedeniyle Eskiçağ tarihi araştırmaları açısından büyük önem taşımaktadırlar. Bu anekdotlar, sırasıyla Ek 3 ve 4'teki tablolarda belirtilmişlerdir. Başka antik kaynaklarla karşılaştırılamayıp, sadece 4. kitaptaki anekdotlar sayesinde elde edinilen bilgileri içeren 4 anekdotun, hem doğru bilgileri hem de yanlış bilgileri içeren anekdotlar tablosunda yer aldıkları görülmektedir (Doğru bilgiler: Polyain. IV. 2. 13, 2. 17; Yanlış bilgiler: Polyain. IV. 6. 6, 10. 2). Bunun nedeni, anekdotun incelenmesi sırasında, başka antik kaynakla karşılaştırılamamasına rağmen, anekdotta verilen bilgilerin araştırmalar sonucunda, doğru veya yanlış olma ihtimallerinin çok güçlü olmasıdır.

Polyainos'un eserinin, kökeni Homeros destanlarına uzanan bir türün ürünü olduğu bilinmektedir. 8 kitaptan oluşan eseri, incelediğimiz 4. kitabın da konu dışı aktarımlar içermesi dolayısıyla dönemde hâkim olan İkinci Sofistik akımının özelliğini taşımakla birlikte, eserindeki diğer kitaplarda barbarlara da yer vermesi yüzünden akımın gerekliliklerinden sapsa da, Polyainos anekdotları konularına göre ayıran Frontinus'un aksine, komutanları etnik kökenlerine göre ayırmış ve anekdotları komutanların başlıkları altında toplamıştır ve 4. kitapta da bu şekildedir. Bu da yine İkinci Sofistik akımının gerekliliklerinden birini yerine getirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda bir hatip de olan Polyainos'un 4. kitaptaki bazı anekdotlarda kendince değişiklik yapması, hatalı bilgi vermesi veya gerçekleşmemiş bir olayı gerçekmiş gibi anlatması, Cicero'nun ortaya atmış olduğu hatiplerin anlatmak istediklerini anlatmak için tarihi çarpıtma imkânlarının olduğu fikrine uygun düşmektedir. Fakat bu durum genel olarak eserinin ve özelde 4. kitabının yanlışlarla ve özensizliklerle dolu olmasına ve bu yüzden M.S. 2. yy'daki eserler arasında şüpheyile yaklaşılan eserlerden biri olmasına neden olmuştur.

Polyainos, 4. kitaptaki dil ve üslubu açısından oldukça açık, anlaşılır ve rahat okunabilen bir eser ortaya koymuştur. Ancak eserin 4. kitabıyla ilgili incelememiz neticesinde vardığımız kanı, onun konusuna hâkim, gerçek bir savaş taktiği yazarı/uzmanı veya belirli bir tarihsel konuyu sebep-sonuç ilişkileriyle, zaman ve yer göstererek kronolojik bir düzen içinde aktarmaya çalışan bir tarihçi olmadığı şeklindedir. Yazarın, kendisiyle aynı etnik kökene sahip Makedon komutanları diğer kitaplarındaki komutanlardan ayırarak özel bir kitap oluştururken bile pek çok hata yapması ve oldukça özensiz bir tavır takınması ise ayrıca dikkat çekicidir. Bu bağlamda Polyainos'un, antik kaynaklardan özellikle de savaş taktikleriyle ilgili derleme eserlerden edindiği bilgilerden aceleyle yararlanarak Makedon komutanların savaşlarda kullandığı taktikler hakkında bir kitap meydana getirmeye çalıştığı, ancak bunu da gereği gibi başaramadığı görülmektedir. Dolayısıyla Polyainos'un 4. kitabında Makedon komutanlarla ilgili aktarımlarının Eskiçağ tarihçileri tarafından ihtiyatla kullanılması gerekmektedir. Diğer yandan bu kitapta başka antik yazarlarda bulunmayan bazı bilgilere yer vermiş olması, ayrıca tüm özensizliğine karşın Eskiçağda Makedon komutanların kullandıkları savaş stratejilerini bir araya getirmeye çalışması ise yazarın göze çarpan olumlu yönleridir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Ael. NA. (=Aelianus, *De natura animalium*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Aelian, *On Animals, Vol. III: Books 12-17*. Çev.: A. F. Scholfield. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1959.
- Ael. VH. (=Aelianus, *Varia Historia*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Aelian, *Various History*. Çev.: T. Stanley. Thomas Dring, London, 1665.
- Aen. Tact. (=Aineias Taktikos, *Poliorketika*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Aeneas Tacticus, *Asclepiodotus, and Onasander*. Çev.: Illinois Greek Club. The Loeb Classical Library 156, Harvard University Press, Cambridge, 1928.
- Aeskh. (=Aeskhines). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Aeskhines, *Speeches*. Çev.: C. D. Adams. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1919.
- Arr. Anab. (=Arrianos, *Aleksandrou Anabasis*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Arrian, *Anabasis of Alexander*. vol. I: I-IV; *Anabasis of Alexander*. vol. II: V-VII. Indica. Çev.: E. I. Robson. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1929-1933. Arrianos, *İskender'in Anabasisi*. vol. I: I-IV; vol. II: V-VII. Çev.: H. Örs. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945-1949.

- Athen. (=Athenaios, *Deipnosophistae*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Athenaios, *The Deipnosophists*. Çev.: C. D. Yonge. H. G. Bohn, London, 1854; Vol. II: III-IV-V. C. B. Gulick. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1928.
- Cic. Att. (= Cicero, *Epistulae ad Atticum*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Cicero, *Letters to Atticus. Vol I*. Çev.: D. R. Shackleton. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1999.
- Cic. Brut. (= Cicero, *Brutus*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Cicero, *Brutus. Orator*. Çev.: G. L. Hendrickson - H. M. Hubbell. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1939.
- Curt. (=Curtius, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Curtius, *History of Alexander. Vol I: Books 1-5*. Çev.: J. C. Rolfe. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1946.
- Dem. (=Demosthenes). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Demosthenes, *Orations. Vol. I: II: The Second Olynthiac; VIII: On the Chersonese*. Çev.: J. H. Vince. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1930.

- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Diodorus of Sicily. Çev.: C. H. Oldfather, vols. I-IV; C.H. Sherman, vol. VII; C.B. Welles, vol. VIII; R.M. Geer, vol. IX-X; F.R. Walton, vol. XI-XII, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1933-2004.
- Frontin. **Str.** (=Frontinus, *Stratagems*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Frontinus, *Stratagems. Aqueducts of Rome*. Çev.: C. E. Bennett - M. B. McElwain. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1925.
- Hdt. (=Herodotos, *Historiai*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Herodotos, *Historiai* (Tarih). Çev.: M. Ökmen. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Hom. **Il.** (=Homeros, *Ilias*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Homeros, *İlyada*. Çev.: A. Erhat - A. Kadir. Can Yayınları, İstanbul, 2012.
- Hom. **Od.** (=Homeros, *Odyseia*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Homeros, *Odyseia*. Çev.: A. Erhat - A. Kadir. Can Yayınları, İstanbul, 2008.
- Iust. **Epit.** (=Iustinus, *Epitome of Pompeius Trogus' "Philippic Histories"*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Iustinus, *Epitome of Pompeius Trogus' "Philippic Histories"*. Çev.: J. S. Watson. H. G. Bohn, London, 1853.
- Ksen. **Anab.** (=Ksenophon, *Anabasis*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Ksenophon, *Anabasis* (Onbinlerin Dönüşü). Çev.: T. Gökçöl. Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1974.
- Ksen. **Kyr.** (=Ksenophon, *Kyropaedia*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Ksenophon, *Kyropaedia*. Çev.: W. Miller. Harvard University Press, Cambridge, William Heinemann Ltd., London, 1914.

- Liv. (=Titus Livius, *Ab Urbe Condita*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Livy, *History of Rome. Vol. XIII: Books 43-45*. Çev.: A.C. Schlesinger. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1951.
- Nep. **Eum.** (=Cornelius Nepos, *Excellentium Imperatorum Vitae*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Nepos, *Lives of Eminent Commanders*. Çev.: J. S. Watson. George Bell, London, 1886.
- Paus. (=Pausanias, *Periegesis tes Hellados*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Pausanias, *Description of Greece*. Çev.: W. H. S. Jones - H. A. Ormerod, Harvard University Press, Cambridge; William Heinemann Ltd., London, 1918.
- Plut. **Alex.** (=Plutarkhos, *Vitae Parallelae*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarkhos, *Lives, Vol. VII: Demosthenes and Cicero. Alexander and Caesar*. Çev.: B. Perrin. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1919.
- Plut. **Arat.** (=Plutarkhos, *Vitae Parallelae*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarkhos, *Lives, Vol. XI: Aratus. Artaxerxes. Galba. Otho*. Çev.: B. Perrin. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1926.
- Plut. **De frat. amor.** (=Plutarkhos, *Moralia*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarkhos, *Moralia, De fraterno amore. Vol. VI: On Brotherly Love*. Çev.: W. C. Helmbold. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1939.

- Plut. **Demetr.** (=Plutarkhos, *Vitae Parallelae*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarkhos, *Lives, Vol. IX: Demetrius and Antony. Pyrrhus and Gaius Marius*. Çev.: B. Perrin. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1920.
- Plut. **Eum.** (=Plutarkhos, *Vitae Parallelae*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarkhos, *Lives, Vol. VIII: Sertorius and Eumenes. Phocion and Cato the Younger*. Çev.: B. Perrin. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1919.
- Plut. **Regum.** (=Plutarkhos, *Moralia*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarkhos, *Moralia, Regum et imperatorum. Vol. III: Sayings of Kings and Commanders*. Çev.: F. C. Babbitt. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1931.
- Plut. **Thes.** (=Plutarkhos, *Vitae Parallelae*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarkhos, *Lives, Vol. I: Theseus and Romulus. Lycurgus and Numa. Solon and Publicola*. Çev.: B. Perrin. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1914.
- Polyain. (=Polyainos, *Strategemata*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Polyainos: *Stratagems of War. Vol. I: Books 1-5*. Çev.: P. Krentz. - E. L. Wheeler. Ares Publishers, Chicago, 1994; *Books 1-8*. Çev.: R. Shepherd. George Nicol, London, 1793.
- Polyb. (=Polybius, *The Histories*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Polybius, *The Histories. Vol. V: Books 16-27*. Çev.: W. R. Paton. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1926.

- Strab. (=Strabon, *Geographika*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Strabon. *Geography. Vol. IV: Books 8-9; Vol. V: Books 10-12; Vol. VI: Books 13-14*. Çev.: H. L. Jones. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1927-1929.
- Thuk. (=Thukydides). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Thukydides, *History of the Peloponnesian War*. Çev.: R. Crawley. J. M. Dent, London; E. P. Dutton, New York, 1910.

Modern Kaynaklar

- ADAMS, W. L.: 2003 "Other People's Games: The Olympics, Macedonia and Greek Athletics", **Journal of Sport History**, Vol. 30, No. 2, 205-217.
- AKŞİT, O., 1985 **Roma İmparatorluk Tarihi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ALLEN, R. E.: 1971 "Attalos I and Aigina", **The Annual of the British School at Athens**, Vol. 66, 1-12.
- ANSON, E. M.: 1985 "The Hypaspists: Macedonia's Professional Citizen-Soldiers", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 34, H. 2, 246-248.
- ANSON, E. M.: 1988 "Antigonos, the Satrap of Phrygia", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 37, H. 4, 471-477.
- ANSON, E. M.: 1991 "The Evolution of the Macedonian Army Assembly (330-315 B.C.)", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 40, H. 2, 230-247.
- ANSON, E. M., 2014 **Alexander's Heirs: The Age of the Successors**, New Jersey, John Wiley & Sons.
- ANSON, E. M., 2015 **Eumenes of Cardia: A Greek among Macedonians, Second Edition**, Leiden, Brill.

- ARCHIBALD, Z. H., 1994 "Thracians and Scythians", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 6: The Fourth Century B. C.**, Ed.: D.M. Lewis, J. Boardman, S. Hornblower, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press.
- ATKINSON, J. E.-
YARDLEY, J. C., 2009 **Curtius Rufus, Histories of Alexander the Great, Book 10**, Oxford, Oxford University Press.
- BADIAN, E.: 1960 "The Death of Parmenio", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol.91, 324-338.
- BADIAN, E.: 1963 "The Death of Philip II", **Phoenix**, Vol. 17, No. 4, 244-250.
- BAGNALL, R. S.: 2002 "Alexandria: Library of Dreams", **Proceedings of the American Philosophical Society**, Vol. 146, No. 4, 348-362.
- BALDICK, C., 2001 "excursus", **The Oxford Concise Dictionary of Literary Terms**, 2. ed. Oxford; Oxford University Press.
- BAR-KOCHVA, B., 1976 **The Seleucid Army: Organization and Tactics in the Great Campaings**, Cambridge, Cambridge University Press.
- BAROLSKY, P.: 2009 "Homer and the Poetic Origins of Art History", **Arion: A Journal of Humanities and the Classics**, Vol. 16, No. 3, 13-44.
- BERTHOLD, R.M.: 1975 "Lade, Pergamum and Chios: Operations of Philip V in the Aegean", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 24, H. 2, 150-163.
- BEVAN, E. R.: 1901 "The Deification of Kings in the Greek Cities", **The English Historical Review**, Vol. 16, No. 64, 625-639.
- BIANCHI, R. S.: 1993 "Hunting Alexander's Tomb", **Archaeology**, Vol. 46, No. 4, 54-55.

- BILLOWS, R. A.: 1989 "Anatolian Dynasts: The Case of the Macedonian Eupolemos in Karia", **Classical Antiquity**, Vol. 8, No. 2, 173-206.
- BILLOWS, R., 1990 **Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State**, California, University of California Press.
- BIRLEY, A. R.- "Cimmerians", **The Oxford Classical Dictionary**, Ed.: S. Hornblower - A. Spawforth, 3. ed. Oxford; New York, Oxford University Press, 331.
- HORNBLOWER, S., 1996
- BLIESE, J. R. E.: 1994 "Rhetoric Goes to War: The Doctrine of Ancient and Medieval Military Manuals", **Rhetoric Society Quarterly**, Vol. 24, No. 3/4, 105-130.
- BLOEDOW, E. F.: 1997 "Back to Damascus": The Story Behind Parmenion's Mission to Seize Dareius' Field Treasure and Baggage Train in 333 BC", **Prudentia**, Vol. 29, No. 2, 1-23.
- BORZA, E.N.: 1972 "Fire from Heaven: Alexander at Persepolis", **Classical Philology**, Vol. 67, No. 4, 233-245.
- BORZA, E. N.: 1987 "Timber and Politics in the Ancient World: Macedon and the Greeks", **Proceedings of the American Philosophical Society**, Vol. 131, No. 1, 32-52.
- BOSWORTH, A. B.: 1980 "Alexander and the Iranians", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 100, 1-21.
- BOSWORTH, A. B.: 1982 "The Location of Alexander's Campaign against the Illyrians in 335 B.C.", **Studies in the History of Art**, Vol. 10, 74-84.
- BOSWORTH, A. B.: 1986 "Alexander the Great and Decline of Macedon", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 106, 1-12.
- BOSWORTH, A. B., 1994a "A New Macedonian Prince", **The Classical Quarterly**, Vol. 44, No. 1, 57-65.

- BOSWORTH, A. B., 1994b "Alexander the Great Part 1: The events of the reign", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 6: The Fourth Century B. C.**, Ed.: D.M. Lewis, J. Boardman, S. Hornblower, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press.
- BOSWORTH, A. B., 1994b "Alexander the Great Part 2: Greece and the conquered territories", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 6: The Fourth Century B. C.**, Ed.: D.M. Lewis, J. Boardman, S. Hornblower, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Alexander III" (3), **OCD**, 57-59.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Antigonos I" (1), **OCD**, 105.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Antipater" (1), **OCD**, 110.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Cassander", **OCD**, 297-298.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Craterus" (1), **OCD**, 405.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Demetrius I" (4), **OCD**, 448-449.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Eumenes" (3), **OCD**, 568.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Lysimachus", **OCD**, 902.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Parmenion", **OCD**, 1114.
- BOSWORTH, A. B., 1996 "Polyperchon", **OCD**, 1213.
- BOWIE, E.L.: 1970 "Greeks and Their Past in the Second Sophistic", **Past & Present**, No. 46, 3-41.
- BREEBAART, A. B.: 1967 "King Seleucus I, Antiochus, and Stratonice", **Mnemosyne**, Fourth Series, Vol. 20, Fasc. 2, 154-164.
- BRINGMANN, K., 1999 "Makedonische Kriege". **Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike**. 752-755.
- BRUNT, P. A.: 1969 "Euboea in the Time of Philip II", **The Classical Quarterly**, Vol. 19, No. 2, 245-265
- BUCKLER, J.: 1994 "Philip II, "The Greeks, and the King 346-336 B. C.", **Illinois Classical Studies**, Vol. 19, 99-122.

- BUGH, G. R.: 1998 "Cavalry Inscriptions from the Athenian Agora", **Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens**, Vol. 67, No. 1, 81-90.
- BUNBURY, E. H., 1844 "Docimus", **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol I**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
- BUNBURY, E. H., 1849 "Polyaenus" (4), **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol III.**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
- BUNBURY, E. H., 1849 "Sosigenes (Σωσιγένης)", **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol. III**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
- BURKE, E. M.: 1983 "Philip II and Alexander the Great", **Military Affairs**, Vol. 47, No. 2, 67-70.
- BURN, A. R.: 1952 "Notes on Alexander's Campaigns, 332-330", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 72, 81-91.
- BURN, A. R.: 1965 "The Generalship of Alexander", **Greece & Rome**, Vol. 12, No. 2, Alexander the Great, 140-154.
- CAMPBELL, J. B.: 1987 "Teach Yourself How to Be a General", **The Journal of Roman Studies**, Vol. 77, 13-29.
- CAMPBELL, J. B., 1996 "Onasander", **OCD**, 1067.
- CAMPBELL, J. B., 1996 "Polyaenus" (2), **OCD**, 1209.
- CAMPBELL, J. B., 1996 "Vegetius Renatus, Flavius", **OCD**, 1584.
- CAMPBELL, J. B., 2012 **Rivers and the Power of Ancient Rome**, North Carolina, University of North Carolina Press.
- CAMPBELL, J. B.-
PURCELL, N., 1996 "Iulius Frontinus, Sextus", **OCD**, 785.
- CARNEY, E.: 1995 "Women and Basileia: Legitimacy and Female Political Action in Macedonia", **The Classical Journal**, Vol. 90, No. 4, 367-391.

- CARNEY, E.: 1996 "Macedonians and Mutiny: Discipline and Indiscipline in the Army of Philip and Alexander", **Classical Philology**, Vol. 91, No. 1, 19-44.
- CASSON, L.: 1954 "The Grain Trade of the Hellenistic World", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol. 85, 168-187.
- CHAMPION, J., 2014 **Antigonus the One-Eyed: Greatest of the Successors**, Barnsley, Pen and Sword Military.
- CHUGG, A., 2015 **Concerning Alexander the Great A Reconstruction of Cleitarchus**, Houston, Amc Publications.
- COCKE, R.: 1985 "Michelangelo and the Dying Gaul in Naples", **Zeitschrift für Kunstgeschichte**, 48. Bd., H. 1, 109-116.
- COHEN, G. M.: 1973 "The Marriage of Lysimachus and Nicaea", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 22, H. 2, 354-356.
- COLLINS, A. W.: 2001 "The Office of Chiliarch under Alexander and the Successors", **Phoenix**, Vol. 55, No. 3/4, 259-283.
- COLLINS, A. W.: 2012 "Alexander the Great and the Office of Edeatros", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 61, H. 4, 414-420.
- COLLINS, N. L.: 1997 "The Various Fathers of Ptolemy I", **Mnemosyne**, Fourth Series, Vol. 50, Fasc. 4, 436-476.
- COSMOPOULOS, M. B., 1992 **An Introduction to Its Political History**, Winnipeg, Manitoba Studies in Classical Civilization.
- CSAPO, E.: 1997 "Riding the Phallus for Dionysus: Iconology, Ritual, and Gender-Role De/Construction", **Phoenix**, Vol. 51, No. 3/4, 253-295.
- ÇELGİN, G., 2011 **Eski Yunanca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- DELEV, P.: 2000 "Lysimachus, the Getae, and Archaeology", **The Classical Quarterly**, Vol. 50, No. 2, 384-401.

- DEROW, P. S., 1996 "Perseus" (2), **OCD**, 1143-1144.
- DEROW, P. S., 1996 "Philip V" (3), **OCD**, 1162.
- DESSEL, P. V.- "Rhodes, Alexander and the Diadochi from 333/332 to 304 B.C.", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 26, H. 3, 307-339.
- HAUBEN, H.: 1977
- DEVINE, A. M.: 1975 "Grand Tactics at Gaugamela", **Phoenix**, Vol. 29, No. 4, 374-385.
- DIETRICH, A., 1969 "Kassandros" (2), **Der Kleine Pauly**, III. 145.
- DORJAHN, A. P.: 1929 "Polyaenus and the Cycle", **The Classical Journal**, Vol. 24, No. 7, 530.
- DOW, S.: 1937 "Athenian Decrees of 216-212 B. C.", **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol. 48, 105-126.
- DOWNEY, G.: 1938 "Seleucid Chronology in Malalas", **American Journal of Archaeology**, Vol. 42, No. 1, 106-120.
- DREYER, B., 2001 "Polybios", **DNP**, 42.
- DREW-BEAR, T., 1999 "Lykos (Λύκος)" (18), **DNP**, 575.
- DROYSEN J. G., 2012 **History of Alexander the Great**, Çev.: F. Kimmich, Philadelphia, American Philosophical Society.
- DUNN, C.- **Demetrius the Besieger**, Oxford, Oxford University Press.
- WHEATLEY, P., 2020
- ECHEVERRÍA, F.: 2012 "Hoplite and Phalanx in Archaic and Classical Greece: A Reassessment", **Classical Philology**, Vol. 107, No. 4, 291-318.
- ECKSTEIN, A. M.: 1999 "Pharos and the Question of Roman Treaties of Alliance in the Greek East in the Third Century B.C.E.", **Classical Philology**, Vol. 94, No. 4, 395-418.
- EDMONDSON, J. C.: 1999 "The Cultural Politics of Public Spectacle in Rome and the Greek East, 167-166 BCE", **Studies in the History of Art**, Vol. 56, Symposium Papers XXXIV: The Art of Ancient Spectacle, 76-95.
- EDSON, C. F.: 1934 "The Antigonids, Heracles, and Beroea", **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol. 45, 213-246.

- EHRHARDT, C.: 1978 "Demetrius ὁ Αἰτωλικός, and Antigonid Nicknames", **Hermes**, 106. Bd., H. 1, 251-253.
- ELDER, E., 1844 "Chares (Χάρης)", **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol I**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
- ELLIS, J. R.: 1969 "Population-Transplants by Philip II", **Makedonika**, Vol. 9, 9-17.
- ELLIS, J. R.: 1971 "Amyntas Perdikka, Philip II and Alexander the Great", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 91, 15-24.
- ELLIS, J. R.: 1977 "Philip's Thracian Campaign of 352-351", **Classical Philology**, Vol. 72, No. 1, 32-39.
- ELLIS, J. R., 1994 "Macedon and north-west Greece", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 6: The Fourth Century B. C.**, Ed.: D.M. Lewis, J. Boardman, S. Hornblower, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press.
- ELLIS, J. R., 1994 "Macedonian hegemony created", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 6: The Fourth Century B. C.**, Ed.: D.M. Lewis, J. Boardman, S. Hornblower, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press.
- ENGELS, D.: 1978 "A Note on Alexander's Death", **Classical Philology**, Vol. 73, No. 3, 224-228.
- ENGELS, J., 1999 "Menyllos (Μένυλλος)" (1), **DNP**, 1267.
- ERHAT, A., 2012 **Mitoloji Sözlüğü**, Yirminci Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- ERRINGTON, R. M.: 1967 "Philip V, Aratus, and the Conspiracy of Apelles", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 16, H. 1, 19-36.
- ERRINGTON, R. M.: 1970 "From Babylon to Triparadeisos: 323-320 B. C.", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 90, 49-77.

- ERRINGTON, R. M., 1996 "Antigonus" (2), **OCD**, 105.
- ERRINGTON, R. M., 1996 "Eumenes II" (2), **OCD**, 567-568.
- ERRINGTON, R. M., 1996 "Attalus I", **OCD**, 211.
- ERRINGTON, R. M., 1999 "Makedonia, Makedones", **DNP**, 726-739.
- ERSKINE, A.: 2002 "Life after Death: Alexandria and the Body of Alexander", **Greece & Rome**, Vol. 49, No. 2, 163-179.
- ERTEN, E.: 2017 "Polyainos'un Strategemata'sında Alkibiades", **Phaselis**, Vol. 3, 225-248.
- FERGUSON, W. S.: 1910 "Egypt's Loss of Sea Power", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 30, 189-208.
- FINE, J. V. A.: 1932 "The Problem of Macedonian Holdings in Epirus and Thessaly in 221 B.C.", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol. 63, 126-155.
- FINE, J. V. A.: 1936 "Macedon, Illyria, and Rome, 220-219 B.C.", **The Journal of Roman Studies**, Vol. 26, Part 1, 24-39.
- FORSTER, E. S.: 1941 "Dogs in Ancient Warfare", **Greece & Rome**, Vol. 10, No. 30, 114-117.
- FREDRICKSMEYER, E. A.: 1979 "Divine Honors For Philip II", **Transactions of the American Philological Association (1974-2014)**, Vol. 109, 39-61.
- FREDRICKSMEYER, E. A.: 1986 "Alexander the Great and the Macedonian Kausia", **Transactions of the American Philological Association (1974-2014)**, Vol. 116, 215-227.
- FREEMAN, C., 2003 **Mısır, Yunan ve Roma (Antik Akdeniz Uygarlıkları)** Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- GABBERT, J. J.: 1986 "Piracy in the Early Hellenistic Period: A Career Open to Talents", **Greece & Rome**, Vol. 33, No. 2, 156-163.
- GABBERT, J. J.: 1987 "The Anarchic Dating of the Chremonidean War", **The Classical Journal**, Vol. 82, No.3, 230-235.

- GABBERT, J. J., 1997 **Antigonus II Gonatas: A Political Biography**, London, Routledge.
- GEYER, F., 1934 "Theodotos" (7), **Paulys Real-Encyclopaedie der classische Altertumswissenschaft**. V. A.2. 1953-1954.
- GILMORE, J. E.: 1892 "Babylonia under the Greeks and Parthians", **The English Historical Review**, Vol. 7, No. 25, 1-10.
- GOLAN, D: 1989 "Polybius and the Outbreak of the Third Macedonian War", **L' Antiquité Classique**, T. 58, 112-127.
- GORE, D. B.,
PONTING, M.,
SHEEDY, K.: 2015 "The Bronze Issues of the Athenian General Timotheus: Evaluating the Evidence of Polyaeus's Stratagemata", **American Journal of Numismatics (1989-)**, Vol.27, 9-28.
- GOWERS, W.: 1947 "The African Elephant in Warfare", **African Affairs**, Vol. 46, No. 182, 42-49.
- GRAF, F., 1996 "Transvestism, ritual", **OCD**, 1547.
- GRAINGER, J. D., 2020 **The Galatians: Celtic Invaders of Greece and Asia Minor**, Yorkshire, Pen & Sword History.
- GREEN, P., 1974 **Alexander of Macedon 356-323 B.C.: A Historical Biography**, London, Pelican Books.
- GREENWALT, W. S., 2010 "Macedonia, Illyria and Epirus", **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: I. Worthington, J. Roisman, New Jersey, John Wiley & Sons.
- GRIFFITH, G. T., 1935a **The Mercenaries of the Hellenistic World**, Cambridge, Cambridge University Press.
- GRIFFITH, G. T.: 1935b "An Early Motive of Roman Imperialism (201 B.C.)", **The Cambridge Historical Journal**, Vol. 5, No. 1, 1-14.
- GRIFFITH, G.T.-
SHERWIN-W, S. M., 1996 "Antiochus Hierax" (8), **OCD**, 109.
- GRIFFITH, G.T.-
SHERWIN-W, S. M., 1996 "Antiochus I" (1), **OCD**, 107-108.

- GRIFFITH, G.T.- "Antiochus II" (2), **OCD**, 108.
 SHERWIN-W, S. M., 1996
 GRIFFITH, G.T.- "Seleucus II Callinicus" (2), **OCD**, 1381.
 SHERWIN-W, S. M., 1996
 GRUEN, E. S.: 1973 "The Supposed Alliance between Rome and Philip V of Macedon", **California Studies in Classical Antiquity**, Vol. 6, 123-136.
 HABICHT, C.: 1990 "Athens and Attalids in the Second Century B.C.", **Hesperia: The Journal of the American School Classical Studies at Athens**, Vol. 59, No.3, 561-577
 HABICHT, C.: 1992 "Athens and Ptolemies", **Classical Antiquity**, Vol. 11, No. 1, 68-90.
 HABICHT, C., 1997 **Athens from Alexander to Antony**, Çev.: D. L. Schneider, Cambridge, Massachusetts-London, Harvard University Press.
 HADLEY, R. A.: 1978 "The Foundation Date of Seleucia-on-the-Tigris", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 27, H. 1, 228-230.
 HAMILTON, J. R.: 1956 "The Cavalry Battle at the Hydaspes", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 76, 26-31.
 HAMILTON, J. R.: 1965 "Alexander's Early Life", **Greece & Rome**, Vol. 12, No. 2, Alexander the Great, 117-124.
 HAMMOND, N. G. L.: 1980 "The Battle of the Granicus River", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 100, Centenary Issue, 73-88.
 HAMMOND, N. G. L.: 1984 "The Battle of Pydna", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 104, 31-47.
 HAMMOND, N. G. L.: 1988 "The Royal Journal of Alexander", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 37, H. 2, 129-150.
 HAMMOND, N. G. L.: 1991 "The Koina of Epirus and Macedonia", **Illinois Classical Studies**, Vol. 16, No. 1/2, 183-192.

- HAMMOND, N. G. L.: 1992 "Alexander's Charge at the Battle of Issus in 333 B. C.", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 41, H. 4, 395-406.
- HAMMOND, N. G. L.: 1994 "Macedonia Before Philip and Philip's First Year in Power", **Mediterranean Archaeology**, Vol. 7, 13-15.
- HAMMOND, N. G. L.: 1996a "Some Passages in Polyaeus Stratagems Concerning Alexander", **Greek, Roman and Byzantine Studies**, Vol. 37, 23-54.
- HAMMOND, N. G. L., 1996b "Potidaea", **OCD**, 1235.
- HAMMOND, N. G. L.: 1998a "Cavalry Recruited in Macedonia Down to 322 B.C." **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 47, H. 4, 404-425.
- HAMMOND, N. G. L.: 1998b "The Two Battles of Chaeronea (338 B.C. and 86 B.C.)", **Klio**, Vol. 31, No. 1, 186-218.
- HAMMOND, N. G. L.: 2000 "The Continuity of Macedonian Institutions and the Macedonian Kingdoms of the Hellenistic Era", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 49, H. 2, 141-160.
- HARDING, P.: 1990 "Athenian Defensive Strategy Again", **Phoenix**, Vol. 44, No. 4, 377-380.
- HATZOPOULOS, M. B.-JUHEL, P.: 2009 "Four Hellenistic Funerary Stelae from Gephyra, Macedonia", **American Journal of Archaeology**, Vol. 113, No. 3, 423-437.
- HAUBEN, H.: 1974a "IG II² 492 and the Siege of Athens in 304 B. C.", **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**, Bd. 14, 10.
- HAUBEN, H.: 1974b "A Royal Toast In 302 B. C.", **Ancient Society**, Vol. 5, 105-117.

- HAZZARD, R. A.: 1992 "Did Ptolemy I Get His Surname from the Rhodians in 304?", **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**, Bd. 93, 52-56.
- HECKEL, W.: 1977 "The Conspiracy Against Philotas", **Phoenix**, Vol. 31, No. 1, 9-21.
- HECKEL, W., 1992 **The Marshals of Alexander's Empire**, Oxon, Routledge.
- HECKEL, W.: 2007 "Nicanor Son of Balacrus ", **Greek, Roman and Byzantine Studies**, Vol. 47, 401-412.
- HECKEL, W., 2020 **In the Path of Conquest: Resistance to Alexander the Great**, Oxford, Oxford University Press.
- HEINEN, H., 1984 "The Syrian-Egyptian Wars and the new kingdoms of Asia Minor", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.
- HELLY, B., 1996 "Aleuadae", **OCD**, 57.
- HELLY, B., 1996 "Lamia" (2), **OCD**, 812.
- HELLY, B., 1996 "Pharsalus", **OCD**, 1156.
- HENSE-LEONARD, 1948 **Hellen-Latin Eski-Çağ Bilgisi**, Çev.: S. Y. Baydur, İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi.
- HIGBIE, C., 2003 **The Lindian Chronicle and the Greek Creation of Their Past**, Oxford, Oxford University Press.
- HILLER, F., 1931 "Megala polis", **RE**, XV. 1. 127.
- HOLT, F. L., 2016 **The Treasures of Alexander the Great: How One Man's Wealth Shaped the World**, Oxford, Oxford University Press.
- HORNBLOWER, S., 1996 "Methone" (1), **OCD**, 969.
- HOWARD, S.: 1983 "The Dying Gaul, Aigina Warriors, and Pergamene Academicism", **American Journal of Archaeology**, Vol. 87, No.4, 483-487.

- HOWE, T.: 2017 "Plain Tales from the Hills: Illyrian Influences on Argead Military Development", **The History of the Argeads: New Perspectives**, 99-112.
- HURSCHMANN, R., 1997 "Chlamys (χλαμύς)", **DNP**, 1133.
- İPLİKÇİOĞLU, B., 2007 **Hellen ve Roma Tarihinin Ana Hatları**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- JAVAKHISHVILI, I.-
TSURTSUMIA, M.: 2012 "τρίβολος: A Byzantine Landmine", **Byzantion**, Vol. 82, 415-422.
- JOHNSON, A. C.: 1914 "Attic Archons from 294 to 262 B. C.", **Classical Philology**, Vol. 9, No. 3, 248-278.
- JONES, A. H. M.-
MITCHELL, S., 1996 "Lycaonia", **OCD**, 894.
- JUHEL, P.: 2009 "The Regulation Helmet of the Phalanx and the Introduction of the Concept of Uniform in the Macedonian Army at the End of the Reign of Alexander the Great", **Klio**, Vol. 91, No. 2, 342-355.
- KAERST, J., 1896 "Audoleon", **RE**, II. 2. 2279.
- KELLY, D., 2016 "Polyaenus (Active ca. 162-166 CE)" Vol. 1, **Conflict in Ancient Greece and Rome (3 Volumes): The Definitive Political, Social and Military Encyclopedia**, Ed.: S. E. Phang, I. Spence, D. Kelly, P. Londey, California, ABC-CLIO.
- KIRCHNER, J., 1894 "Aeropus" (6), **RE**, I. 2. 679.
- KIRCHNER, J., 1894 "Andragathos", **RE**, I. 2. 2132-2133.
- KIRCHNER, J., 1901 "Damasippos" (3), **RE**, IV. 2. 2038.
- KOS, M. Š., 1997 "Autariatae", **DNP**, 345.
- KOSMETATOU, E.: 1997 "Pisidia and The Hellenistic Kings from 323 to 133 BC.", **Ancient Society**, Vol. 28, 5-37.
- KRALLI, I.: 2000 "Athens and the Hellenistic Kings (338-261 B. C.): The Language of the Decrees", **The Classical Quarterly**, Vol. 50, No. 1, 113-132.

- KRENTZ, P.-
WHEELER, E. L., 1994
KROLL, W., 1931
LAMMERT, F., 1931
LARSEN, J. A. O.: 1935

LATTEY, C.: 1917

LENDON, J. E., 2005

LENSCHAU, T., 1952
LIDDELL, H.G., 1844

LIDDELL, H. G.,
SCOTT, R.,
JONES, H.S., 1996
LLOYD, G. E. R., 1984

LOCK, R. A.: 1977

LONDEY, P.: 1994

LONGRIGG, J.: 1988
- Polyaenus: Stratagems of War**, Chicago, Ares Publishers.
"Sudines", **RE**, IV. A. 1. 563.
"Στρατηγήματα", **RE**, IV. A. 1. 179.
"Was Greece Free between 196 and 146 B. C.?", **Classical Philology**, Vol. 30, No. 3, 193-214.
"The Diadochi and the Rise of King-Worship", **The English Historical Review**, Vol. 32, No.127, 321-334.
Soldiers and Ghosts: A History of Battle in Classical Antiquity, New Haven and London, Yale University Press.
"Polyperchon" (1), **RE**, XXI. 2. 1800.
"Cineas", **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol I**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
Greek-English Lexicon, Oxford, Clarendon Press.

"Hellenistic science", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.
"The Origins of the Argyraspids", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 26, H. 3, 373-378.
"Philip II and The Delphic Amphiktyony", **Mediterranean Archaeology**, Vol. 7, 25-34.
"Anatomy in Alexandria in the Third Century B.C.", **The British Journal for the History of Science**, Vol. 21, No. 4, 455-488.

- MACKIL, E., 2013 **Creating a Common Polity: Religion, Economy, and Politics in the Making of the Greek Koinon**, California, University of California Press.
- MACURDY, G. H.: 1913 "Klodonos, Mimallones and Dionysus Pseudanor", **The Classical Review**, Vol. 27, No. 6, 191-192.
- MAHAFFY, J. P.: 1896 "The Royalty of Pergamum", **Hermathena**, Vol.9, No. 22, 389-405.
- MANSEL, A. M., 2014 **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu. (İlk baskı 1947).
- MARKLE, M. M.: 1974 "The Strategy of Philip in 346 B. C.", **The Classical Quarterly**, Vol. 24, No. 2, 253-268.
- MARKLE, M. M.: 1978 "Use of the Sarissa by Philip and Alexander of Macedon", **American Journal of Archaeology**, Vol. 82, No. 4, 483-497.
- MASON, C. P., 1844 "Aleuas and Aleuadae (Ἀλεύας and Ἀλευάδαι)", **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol III.**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
- MASON, C. P., 1849 "Stratocles" (1), **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol III.**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
- MATHISEN, R. W.: 1981 "Antigonos Gonatas and the Silver Coinages of Macedonia Circa 280-270 B.C.", **Museum Notes (American Numismatic Society)**, Vol. 26, 79-124.
- MATTHEW, C., 2016 "Aelian (Aelianus Tacticus) (Active ca. 100 CE)" Vol. 1, **Conflict in Ancient Greece and Rome (3 Volumes): The Definitive Political, Social and Military Encyclopedia**, Ed.: S. E. Phang, I. Spence, D. Kelly, P. Londey, California, ABC-CLIO.
- MAUL, S., 1997 "Chaldaioi (Chaldäer)", **DNP**, 1086.
- MAY, J. M. F.: 1946 "Macedonia and Illyria (217-167 B.C.)", **The Journal of Roman Studies**, Vol. 36, Parts 1 and 2, 48-56.

- MAYOR, A.: 2014 "Animals in Warfare", **The Oxford Handbook of Animals in Classical Thought and Life**, Ed.: G. L. Campbell, Oxford, Oxford University Press.
- MCDONALD, A. H.-
WALBANK, F. W.:1937 "The Origins of the Second Macedonian War, **The Journal of Roman Studies**, Vol. 27, 180-207.
- MCDONALD, A. H.: 1939 "The History of Rome and Italy in the Second Century B.C.", **The Cambridge Historical Journal**, Vol. 6, No. 2, 124-146.
- MEEUS, A.: 2008 "The Power Struggle of the Diadochoi in Babylon, 323 BC", **Ancient Society**, Vol. 38, 39-82.
- MEHL, A., 1998 "Eumenes II Soter" (3), **DNP**, 251-253.
- MEHL, A., 2001 "Seleukos II Kallinikos" (4), **DNP**, 362-363.
- MEISTER, K., 2001 "Polyainos", **DNP**, 40-41.
- MENDELS, D.: 1984 "Aetolia 331-301: Frustration, Political Power, and Survival", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 33, H. 2, 129-180.
- MERKER, I. L.: 1965 "The Ancient Kingdom of Paeonia", **Balkan Studies**, Vol. 6, 35-54.
- MERKER, I. L.: 1970 "The Ptolemaic Officials and the League of the Islanders", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 19, H. 2, 141-160.
- MERKER, I. L.: 1974 "Demetrios Poliorketes and Tyre", **Ancient Society**, Vol. 5, 119-126.
- MEYER, E., 1934 "Teres", **RE**, V. A. 1. 719.
- MEYER, E., 1937 "Peraia" (2), **RE**, XIX. 1. 566.
- MOLINA, I.: 2018 "Death on the Nile: The murder of Perdikkas and the river crossing in Ancient Macedonia", **Karanos**, Vol. 1, 87-106.
- MOMIGLIANO A.-
FRASER, P.: 1950 "A New Date for the Battle of Andros? A Discussion", **The Classical Quarterly**, Vol. 44, No. 3/4, 107-118.

- MOORE, G. F.: 1912 "Zoroastrianism", **The Harvard Theological Review**, Vol. 5, No. 2, 180-226.
- MORTON, J.: 2010 "Polyaenus in Context: The *Strategica* and Greek Identity in the Second Sophistic Age", **Polyainos, Neue Studien**, Ed. K. Brodersen, Berlin, 108-132.
- MULLER, V.: 1938 "A Chronology of Greek Sculpture 400 B.C. to 40 B.C.", **The Art Bulletin**, Vol. 20, No. 4, 359-418.
- MUSTI, D., 1984 "Syria and the East", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.
- NEWTON, I., 2009 **Newton's Revised History of Ancient Kingdoms: A Complete Chronology**, Ed.: L. Pierce, M. Pierce, Arkansas, Master Books.
- O'CONNOR, K., 2015 **The Never-ending Feast: The Anthropology and Archaeology of Feasting**, London, Bloomsbury Publishing.
- OBERHUMMER, E., 1896 "Astibos", **RE**, II. 2. 1790.
- OBERHUMMER, E., 1896 "Atintania", **RE**, II. 2. 2106.
- OBERHUMMER, E., 1897 "Bolos (βῶλος)" (1), **RE**, III. 1. 676.
- OBERHUMMER, E., 1924 "Kypsela (τὰ Κύψελα)", **RE**, XII. 1. 118.
- O'NEILL, J. L.: 2003 "The Ethnic Origins of the Friends of the Antigonid Kings of Macedon", **The Classical Quarterly**, Vol. 53, No. 2, 510-522.
- O'NEIL, J. L.: 2008 "A Re-Examination of the Chremonidean War", **Ptolemy II Philadelphus and his World**, Ed.: P. McKechnie - P. Guillaume, Leiden, Brill.
- O'SULLIVAN, L., 2009 **The Regime of Demetrius of Phalerum in Athens, 317-307 BCE: A Philosopher in Politics**, Leiden, Brill.
- OTTO, W., 1912 "Hamaktyon", **RE**, VII. 2. 2293.

- PENELLA, R. J.: 2011 "The "Progymnasmata" in Imperial Greek Education", **The Classical World**, Vol. 105, No. 1, 77-90.
- PHANG, E. S., 2016 "Frontinus (ca. 30-after 100 CE)" Vol. 2, **Conflict in Ancient Greece and Rome (3 Volumes): The Definitive Political, Social and Military Encyclopedia**, Ed.: S. E. Phang, I. Spence, D. Kelly, P. Londey, California, ABC-CLIO.
- PILLER, C. K.: 2013 "The Cadusii in Archaeology? Remarks on the Achaemenid Period (Iron Age IV) in Gilan and Talesh", **Iran & The Caucasus**, Vol. 17, No. 2, 115-151.
- PRETZLER, M.: 2010 "Polyainos the Historian? Strategems and the Use of the Past in the Second Sophistic", **Polyainos, Neue Studien**, Ed. K. Brodersen, Berlin, 85-107.
- RANCE, P., 2016 "Treatises, Military" Vol. 2, **Conflict in Ancient Greece and Rome (3 Volumes): The Definitive Political, Social and Military Encyclopedia**, Ed.: S. E. Phang, I. Spence, D. Kelly, P. Londey, California, ABC-CLIO.
- RAY, E. F., 2020 **Hellenistic Land Battles 300-167 BCE: A History and Analysis of 130 Engagements**, North Carolina, McFarland.
- RICHARDSON, N. J., 1996 "Pythian Games", **OCD**, 1285.
- ROBINSON, C. A.: 1932 "Two Notes on the History of Alexander the Great", **The American Journal of Philology**, Vol. 53, No. 4, 353-359.
- RODGERS, N., 2015 **Antik Yunan**, Çev.: Ü. E. Uysal, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
- ROISMAN, J., 2012 **Alexander's Veterans and the Early Wars of the Successors**, Austin, University of Texas Press.
- ROLLER, D. W.: 2005 "Seleukos of Seleukeia", **L' Antiquité Classique**, T. 74, 111-118.

- ROSE, T. C., 2015 **A Historical Commentary on Plutarch's *Life of Demetrius***, Iowa City, The University of Iowa.
- ROSE, T. C., 2019 "Demetrius the Besieger (and Fortifier) of Cities", **Brill's Companion to Sieges in the Ancient Mediterranean**, Ed.: J. Armstrong, M. Trundle, Leiden, Brill.
- ROY, J., 1994 "Thebes in the 360S B.C.", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 6: The Fourth Century B. C.**, Ed.: D.M. Lewis, J. Boardman, S. Hornblower, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press.
- RUMPF, A., 1967 "Eumenes" (1), **KP**, II. 424.
- RUMPF, A., 1967 "Eumenes" (3), **KP**, II. 425-426.
- RUSSELL, F. S., 1999 **Information Gathering in Classical Greece**, Michigan, University of Michigan Press.
- SCHMITZ, L., 1846 "Mimallon", **A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, Vol. II.**, Ed.: W. Smith, Virginia, C. C. Little and J. Brown.
- SCHOTTKY, M., 1997 "Arsames (Ἀρσάμης)" (4), **DNP**, 36.
- SHERWIN-W, S. M. - WILLS, E.J., 1996 "Carrhae", **OCD**, 294.
- SIMPSON, R. H.: 1954 "The Historical Circumstances of the Peace of 311", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 74, 25-31.
- SIMPSON, R. H.: 1955 "Ptolemaeus' Invasion of Attica in 313 B. C.", **Mnemosyne**, Fourth Series, Vol.8, Fasc. 1, 34-37.
- SIMPSON, R. H.: 1957a "A Note on Cyinda", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 6, H. 4, 503-504.
- SIMPSON, R. H.: 1957b "Antigonus, Polyperchon and the Macedonia Regency", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 6, H. 3, 371-373.

- SIMPSON, R. H.: 1959 "Antigonus the One-Eyed and the Greeks", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 8, H. 4, 385-409.
- SPAULDING, O. L.: 1933 "The Ancient Military Writers", **The Classical Journal**, Vol. 28, No. 9, 657-669.
- SPRAWSKI, S.: 2017 "Alexander at Tempe: Polyaeus, *Strategemata* 4.3.23", **Greek Taktika: Ancient Military Writing and its Heritage**, Ed.: P. Rance, N. V. Sekunda, Gdańsk, 152-166.
- STARR, C. G.: 1938 "Rhodes and Pergamum, 201-200 B.C.", **Classical Philology**, Vol. 33, No. 1, 63-68.
- SYMINGTON, K. A., 2010 **Hypomnemata: Stories, Fables, Memories**, Indiana, Xlibris Corporation.
- TARN, W. W.: 1926 "The First Syrian War", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 46, 155-162.
- TEKİN, O., 1995 **Eski Yunan Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- TEKİN, O., 2015 **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İstanbul, İletişim Yayınları. (İlk baskı 2008).
- TOMLINSON, R. A., 1996 "palaestra", **OCD**, 1099.
- TOMLINSON, R. A., 1996 "stadium (στάδιον)", **OCD**, 1437.
- TRAPP, M. B., 1996 "Aelian (Claudius Aelianus)", **OCD**, 18.
- TRONSON, A.: 1984 "Satyrus the Peripatetic and the Marriages of Philip II", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 104, 116-126.
- TSELEKAS, P.: 1996 "The Coinage of Pydna", **The Numismatic Chronicle**, Vol. 156, 11-32.
- TURNER, A.: 2007 "Frontinus and Domitian: Laus Principis in the "Strategemata", **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol. 103, 423-449.
- VACANTE, S.: 2012 "Alexander the Great and the "Defeat" of the Sogdianian Revolt", **The Ancient History Bulletin**, Vol. 26, 87-130.

- VILCU, A.-
PETAC, E.: 2012 "The Second Syrian War and Gold Staters of Alexander Type Struck at Istros", **American Journal of Numismatics (1989-)**, Vol. 24, 53-60.
- VOLKMANN, H., 1964 "Antigonos" (1), **KP**, I. 380.
- VISSCHER, M. S., 2020 **Beyond Alexandria: Literature and Empire in the Seleucid World**, Oxford, Oxford University Press.
- VOLKMANN, H., 1969 "Krateros" (1), **KP**, III. 326.
- VOLKMANN, H., 1969 "Lysimachos" (1), **KP**, III. 839.
- VOLKMANN, H., 1972 "Perseus" (2), **KP**, IV. 652.
- VOLKMANN, H., 1972 "Philippos" (4), **KP**, IV. 744.
- VOLKMANN, H., 1972 "Philippos" (7), **KP**, IV. 748.
- VOLKMANN, H., 1975 "Seleukos" (1), **KP**, V. 86.
- VOLKMANN, H., 1975 "Seleukos" (3), **KP**, V. 87-88.
- WALBANK, F. W., 1972 "The Years of Chaos (285-277/6 B.C.)", **A History of Macedonia: 336-167, Vol. 3**, Ed.: N. G. L. Hammond, F. W. Walbank, G. T. Griffith, Oxford, Clarendon Press.
- WALBANK, F. W., 1984 "Macedonia and Greece", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.
- WALBANK, F. W., 1984 "Macedonia and the Greek leagues", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.
- WALBANK, F. W., 1984 "Monarchies and monarchic ideas", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.

- WALLACE, S., 2017 "Court, Kingship, and Royal Style in the Early Hellenistic Period", **The Hellenistic Court: Monarchic Power and Elite Society from Alexander to Cleopatra**, Ed.: A. Erskine, L. Llewellyn-Jones, S. Wallace, Swansea, The Classical Press of Wales.
- WESTLAKE, H. D.: 1949 "The Aftermath of the Lamian War", **The Classical Review**, Vol. 63, No. 3/4, 87-90.
- WESTLAKE, H., 1935 **Thessaly In The Fourth Century B.C.**, London, Methuen & Co. Ltd.
- WHEATLEY, P.: 1995 "Ptolemy Soter's Annexation of Syria 320 B.C.", **The Classical Quarterly**, Vol. 45, No. 2, 433-440.
- WHEATLEY, P.: 1997 "The Lifespan of Demetrius Poliorcetes", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 46, H. 1, 19-27.
- WHEATLEY, P.: 2002 "Antigonos Monophthalmus in Babylonia, 310-308 B. C.", **Journal of Near Eastern Studies**, Vol. 61, No. 1, 39-47.
- WHEATLEY, P.: 2014 "Demetrius the Besieger on the Nile", **Acta Classica: Proceedings of the Classical Association of South Africa**, Supplement 5, 92-108.
- WHEELER, E. L., 1988 **Stratagem and the Vocabulary of Military Trickery**, Leiden, Brill.
- WHEELER, E. L.: 2010 "Polyaenus: Scriptor Militaris", **Polyainos, Neue Studien**, Ed. K. Brodersen, Berlin, 7-54.
- WHITEHEAD, D., 1996 "Aeneas (Aineias) Tacticus", **OCD**, 23.
- WHITEHEAD, D., 2014-2021 "Polyainos, Polyaenus", **Suda On Line: Byzantine Lexicography**, Ed. ve Çev.: David Whitehead v.d.
- WILCKEN, U., 1894 "Achaius" (3), **RE**, I. 1-2. 206.
- WILCKEN, U., 1894 "Antiochos Hierax" (23), **RE**, I. 1-2. 2458-2459.
- WILCKEN, U., 1894 "Antiochos II. Theos" (22), **RE**, I. 1-2. 2455.
- WILKES, J. J., 1992 **The Illyrians**, New Jersey, John Wiley & Sons.

- WILL, E., 1984 "The formation of Hellenistic kingdoms", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.
- WILL, E., 1984 "The succession to Alexander", **The Cambridge Ancient History, Second Edition, Vol. 7, Part 1: The Hellenistic World**, Ed.: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge University Press.
- WILLRICH, H., 1907 "Eumenes" (6), **RE**, VI. 1. 1091.
- WILLRICH, H., 1931 "Dion (Δίων)" (9), **RE**, V. 1-2. 847.
- WIRTH, G., 1964 "Alexandros" (4), **KP**, I. 247.
- WIRTH, G., 1964 "Antipatros" (1), **KP**, I. 394.
- WIRTH, G., 1972 "Parmenion" (1), **KP**, IV. 519.
- WIRTH, G., 1972 "Polyperchon" (1), **KP**, IV. 1008.
- WIRTH, G., 1972 "Ptolemaios" (1), **KP**, IV. 1217.
- WOOD, N.: 1967 "Frontinus as a Possible Source for Machiavelli's Method", **Journal of the History of Ideas**, Vol. 28, No.2, 243-248.
- WORTHINGTON, I., 2006 **Demosthenes, Speeches 60 and 61, Prologues, Letters**, Austin, University of Texas Press.
- WORTHINGTON, I., 2016 **Ptolemy I: King and Pharaoh of Egypt**, Oxford, Oxford University Press.
- WORTHINGTON, I., 2020 **Athens After Empire: A History from Alexander the Great to the Emperor Hadrian**, Oxford, Oxford University Press.
- ZAHRNT, M., 2000 "Perdikkas III" (3), **DNP**, 536.
- ZHMODIKOV, A.: 2000 "Roman Republican Heavy Infantrymen in Battle (IV-II Centuries B.C.)", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 49, H.1, 67-78.

EKLER

EK 1 - POLYAINOS'UN ESERİNİN 4. KİTABINDAKİ TAKTİKLERİN KATEGORİZASYONU

TAKTİĞİN TÜRÜ	TAKTİKLERİN GEÇTİĞİ ANEKDOTLAR	TAKTİĞİN HANGİ DÜŞMANA KARŞI KULLANILDIĞI	TAKTİĞİN FONKSİYONELLİĞİ
Ansızın saldırı	Polyain. IV. 2. 2 Polyain. IV. 2. 4 Polyain. IV. 2. 5 Polyain. IV. 7. 3 Polyain. IV. 7. 7	Atinalılar, Trakyalılar, Illyrialılar, Sikyonlular, Ptolemaios I Soter	Taktiğin, anekdotlarda işe yarar olduğu görülmüştür.
Coğrafi koşullardan faydalanma	Polyain. IV. 3. 27 Polyain. IV. 7. 9 Polyain. IV. 7. 10	Persler, Lakedaimonialılar	Taktiğin, anekdotlarda işe yarar olduğu görülmüştür.
Düşmanı açlığa mahkum ederek teslim olmaya zorlama	Polyain. IV. 6. 20	Atinalılar	Taktiğin, anekdotta işe yarar olduğu görülmüştür.
Düşman askerlerini kendi tarafına çekme	Polyain. IV. 8. 3 Polyain. IV. 9. 3 Polyain. IV. 11. 1 Polyain. IV. 16. 1	Eumenes'in kendi birlikleri, Demetrios I Poliorketes, Atinalılar ve Salamisliiler, Kypselalılar	Taktiğin, anekdotlarda işe yarar olduğu görülmüştür.
Düşmanı birbirine düşürme	Polyain. IV. 3. 15	Persler	Taktiğin, anekdotta işe yarar olduğu görülmüştür.
Düşmanı çeşitli metotlarla kandırma (kuvvetleri olduğundan çok gösterme, düşmana yalan mektup gönderme, geri çekiliyormuş gibi yapma, düşmana durumu olduğundan farklı gösterme, hasta numarası yapma,	Polyain. IV. 1. 1 Polyain. IV. 2. 8 Polyain. IV. 2. 11 Polyain. IV. 2. 21 Polyain. IV. 4. 3 Polyain. IV. 6. 14 Polyain. IV. 7. 5 Polyain. IV. 11. 4 Polyain. IV. 12. 1 Polyain. IV. 12. 3 Polyain. IV. 18. 1	Taulantioi, Atinalılar ve Thebailılar, Aleuadaı, Byzantion, Thessalialılar, Pithon, Atinalılar, Epidamnoslular, Autariatai, Paionia, Prinassos, I. Attalos	Bir anekdot hariç (Polyain. IV. 2. 11), taktiğin

düşmana dost görünme)	Polyain. IV. 18. 2 Polyain. IV. 19. 1	ve Rodoslular, Perdikkas	anekdotlarda işe yarar olduğu görülmüştür.
Düşmana sahip olduğu avantajı kaybettirme	Polyain. IV. 3. 16	Persler	Taktiğin, anekdotta işe yarar olduğu görülmüştür.
Geri çekilme	Polyain. IV. 2. 13 Polyain. IV. 2. 20	Trakyalılar, Karailılar	Taktiğin, anekdotlarda işe yarar olduğu görülmüştür.
Manevi motivasyon	Polyain. IV. 3. 27 Polyain. IV. 20. 1	Persler, Galatlar	Taktiğin, anekdotlarda işe yarar olduğu görülmüştür.
Savaşmadan galip gelme	Polyain. IV. 4. 1 Polyain. IV. 6. 7	Tetrakhoritai, Attalos, Alketas ve Dokimos	Taktiğin, anekdotlarda işe yarar olduğu görülmüştür.

EK 2 - POLYAINOS'UN ESERİNİN 4. KİTABINDA VERDİĞİ KESİN YANLIŞ VE ŞÜPHELİ BİLGİLER VE YAPTIĞI ÖZENSİZLİKLER

Polyain. IV. 2. 4	II. Philippos, Trakyalılara elçiler değil, mektup göndermiştir.
Polyain. IV. 2. 5	Gerçekleştiği kesin olmayan bir olay, gerçekleşmiş gibi aktarılmıştır.
Polyain. IV. 2. 8	Hellespontos'u (=Çanakkale Boğazı) dar geçitler olarak belirtmiştir.
Polyain. IV. 2. 11	II. Philippos, düşmana karşı hasta numarası yapmamıştır.
Polyain. IV. 2. 12	Sarnusialı bir halk yoktur. Anekdottaki halk, Sarnus adındaki bir kentte yaşayan Illyrialılardır.
Polyain. IV. 2. 20	Kuşatmanın gerçekleştiği düşünülen kentin Karai olduğu şüphelidir.
Polyain. IV. 2. 21	II. Philippos'un Byzantion kuşatması başarısızdır, fakat anekdotta bunun bilgisi verilmemiştir.
Polyain. IV. 3. 3	Sur kuşatmasındaki dalgakıran, aktarıldığı gibi hızlıca inşa edilmemiştir.
Polyain. IV. 3. 4	Parmenion, Büyük İskender'den yardım istememiştir. Kral, Arabistan Seferi'ni tamamladığı için Sur'a dönmüştür.
Polyain. IV. 3. 7	Yazarın, Büyük İskender'in askerlerine yaptığı konuşmada, onu koruyan Perslere komutanlık yapacağını söylediğini aktarması yanlıştır.
Polyain. IV. 3. 8	Büyük İskender'in askerleri, anekdotta aktarıldığı gibi hiçbir zaman mevzilerini terk etmemişlerdir ve Büyük İskender'in askerlerine söylemiş olduğu düşünülen ifade de şüphelidir.
Polyain. IV. 3. 9	Anekdotta bir hata bulunmamasına karşın, detay bakımından eksiktir. Bu anekdot için, Arrianos'un eserinden alıntı yaptığı düşünülen yazar (Arr. Anab. V. 10. 3-4), eksik okuma yapmıştır. Arrianos, detayları vermiştir (Arr. Anab. V. 11. 1-2), fakat Polyainos'un anekdotu bu detaylardan yoksundur.
Polyain. IV. 3. 10	Polyainos'un anekdotunda, askerler ganimet için savaşıyor gibi görünmektedirler. Fakat Plutarkhos'un eserinde aynı olay geçmekle birlikte, Büyük İskender ganimetleri yaktığı zaman, askerler ağır yükten kurtuldukları için sevinmişlerdir (Plut. Alex. V. 57. 1-2).
Polyain. IV. 3. 11	Trakyalıların, Büyük İskender'in askerleri üzerine gönderdiği arabaların, alıntı yaptığı eserde böyle bir bilgi bulunmamasına rağmen (Arr. Anab. I. 7-9), yükü dolu olduğunu belirterek, yazar kendince değişiklik yapmıştır. Ayrıca Trakyalıların, arabaları bazen siper olarak kullanıp, kendilerini korumak amacıyla kullandıklarını detayını da eklememiştir.
Polyain. IV. 3. 12	Gerçekleşmemiş bir olay, gerçekleşmiş gibi aktarılmıştır.
Polyain. IV. 3. 17	Anekdotta Polyainos'un durumu abartması dolayısıyla, bütün savaş meydanı tuzaklarla dolu gibi gözükmektedir.

Polyain. IV. 3. 18	Olay örgüsü hatalıdır: Persler, Büyük İskender Dicle Nehri'ni geçmeden önce, zaten yangın çıkarmışlardır. Anekdottaki gibi, nehri geçtikten sonra değildir.
Polyain. IV. 3. 19	Yer bilgisi, yazar tarafından tahmini bir şekilde verilmiştir. Büyük İskender'e kurulan komplo, anekdotta "korkunç söylenti" olarak belirtilmiştir. Büyük İskender, Parmenion ve oğlu Philotas'ı öldürttüktan sonra, askerlerinin onun hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istemesinin detayı, anekdotta bulunmamaktadır. Ayrıca anekdotta, yazarın alıntı yaptığı kaynaklardan biri olan Iustinus eserinde, askerlerin ülkeye döneceğini belirtmesine rağmen, Büyük İskender'in Makedonya'ya döneceği belirtilmiştir, fakat yanlıştır.
Polyain. IV. 3. 20	Kaledeki askerlerin, Hint paralı askerler ve kaleden çıkma sebeplerinin antlaşma olduğunun detayları bulunmamaktadır. Hint paralı askerlerin ordugah kurdukları yer, "diğer tepe" olarak belirtilmiştir ve Arrianos ve Diodoros eserlerinde olayın sonucu belirtilmelerine rağmen Polyainos, anekdotta olayı sonuçsuz bırakmıştır.
Polyain. IV. 3. 21	Poros'un yeğeninin ismi olarak verilen Pittakos, hem yanlış olma ihtimali hem de böyle birinin gerçekten var olup olmadığı dolayısıyla, şüphelidir.
Polyain. IV. 3. 25	Arrianos, eserinde olayın gerçekleştiği yeri belirtmesine rağmen (Arr. Anab. VI. 24. 1), anekdot bu bilgiden yoksundur.
Polyain. IV. 3. 26	III. Dareios, anekdotta Dicle Nehri'ne hareket ediyor gibi görünmektedir, fakat Pers kralı zaten bölgededir. Anekdotta sözü edilen taktiğin de gerçekten uygulanmış olduğu şüphelidir.
Polyain. IV. 3. 27	Perslerin komutanı, Phrasaortes değildir, Pers satraplarından Ariobarzanes'tir. Tepelerin aşağısındaki birliğe, Hephaistion ve Philotas değil, Krateros komuta etmiştir. Ariobarzanes'in, Büyük İskender'i uğrattığı bozgun, anekdotta basitleştirilmiş ve detay bakımından eksiktir.
Polyain. IV. 3. 29	Arrianos, bazı ayrıntıları vermiştir (Arr. Anab. IV. 18. 4-19. 4), fakat Polyainos'un anekdotunda bulunmamaktadır.
Polyain. IV. 3. 31	Hephaistion öldüğü zaman, Büyük İskender seferde olmayıp, Dionysia Şenlikleri'ni kutlamaktaydı ve Hephaistion, kutlamalar sırasında ölmüştür. Kral, seferi Babil'e giderken gerçekleştirmiştir.
Polyain. IV. 3. 32	Perslerin yemek listesi, Polyainos'un belirttiği gibi bir sütunun üzerine kazılmamıştır.
Polyain. IV. 4. 2	Thessalialı süvarilerin mevzilerini bırakma sebebi, kahvaltı değildir. Hellen ordusunu katılmak için Thermopylai'a gitmişlerdir. Antipatros, Lamia'yı ele geçirememiş, aksine kenti bir sığınak olarak kullanmıştır.
Polyain. IV. 4. 3	Diodoros'un eserinde Antipatros'un Lamia kentinde sıkıştığı sırada yaptıklarını aktarmıştır (Diod. XVIII. 12. 4), fakat Polyainos bunlardan bahsetmemiştir ve Antipatros, yazarın anekdotta aktardığı gibi bir hazırlık da yapmamıştır.

Polyain. IV. 5. 1	Parmenion'un Perslere söylediği ifade, sadece bu anekdotta geçmektedir. Anekdotta Parmenion, Şam'a gittiği sırada Perslerle karşılaşmış gibi görünse de III. Dareios, İssos Savaşı'ndan önce bütün savaş ganimetlerini ve yüklerini Şam'a zaten göndermiştir. Diğer kaynaklarda net bir ifade bulunmamaktadır, fakat Polyainos, Büyük İskender'in Parmenion'un komutasına 3 süvari birliği verdiğini belirtmiştir.
Polyain. IV. 6. 1	Yukarı Korinthos'un hakimi Aleksandros'un zehirlenme sonucu öldüğü detayı, Plutarkhos'un eserinde bulunduğu halde (Plut. Arat. I. 17. 2-5), anekdotta yoktur. Ayrıca Antigonos II Gonatas, gösterilerde yer almamıştır.
Polyain. IV. 6. 4	Arrianos'un eserinde, Antipatros'a yardım edenlerden biri de Seleukos I Nikator'dur. Polyainos, Seleukos'u belirtmemiştir.
Polyain. IV. 6. 6	Anekdottaki olayın gerçekleştiği M.Ö 320-319 yıllarında, Antigonos I Monophthalmos'un nerede bulunduğu tam olarak bilinmemesine rağmen Polyainos, Kapadokya çevresinde olduğunu belirtmiştir.
Polyain. IV. 6. 7	Anekdottaki bir savaş gerçekleşmediği bilgisi yanlıştır. Antigonos I Monophthalmos ve diğer Makedon komutanlar arasında bir savaş gerçekleşmiştir ve bunun bilgisi Diodoros'un eserinde bulunmaktadır (Diod. XVIII. 44-45).
Polyain. IV. 6. 8	Diodoros, Antigonos I Monophthalmos'un donanmasının yüzden fazla gemiden oluştuğunu belirtirken, Polyainos 130 gemiden oluştuğunu belirterek, kendince net bir ifade vermiştir. Yine Polyainos, ilk çarpışmada Antigonos'un 70 gemi kaybettiğini belirtirken, Diodoros ise Antigonos'un 17 gemisinin batırıldığını, kırktan fazlasının ele geçirildiğini ve geri kalanların da kaçtığını belirtmiştir.
Polyain. IV. 6. 10	Diodoros, Antigonos I Monophthalmos'un 3700 piyade, 54 süvari kaybettiğini, 4000'den fazla da yaralı olduğunu belirtirken (Diod. XIX. 31. 5), Polyainos'un anekdotu, bu detaydan yoksundur.
Polyain. IV. 6. 11	Diodoros, Nepos ve Plutarkhos'un eserlerinde böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Polyainos, Eumenes'in, Antigonos I Monophthalmos'un artçı birliklerine saldırı gerçekleştirdiğini aktarmıştır.
Polyain. IV. 6. 12	Antigonos I Monophthalmos'un, Eumenes'in süvari komutanı Apollonides ile yaptığı anlaşmadan bahsedilmemiştir. Diodoros'un eserinde bu detay mevcuttur (Diod. XVIII. 40. 5-8).
Polyain. IV. 6. 13	Antigonos I Monophthalmos, iki bin kadın, bir grup çocuk ve köle ele geçirmiştir (Iust. Epit. XIV. 3. 6). Eumenes'in 300 asker kaybettiği bilgisi, sadece bu anekdotta geçmektedir ve Antigonos, rehin aldığı insanlara kötü bir muamelede bulunmamıştır.
Polyain. IV. 6. 14	Anekdotta verilen sayılar şüphelidir. Antigonos I Monophthalmos'un, Pithon'a yazdığı mektuptan da bahsedilmemiştir (Diod. XIX. 46. 1-4).

Polyain. IV. 6. 15	Argyraspides (gümüş kalkanlılar), görev amacıyla değil, öldürülmeleri için gönderilmişlerdir ve 1000 olarak verilen sayı da şüphelidir, çünkü olaydan bahseden diğer antik kaynaklar olan Diodoros ve Plutarkhos'un eserlerinde böyle bir bilgi yoktur.
Polyain. IV. 6. 19	Eumenes'in kaçmasına sebep olan, Antigonos I Monophthalmos'un müttefiklerinin gelmesi değildir. Antigonos I Monophthalmos'un Apollonides ile yaptığı anlaşma sonucu Eumenes, süvari üstünlüğünü kaybetmiş ve bu da onun kaçmasına sebep olmuştur.
Polyain. IV. 7. 5	Demetrios I Poliorketes'in taktiği, anekdotta aktarılandan farklıdır.
Polyain. IV. 7. 7	Polyainos, Diodoros ve Plutarkhos'un eserlerinde anlattıkları deniz savaşından bahsetmemiştir ve bu yazarların eserlerinde geçmeyen bir pusudan bahsetmiştir. Ayrıca Iustinus'un eserinde bulunmasına rağmen, Ptolemaios I Soter'in kardeşi Menelaos'un esir alınışı da anekdotta yoktur.
Polyain. IV. 7. 8	Demetrios I Poliorketes'e ihanet eden, Korinthoslular değildir. Kentteki garnizon komutanı Prepelaos'tur.
Polyain. IV. 7. 9	Plutarkhos, olayı anlatmaktadır, fakat taktikten bahsetmemektedir (Plut. Demetr. 35. 1).
Polyain. IV. 7. 10	Plutarkhos, olayı anlatmaktadır, fakat taktikten yine bahsetmemektedir (Plut. Demetr. 35. 2-3).
Polyain. IV. 7. 11	Demetrios I Poliorketes'in Boiotialılara savaş açma nedeni, Boiotialıların isyan etmesidir. Demetrios, isyanı bastırmış ve Boiotialılar, Demetrios'a teslim olmuştur. Plutarkhos'un eserinde bu detaylar yer almaktadır (Plut. Demetr. 39. 1-2).
Polyain. IV. 7. 12	Nehri geçerken, Demetrios I Poliorketes'in askerlerinden bir kısmının, akıntıya kapılıp, kaybolduğu detayı eksiktir. (Plut. Demetr. 46. 5).
Polyain. IV. 8. 5	Eumenes, düşmana kaçmasını, bir tellal aracılığıyla değil, bizzat kendisi ilettiştir. Eumenes'in konuştuğu kişi de Antigonos I Monophthalmos'un komutanlarından, Menandros'tur.
Polyain. IV. 9. 3	Plutarkhos eserinde, Seleukos I Nikator'un yanına koruyucu bir birlik almadan gittiğini belirtmektedir (Plut. Demetr. 49. 2-3).
Polyain. IV. 10. 2	Polyainos'un hataya düşerek, bronz sikkeleri bastırmanın Atinalı komutan Timotheos yerine, III. Perdikkas'a atfettiği düşünülmektedir.
Polyain. IV. 11. 1	Salamislilerin M.Ö. 318-317 yıllarındaki Kassandros'a ihaneti, M.Ö. 304 yılında gerçekleşmiş gibi gösterilmiştir.
Polyain. IV. 11. 3	Diodoros eserinde, Olympias'ın planı kendi yaptığını ve planın, Kassandros'a adı belli olmayan bir hain tarafından iletilildiğini belirtirken, Polyainos, planı Polyperkhon'un yaptığını belirtmiştir.
Polyain. IV. 11. 4	Kassandros, bütün Illyria'yı değil, Apollonia ve Epidamnus kentlerini ele geçirmiştir.
Polyain. IV. 12. 1	Öldürülenlerin sayısı, sadece bu anekdotta geçmektedir.

Polyain. IV. 13. 1	Sur kuşatmasında Surlular hiçbir zaman bulundukları yeri terk etmemişler ve dalgakıran üzerinde göğüs göğüse bir çarpışma gerçekleşmemiştir.
Polyain. IV. 18. 1	V. Philippos'un 2 bin metre kazı yaptığı ifadesi abartılıdır.
Polyain. IV. 18. 2	V. Philippos gizlice değil, düşman donanmaların gözetiminde bölgeden ayrılmıştır.
Polyain. IV. 19. 1	Perdikkas ile Ptolemaios I Soter'in çarpışması, Diodoros'un eserinde tamamen farklıdır (Diod. XVIII. 35-36. 1).
Polyain. IV. 20. 1	Aynı anekdot, Frontinus'un eserinde de mevcuttur (Frontin. Str. I. 11. 15) ve sunuyu düzenleyenin I. Eumenes olduğunu belirtmiştir.
Polyain. IV. 21. 1	Roma, Makedonya'yı Pydna Savaşı'nda yenmiştir ve anekdotta anlatıldığı gibi Makedonların atlarının, fillere alışması gibi bir şey olmamıştır.

EK 3 - POLYAINOS TARAFINDAN DOĞRU BİLGİLERİN VERİLDİĞİ ANEKDOTLAR

Polyain. IV. 2. 2	II. Philippos ile Atinalılar
Polyain. IV. 2. 7	II. Philippos ile Atinalılar
Polyain. IV. 2. 9	II. Philippos
Polyain. IV. 2. 10	II. Philippos
Polyain. IV. 2. 13	II. Philippos ile Trakyalılar
Polyain. IV. 2. 17	II. Philippos ile Atinalılar
Polyain. IV. 2. 18	II. Philippos ile Pharkedonlular
Polyain. IV. 2. 22	II. Philippos ile Khares
Polyain. IV. 3. 1	Büyük İskender
Polyain. IV. 3. 2	Büyük İskender
Polyain. IV. 3. 6	Büyük İskender ile Parmenion
Polyain. IV. 3. 14	Büyük İskender
Polyain. IV. 3. 15	Büyük İskender ile Persler
Polyain. IV. 3. 16	Büyük İskender ile Persler
Polyain. IV. 3. 22	Büyük İskender ile Hintler
Polyain. IV. 3. 24	Büyük İskender
Polyain. IV. 3. 30	Büyük İskender ile Hintler
Polyain. IV. 4. 1	Antipatros ile Tetrakhoritai
Polyain. IV. 6. 3	Antigonos II Gonatas ile Megara
Polyain. IV. 6. 9	Antigonos I Monophthalmos
Polyain. IV. 6. 16	Antigonos I Monophthalmos ile Rodoslular
Polyain. IV. 6. 18	Antigonos II Gonatas ile Apollodoros
Polyain. IV. 6. 20	Antigonos II Gonatas ile Atinalılar
Polyain. IV. 7. 1	Demetrios I Poliorketes
Polyain. IV. 7. 2	Demetrios I Poliorketes
Polyain. IV. 7. 3	Demetrios I Poliorketes ile Sikyonlular
Polyain. IV. 7. 6	Demetrios I Poliorketes ile Atinalılar
Polyain. IV. 8. 2	Eumenes
Polyain. IV. 8. 3	Eumenes
Polyain. IV. 8. 4	Eumenes ile Antigonos I Monophthalmos
Polyain. IV. 9. 2	Seleukos I Nikator ile Demetrios I Poliorketes
Polyain. IV. 9. 5	Seleukos I Nikator ile Demetrios I Poliorketes
Polyain. IV. 10. 1	III. Perdikkas ile Illyrialılar

**EK 4 - SADECE POLYAINOS TARAFINDAN BELİRTİLEN
BİLGİLERİ İÇEREN ANEKDOTLAR**

Polyain.	IV. 1. 1	IV. 2. 17	IV. 6. 6	IV. 11. 2
	IV. 2. 1	IV. 2. 19	IV. 6. 17	IV. 12. 2
	IV. 2. 3	IV. 3. 5	IV. 7. 4	IV. 12. 3
	IV. 2. 6	IV. 3. 13	IV. 8. 1	IV. 14. 1
	IV. 2. 13	IV. 3. 23	IV. 9. 1	IV. 15. 1
	IV. 2. 14	IV. 3. 28	IV. 9. 4	IV. 16. 1
	IV. 2. 15	IV. 6. 2	IV. 9. 6	IV. 17. 1
	IV. 2. 16	IV. 6. 5	IV. 10. 2	